

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG ÉS
AZ MTA HADTUDOMÁNYI BIZOTTSÁG FOLYÓIRATA

XXV. évfolyam

2015/1–2.

A TARTALOMBÓL

Hadtudományi kutatók és kutatási
területeik

A gázai ötvennapos háború
tapasztalatai

A szakterminológiai problémák
kezeléséről

A magyar nemzetbiztonsági szektor
helyzete 2010 és 2014 között

Az iparbiztonsági képzési igények és
követelmények

Tisztújítás az MTA Hadtudományi
Bizottságában

AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS
(az MHTT konferenciája)

A Hadtudomány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával
jelenik meg. A folyóiratot az MTMT indexeli és a REAL archíválja.

A lapszám szerzői:

Bakos Csaba őrnagy, az NKE HHK HDI doktorand.
Dr. Besenyő János alezredes PhD, MH KDK ov.
Dr. habil. Bordás Mária, PhD, az NKE KtK egy. doc.
Fehér Zoltán doktorandusz
Háber Péter ny. ezredes, az NKE HHK HDI doktorand.
Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy, PhD
Dr. Istvanovszki László r. ezredes, az NKE RTK oktató
Dr. Jobbágy Zoltán alez., PhD, az NKE HHK egy. doc.
Dr. Kátai-Urbán Lajos tí. alezredes,
az NKE HHK KI egyetemi docense
Dr. jur. Keszely László ezredes,
a HM Védelmi Hivatal munkatársa
Kiss Lajos doktorandusz
Dr. habil. Kovács Gábor r. dandártábornok, PhD,
az NKE rektorhelyettese
Prof. dr. Kovács László mk. ezredes, PhD, az NKE HHK
egyetemi tanára
Mező András alezredes, az MH KDK munkatársa
Prof. dr. Munk Sándor ny. ezredes, DSc,
az NKE HHK egyetemi tanára
Dr. Németh József Lajos, az NKE HHK adjunktusa
Dr. Oroszi Antal ny. ezredes, PhD
Prof. dr. Padányi József dandártábornok, DSc,
az NKE rektorhelyettese
Prof. dr. Patyi Andás PhD, az NKE rektora
Dr. Resperger István ezredes, PhD, az NKE HHK
Nemzetbiztonsági Intézet igazgatója
Dr. Ruszin Romulusz ezredes, PhD, a HVK Hdm.
Csfég. Szárazföldi Haderőnemi Osztály ov.
Dr. habil. Sallai János, ny. r. ezredes, PhD,
az NKE RTK egyetemi docense
Prof. dr. Sárkány István ny. r. vezérőrnagy, PhD,
az NKE RTK egyetemi tanára
Dr. Somkuti Bálint, PhD,
a Magyar Tartalékosok Szövetségének elnöke
Dr. jur. Székely Zoltán r. őrnagy, NKE RTK
Határrendészeti Tanszék tanársegédje
Szentgáli Gergely, a Honvédelmi Minisztérium
Miniszeri Kabinetjének munkatársa
Sztankay Krisztián sz. főhadnagy, az MH CKELMK
munkatársa
Dr. Szuhai Ilona, az NKE RTK tanársegédje
Dr. Tomolya János mk. ezredes, PhD,
az EUSEC katonai tanácsadója
Dr. Vogel Dávid főhadnagy, PhD, az NKE HHK oktatója

Rövidítések jegyzéke:

NKE – Nemzeti Köszolgálati Egyetem
HHK – Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
RTK – Rendészettudományi Kar
HDI – Hadtudományi Doktori Iskola
KI – Katasztrófavédelmi Intézet
MH KDK – Magyar Honvédség Kiképzési és Doktrinális Központ
ov. – osztályvezető
MHTT – Magyar Hadtudományi Társaság
MH CKELMK – Magyar Honvédség Civil-Katonai Együttm. Központ
sz. – szerződéses
HVK Hdm. Csfég. – HVK Hadművelési Csoportfőnökség
KtK – Közigazgatástudományi Kar
r. – rendőr
egy. doc. – egyetemi docens
doktorand. – doktorandusz hallgató

A Magyar Hadtudományi Társaság és az MTA Hadtudományi Bizottság lektorált folyóirata

Felelős kiadó:

Nagy László, az MHTT elnöke.

A folyóirat szerkesztőbizottsága:

Elnök:

Király László, az MHTT alelnöke.

Elnökhelyettes:

Bertalan György főszerkesztő.

A bizottság tagjai:

Horváth István,

a szerkesztőbizottság örökös tagja.

Továbbá:

Antal Erika,

Besenyő János,

Haig Zsolt,

Kádas Géza,

Kátai-Urbán Lajos,

Kladek András,

Palik Mátyás,

Siposné Kecskeméthy Klára,

Szabó Péter,

Ujházy László.

Szerkesztőbizottság és kiadó:

Budapest X.,

Hungária krt. 9–11.

Tel.: 432-9000/29-684 mellék

A mellék HM-vonalon

közvetlenül hívható.

Levélcím:

1581 Budapest, Pf. 15.

E-mail cím:

hadtudomany@freemail.hu

www.mhmtt.eu/hadtudomany/index.html

Nyomtatott kiadásváltozat:

ISSN 1215-4121

Nyomdai előkészítés:

BAUSZ Stúdió

Nyomtatta:

DEMAX Művek Nyomda

Online kiadásváltozat:

ISSN 1588-0605

Webmester: Németh András

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG ÉS
AZ MTA HADTUDOMÁNYI BIZOTTSÁG FOLYÓIRATA

XXV. évfolyam

1–2. szám

2015. MÁRCIUS

Tartalomjegyzék

Tisztelt Olvasónk! (tájékoztatás) 3

HADÜGY

Munk Sándor Hadtudományi kutatók és kutatási területeik
1. rész: A hadtudomány részterületeinek empirikus vizsgálata .. 4

BIZTONSÁGPOLITIKA

Tomolya János Izrael újabb háborúja Gázában
2. rész: Az ötvennapos háború lezajlása,
a harcoló felek teljesítménye 17

HADITECHNIKA

Munk Sándor A híradó-informatikai terminológia aktuális kérdései
a Magyar Honvédségben
2. rész: A terminológia helyzete és fejlesztése 34

NEMZETBIZTONSÁG

Szentgáli Gergely Csendben szolgálni
1. rész: A magyar nemzetbiztonsági szektor helyzete és
átalakítása 2010 és 2014 között 44

REND- ÉS KATASZTRÓFAVÉDELEM

Kátai-Urbán Lajos Az iparbiztonsági képzés és továbbképzés
kialakulása és fejlesztése
2. rész: Az iparbiztonsági képzési igények és
követelmények értékelése 57

FÓRUM

Kovács László Választott a MTA HB köztestületi tagsága 69

AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS	70
(a Magyar Hadtudományi Társaság, az MTA Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem konferenciája)	
Megnyitó (Nagy László)	71
PLENÁRIS ELŐADÁSOK	
Patyi András Demokratikus legitimáció, választási felhatalmazás és alkotmány a haderő mögött	72
Isaszegi János Az aszimmetrikus hadviselés kialakulásának története	76
Resperger István Az aszimmetrikus hadviselés – mit takar a kifejezés?	79
Padányi József Az aszimmetrikus hadviselés során alkalmazandó eljárások, eszközök és módszerek	81
Mező András A felkelés elleni hadviselés a NATO-doktrínák alapján	83
Somkuti Bálint A jövő aszimmetrikus hadviselése	86
KATONAI SZEKCIÓ	
Besenyő János A COIN-műveletek afrikai tapasztalatai (Nyugat-Szahara)	89
Vogel Dávid Aszimmetrikus műveletek Dél-Amerikában	91
Háber Péter Az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi kérdései	93
Jobbágy Zoltán Globalizáció és a felkelés elleni műveletek (Aszimmetrikus hadviselés: Clausewitz és a kaméleon színe)	95
Bakos Csaba Attila Clausewitz „újratöltve”	99
Sztankay Krisztián Kulturális tudatosság az aszimmetrikus hadviselésben	104
KÖZIGAZGATÁSI SZEKCIÓ	
Forgács Balázs – Kaló József – Németh József Lajos: Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában	106
Ruszin Romulusz A katonákkal történő együttműködés fontossága a jövő műveleteiben (Az államépítés problémái Irakban)	110
Tomolya János Izrael újabb háborúja Gázában – a Hamász közigazgatási kihívásai	115
Keszely László A NATO Válságkezelési Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásának tapasztalatai az ukrán válsággal összefüggésben	120
Bordás Mária Az aszimmetrikus hadviselés nemzetközi jogi kihívásai: a háború joga, az emberi jogok, és a büntetőjogi eszközök	125
RENDÉSZETI SZEKCIÓ	
Fehér Zoltán Gondolatok az aszimmetrikus rendészeti kihívásokról és a lehetséges válaszokról	130
Sallai János A rendészet kihívásai napjainkban	135
Istvanovszki László A szervezett bűnözés elleni harc új stratégiája és taktikája	139
Sárkány István A terrorizmus jelene és jövője	143
Szuhai Ilona A terrorizmus sajátos formája Törökországban	148
Kiss Lajos Az európai határrendészeti oktatás és képzés területén elért eredmények és a fejlesztés lehetséges irányai	152
Székely Zoltán A kiterjesztett valóság és a robotok alkalmazási lehetősége	158
Kovács Gábor Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban	162
Zárszó (Nagy László)	171
Adalékok M. Szabó Miklós: <i>Volt egyszer egy egyetem 1996–2007.</i> <i>Rektor a tűzvonalban</i> című könyvéhez (Oroszi Antal)	
A HADTUDOMÁNY 2014. elektronikus lapszámában megjelent tanulmányok .	184
ABSTRACT	194
A Magyar Hadtudományi Társaság PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA a 2015. évre . .	196

Tisztelt Olvasónk!

A Magyar Hadtudományi Társaság 2015-ben ünnepli fennállásának 25. évfordulóját. A Társaság folyóirata, a HADTUDOMÁNY 2013 óta az MHTT és a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága (MTA HB) közös kiadványaként jut el Önhöz. A folyóirat szerkesztőbizottsága – együttműködve a szerzőkkel – mindig arra törekedett, hogy magas minőségi színvonalon szolgálja a magyar tudományosságán belül a hadtudományt. Ezt évente négy nyomtatott (esetenként két összevont) lapszámmal (ISSN 1215-4121) és egy elektronikus lapszámmal (ISSN 1588-0605) biztosítja. Mindkét változat az MTA minősítési rendszerében A-kategóriájú.

Szerzőink a széleskörűen értelmezett hadtudomány művelői közül kerülnek ki, akik írásaikkal nemcsak a magyar nyelvű olvasóközönséghez szólnak, de igyekeznek bekerülni a nemzetközi tudományos vérkeringésbe is. Ezt a célt szolgálja, hogy folyóiratunk a tanulmányok tartalmi kivonatait (Rezümé) 2005-től angolul is (Abstract) megjelenteti.

A minőség biztosítása és a szerzők minősíthetősége érdekében szükséges, hogy a lektorált cikkek bibliográfiai adatai bekerüljenek a Magyar Tudományos Művek Tárába (MTMT) és az MTA Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) REAL archívumába is. A nemzetközi keresetőséget a cikkekhez rendelt DOI-azonosító biztosítja.

Ennek érdekében az MHTT 2014 novemberében megállapodást kötött az MTA KIK-kel a folyóirat cikkeinek MTMT-be való rögzítéséről, a REAL-ba történő archiválásáról és DOI-azonosítóval való megjelöléséről. Az ezekkel összefüggő műveleteket az MTA KIK munkatársai egy-egy lapszám megjelenése és a könyvtár részére történő továbbítása után végzik el. Így azzal szerzőinknek a továbbiakban nincs teendője.

A fenti munkák tényét a folyóirat honlapján és impresszumában feltüntetett „A folyóiratot az MTMT indexeli és a REAL archíválja” szöveg jelzi.

Munk Sándor

Hadtudományi kutatók és kutatási területeik

1. rész: A hadtudomány részterületeinek empirikus vizsgálata

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.4

A hadtudomány részterületeire is érvényesíthető kritérium, hogy legyen önálló tárgyuk, legyenek művelői, intézményrendszerük és tudományos irodalmuk. Jelen publikáció egy átfogó kutatás első részeredménye, amely az MTA hadtudományi köztestületi tagságának rendelkezésre álló adatai alapján elemzi kutatási területeiket, mutatja be az egyes területeket művelő kutatók számát, támpontot kívánva nyújtani ezzel a hadtudomány belső struktúrájára és külső kapcsolatrendszerére vonatkozó elemzésekhez, döntésekhez.

A tudományok rendszerének megalkotása, kategóriákba sorolásuk a tudományos közösség ókortól létező, de véglegesen soha nem elérhető célja, mivel a folyamatos fejlődés következtében nem lehetséges véglegesnek tekinthető tudományfelosztás. Ugyanez a helyzet az egyes tudományágak belső struktúrájának meghatározása esetében is, amely szintén egy folyamatosan újjászülető feladat. A hadtudomány struktúrája a Magyar Tudományos Akadémia keretén belül a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálynak a társadalomtudományi nomenklátúra 2013 tavaszi felülvizsgálata során került meghatározásra, de 1990 óta folyamatosan napirenden lévő kérdés (részletesebben lásd [1]).

Egy tudományág belső struktúrájának felvázolása – még egy adott, rögzített időpontban is – csak különböző céloknak megfelelően, különböző szempontok szerint, mesterségesen lehetséges. A tudományhoz hasonlóan ugyanis egy tudományág is (ha határai egyáltalán széles körben elfogadott módon meghatározhatóak) egy összetett kapcsolatrendszerrel rendelkező egységes egész ([2] 239. o.). Ráadásul a tapasztalatok szerint a struktúra meghatározásának gyakorlati megvalósítása során sok esetben korábbi helyzetekre épülő érvek is figyelembe vételre kerülnek, szubjektív tudományági részterületi, vagy más tudományági érdekek is érvényesülnek.

Egy tudomány *hagyományos* kritériumai közé tartozik, hogy legyen önálló tárgya, vizsgálati módszere, legyenek művelői (kutatói), intézményrendszere és tudományos irodalma (publikációi). Kutatótársammal, dr. Gócze Istvánnal folytatott vizsgálatunk alapgondolata, hogy ezekhez a kritériumokhoz kapcsolódó, *megfigyelhető*

adatok bemutatásával, feldolgozásával nyújtunk támpontokat a hadtudomány belső struktúrájára és külső kapcsolatrendszerére vonatkozó elemzésekhez, döntésekhez. Átfogó kutatási célunk a hadtudományi kutatók által művelt kutatási területek, valamint a kapcsolódó tudományos intézmények és fórumok tudomány-strukturális jellegű adatainak összegyűjtése, rendszerezése és elemzése. A vizsgálat tárgyát időben a 2000–2014-es időszakban határoztuk meg.

A fentieknek megfelelően jelen publikáció célja, hogy a hadtudományi kutatók által művelt kutatási területekre vonatkozó információk felhasználásával megvizsgálja, hogy a hadtudományi kutatások hogyan sorolhatóak be átfogóbb csoportokba, kutatási területekbe. Ezen belül:

- bemutatja a feldolgozott kutatói kört és az alkalmazott vizsgálati módszert;
- körülhatárolja a hadtudományi kutatási területek körét és elemzi külső kapcsolatrendszerét;
- meghatározza a hadtudományi kutatási területek rendszerének kereteit.

1. A vizsgálat tárgya, módszere

A hadtudományi kutatások (kutatási témák) besorolásának, csoportosításának – ezzel a hadtudomány struktúrájának – vizsgálatához elsőként meg kell határozni, hogy milyen kutatási cél érdekében, milyen kutatói körre vonatkozóan, milyen vizsgálati módszert alkalmazunk. Jelen publikációban a cél a hadtudományi kutatási témák empirikus, a kutatók tényleges kutatásaira vonatkozó információkra épülő csoportosítása, ezen belül olyan csoportok meghatározása, amelyekhez több kutató munkássága kapcsolódik. A következőkben először a feldolgozott személyi kör, majd az alkalmazott kutatási módszer ismertetésére kerül sor.

1.1 A feldolgozott személyi kör

A vizsgálat kulcsfontosságú kérdése a feldolgozandó hadtudományi kutatói kör meghatározása. Hadtudományi kutató alatt általános értelemben olyan tudományos kutatót értünk, aki a hadtudományhoz kapcsolódó kutatásokat végez, eredményeket ad közre. Ennek vizsgálatunkban történő felhasználásához meg kell határozni, hogy kit tekintünk tudományos kutatónak és mit tekintünk a hadtudományhoz kapcsolódónak.

A tudományos kutatói kör meghatározásához figyelembe vehetőek a tudományos fokozatot, címet szerzett személyek; a tudományos köztestületek, társaságok tagjai; a doktori iskolák oktatói; valamint a tudományos kiadványokban publikáló személyek. Ezek természetesen egymást átfedő, de egymástól eltérő körök, amelyek időben is folyamatosan változnak és szűkebb, illetve tágabb kör kijelölésére is felhasználhatóak. Közöttük reprezentatív szerepet, jól körülhatárolt kört a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjai töltenek be, jelentenek.

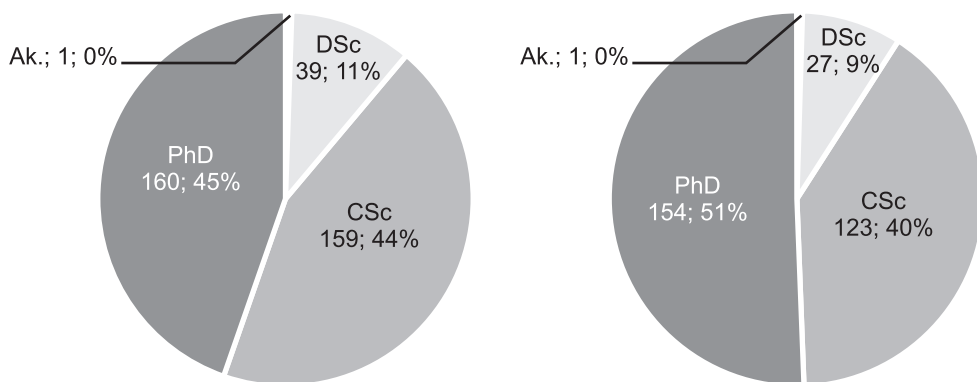
A hadtudományhoz kapcsolódás megítélésére – a hadtudomány eltérő értelmezései közötti állásfoglalást elkerülendő – felhasználható a tudományos fokozat/cím tudományága; a tudományos társaság tudományági önmeghatározása; a doktori iskola tudományági besorolása; valamint a tudományos kiadvány témaköre.

A vizsgálat során feldolgozott kutatói kör a Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Hadtudományi Bizottságának 1999-2014¹ közötti köztestületi tagjait foglalja magában. Ez a választás az „ideális” hadtudományi kutatói körnél egyszerre tágabb és szűkebb is. Tágabb, mert szerepelnek köztük olyan kutatók, akik más – MTA tudományos bizottsági státusszal nem rendelkező – tudományághoz tartozónak vallják magukat. Szűkebb, mert több – más szempontok szerint hadtudományi kutatónak tekinthető – személy más MTA-osztály, vagy tudományos bizottság köztestületi tagja, nem jelentkezett az MTA köztestületi tagjainak sorába, vagy nem felel meg a köztestületi tagság követelményeinek.

A fentiekből következően a jelen fejezetben bemutatott eredmények a jelzett kutatói körre érvényesek. A vizsgálat kiterjesztése a hadtudományi tudományos fokozattal (CSc, PhD) rendelkezők teljes körére, a hadtudományhoz kapcsolódó tudományos társaságok és doktori iskolák feldolgozott körbe nem tartozó tagjaira pontosabb eredményt biztosít, azonban hipotézisem szerint érdemben nem befolyásolja a vizsgálat általános megállapításait, következtetéseit. A kiterjesztésnek egy következő kutatás tárgyát kell képeznie.

A *Hadtudományi Bizottság köztestületi tagjai* közé 1999–2014 között a következő pontban megadott források alapján 359 (közülük 2014. december 31-én 305) kutató tartozott. Közülük 1 (1) akadémikus, 39 (27) MTA doktora/tudomány doktora, 159 (123) kandidátus és 160 (154) PhD doktor, ahol (és a továbbiakban több helyen is) elsőként a teljes köztestületi tagi körre, zárójelben pedig a 2014 végén aktív köztestületi tagokra vonatkozó adatok szerepelnek.

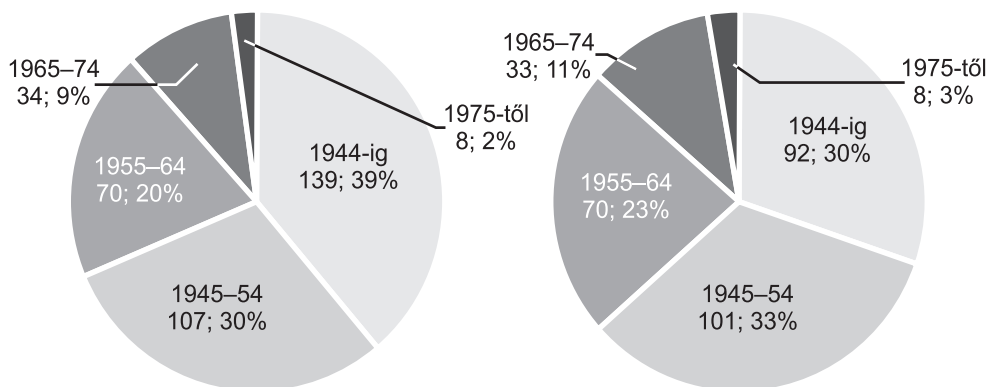
A kutatói kör születési év (életkor) szerinti megoszlása: 139 (92) fő 1945 előtt (70 évesnél idősebb); 107 (101) fő 1945-54 (60–69 éves); 70 (70) fő 1955–64 (50–59 éves); 34 (33) fő 1965–74 (40–49 éves); 8 (8) fő 1975 után született (40 évesnél fiatalabb).² A teljes kutatói kör átlagéletkora 66 év, a 2014-es köré 63 év.

1. ábra. Kutatói kör tudományos fokozat szerinti megoszlása (teljes kör/2014)
(saját alkotás)

1 2000 helyett az 1999 kezdő időpont választását az MTA 1999-es évre kiadott köztestületi adataira indokolja [3].

2 Egy kutató életkora hiányzik.

2. ábra. Kutatói kör születési év szerinti megoszlása (teljes kör/2014)
(saját alkotás)

1.2 Az alkalmazott vizsgálati módszer

A kutatási területek vizsgálata alapvetően az Akadémiai Adattárból 2014 december elején lekért adatokban, valamint a megelőző időszakra vonatkozóan az MTA által 2000-ben, illetve 2003-ban kiadott köztestületi adattárban [3; 4] szereplő hadtudományi köztestületi tagok által megadott szakterületek és kutatási témák elemzésére épült. Ezen kutatói kör bemutatására elsősorban Ács Tibor munkáiban [5; 6] került sor. Felhasználásra kerültek az Országos Doktori Tanács tudományági és kutatási területre vonatkozó adatai is, amelyek 153 fő (a vizsgált kutatói kör 43%-a) esetében álltak rendelkezésre.

A köztestületi tagok elektronikus formában lekért listája eltért az MTA honlapján lekérdezhetőtől, 13-mal több kutató (összesen 336 fő, közülük 25 elhunyt) adatait tartalmazta. Az elektronikus listában szerepelt három akadémikus, akik a Hadtudományi Bizottság munkájában történő részvételt választották, de más tudományág jeles képviselői. A lista aktív tagjai között 4 elhunyt kutató is szerepelt, így a korrigált adatok alapján a listából 305 aktív és 28 elhunyt köztestületi tag került figyelembevételre. Ezen felül a két, korábban megjelent köztestületi adattárban további 26 hadtudományi köztestületi tag szerepelt,³ így végeredményben a vizsgált időszakra vonatkozóan 359 kutató adatai kerültek feldolgozásra.

A köztestületi tagok szakterületeire, illetve kutatási témáira vonatkozó adatok megadása jelenleg szabadon történik, értelmezésük nincs meghatározva és a megadás nem is kötelező, így a feldolgozható adatok köre hiányos és rendkívül heterogén jellegű. Számos kutatónál csak a hadtudomány, mint szakterület megjelölése szerepel. A 359 kutató közül 26-nál mind a szakterület, mind a kutatási területek megadása hiányzik. A hiányzó, vagy nem kellően részletes adatok a feldolgozás során, a

3 Többségük időközben elhunyt, néhány kutató megszüntette köztestületi tagságát, vagy más tudományos bizottság köztestületi tagjává vált.

vizsgálat érdekében kiegészítésre kerültek a kandidátusi, vagy PhD-értekezés címével, illetve az MTA TMB Hadtudományi Szakbizottságának egy 1995-ös, a szakterületi megoszlásra vonatkozó, kéziratban rendelkezésre álló kimutatásában [7] foglalt adatokkal.

A *kutatási témák csoportosítása* a kutatás tárgyaéhoz kapcsolódó hasonlósági kritériumokra épülő többdimenziós csoportosítási módszerrel történt. A vizsgálat első lépése – amelyet a 2. fejezetben mutatok be – a kutatási témák tudományági szintű besorolása (a szűkebb értelemben vett hadtudományhoz nem tartozó kutatási témák elkülönítése), illetve a más tudományágakkal fennálló kapcsolataik meghatározása. Ezt a hadtudományi csoportba sorolt kutatási témák további, részletesebb – a 3. fejezetben ismertetett – több szempont szerinti csoportosítása, besorolása követi. Többdimenziós csoportosítás esetében a kutatási témák a különböző dimenziók szerint több csoportba is besorolhatóak. Az egyes csoportokhoz kapcsolható kutatók számának meghatározása során figyelembe kell venni, hogy egy hadtudományi köztestületi tag egy időben, vagy egymást követően több kutatási témát is művelhet.

2. A kutatási területek átfogó csoportosítása, külső kapcsolatrendszere

A kutatási területek besorolása, csoportosítása során, a célkitűzésnek megfelelően, nem az egyes tudományágak, ágazatok kiválasztott meghatározásaira támaszkodtam, mivel ezek között egységesen elfogadottakkal nem találkozhatunk. A hadtudomány és a Hadtudományi Bizottság köztestületi tagjai által művelt más, önállóan tekintett tudományok (például rendészettudomány, biztonságstudomány) tartalma az idők során változik és ugyanazon időben is eltérő megközelítések léteznek.

A fentiek miatt a következőkben a kutatási területeket – nem foglalva állást a kapcsolódó tudományág meghatározásában – elsőként a kutatás tárgyát képező sajátos tevékenységi terület szerint csoportosítom, majd meghatározom a kutatási területekhez kapcsolódó más, a MTA tudományos osztályai, bizottságai által művelt tudományágakat, ágazatokat.

2.1 A kutatás tárgyát képező fő tevékenységi terület szerinti csoportosítás

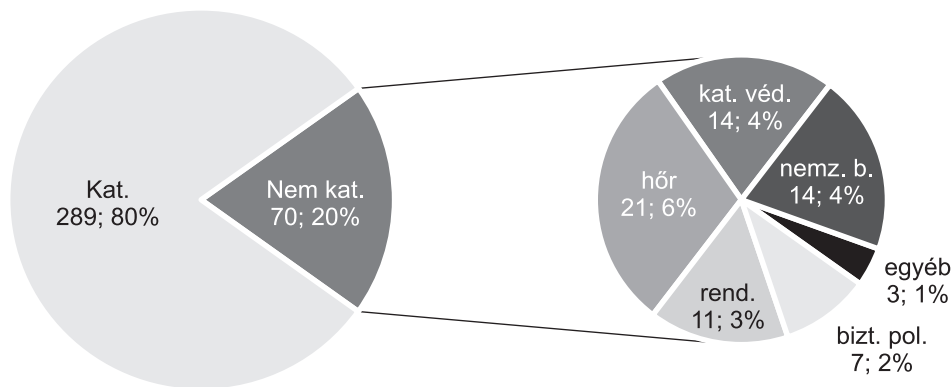
A kutatási területek átfogó csoportosítása első lépésként a kutatás tárgyát képező sajátos tevékenységrendszer és az ezt megvalósító erők, eszközök szerint történt. Ezek közé ezen a szinten a következőket soroltam: a biztonságpolitika, a katonai tevékenység (hadviselés, katonai műveletek), a rendészeti (ezen belül a rendőri, és a korábbi határőr, ma határrendészeti) tevékenység, a katasztrófavédelmi (tűzoltó, polgári védelmi, iparbiztonsági) tevékenység, a nemzetbiztonsági tevékenység és az ezeket megvalósító erők, szervezetek. A fentiek lényegében a tágabb értelemben vett, de pontosan nem definiált védelmi szféra területeit ölelik fel.

A fenti kategóriák választását az indokolja, hogy a Hadtudományi Bizottság eddigi működése során ezekhez kapcsolódó témakörök esetében rendelkezett tudományági, szakterületi illetékességgel és ezeket művelő kutatókat fogadott be köztestületi tagjai közé. A bizottság MTA doktori eljárásokra vonatkozó 2003-es ügyrendje ezzel kapcsolatban a következőket tartalmazta: „A doktori cím megszerzésének feltétele,

hogy a hazai és nemzetközi ismertség, illetve a tudományos közéletben történő részvétel alapvetően a hadtudományhoz – a tágabb értelemben vett védelmi szférához (biztonságpolitika, katonai védelem, rendvédelem, katasztrófavédelem, stb.) – kapcsolódóan valósuljon meg.” [8, (4) a] Az érvényben lévő ügyrend már szűkebb – a honvédelemre, haderőkre, hadügyre, haditechnikára, katonai biztonságra vonatkozó – illetékességet határoz meg, de egy helyen megjelenik benne a katasztrófavédelem is. [9, 1–2. o.]

A szűkebb értelemben vett hadtudományi (a fegyveres küzdelemmel, katonai műveletekkel, katonai erővel fennálló) kapcsolat 289 kutató kutatási területei esetében igazolható. A feldolgozott információk alapján történő besorolás néhány esetben (például biztonságpolitika és honvédelmi politika/katonapolitika, nemzetbiztonsági terület és katonai felderítés/hírszerzés, polgári védelem és a korábbi hátországvédelem) lehet bizonytalan, igényelhet részletesebb vizsgálatot, azonban jelen publikációban ettől eltekintettem. Mindez a kutatási területhez kapcsolható kutatók számát csak kismértékben befolyásolja.

Nem hadtudományi (katonai) kutatási terület 70 kutatónál található, esetükben a hadtudományi fokozat, illetve hadtudományi köztestületi tagság indoka, hogy szakterületük önálló tudományos bizottsággal nem rendelkezik, vagy kutatói érdeklődésük más tudományos bizottsághoz kevésbé kapcsolódik. A 70 fő közül 7 kutatási területe a biztonságpolitikai, 32 a rendészeti (ezen belül 11 a korábbi rendőri és 21 a korábbi határőr), 14 a katasztrófavédelmi és 14 a nemzetbiztonsági területhez kapcsolódik. Három kutató szakterülete (heraldika, demográfia, közigazgatás) a fentiek közé nem besorolható.

3. ábra. Kutatási területek fő tevékenységi területek szerinti megoszlása (saját alkotás)

2.2 A kutatási területek külső kapcsolatrendszere

A kutatási területek külső kapcsolatrendszere feltárásához azon tudományágakat gyűjtöttem össze, amelyekkel a vizsgált kutatói kör kutatási területei kapcsolatban állnak. Magyarországon több besorolási rendszer is létezik, amelyek közül meghatározóként az MTA tudományos bizottságai által képviselt tudományágakat vettem

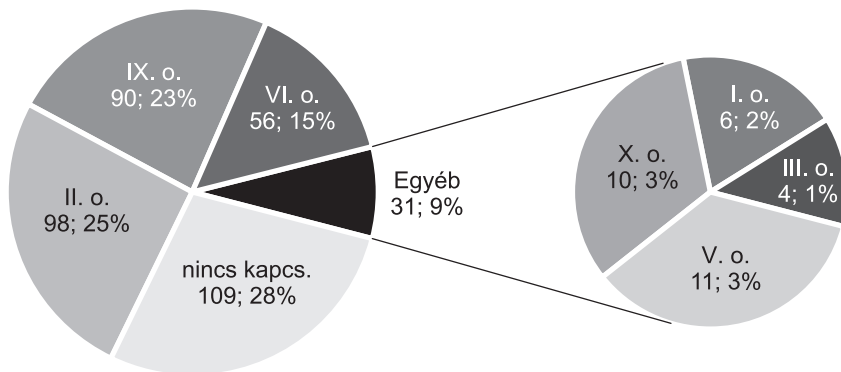
figyelembe, de feldolgoztam az Országos Doktori Tanács tudományági kategóriarendszerét is (mivel ez utóbbi kötött struktúra és a tapasztalatok szerint naprakészebb is).

Az MTA tudományági kapcsolati adatok csak a rendelkezésre álló információkban konkrétan megjelenő, legjellemzőbb kapcsolatokra építve kerültek meghatározásra. Az eredmények bemutatására ebben a fejezetben csak MTA tudományos osztály szinten kerül sor, a részletesebb ismertetést majd a következő fejezet tartalmazza. A következőkben a kapcsolódást kutatónként adjuk meg, bemutatva ezzel az adott tudományágakhoz kapcsolódó kutatói kör létszámát. Mivel egy kutató kutatási területe(i) több tudományághoz is kapcsolódhatnak, a bemutatott értékek nem összegezhetőek.

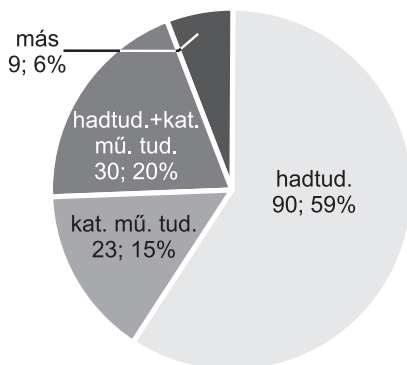
A tudományági kapcsolat a legtöbb kutatási terület esetében viszonylag egyértelmű, nehezebb azonban a műszaki tudományokkal fennálló kapcsolat meghatározása. A hadtudományi kutatások sajátossága ugyanis, hogy általában egyaránt érintik egy alkalmazási terület eljárási kérdéseit, illetve a kapcsolódó katonai műszaki ([hadi]technikai) kérdéseket. Ebből következően a műszaki tudományokkal fennálló kapcsolatok meghatározása a rendelkezésre álló adatok alapján szubjektívabb, pontatlanabb.

A kutatási területekre vonatkozó információk alapján 109 kutató témája nem kapcsolódik más tudományághoz, 250 kutatóé (70%) viszont igen. A II. Filozófiai és Történettudományok Osztályhoz 98 (58 történettudomány, 33 pedagógia-nevelés, 6 pszichológia), a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályhoz 90 (50 [biztonság]politika, 26 közgazdaság-gazdálkodás, 10 szociológia, 8 vezetés-szervezés), a VI. Műszaki Tudományok Osztályhoz 56, az V. Orvosi Tudományok Osztályhoz 11, a X. Földtudományok Osztályhoz 10, az I. Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályhoz 6, a III. Matematikai Osztályhoz 4 kutató kutatási területe kapcsolódik.

Az Országos Doktori Tanács tudományági adatai 152 kutató (a vizsgált kutatói kör 42%-a) esetében álltak rendelkezésre. A személyi adatlapokon minden oktató jelenlegi kutatásait egy, vagy két tudományággal jellemez(het)te. A hadtudomány, vagy a katonai műszaki tudomány a teljes kutatói kör esetében 143 főnél került megadásra. Ezek közül 90 fő a hadtudományt, 23 fő a katonai műszaki tudományt, 30 fő pedig mindkettőt jelölte meg. 9 kutónál sem a hadtudomány, sem a katonai műszaki tudomány nem szerepel. 65 fő csak a hadtudományt, vagy csak a katonai műszaki tudományt jelölte meg, 48 fő mellettük egy másik tudományágot is megadott.

4. ábra. MTA tudományos osztályokhoz kapcsolódás megoszlása (saját alkotás)

5. ábra. ODT kutatási terület tudományágak megoszlása
(saját alkotás)

A teljes kutatói körben más tudományágak közül 24 szerepel, összesen 62 alkalommal. Háromnál több alkalommal 6 tudományág került megadásra (történelemtudományok és politikatudományok 9-9, rendészettudományok 6, szociológiai tudományok, egészségtudományok, illetve gazdálkodás- és szervezéstudományok 4-4). További 2 tudományág három, 5 tudományág két, 11 tudományág pedig egy alkalommal jelenik meg. A szereplő tudományágak az MTA rendszerében elsősorban a IX., II. és VI., V. és I. osztályokhoz kapcsolhatóak (27, 15, 8, 4 és 3, összesen 57 kutatónál).

A szűkebb értelemben vett hadtudományi kutatók esetében más tudományágak közül csak 21 szerepel, összesen 46 alkalommal. Háromnál több alkalommal 4 tudományág került megadásra (történelemtudományok 9, politikatudományok 4, szociológiai tudományok, illetve gazdálkodás- és szervezéstudományok 4-4). További 3 tudományág három, 3 tudományág két, 11 tudományág pedig egy alkalommal jelenik meg. A szereplő tudományágak az MTA rendszerében elsősorban a II., IX. és VI. osztályokhoz kapcsolhatóak (14, 13 és 8, összesen 43 kutatónál).

3. *Hadtudományi kutatási részterületek*

A továbbiakban a 359 kutató közül csak azok adatait vizsgáltam, akik kutatási témája a szűkebb értelemben vett hadtudományhoz, a katonai műveletekhez, a katonai erőkhöz kapcsolódik (289 fő). A vizsgálat során a klaszterelemzéshez hasonló (de nem matematikai precizitású), hasonlósági kritériumokra épülő többdimenziós, hierarchikus, alapvetően összevonó csoportosítási módszert használtam.

Mivel a kutatási területekhez számszerű jellemzők nem állnak rendelkezésre, a hasonlóságmérték alapját az egyes dimenziók szerinti besorolás (azonosság, „közeliség”) képezi. Mint a klaszterelemzés esetében mindig, a hasonlóságmérték megválasztása jelentős mértékben befolyásolja a kialakuló csoportok (klaszterek) alakját. Különösen igaz ez esetünkben, amely a fentiek mellett a hadtudományi kutatók kutatási területeinek részben szubjektív besorolásától is függ.

A besorolás alapvető dimenzióját a kutatás tárgyát képező – az alapvető képességeket, funkciókat hordozó [katonai] szakterületekhez kapcsolódó – tevékenységi

terület (ek) képezik. Emellett a hadtudomány előző fejezetben is igazolt interdiszciplináris jellege miatt nem hagyható figyelmen kívül a más tudományágakhoz kapcsolódó kutatási területek elemzése, besorolása sem.

Mint azt korábban is megfogalmaztam, a kutatás célja nem egy „tökéletes” hadtudományi belső struktúra közvetlen meghatározása, hanem egy ilyen feladat támogatása a rendelkezésre álló információk alapján kialakított kutatási témacsoportokkal és az egyes témacsoportokat kutató, azokon tevékenykedő kutatók számának meghatározásával. A jelen publikációban bemutatottak mellett további szempontok szerinti besorolások is lehetségesek, ezek azonban további kutatás tárgyát kell, hogy képezzék.

3.1 Szakterületek az MTA Akadémiai Adattárában

A bevezetőben megfogalmazott kutatási cél megvalósításához értelemszerűen felvetődött az MTA Akadémiai Adattárában (illetve korábban a köztestületi tagokról szóló kiadványokban) szereplő „szakterület” (a kutatási terület átfogó[bb] meghatározása). A feldolgozott 289 hadtudományi kutató közül az Akadémiai Adattárban a szakterület megadása 244 főnél (84%) áll rendelkezésre, 45 (16%) főnél hiányzik. Ez utóbbiak közül 175 fő egyetlen szakterületet adott meg, 51 kettőt, 16 fő hármat és 2 fő négyet.

A megjelölt különböző szakterületek száma (néhány teljesen egyértelmű összevonas után⁴) 176, amelyek között további számos, láthatóan lényegében azonos tartalmú, de a szabad megadás miatt más formában megfogalmazott található. A szakterületek között csak négy található, amely legalább tíz kutatónál megjelenik: ezek a pontosabb besorolást nem nyújtó hadtudomány (46 kutatónál), a hadtörténelem (24 kutatónál), a biztonságpolitika (14 kutatónál) és a [katonai] logisztika (11 kutatónál). Emellett további négy van, amelyik legalább öt kutatónál szerepel: az ABV-védelem (8 kutatónál), illetve a haderőszervezés, a haditechnika és a hadkiegészítés (6-6 kutatónál). 15 szakterület csak 2 kutatónál, 141 (!) pedig csak 1 kutatónál jelenik meg.

Összességében tehát megállapítható, hogy az Akadémiai Adattárban található szakterületek jelenlegi formájukban nem alkalmasak a köztestületi tagok kutatása tárgyának átfogó csoportosítására.

3.2 Katonai szakterületi kutatási területek

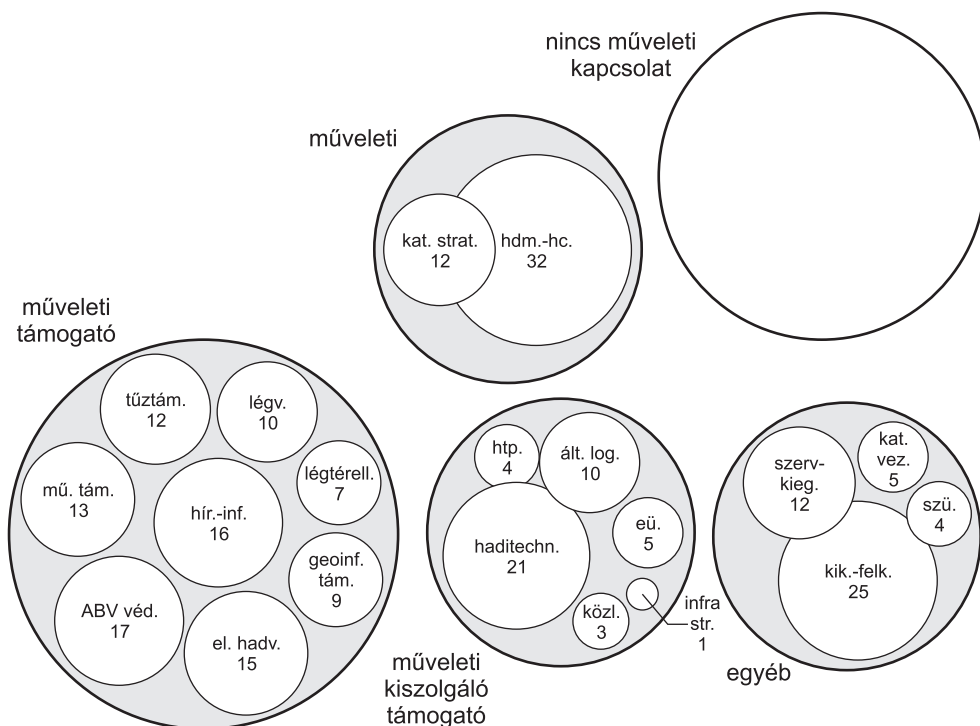
Az elemzés első lépéseként a kutatási területek a katonai műveletek előkészítéséhez, végrehajtásához és annak támogatásához közvetlenül kapcsolódó [katonai] tevékenységi terület (ek) azonosságára, „közelségére” épülve kerültek besorolása. Ennek során 2 műveleti, 8 műveleti támogató, 6 műveleti kiszolgáló támogató és 5 egyéb katonai szakterületet lehetett azonosítani (a korábbi időszak szakterületeit a napjainkban érvényes megnevezéseknek megfelelően). A 289 kutató közül ezekhez szorosabban 221 fő (76%) kutatási területe(i) kapcsolódtak.

4 Hadtörténet–hadtörténelem–hadművészettörténet, logisztika–katonai logisztika, távközlés–katonai távközlés, távközlési hálózatok–távközlő hálózatok, vegyivédelem–vegyivédelmi támogatás, vezetés–katonai vezetés–katonai vezetésmélet, katonai stratégia–nemzeti katonai stratégia.

A műveleti tevékenység kérdéseit vizsgáló kutatási területek között – zárójelben a témakörhöz kapcsolódó kutatók számával (a többes kapcsolódásra is tekintettel) – a katonai stratégiai, hadászati (12), illetve a hadműveleti, harcászati témakörök (36) kerültek elkülönítésre. A műveleti támogató területek között a tűztámogatás (12), a műszaki támogatás (13), az atom, biológiai, vegyi védelem (17), a híradás és informatika (16), a geoinformációs támogatás (9), a légvédelem (10), az elektronikai hadviselés (15), és a légtérellelőrzés (7) szerepeltek. A műveleti kiszolgáló támogatáson belül hadtáp (4), haditechnikai (21), közlekedési (3), elhelyezési infrastrukturális (1), egészségügyi (5) és általános logisztikai (10) témakörök fordultak elő. Végül az egyéb szakterületek között a következők jelentek meg: katonai vezetés (5), haderőszervezés és hadkiegészítés (12), katonai kiképzés, nevelés, felkészítés (25), személyügyi, humán feladatok (4).

A fentiekben bemutatott kutatási területek közül néhány – a rendelkezésre álló adatok alapján és a katonai szakterületeknek megfelelően – tovább bontható és ezek a nagyobb önállósággal rendelkező részterületek önmagukban is több kutatót maguk mögött tudó kutatási területnek tekinthetők. Ilyenek például a következők:

- híradás és informatika: katonai informatika (9) és híradás (7);
- geoinformációs támogatás: katonaföldrajz (6) és katonai térképészet (4);
- haderőszervezés és hadkiegészítés: haderőszervezés (4) és hadkiegészítés (8).

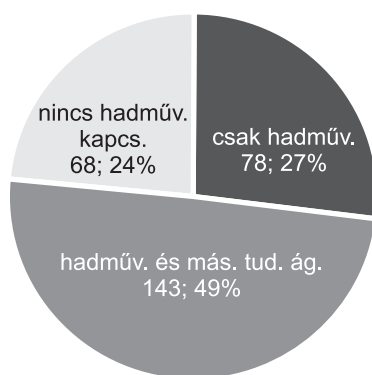

6. ábra. A katonai műveletekhez kapcsolódó kutatási területek kutatóinak megoszlása (saját alkotás)

3.3 Interdiszciplináris kutatási területek

A 289 hadtudományi kutató közül 211 kutatási területének van kapcsolódása más tudományterülethez (73%), ami közel áll a teljes kutatói kör hasonló adatához (70%) és jól jellemzi a hadtudományi kutatások interdiszciplináris jellegét. Közülük 143 fő kutatási területe kapcsolódik a hadművészet szakterületeihez, 68-nak nincs ilyen kapcsolata.

Az egyes tudományági kapcsolatok aránya a szűkebb értelemben vett hadtudományi kutatók esetében is lényegében azonos a teljes kutatói körével. A legtöbb kutató a következő tudományágakhoz kapcsolódik: 53 történettudomány, 52 műszaki tudomány, 37 politikatudomány, 25 pedagógia-neveléstudomány és 24 közgazdaság-gazdálkodás tudomány.

7. ábra. A hadtudományi kutatási területek interdiszciplinaritása
(saját alkotás)

A más tudományági kapcsolatok a rendelkezésre álló információk alapján három csoportba sorolhatóak. Az első csoportba azok sorolhatóak, amelyek feldolgozott kutatási területei (szinte) teljes egészében a hadművészethez is kapcsolódnak. Ezek: a katonai műszaki tudomány, katonaföldrajz, katonai térképészet, katonai vezetés, matematika katonai alkalmazása, katonai kiképzés-felkészítés. A második csoportba azok a tudományágak tartoznak, amelyek kutatási területei között vannak a hadművészethez szorosabban és lazábban (vagy nagyon távolról) kapcsolódóak is. Ilyenek: a történettudomány, a politikatudomány, a közgazdaság-gazdálkodás tudomány és az orvostudomány. Végül a harmadik csoportot azok a tudományágak alkotják, amelyek hadtudományi kutatási területei a hadművészethez nem közvetlenül kapcsolódnak: szociológia, pszichológia, katonai nyelvképzés.

A történettudományhoz kapcsolódó kutatók közül 24 kutatási területe konkrét katonai szakterülethez kapcsolódik, 29 fő (55%) témája pedig általános hadtörténelem, vagy hadügyi vonatkozású gazdaságtörténet. A politikatudomány esetében 15 kutató (41%), a közgazdaság-gazdálkodás tudományi kapcsolat esetében 8 kutató (33%), és az orvostudomány esetében 3 kutató (33%) témája nem kapcsolódik szorosabban a hadművészethez.

Összegzés, következtetések

A vizsgálat során az MTA Hadtudományi Bizottsága 1999–2014 közötti 359 köztestületi tagjának kutatási területeire (szakterület, kutatási témák) vonatkozó információk kerültek feldolgozásra. A 359 főből 289 került besorolásra a szűkebb értelemben vett hadtudományi kutatói körbe (a további 70 fő kutatási területe biztonságpolitikai, rendészeti, katasztrófavédelmi, nemzetbiztonsági, illetve egyéb). Az Akadémiai Adattárban rendelkezésre álló információk (a kötelezettség nélküli, szabad megadás következtében) hiányosak, heterogén jellegűek, ezért a feldolgozás érdekében kiegészítésre kerültek a kandidátusi, vagy PhD értekezés címével, illetve a TMB Hadtudományi Szakbizottsága egy kéziratban meglévő besorolásának információival.

A vizsgálat eredményei alátámasztják a hadtudományi kutatási területek erőteljesen interdiszciplináris jellegét. A hadtudományi kutatóknak csak kevesebb, mint harmada művel más tudományágakkal érdemi kapcsolatban nem álló kutatási területet. A legerősebb kapcsolatok a történettudománnyal, a műszaki tudománnyal, a politikatudománnyal, a közgazdaság–gazdálkodástudománnyal és a neveléstudománnyal állnak fent. A rendelkezésre álló információk alapján a legnehezebb a műszaki tudományi kapcsolat egyértelmű meghatározása, mivel a hadtudományi kutatások általában egyaránt érintik egy alkalmazási terület eljárási kérdéseit, illetve a kapcsolódó katonai műszaki ([hadi]technikai) kérdéseket. Emiatt jellemzően inkább arányokról, mintsem elhatárolható besorolásról beszélhetünk.

A vizsgálat eredményei igazolják, hogy a hadtudományi kutatási területek (célszerűen) nem rendezhetők hierarchikus struktúrába, a besorolás több dimenzió mentén is lehetséges, sőt szükséges. Alapvető besorolási szempontnak a katonai műveletekhez kapcsolódó katonai szakterületek tekinthetők, ezek jelennek meg (az időben változó terminológia formájában) a feldolgozott információkban is. A választott kutatói körben jól körvonalazhatóak azok a kutatási részterületek, amelyekhez megfelelő számú kutató kapcsolódik. Emellett szükség van a hadtudományi kutatási részterületek más tudományágakhoz történő kapcsolódás szerinti besorolására is.

Mivel jelen publikáció tervezetten csak egy átfogó kutatás első összetevője, eredményei elsősorban az ezt követő – hadtudományi intézményekre és fórumokra vonatkozó, esetleg szélesebb kutatói kör információit feldolgozó – kutatási eredményekkel együtt alkotnak teljes egészet. Ennek ellenére már most megfogalmazható egy olyan, nem hierarchikus hadtudományi kutatási területi struktúra meghatározásának szükségessége, amelynek elemei a jelenlegi kötetlen Akadémiai Adattár besorolások helyett, illetve folyóirat-publikációkban alkalmazott kulcsszavak mellett alkalmasak lehetnek a hadtudományi kutatási témák, eredmények kellően leíró és rendszerező erejű besorolására.

A hadtudományi kutatási területi struktúrának a magyar hadtudomány aktuális állapotához, a hadtudományi kutatók által művelt kutatásokhoz, a működő hadtudományi intézményekhez és a létező hadtudományi fórumokhoz kell igazodnia. Az időközönként felülvizsgálandó struktúrának biztosítania kell az egyedi, újszerű, önálló részterületet még nem alkotó kutatások besorolását is (például „egyéb...” kategóriákkal), amelyek a jövőben önállósodhatnak (például információs műveletek).

A hadtudományi kutatási területi struktúra kialakítása, elfogadása – a listás hadtudományi folyóiratok körének meghatározásához hasonlóan – az érintett szereplőkkel együttműködve az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottságának feladata lehet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Szenes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. *Hadtudomány*, 2013 (XXIII.)/3–4. (59–66. o.)
- [2] Gőcze István: Lehet-e és kell-e rendszerezni a tudományokat? *Hadtudományi Szemle*, 2014 (VII.)/3. (232–250. o.)
- [3] Köztisztviselői tagok 1999. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2000
- [4] Köztisztviselői tagok 2003. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2003
- [5] Ács Tibor: A magyar hadtudomány helyzetéről (1989-1995). *Új Honvédségi Szemle*, 1996 (L.)/1. (23–35. o.)
- [6] Ács Tibor: A Magyar Tudományos Akadémia a hadtudományért. *Hadtudomány*, 2014 (XXIV.)/1–2. (120–123. o.)
- [7] Tudományos fokozattal rendelkezők megoszlása szakterület szerint. (kézirat) MTA Tudományos Minősítő Bizottság, Hadtudományi Szakbizottság, 1995
- [8] Ügyrend az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága közreműködéséről az MTA Doktora tudományos cím megszerzéséért indított eljárásban. MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottság, 2003
- [9] Ügyrend az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága közreműködéséről az MTA Doktora tudományos cím megszerzéséért indított eljárásban. MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottság, 2013

Tomolya János

Izrael újabb háborúja Gázában

2. rész: Az ötvennapos háború lezajlása, a harcoló felek teljesítménye

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.17

Az izraeli–palesztin konfliktus-sorozat 2014. augusztus 26-án zárult le. A Hamász, tanulva a korábban elszenvedett vereségeiből, változtatott taktikáján és ezúttal egy, a gázai környezethez jól alkalmazkodó aszimmetrikus hadviselési formát választott. Izrael, kihasználva abszolút légi fölényét, tűzerőben, kiképzettségben és haditechnikában meglevő döntő fölényét, azzal a céllal indította be az Erős Szikla hadműveletet, hogy felkutassa és megsemmisítse a zsidó államra fenyegetést jelentő alagút-rendszert. Még ha a Hamász terrorista erői és a vele szövetséges terrorista csoportok jobban harcoltak, jobb fegyverekkel és felszereléssel rendelkeztek, jobb katonai teljesítményt nyújtottak is, képtelenek voltak elkerülni a vereséget az izraeli elit erőkkal szemben.

A háború dinamikája

A háború kitörése egyértelműen ahhoz köthető, hogy a Hamász katonai szárnya 2014. június 12-én elrabolt és megölt három izraeli fiataalt.¹ Válaszul az izraeli biztonsági erők nagyszabású hajtóvadászatot kezdtek a Hamász-aktivisták ellen Ciszjordániában. Ennek során 420 embert tartóztattak le, köztük gyakorlatilag az összes ismert ciszjordániai Hamász-vezetőt is. A helyzetet bonyolította, hogy július 2-án elraboltak és brutálisan megöltek egy palesztin fiataalt bosszúból a három izraeli korábbi megölésére. A palesztin tettesek soha nem kerültek elő, míg az izraeli elkövetőket a rendőrség letartóztatta.

A Hamász július 6-ától provokatív rakéta-kilövési kampányba kezdett. A kilőtt rakéták száma július 8-dikára már napi 156-ot számlált a „szokásos” 10–20 helyett, és kiterjedt Izrael teljes területére.

A Hamász politikai céljai között szerepelt a közigazgatásban meglévő hibáinak elleplezése (fizetések elmaradása), valamint az, hogy elterelje a figyelmet az állami hatékonyság, az állami funkciók ellátása terén meglévő hatalmas hiányosságairól, és arról a tényről, hogy hatalmát csak terrorral tudja fenntartani.² További politikai célja

1 <http://vs.hu/hamasz-elismerte-harom-izraeli-tinedszer-meggyilkolasat-0821>

volt a csökkenő népszerűség megállítása azzal, hogy erőt mutat, és a gázaiak szenvedéséért újra a gyűlölt Izraelt teheti felelőssé.

A Hamász „rakétaesőjére” válaszul az izraeli légierő július 9-én 160 célpont támadását hajtotta végre és a továbbiakban izraeli részről már hivatalosan háborús műveletről beszéltek. E logika alapján a Hamász vádolható a háború kirobbantásával.

Hadműveleti szintű dinamikai elemek

Az egyik fő hadműveleti dinamikai elem a rakétatámadások sorozatához kötődik, illetve Izrael azon erőfeszítéséhez, hogy felszámolja, vagy legalábbis korlátozza a reá záporozó rakétákat. Ennek érdekében két fázisból álló hadműveletet tervezett.

Az első fázis alapvetően a légierő nagypontosságú és nagyszámú csapássorozataiból állt, melyet kiegészített a haditengerészeti blokád és a partközeli célok pusztítása, valamint a szárazföldi erők mozgósítása és felvonulása.

Az izraeli hadvezetés 86 000 tartalékost mozgósított a háború első hetében.³ A légi erő feladatát egy előre elkészített, mintegy 600 kiemelt fontosságú célból álló céllista alapján hajtotta végre. Ezt valós idejű felderítéssel, elsősorban pilótanélküli repülőeszközök alkalmazásával tartottak frissített állapotban. Fenntartották azt a lehetőséget, hogy amennyiben a Hamász tűzszünetet kér, nem kerül sor szárazföldi műveletre.

A második fázist a szárazföldi erők manőverei és csapásai jellemezték, melyet kiegészítettek a légierő további nagypontosságú csapásai, a szorosabbra vett haditengerészeti blokád, a haditengerészet partközeli célokra mért csapásai, valamint a speciális erők műveletei. A második fázist jellegükben némileg különböző alfázisokra lehet bontani. Észrevehető volt, hogy a behatolás és a kijelölt harcászati terepszakaszok elfoglalása után, az izraeli haderő az alagút-keresésre és megsemmisítésre koncentrált. Majd, amikor már közeli volt a megállapodás a tűzszünetről, áttértek a célzott megsemmisítésre, annak érdekében, hogy a Hamász katonai vezetésében minél nagyobb káoszt okozzanak.

A Hamász célja a rakétatámadások mindenáron való fenntartása volt. A rakétaikkal, a többi milíciával együttműködve (esetenként annak hiányában is) gyakorlatilag az egész izraeli területet képesek voltak állandó lélektani nyomás alatt tartani. A folyamatos pusztítás miatt, egyre csökkenő mértékben, majd a szárazföldi műveletek beindításával drasztikus mértékben csökkenő számban voltak képesek rakéták kilövésére.

A kezdeti 200 kilövés előbb 150-re, majd 100 körülire csökkent. Azt is észre lehet venni, hogy a humanitárius célú néhány órás, majd a néhány napos tűzszüneteket kihasználták a pozíciók váltására, a rakéta-készletek tűzvonalba szállítására és kilövésére. A háború utolsó napjaiban, igyekeztek a lehető legtöbb rakétát kilőni, ezzel is bizonyítva, hogy az utolsó szó az övék volt, azaz ők az összezapás nyertesei. Tekintettel

2 Dr. habil Maria Bordas PhD: Tradition and Modernization in the Public Administration – Efficient State or State under the Rule of Law. Journal of US-China Public Administration Volume 9, Nr 6 , SrNr. 80. June 2012 pp 604. Davis Publishing Co. El Monte CA, USA. Letöltve 2014. szeptember 14-én a <http://www.davidpublishing.com> domainről.

3 Moran Azulay, Yoav Zitun: Cabinet approves call-up reservists, 08. 21. 2014. letöltve 2014. június 4-én a <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4561660,00.html> domainről.

1. ábra.

A kilőtt rakéták és aknagránátok számának naponkénti eloszlása a háború 50 napja során

(Forrás: Intelligence and Terrorism Information Center: Summary of rocket and mortar bomb fire adatai alapján a szerző alkotása.

Az adatok letöltve a <http://www.scribd.com/doc/9726600/Intelligence-and-terrorism-info> domainről 2014. szeptember 3-án.)

arra, hogy a Hamász rakéta-arszenáljának egyharmadát felhasználta, egy másik harmadát Izrael megsemmisítette, és figyelembe véve, hogy gyakorlatilag a kilőtt rakéták és gránátok alig okoztak károkat, a heves rakétatámadásokhoz fűzött remények és célok nem valósultak meg, ezt a hadműveleti elemet az izraeli erők nyerték.

A második hadműveleti dinamikai elem az izraeli haderő azon szándékához kötődik, hogy megtisztítsa a Gázai övezetet a Hamász rakétáitól. Másfelől a Hamász azon szándékához, hogy megtartsa pozícióit, és a városi harchoz alkalmazkodó gerilla hadviseléssel kifulladásra az izraeli támadást, az izraeli hadsereget távozásra kényszerítse.

Az izraeli erőket meglepte, de nem érte felkészületlenül a Hamász alagutakat használó gerilla-harcmodora. A Hamász az alagutakban sokszor váratlan helyeken, az izraeli erők hátába kerülve, erősen felfegyverzett kisebb alegységeket vetett be, így sikerült a korábbinál nagyobb veszteséget okozni az izraeli csapatoknak.⁴

A Hamász nem szakított azzal a gyakorlatával, hogy rakétaindító állásait lakóépületek, közösségi (vallási, oktatási, egészségügyi) intézményekben vagy azok közvetlen közelébe helyezze el, amelyeket sikerült a korábbiaknál jobban álcáznia. Ennek ellenére, rakétáinak mintegy harmadát az izraeli hadsereg még a kilövés előtt megsemmisítette.

Harcászati szintű dinamikai elemek

Izrael, annak tudatában, hogy abszolút légi fölényt élvez, és nyomasztó fölényben van mind tűzerő, mind páncélvédettség tekintetében, a Hamász létszámához képest, viszonylag kisméretű szárazföldi harcászati csoportosítást hozott létre. A csoport-

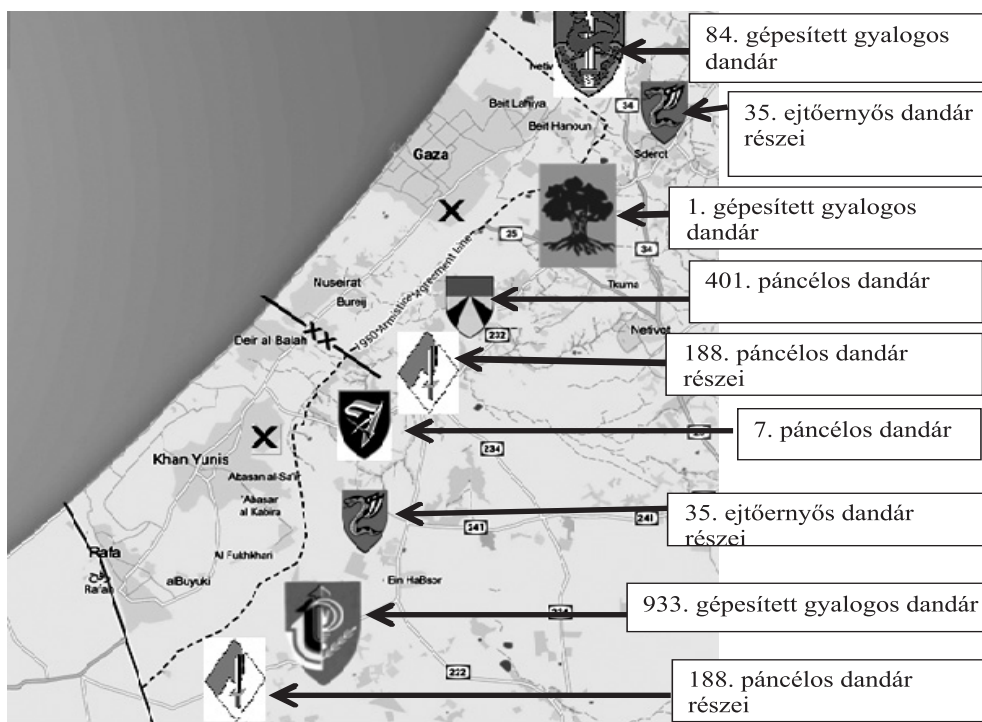
4 Alon Paz, Nadav Pollack: Israeli Army Officer: Hamas has adapted to our fighting doctrine. The Washington Institute For Near East Policy. Letöltve a <http://www.veooz.com/news/vHLf4x.html> domainről 2014. június 4-én.

tosítást egylépcsős hadrendben alkalmazták, amelynek főerejét három gépesített gyalogos, három harckocsidandár és egy ejtőernyős dandár alkotta. Ezekből az erők-ből öt harccsoport alkottak. Az öt dandár-harccsoportnyi erőből azonban egyszerre csak négyet alkalmaztak, egy pihent.

A dandár-harccsoportok mögött, biztosító erőként, a kettős gázai területiális dandár és a Bahad 1 dandár működött. A csoportosítás létrehozásának érdekében, békében teljesen feltöltött gyalogos és harckocsi dandárok mellett, tartalékosokat is mozgósítottak.

Az izraeli erők harcászati elképzelése az volt, hogy Deai al Abah és Gáza város között az övezet harckocsik alkalmazásával könnyen kettévágható, egy páncélos dandár alkalmazásával elvágja Gáza várost az övezet többi részétől. Ezzel megszüntesse a fizikai kapcsolatot a Gáza városban székelő Hamász politikai, katonai vezetése, az Északi és Gáza dandárok, és az övezetben található többi dandár között.

Második ütemben – szintén páncélos erők alkalmazásával – bekerítsék és elvágják a déli résztől az övezet központjában, Deai al Abah-ban található Központi

2. ábra.

*Az izraeli erők térbeli elhelyezkedése
(Több honlap adatainak elemzése alapján készítette a szerző)*

Források:

<http://corporalfrisk.wordpress.com/>, Israel fallen soldiers, Time of Israel Sept 01, 2014;
<http://www.timesofisrael.com/fallen-idf-soldiers-in-operation-protective-edge/>, domain:
 Updated list of Israeli fallen in Opeartion Protective eEdge, 28 aug 2014;
[http://www.timesofisrael.com/fallen-idf-soldiers-in-operation-protective-edge domain;](http://www.timesofisrael.com/fallen-idf-soldiers-in-operation-protective-edge-domain;)
[a /http://corporalfrisk.wordpress.com/tag/idf-spokesperson/ domain.\)](http://corporalfrisk.wordpress.com/tag/idf-spokesperson/)

dandárt. Együttal a déli szektorban, Khan Yunis bekerítésével, az ott tevékenykedő Déli dandárt is bekerítsék. A harcászati helyzet kialakításának célja az ellenség felaprózása, logisztikai ellátásának megbénítása, a manőverezési lehetőségek és az átcsoportosítások lehetetlenné tétele. E célokat az izraeli haderő nagyon gyorsan, gyakorlatilag 48 óra alatt elérte. A szárazföldi erők a fenti manőverek végrehajtásához nagyon hatékony légi és tüzérségi támogatást kaptak. A Hamász erői az izraeli haderő benyomulását még csak lassítani sem voltak képesek.

A Hamász – a korábban elszenvedett súlyos vereségek és veszteségek fényében – korábbi harcászati elképzeléseit, eljárásait felülvizsgálta. A mostani összecsapás alkalmával gyakorlatilag került a szemtől szembe harcot. Nem alakított ki hagyományos értelemben vett harcászati védelmi vonalakat, hanem olyan zónákat rendezett be, készített elő, ahol megítélésük szerint az izraeli erők megjelenhetnek, és ezekben a zónákban, rakéta páncéltörő fegyverekkel, házilag készített, improvizált robbanó eszközökkel, aknavetők tüzével veszteségeket okozhatnak az ellenségnek.

Erőiket alagutakban mozgatva igyekeztek váratlanul az izraeli erők hátába, szárnyába kerülni, ott rajtaütésszerű támadásokat végrehajtani. Alagutakban mozgatott erők alkalmazásával kívántak a mögöttes területeken veszteségeket okozni mind a civil lakosságnak, mind a felkészületlen biztosító erőknek. Ezen felül, emberrablásokat is terveztek végrehajtani.

Az övezetben rengeteg épületet aknáztak alá, különösen az alagutak ki és bejáratainak környékét szerelték fel meglepő aknákkal, álcázott robbanószerkezetekkel. Felkészültek az alagutak tervezett berobbantására is, amennyiben az ellenség felfedi azokat és behatol a járatokba.

Az izraeli erők találtak az alagutakban motorkerékpárokat is, síneket is, amik arra mutatnak, hogy gyorsan és nagyobb terheket mozgatva is mozogtak a palesztin terroristák az alagutakban.⁵ Az izraeliek számára nem volt ismeretlen az alagutak létezése, sem az épületek aláaknázásának, meglepő aknákkal való felszerelésének ténye. Azonban, az alagutak száma, kiterjedése és kialakításuk minősége meglepetést okozott. Szintén meglepetést okozott az aláaknázott lakóépületek nagy száma.

Az izraeli erők teljesítménye

Az izraeli haderő teljesítményét az alkalmazott haderőnemek és speciális erők magas szintű koordinációja, a tüzérő tekintetében meglévő döntő fölény, az alkalmazott, a hálózat alapú hadviseléshez kidolgozott hadműveleti és harcászati elvek, és a katonák magas szintű kiképzettsége, fegyelmezettsége és motiváltsága határozta meg.

A légierő

Az izraeli légierő a háború sikeres megvívására felkészült, de a korábban megszokott váratlan és elsöprő erejű, első hullámban végrehajtott, bénító légicsapásokat nem tudott mérni. Ennek oka, abban keresendő, hogy egyrészt a Hamász kezdeményező

5 <http://hotair.com/archives/2014/08/04/israel-pulls-most-forces-from-gaza-as-tunnels-get-destroyed/>

volt a háború kirobbantásában, vagyis vezetői, harcosai már védett állásokban voltak a légicsapások megindulásakor. Másrészt előre bejelentett légicsapás sorozattal indult a háború, tehát a váratlansági tényezőt nem tudták kihasználni. Így a légierő a korábban felderített rakétaindító-állások és kiképzési létesítmények, valamint ismert Hamász-infrastruktúrák támadásával indította meg műveleteit.

Az első hullámban támadó 107. légi ezred F-16I gépei (62 harci repülő) valamint a 117. légi ezred izraeliek által módosított Apache harci helikopterei (kb. 40 db) és a pilótanélküli repülő eszközök 160 célpontot támadtak, de csupán 17 palesztin terroristával tudtak végezni az első csapássorozat során. A célpontok között 118 rakétaindító-állás, 6 vezetési pont, fegyverraktárak és csempészalagutak szerepeltek. A 30 perccel később bekövetkező második hullámban F-16I harci repülőgépekkel, és AH-64 Apache harci helikopterekkel mértek csapást, mintegy 140 célpontra.

Az első nap mérlege palesztin szempontból mintegy 30 halott és 150 sebesült volt. A légi támadó műveletek második napjától egyre nagyobb arányban támadták a Hamász infrastruktúráját és csempészalagútjait, de sikerült néhány Hamász-vezetőt is likvidálni.⁶ A légi műveletek harmadik napjára a megsemmisített célpontok száma elérte a 800-at.

Az izraeli légierő – kihasználva az adott harci lehetőséget – háborús körülmények között is tesztelte újfejlesztésű pilótanélküli repülő eszközét: a Kochav (Csillag) fantázianévvel ellátott Hermes 900-ast.⁷ Az eszköz 300 kilogramm fegyverzetet képes magával vinni.

A szárazföldi műveletek megindításáig a palesztin veszteségek száma 400 halottra és 2000 sebesültra módosult. Az előerőben bekövetkezett veszteségek között civil ekkor még csak abban az esetben volt, ha a Hamász-vezetők nem engedték a családtagjaik számára, hogy elhagyják az otthonukat.

A légierő törekedett a felesleges civil veszteségek elkerülése. Rutinszerűen alkalmaztak vakbombákat a céllistán szereplő épületek ellen, figyelmeztetve a bennlévőket arra, hogy támadás következik. Számos alkalommal alkalmaztak hang bombákat is hasonló céllal. Az Izraeli Hírszerző Ügynökség (Shin Bet) tisztjei számos alkalommal felhívták az épületben lévőket, 10–15 perccel a légítámadás előtt, hogy elegendő időt adjanak az épület elhagyására. A felesleges civil sérülések elkerülése érdekében a GBU-39 kis rombolási körzetű bombát használták.

A szárazföldi műveletek megindítása után a légierő tevékenysége főleg a szárazföldi erők támogatására összpontosított. A háború utolsó hetében újra a fő feladatok közé került a célzott megsemmisítés, aminek eredményeképpen 3 magas rangú Hamász-parancsnokot sikerült likvidálni. A háború befejezéséig a légierő 2980 légi csapást hajtott végre. A felhasznált pusztító eszközök 80%-át nagy pontosságú eszközök tették ki.⁸

6 Homeland Security News: Hamas' rocket force commander killed. Letöltve 2014. szeptember 14-én a <http://www.homelandsecuritynewswire.com/dr20140710-hamas-s-rocket-force-commander-killed-iron-dome-s-effectiveness-impresses-domainról>.

7 Barbara Opall: Israeli Forces Praise Elbit UAV sin Gaza Op, defense News, Aug. 12. 2014. Letöltve a <http://www.defensenews.com/article/20140812/DEFREG04/308120026/Israeli-Forces-Praise-Elbit-UAVs-Gaza-Op-domainról> 2014. szeptembet 14-én.

A nagyszámú repülőeszköz tevékenységének összehangolására, a szárazföldi csapatok légi támogatásának koordinálására az izraeli légierő kettő Gulfstream G550-s repülőgépet tartott állandóan a levegőben. Mindemellett a légierő sikeresen támogatta a speciális erők bevetéseit.

A szárazföldi haderő teljesítménye

A felsőszintű izraeli vezetés nem irányította a média figyelmét arra a tényre, hogy Gázában az izraeli haderő elit alakulatait vetette be. Ezen alakulatok felszereltsége és begyakorlottsága, fegyelme és harci szelleme vitán felül a világ élvonalába tartozik.

Az izraeli haderő a szárazföldi műveletek során hihetetlenül magas szinten valósította meg a beépített területeken folytatandó összefegyvernemi harcot. A már korábbi gyakorlatnak megfelelően az összefegyvernemi dandárok szintjén valósították meg a haderőnemek közötti együttműködést. Azzal, hogy dandárparancsnokok műveleti alárendeltségébe harci helikopterek, csapásmérő és pilótanélküli felderítő repülőgépek (Hermes 450, Heron) és speciális erők kerültek, az összhaderőnemiség már a dandár szintjén megvalósult. A szárazföldi műveleteket szinte kizárólagosan éjszaka hajtották végre, amikor is az éjszakai harcra alkalmas felszerelésükkel, fegyvereikkel és kiképzettségükkel vitathatatlan előnyt élveztek az ellenfelükkel szemben.

Az izraeli hadvezetés a gázai műveletekre a rendelkezésre álló elit alakulatai közül 3 páncélos, 3 gépesített gyalogos és 1 ejtőernyős dandár bevetését határozta el. Ezek felszereltsége és haditechnikai színvonala az izraeli haderő élvonalába tartozik. A háború első hetében 86 000 tartalékos mozgósítottak,⁹ de ezeket a Cisjordániában vagy a Golán-fennsíkon állomásozó katonák lecserélésére vagy a gázai övezetben harcoló erők mögöttes területének biztosítására alkalmazták.

Ugyanakkor, az izraeli közvélemény számára is meglepetésként hatott, hogy ezen elit dandárok átfegyverzése késedelmet szenvedett, vélhetően pénzügyi korlátok miatt. Így fordulhatott elő, hogy a legmodernebb védelemmel rendelkező gyalogsági harcjárművek mellett M113-as járműveket is alkalmaztak a hadrendben. Nyilvánvaló, hogy ennek védelme messze elmarad a rendszeresített NAMER gyalogsági harcjármű passzív és aktív védelme mögött. Ennek tudható be, hogy egy ilyen eszközt, egyszerre több rakéta páncéltörő gránát alkalmazásával teljes személyzetével együtt, egy palesztin kommandónak sikerült megsemmisíteni.

A Merkava3, és Merkava4 harckocsik, és a Namer gyalogsági harcjárművek ellen a palesztin harcosoknak még csak találatot sem sikerült elérniük. Tény, hogy az említett harcjárművek nagyfokú védelmet tudtak nyújtani az izraeli erők számára. Az izraeliek részéről máris megfogalmazódott az igény az átfegyverzés minél előbbi befejezésére.¹⁰

8 Eshel, David: New tactics yield solid victory in Gaza, 2009. 3. o. Letöltve a <http://www.judaicawebstore.com/categorycategoryID=9> domainről 2014. szeptember 7-én.

9 Moran Azulay, Morav Zitun: Cabinet approved call up 10000 IDF reservists, Ynet News, 08. 11. 2014. Letöltve a <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4561660,00.html> domainről 2014. szeptember 14-én.

10 Amos Harel: Soldiers killed in Gaza in 50-years-old APC. Letöltve a <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/premium-1.606238> domainről 2014. szeptember 14-én.

A másik kihívás az alagutak felkutatásának és megsemmisítésének nehézsége volt. Egyrészt, ezek mélyen a föld alatt voltak, és felderítésükre nem rendelkeztek technikai eszközökkel. Valószínűsíthető, hogy nem fordítottak megfelelő figyelmet erre a problémára. Ismeretes, hogy Gilad Shalit 2006-os elrablásán kívül 2013 októberében, Ein Haslosa kibuc közelében felfedeztek egy alagutat, amely 20 méter mélyen futott a föld felszíne alatt, 2,5 kilométer hosszú volt és betonból készült.

Az elkészítéséhez mintegy 320 tonna betonra volt szükség. A Hamász különös gondot fordított az alagutak építésének titkolására, álcázására. A munkára igénybe vett 16 000 fiatalnak kiemelt fizetést adtak és kiemelt fenyegetést is kilátásba helyeztek. A kitermelt földet liszteszákókban hordták el.¹¹

Az alagutakat a műszaki erők semmisítették meg. Más megoldás nem lévén, az alagutak felderítéséhez, épületről épületre kutatták át a birtokba vett területeket. A megtalált alagutakat vagy fegyveres felderítőkkal vagy robotokkal derítették fel. Pedig létezik erre már technológiai megoldás, példaként említhetjük az elektronikus, ellenállás tomográfia elvén működő eszközöket.¹²

3. ábra. A 2013 októberében felfedezett alagút

(Anav Silverman: Hamas claims responsibility for tunnel digging into Israel, TLVfaces, 21 Oct. 2013.

Letöltve a <http://www.tlvfaces.com/hamas-claims-responsibility-tunnel-digging-israel/> domainról 2014. június 4-én.)

Az épületről épületre kutatás ugyanakkor a Hamásznak adott előnyt, hiszen jó előre aláaknázhatták az épületeket, meglepő aknákat telepíthettek és az alagutakat is rárobbantathatták az ellenségre.

Az épületek átkutatásához, felderítéséhez az izraeli erők most is alkalmaztak katonai feladatokra kiképzett belgajuhász és németjuhász kutyákat. Az alagutak

11 <http://www.okawan.com/actualites/monde/tunnels-gaza-prouvent-ils-echec-mossad,145374545>

12 David Shamah: Tunnel detection tech can work for Israel. Letöltve a <http://www.timesofisrael.com/tdf-didnt-follow-up-on-mri-style-below-surface-technology-to-find-tunnels/> domainról 2014. szeptember 4-én.

4. ábra. Alagutak felderítése

(Adiv Sterman: Controller prob cabinet's decisions during Gaza OPS.
Times for Israel 17 SEPT 2014.

Letöltve a domainről 2014. szeptember 18-án.)

felderítéséhez – a gyalogos és robottechnikás felderítésen kívül – a gázbepumpálást is alkalmazták. Az alagutak megsemmisítéséhez a hagyományos berobbantásos módszeren, azaz a teljes alagúthossz robbanó töltetekkel való berobbantásán kívül más módszer nem állt rendelkezésre.

Az izraeli erők a nagyobb ellenséges csoportosítások, illetve a növényzettel borított területen rejtőzködő erők ellen nyilakkal töltött harckocsi-gránátokat alkalmaztak.¹³ Ezek alkalmazását nemzetközi szerződések nem tiltják.

A szárazföldi erők az éveken keresztül, nagy anyagi áldozatok, jelentős emberi erőfeszítés eredményeképpen kialakított alagútrendszeret néhány hét alatt lerombolták. Ha ezt összekapcsoljuk azzal, hogy párhuzamosan, az egyiptomi erők 2014 márciusáig 1370 csempész alagutat romboltak le,¹⁴ akkor látszik, hogy ez valóban nagy jelentőségű változást hozhat a jövőre nézve.

A haditengerészet teljesítménye

Az izraeli haditengerészet sikeresen oldotta meg a Gázai övezet blokkolásával kapcsolatos feladatokat, és a szárazföldi hadműveletek beindításával párhuzamosan kiterjesztette a blokádot 20 tengeri mérföldre.

A blokád feladatai mellett sikeresen támadta rakétákkal a Hamász kilövőállásait a Gázai szektor északi és déli részén. A hadihajókra telepített szenzorokkal nagy-

13 A levegőben robbanó gránát 37,5 mm hosszú nyilait 300 méter hosszú és 60 méter széles kúpos alakú területen szórja szét. A lövedék 105 mm-es változata az amerikai hadseregben rendszeresített.

14 <http://www.thenational.ae/world/palestinian-territories/egyptian-military-says-it-destroyed-1-370-gaza-smuggling-tunnels>

mértékben tudta támogatni a rakéta kilövő helyek meghatározását, ezen felül a saját fegyverrendszerével (Typhoon) részt vett a meghatározott célok pusztításában. Ezen felül sikeresen hajtotta végre a haditengerészet különleges erőinek (Shayetet 13) alkalmazásával kapcsolatos támogatási feladatokat.

A műveletek egészségügyi biztosítása

Az izraeli erők nagy hangsúlyt helyeztek a sérültek orvosi ellátásának megszervezésére és hatékony végrehajtására. Minden gyalogos zászlóaljhoz egészségügyi támogató, kimenekítő századot rendeltek megerősítő erőként. A gyalogos zászlóaljak szervezetszerű egészségügyi erőit így nagy tapasztalatokkal rendelkező orvosok segítették. Valamennyi katonát elláttak érszorító csipesszel, érszorító szalaggal, fájdalomcsillapítóval átitatott, nyelv alá tehető cukorkával. Nagy számban állt rendelkezésre mikro lélegeztető gép is. A sérült katonák tűzvonalból való kiszállítását M113-as páncélozott harcjárművek mellett két sebesült kiszállítására alkalmas terepjárókat is alkalmaztak.

A sebesültgyűjtő helyeken már rendelkezésre állt fagyasztott-száritott vérplazma is. A sérülteket az állapotstabilizáció után helikopterekkel szállították kórházba. Mindez nagymértékben javította a sérültek életben maradási esélyeit. Jellemző az izraeli haderő humanizmusára, hogy a sérült palesztinok számára tábori kórházat telepítettek az Erezi átkelőhöz, de még a sebesült kutyákat is evakuálták és a katonákhoz hasonlóan orvosi ellátásban részesítették őket.

5. ábra. Sebesültszállító terepjáró és lélegeztető gép

(Forrás: <http://www.jpost.com/Israel/IDF-to-equip-combat-medics-with-micro-respirators>)

A Vaskúpola (Iron Dome)

A jelen munka meglehetősen foghíjas lenne, ha nem tennénk külön említést az Iron Dome rakétavédelmi rendszer teljesítményéről. Egyfelől, azt kell megállapítanunk, hogy a rendszer ismét jól vizsgázott, a célba vett ellenséges rakéták 90%-át valóban képes volt elfogni és megsemmisíteni. Ez a teljesítmény, ha figyelembe vesszük a

különböző terrorista rakéták kilövése és becsapódása közötti nagyon rövid időt (15 másodperc – 1,5 perc), akkor valóban elismerésre méltó teljesítmény.

Azonban meg kell jegyezni kettő dolgot. Az egyik az, hogy a kilőtt rakéták jelentős része lakatlan, azaz védetlen területen csapódott be, mert technikailag alacsony színvonalú, alig irányított rakétáról van szó. Kérdés, tehát az, hogy ha ez a tömegesen kilőtt rakétamennyiség egyszer valóban a kilőtt célra fog irányulni, akkor is képes lesz-e a rendszer ugyanezt a hatékonyságot produkálni? A másik dilemma, hogy a levegőben való megsemmisítés, amennyiben a védett terület körzetében történik, mennyiben felel meg a célnak. Hiszen, ha vegyi vagy biológiai harcanyaggal töltik meg a rakétafejeket, lehetséges, hogy hatásukat még ki tudják fejteni, a találat ellenére is.

A rendszer magas bekerülési és működtetési költségéről korábban már volt szó. Itt csupán annyit kívánok megjegyezni, hogy nyilvánvalóan, az Izrael déli részén élők joggal követelik az Iron Dome nyújtotta védelem rájuk való kiterjesztését. Ez újabb ütegek telepítését jelenti – újabb súlyos dollár milliók árán. Az izraeli vezetés észlelte, hogy jelenleg nincs védelme az aknavető gránátok és a 155 milliméteresnél kisebb lövedékek ellen. A Vaskupola fenti problémáira és az aknavető gránátok problémáira is technikai megoldást kínál a Rafael, egy lézertechnológián alapuló megsemmisítő rendszer hadrendbe állításával.¹⁵

A Hamász teljesítménye

A Hamász és a vele együtt fegyveresen fellépő szervezetek teljesítményét alapvetően négy mutató alapján lehet felmérni. Ezek a következők:

- a kilőtt rakéták és aknagránátok száma;
- az elesett izraeli katonák száma;
- a tanúsított ellenállás az aszimmetrikus hadviselésnek megfelelően követett városi gerilla harcmodorral megvívott összecsapások során;
- az elszenvedett emberi és anyagi veszteségek.

A rakéta-offenzíva

Amikor a statisztikai adatokat elemezzük, azt kell megállapítanunk, hogy a terroristák nagyszámú támadásai ellenére, alig esett kár emberéletben vagy anyagi javakban izraeli oldalon. A háború 50 napja alatt kilőtt 4564 rakéta és aknavető gránát az izraeli civil lakosság körében 6 halottat és 80 sebesültet eredményezett.¹⁶ Ehhez hozzá kell tenni egyfelől, hogy e kilőtt rakétákból 2725 hullott lakatlan területre, 875 pedig a gázai területen csapódott be rossz irányzás vagy rossz működés miatt.

15 Noah Zoaphilly: Rafael COE: Laser solutions to mortars. 24 August 2014. Letöltve a 2014. szeptember 14-én <http://zoaphilly.org/rafael-ceo-says-laser-solution-to-mortars-coming-in-next-year-or-two/> domainről.

16 <http://www.ynet.co.il/home/0,7340,L-11584,00.html>

Az Iron Dome rendszer alkalmazásával mindösszesen 224 rakéta vagy aknavető gránát csapódott izraeli lakott területre.¹⁷ A Hamász a rakétaindító helyeit és aknavető tüzelőállásait a korábbinál jobban álcázta.¹⁸ E mellett utasította a gázai lakosságot, hogy ne tegyenek fel a Hamász rakétatevékenységét ábrázoló felvételeket az internetre, mert ez az izraelieknek szolgált információt.¹⁹

6. ábra. Álcázott Hamász rakétaindító hely és aknavető tüzelő állás

(Al-Kudsz brigádok honlapja.

Letöltve a <http://www.saraya.ps/index.php?act=Show&id=25043> domainről 2014. szeptember 4-én.)

Izraeli áldozatok

Az elesett izraeli katonák tekintetében, meg kell állapítani, hogy a Hamász új taktikája valamelyest működött. A 66 izraeli halott (köztük 6 civil) csaknem háromszorosa a 2008 decembere és 2009 januárja között megvívott 22 napos háborúban elesettek számánál. A választ több dologban találjuk. Az egyik az, hogy a Hamász az elmúlt években sokat tanult a korábbi súlyos vereségeiből. A mostani esetben, a háború kiprovokálásával kezdeményezővé vált, az izraeli haderő elveszítette a váratlan, nagy erejű első csapás mérésének lehetőségét. Másrészt, jól begyakoroltatta tagjaival az alagútrendszer használatára épülő gerillataktikáját. Harmadrészt, kerülve a szemtől szembe harcot, kereste az ellenfele gyenge, támadható pontjait, és talált ilyeneket. A harcjárműből kiszállt, épületekbe behatoló katonák esetében, teljesen aláaknázott épületek felrobbantásával, az alagutak bejáratát álcázó épületek meglepő aknákkal való felszerelésével és ezek felrobbantásával több halálos áldozatot tudtak produkálni. Ezen felül a Hamász továbbra sem mondott le az öngyilkos merénylők alkalmazásáról, amely a szintén hozzájárult a veszteségekhez.

17 Yossi Aloni: Intelligence Report Terrorist killed by IDF are listed as chield casultie, 26 August 2014. Letöltve a <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/protectivestats.html> domainről 2014. július 4-én.

18 <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/.premium-1.612280>

19 Elhanan Miller: Hamas to Gazans: do not show Israel where we are firing from July 11, 2014. Times of Israel. Letöltve a <http://www.timesofisrael.com/hamas-warns-residents-against-revealing-downtown-gaza-launches/> domainről 2014. szeptember 14-én.

Továbbá kézi páncéltörő eszközök, páncéltörő rakéták gyalogság elleni alkalmazásával, vagy olyan páncélozott eszközök elleni bevetésével, amelyek feladata a mögöttes terület biztosítása volt és nem rendelkeztek rakéta védelmi rendszerrel, illetve erős páncélzattal, szintén tudtak halálos áldozatokat produkálni. A további okot az izraeli harcászati eljárás változásában találjuk: az Öntött Ólom művelet során, az izraeli tüzérség a gyalogos erők álcázására előszeretettel alkalmazott ködösítő fehérfoszfor lövedékeket, most ezt nem alkalmazták. Az ok a 2009-es, a fehérfoszfor alkalmazást, több ország részéről megnyilvánuló elítélésében keresendő.

Mindemellett, el kell ismerni: a Hamász harcosai jobban felkészültek voltak és jobban teljesítettek a korábbi évekhez képest, ami a megnőtt izraeli halálos veszteségekben is megnyilvánult.

A tanúsított ellenállás

Ebben a tekintetben is azt kell megállapítani, hogy a Hamász erői felkészültebbek voltak a korábban tapasztaltaknál, hiszen vezetésük megmaradt, képesek voltak összehangolt harcot folytatni, a háború nagy része alatt. Az alagutakból végrehajtott „üss és fuss” jellegű támadások sokkal jobban illeszkedtek a Hamász erőinek kiképzettségéhez, harci moráljához. Esetenként képesek voltak kombinálni a kisebb alegységek rajtaütéseit az aknavetőik tüzével és öngyilkos merényletekkel.

Az alagutak folyamatos csökkenésével egyre inkább fel kellett adniuk a gerillataktikát, és egyre többet kerültek szemtől szembe az ellenséggel. Néhány esetben, az alagutak csapdává is váltak, hiszen voltak Hamász-harcosok, akik víz vagy élelem hiányában, önként feljöttek az alagutakból és megadták magukat. Izrael 250 hadifoglyot ejtett.²⁰

Természetesen a Hamász erői most sem kerültek el a jelentős veszteségeket a vezető személyek tekintetében. Különösen fájdalmasan érintette a Hamászt három katonai parancsnok egyidejű likvidálása augusztus 21-én. A Hamász augusztus 22-én a bebörtönzött Fatah-szimpatizánsok és más személyek ellen folytatott bosszúhadjáratral vezette le haragját és próbálta a gázai közvélemény előtt magyarázni a nyilvánvalóan hibából eredő veszteséget Ezen a napon 18 személy lőttek agyon, többet nyilvánosan.²¹ A Hamász elnyomó diktatórikus voltából fakadóan, megfelelően a terrorista szervezet retorikájának, ilyenkor az ürügy a kivégzésre kémkedés és hazaárulás. Voltak kivégzett személyek, akik holttestét végighúzták Gáza utcáin.

Összességében, annak ellenére, hogy a Hamász jobban felfegyverzett, külföldön kiképzett, hazai területen begyakorolt harcosainak száma növekedett, és kétségtelenül az új taktikának köszönhetően jobban teljesített, a katonai vereséget nem kerülhette el. Eredményeit nagyszámú palesztin civil személy feláldozásával érte el, akiket nemcsak öngyilkos merényletekre használtak fel, de nagyon tudatosan élőpajzsként is használták őket.

20 Jonah Jeremy Bob: Captured Hamas activists in Gaza. Letöltve a <http://www.jpost.com/Operation-Protective-Edge/State-indicts-250-Gaza-terrorists-captured-during-Operation-Protective-Edge-371531> domainről 2014. szeptember 4-én.

21 Corky Siemaszko: Hamas claims to have gunned down 18 suspected informers for Israel, New York Daily News, August 22, 2014. Letöltve a <http://www.nydailynews.com/news/world/suspected-israeli-informers-gunned-gaza-hamas-article-1.1913047> domainről 2014. szeptember 14-én.

Az élőpajzs használata

A Hamász egyik legnagyobb erőfeszítése, egyben a nyugati világ értékei szerint a legerkölcstelenebb erőfeszítése a saját erők, és eszközök élőpajzzsal való védelmére irányult. Ezt egy jól felépített médiakampánnyal, és az al-Dzsazíra televíziós csatorna segítségével igyekeztek úgy kommunikálni a nemzetközi közvélemény felé, hogy az izraeli haderőt tegyék felelőssé a civil áldozatokért.

Részleteiben megvizsgálva a következőket állapíthatjuk meg:

- Tény, hogy a Hamász előre eltervezetten, propagandával, és kényszerrel vette rá a saját polgári lakosságát arra, hogy az izraeli hadsereg figyelmeztetéseit figyelmen kívül hagyva az evakuációt ne hajtsa végre, és a különböző fontosnak ítélt épületeket saját testével védje.
- További tény, hogy a harcok következtében elhunyt áldozatokat – függetlenül attól, hogy tagjai voltak-e valamilyen fegyveres szervezetnek – a Hamász befolyása alatt álló hatóságok, civilnek minősítették. Ennek bizonyítása csak következtetéssel lehetséges, hiszen egy polgári ruhát viselő halott személyről egy kívülről nem tudja megállapítani, hogy egy terroristáról van-e szó, a Hamász tagjai pedig csak a parádékon viselnek egyenruhát és megkülönböztető jeleket.
- Tény, hogy a háborúk velejárója a polgári lakosság körében keletkező veszteség. Ez akkor is igaz, ha a legnemesebb szándékkal rendelkező, és magas technikai színvonalú haditechnikai eszközöket alkalmazó, magas szinten kiképzett elit haderőről van szó.
- Azt is tényként kell elfogadnunk, hogy olyan bonyolult terepen, mint az erősen beépített területek, és különösen olyan specifikus területen, mint a Gázai övezet, ahol a lakosság sűrűsége a világon a legnagyobbak közé tartozik, a polgári életek megóvása rendkívül bonyolult feladat.

A palesztin áldozatok száma tekintetében különböző adatok állnak rendelkezésre. Többé-kevésbé elfogulatlan források 2100 és 2150 közé teszik a számukat. Az elfogulatlan elemzések szerint az elhunytak mintegy 82%-a férfi volt. Ezek között a kor tekintetében, közel 50%-ot tesz ki a fegyveres harcra legalkalmasabb 18–28 éves korosztály. A valódi polgári áldozatok aránya 52% körüli értéket mutat, azaz a katonai veszteségek 48%-osak voltak.²²

Valójában, az elesett fegyveresek aránya ettől is magasabb, hiszen köztudomású, hogy a különböző palesztin terrorista szervezetek tizenéveseket is harcosokként alkalmaznak.²³ Itt kell megjegyezni, hogy a palesztin Gázai Egészségügyi Minisztérium egyszerűen nem közölt adatokat az elesett palesztin fegyveresekről, így a hatóság nem segítette az igazság kiderítését.

A polgári áldozatok tekintetében megkérdőjelezhetetlenül a Hamászt terheli a fő felelősség.

22 <http://honestreporting.com/analysis-of-gazans-killed-so-far-in-operation-protective-edge/>

23 Raimo Auvinen: The Tower: Analysis of Hamas casualty's list, <http://www.thetower.org/0987-analysis-of-hamas-casualty-lists-shows-terrorists-classified-as-children/>

Következtetések

Izrael sokat kockáztatott a háborúba lépéssel, hiszen az elrettentő erő állandó megmutatása és az eltökéltség demonstrálása számára létfontosságú. A zsidó állam ismét megmutatta katonai erejét, újra egyértelműen győztesen került ki az összecsapásból. Azonban az Öntött Ólom hadművelethez hasonló, a ragyogó katonai siker elérésében megakadályozta az a tény, hogy a meglepetés erejével nem tudott élni. Kevésbé volt innovatív, gyakorlatilag a korábban kifejlesztett haditechnikai eszközöket és harcászati eljárásokat, doktrínákat alkalmazták újra, amire a Hamász már felkészültebben válaszolhatott.

Az izraeli haderő bizonyította, hogy a tapasztalatok alapján végrehajtott célzott fejlesztések révén – kombinálva azokat a szigorú és következetes felkészítéssel, a modern fegyverzettel és technikai háttérrel – sikeresen lehet hadba szállni az aszimmetrikus hadviselést folytató ellenséggel. Ugyanakkor az is világosan kiderült, hogy a fejlesztések megvalósításának csúszása, az átfegyverzés elmaradása, súlyos következményekkel járhat.

Érdekes, váltakozó sikerű médiaháború dúlt a két fél között. Úgy tűnik, Izrael tanult a korábbi háborúk során nyújtott gyenge médiatjesztményének következményeiből, és jobb média kampányt folytatott, bemutatva a terroristák élőpajzs alkalmazásának erkölcsi romlottságát. Úgy tűnik azonban, hogy a tervezési folyamatban még mindig nem túl sikeresen alkalmazzák az átfogó megközelítés módszerét. Erre utal, hogy az izraeli erők által palesztin polgári sebesülteknek nyújtott kórházi segítség bemutatása nem tudott elég figyelmet kapni a világsajtóban. Hasonló gyenge módon tudták bemutatni a humanitárius segélyszállítmányok Gázába való bejuttatását is.

Hozzá kell tenni azt is, hogy ez a médiakampány, szemben a Hamász nagyon jól felépített és az al-Dzsazíra által nagyvonalúan támogatott kampányával, nem tudott végig hiteles maradni.

A Hamász a felhőinformatikában alkalmazott megoldásokhoz hasonló eszközökkel is operált. Az internetet mind toborzásra, mind a saját „győzelmeinek”

7. ábra. Az izraeli média kampány elemei
(Info Graphics 2014: Israel vs Hamas, July 24, 2014.
Letöltve a domainről 2014. szeptember 14-én.)

bemutatására felhasználta. Ezen felül igyekezett elrettenteni az izraeli hadsereget a Gázai behatolástól. Ugyanakkor politikai-stratégiai szinten, véleményem szerint, Izrael rossz döntést hozott, azzal hogy deklaráltan jelezte, megindítja a katonai műveleteit, ezzel a meglepetés lehetőségéről, annak erejéről gyakorlatilag lemondott.

A tapasztalatait állandóan hasznosító izraeli haderő nyilvánvalóan meg fogja találni a technikai megoldásokat az alagutak felderítésére és hatékony megsemmisítésére. Szinte biztosra vehető az is, hogyha Izrael akár Gázában, akár máshol fog katonai műveleteket folytatni, már újabb eljárásokat fog követni, amelyek lehetővé teszik a civil lakosság még fokozottabb védelmét. Új technológiai megoldásokat is ki fognak dolgozni, de mindig szem előtt fogják tartani azt az örökérvényűnek tűnő igazságot, hogy a kulcselem a katonai sikerben a felkészült, fegyelmezett és elszántan küzdő katona.

A Gázai háború tipikus példája annak, hogy egy demokratikus jogállam milyen komplex és kihívásokkal teli helyzetben találhatja magát az aszimmetrikus konfliktusokban. Hiszen nemcsak a nemzetközi jogi előírásokat szem előtt tartva kell hadakozniuk, hanem a belső berendezkedésük demokratikus jellegét, értékeit is meg kell őrizniük.²⁴

A Gáza felett tejhatalmat gyakorló Hamásznak előbb-utóbb szembe kell azzal a ténnyel néznie, hogy nem veheti mindörökké semmibe a gázai lakosság alapvető emberi jogait, hogy nem fog mindig sikerülni a palesztin lakosság félrevezetése, hogy nem lehet az állami hatékonyság és erőskezü vezetési jelszavával kormányozni és felülről a jogállam alapelveit.²⁵ A demokratikus államok az aszimmetrikus konfliktusokban szembe kell, hogy nézzenek az olyan nem állami szereplőkkel, amelyek céljaik elérésére képesek saját lakosságuk feláldozására önös érdekeik oltárán. Erre a tényre minden katonai tervezőnek figyelemmel kell lennie.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Khaled Abu Tomaeh: Egyptians hoping Israel will destroy Hamas. letöltve a <http://www.gatestoneinstitute.org/4401/egypt-israel-hamas> domainről 2014. június 4-én
- Dr. habil. Maria Bordas PhD: Tradition and Modernization in the Public Administration – Efficient State or State under the Rule of Law, *Journal of US-China Public Administration* Volume 9, Nr 6, SrNr. 80. June 2012 pp 604. Davis Publishing Co. El Monte CA, USA. Letöltve 2014. szeptember 14-n a <http://www.davidpublishing.com> domainről
- Dr. Mária Bordás: Application of Cloud Computing in the Public Sector in Hungary. In: *Journal of US-China Public Administration*, May 2012, vol. 9. issue 534–551.
- Arabic Military: Hamas terrorist. Letöltve a <http://www.arabic-military.com/t83256p30-topic> domainről 2014. június 4-én

24 Dr. Bordas Mária: A hatékony állam és a jogállam konfliktusa? *Közjogi Szemle* Volume 4, Nr 3, September 2011. HVGORAC, Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest, pp. 16–17.

25 Bordas Mária: A „hatékony állam” győzelme a jogállam fölött? 2. rész. *Közjogi Szemle*, 2012. 5. évf. 2. sz. pp. 34–41.

- International Middle East Media Center: Egyptian Military Leader Accuses Hamas of Arming Muslim Brotherhood. Jul 28. 2013. Letöltve a <http://www.arabic-military.com/t83256p30-topic> domainről 2014. június 4-én
- Arlena Kushner: Potentially huge turne around. July 31, 2014. Letöltve 2014. szeptember 14-n a <http://israelbehindthenews.com/blog/page/8/> domainről
- Yolande Knell: Gaza: Hamas seeks emerge stronger. 23 July 2014, BBC News, letöltve 2014. szeptember 4-én a <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28456967> domainről
- Elhanan Miller: Hamas to Gazans: do not show Israel where we are firing from July 11, 2014. Times of Israel. Letöltve a <http://www.timesofisrael.com/hamas-warns-residents-against-revealing-downtown-gaza-launches/> domainről 2014. szeptember 14-én
- Francesca Trianni: How Israel blow up tunnels in Gaza, Time, 2014. július 21. Letöltve a <http://time.com/3012653/watch-this-is-how-israel-blows-up-tunnels-in-gaza/> domainről 2014 szeptember 4-én
- Dr. Bordas Mária: A hatékony állam és a jogállam konfliktusa? Közjogi Szemle Volume 4, Nr 3, September 2011. HVGORAC, Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest pp 16–17.
- Jonah Jeremy Bob: Captured Hamas activists in Gaza. Letöltve a <http://www.jpost.com/Operation-Protective-Edge/State-indicts-250-Gaza-terrorists-captured-during-Operation-Protective-Edge-371531> domainről 2014. szeptember 4-én
- Corky Siemaszko: Hamas claims to have gunned down 18 suspected informers for Israel. New York Daily News, August 22, 2014. letöltve a <http://www.nydailynews.com/news/world/suspected-israeli-informers-gunned-gaza-hamas-article-1.1913047> domainről 2014. szeptember 14-én
- Barbara Opall: Israeli Forces Praise Elbit UAVs in Gaza Op, defense News, Aug. 12., 2014 letöltve a <http://www.defensenews.com/article/20140812/DEFREG04/308120026/Israeli-Forces-Praise-Elbit-UAVs-Gaza-Op> domainről 2014 szeptembet 14-én
- Dr. habil. Maria Bordas PhD: Tradition and Modernization in the Public Administration – Efficient State or State under the Rule of Law, Journal of US-China Public Administration Volume 9, Nr 6 , SrNr. 80. June 2012 pp 604. Davis Publishing Co. El Monte CA, USA. letöltve 2014. szeptember 14-én a <http://www.davidpublishing.com> domainről
- Noah Zoaphilly: Rafael COE: Laser solutions to mortars. 24 August 2014. Letöltve a 2014. szeptember 14-én <http://zoaphilly.org/rafael-ceo-says-laser-solution-to-mortars-coming-in-next-year-or-two/> domainről
- Inge Jören: Rough estimate OOB in Gaza, Corporal Frisk 20 July 2014. Letöltve a <http://corporalfrisk.wordpress.com/tag/idf/> domainről 2014. szeptember 10-én
- Bordás, M.: Public Services at Local Government Level. Acta Juridica Hungarica Volume 50., Number 4., 2009. Budapest, ISSN: 1216-257
- Arlena Kushner: Potentially huge turne around, July 31, 2014. letöltve 2014. szeptember 14-én a <http://israelbehindthenews.com/blog/page/8/> domainről
- Yolande Knell: Gaza: Hamas seeks emerge stronger, 23 July 2014, BBC News. Letöltve 2014. szeptember 4-én a <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28456967> domainről
- Francesca Trianni: How Israel blow up tunnels in Gaza. Time, 2014. július 21. Letöltve a <http://time.com/3012653/watch-this-is-how-israel-blows-up-tunnels-in-gaza/> domainről 2014. szeptember 4-én
- Eshel, David: New tactics yield solid victory in Gaza, 2009. 3. o. Letöltve a <http://www.judaicawebstore.com/categorycategoryID=9> domainről 2014.szeptember 7-én
- Bordás Mária: A „hatékony állam” győzelme a jogállam fölött? 2. rész. In: Közjogi szemle, 2012/2. 34–41. o.
- Info Graphics 2014: Israel vs Hamas, July 24, 2014., letöltve a Jeffrey B. White: Understanding Hamas, Washington Institute for Near Eas Policy. Letöltve 2014. szeptember 4-én a <http://www.mors.org/UserFiles/file/meetings/09qdr/white.pdf> domainről
- Raimo Auvinen: The Tower: Analysis of Hamas casulty's list, <http://www.thetower.org/0987-analysis-of-hamas-casualty-lists-shows-terrorists-classified-as-children/>
- Maria, Bordas – Janos, Tomolya: Legal Aspects of Combating against the Terrorism with respect to Efficiency Requirements. Defence Against Terrorism Review, Volume 2012/No.2. NATO COE-DAT, Turkey (ISSN. 1307-9190)

Munk Sándor

A híradó-informatikai terminológia kérdései a Magyar Honvédségben

2. rész: A terminológia helyzete és fejlesztése

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.34

A Magyar Honvédségben jelenleg nincs érvényes hatókörű magyar híradó-informatikai terminológia, amely támogatná a szakmai dokumentumok, szabályozók kidolgozását és elősegítené megfelelő értelmezésüket. Jelen publikáció körvonalazza e terminológia jelenlegi helyzetét és javaslatot tesz megjelenési formáira, fejlesztési folyamatára és rendjére.

Jelen publikáció előző része [1] már rögzítette azt az állítást, hogy a szaknyelv, szakterminológia és ezen belül a nemzeti szaknyelv szerepe minden szakterületen jelentős. Nincs ez máshogy a katonai szakterület esetében sem, ahol folyamatosan újabb és újabb, vagy módosult tartalmú szakkifejezésekre van szükség a változó körülmények, feladatok, technikák közötti információcseréhez. A haderőn belüli szerteágazó szakterületek közötti, illetve egy szövetségen belül a többnemzeti együttműködés igényei a civil szakterületekhez képest szigorúbb, egységesebb terminológiai követelményeket támasztanak. A híradó-informatikai szakterület a katonai szakterületek közül is a gyorsabban változó, szélesebb körű (köztük polgári) kapcsolatokkal rendelkezők közé tartozik, ami tovább növeli terminológiájának jelentőségét.

Megfogalmazásra került az is, hogy a Magyar Honvédségben (MH) jelenleg nincs érvényes hatókörű magyar híradó-informatikai terminológia, de még adaptált NATO sem (ami önmagában nem is lehet elegendő). A híradó-informatikai terminológiával kapcsolatos publikáció eddig nem jelent meg. Jelen publikáció és előzménye megírására – korábbi ez irányú szakmai érdeklődésem mellett – a MH május végén kiadott Informatikai Szabályzata kidolgozási folyamatának tapasztalatai ösztönöztek, amelyben módom volt részt venni a terminológiai albizottság munkájában. Mindezek alapján, az előző publikációban foglaltakra szorosan építve jelen publikáció célja, hogy bemutassa, elemezze a híradó-informatikai terminológia helyzetének és fejlesztésének egyes kérdéseit a Magyar Honvédségben. Ezen belül:

- vázolja a híradó-informatikai terminológia fejlődésének folyamatát, meghatározza lehetséges forrásait és bemutatja egyes kulcskérdéseit;
- javaslatot tesz a híradó-informatikai terminológia megjelenési formáira, fejlesztésének folyamatára és rendjére, valamint szervezeti rendjére és szereplőire.

A híradó-informatikai terminológia helyzete a Magyar Honvédségben

A híradó-informatikai terminológia, a szakterület szakkifejezés-használatának helyzete vizsgálható az alkalmazott szakkifejezések, valamint ezek tartalma, értelmezése – az általuk megnevezett szakterületi fogalmak – szintjén. Az előbbiek empirikus úton, az utóbbiak fogalomjegyzékek, illetve a szakkifejezések használatának körülményei alapján valószínűsítve vizsgálhatóak. Egy terminológia ezen felül mind a két szinten időben is fejlődik, változik. Különösen így van ez a híradás és informatika gyorsan változó és integrálódó világában.

A következőkben röviden vázoljuk a híradó-informatikai terminológia fejlődésének folyamatát, jellemzőit, meghatározzuk lehetséges forrásait, majd bemutatjuk néhány kiválasztott kulcskérdését.

A híradó-informatikai terminológia fejlődése

A híradó-informatikai terminológia tulajdonképpen még ma is csak kialakulóban van a híradás és az informatika terminológiáinak harmonizációja révén. Fejlődésének folyamatából szakmai pályából következően az informatikai terminológia fejlődéséről vannak megalapozottabb ismereteim, így a következő rész alapvetően erre korlátozódik.

A katonai informatikai terminológia fejlődését meghatározó tényezők közül az elmúlt két évtizedben két meghatározó emelhető ki: az egyik az informatika forradalmi fejlődéséből, a másik az euroatlanti integrációból, illetve a biztonsági környezet és a katonai alkalmazás jelentős változásaiból következő terminológiai változások. Az informatikai fejlődés részeként az 1990-es évek elejétől új technológiák, eszközök, valamint ezekre épülő új szolgáltatások és alkalmazások jelentek meg. Az új informatikai szolgáltatások megvalósítása és igénybevétele új eljárásokat, módszereket, új funkciókat, szerepköröket, szervezeteket igényelt.

Magyarország 1999-es NATO- és 2004-es EU-csatlakozása többek között egy szellemi átalakítási lépés is volt. Ennek részeként a Magyar Honvédségnek és szakterületeinek új vezetési, alkalmazási elvekhez, eljárásokhoz kellett igazodnia. Ezt a 2000-es évek elejétől új kihívások, új katonai feladatok és megoldások, majd 2010-ben egy új NATO stratégiai koncepció követte.

A fentiek folyamatosan új fogalmak, szakkifejezések megjelenéséhez vezettek, amelyek a NATO és EU tagság, illetve a katonai informatika és a polgári informatika folyamatosan erősödő kapcsolatrendszere miatt a híradó-informatikai terminológia esetében sem hagyhatók figyelmen kívül.

A katonai informatikai terminológia fejlesztése a Magyar Honvédségben az 1990-es évek elejétől elszigetelt lépésekből állt. Első lépésnek tekinthető, hogy a HVK Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport 1996-ban lefordította a NATO AAP-31 kifejezés és szógyűjteményét. [2]

A ZMNE és a HVK Vezetési Csoportfőnökség Informatikai Osztálya által 2002-ben megrendezett Katonai informatikai terminológia tudományos konferencia során már felmerült egy önálló fogalomjegyzék szükségessége. [3] Ezt követően a Honvédelmi Minisztérium 2004. évi tudományos munkatervébe bekerült a „Magyar

katonai informatikai fogalom-, rövidítés- és jelölésjegyzék” kidolgozását célzó kutatási téma, amelynek célja a szakterület magyar és NATO-terminológiájának harmonizációja, a doktrinális és szabályozó dokumentumok kidolgozásának terminológiai megalapozása volt. A kidolgozás eredménye nem került elfogadásra.

2009-ben a ZMNE Híradó és Informatikai Intézete oktatási célból tervezte egy egységes, elsősorban a több szakterület¹ érintő *intézeti szintű alapterminológia* „koncentrikusan bővülő” körökben történő kidolgozását és wiki-alapú rendszerben történő közreadását. A munka a résztvevő állomány oktatói leterheltsége miatt végül félbemaradt.

Szervezett formában történő terminológiai fejlesztésre ezt követően 2012-ben az MH Összhaderőnemi Híradó és Informatikai Doktrína [4], majd 2013-ban a MH Informatikai Szabályzata² [5] kidolgozása során került sor. Az előbbi 10 szakkifejezés meghatározását tartalmazta, míg az utóbbiban egy terminológiai alcsoport munkájának eredményeként 62 fogalom, szakkifejezés definíciója szerepelt.

Híradó-informatikai terminológiai források a MH-ban

A híradó-informatikai terminológia forrásai között alapvető szerepet a híradó-informatikai szakkifejezéseket tartalmazó dokumentumok játszanak. Ezek azok a szakki-fejezések, amelyek pontos és egységes értelmezése a tartalmukat leíró (előíró) terminológiai támogatás nélkül nem garantálható. A források második, terminológiai szempontból fontosabb körét a szakkifejezések formális meghatározásait tartalmazó dokumentumok alkotják.

A szakmai dokumentumokban szereplő híradó-informatikai szakkifejezések köre a dokumentumok elemzésével tárható fel. A Magyar Honvédségben e témakör szempontjából releváns dokumentumok közé a stratégiai, doktrinális és szabályozó dokumentumok sorolhatóak, mivel elsődlegesen ezek tartalmazzák a vezetői célokat, követelményeket, feladatokat és egyben az ezek megfogalmazásához használt szakkifejezéseket. Ez a munka részleteiben eddig még nem került elvégzésre, de szükségessége terminológiai szempontból nem vitatható. A nagyságrend szemléltetéséhez megemlítjük, hogy a MH Informatikai Stratégiája mintegy 200, a Híradó és Informatikai Doktrína több mint 400, a MH Informatikai Szabályzat pedig még ennél is több szakkifejezést tartalmaz. Ezek egy jó része közismert fogalmat takar, számottevő részük azonban értelmezésre szorul, illetve (feltételezhetően) azonos, vagy hasonló tartalmat hordoz. A fentiek alapján a MH híradó-informatikai terminológia terjedelme 400–600 általános és további néhány száz részterületi szakkifejezésre becsülhető.

A híradó-informatikai terminológia hivatalos forrásai közé csak a MH Műveleti és Szabványosítási Bizottság által elfogadott dokumentumokban szereplő fogalom-meghatározások sorolhatóak. Ez azonban egy nagyon korlátozott kör, lényegében csak a Híradó és Informatikai Doktrína, illetve az Informatikai Szabályzat részét

1 Informatikai, híradó, információs műveletek és elektronikai hadviselés szakterületek.

2 Eredeti feladatszabás szerint MH Híradó-Informatikai Szabályzat.

képező meghatározásokat foglalja magában és ezek sincsenek teljes összhangban egymással. A szakkifejezések alkalmazására vonatkozó szabályozás jelenleg nem érvényesül. A kialakítás alatt álló MH terminológiai adatbázisban 2014 elején mintegy 130 híradó és 37 informatikai címszó szerepelt. Ez utóbbiak közül egy sem használható, 34 elavult, vagy nem a szakterülethez tartozik, 3 meghatározása módosításra szorul. Az adatbázisban nem szerepel az AAP-31 NATO szójegyzék [6] mintegy 140 szakkifejezése. A fentiek mellett felső szintű szabályozókban (szakutasításokban) is találhatóak fogalom-meghatározások,³ azonban ezek csak az adott szabályozóra érvényesek („az utasítás alkalmazásában”) és ez a kör sincs az előbbiekkal, illetve egymással összehangolva.

A híradó-informatikai terminológia „félhivatalos” forrásai közé a MH szakmai támogatásával kidolgozott katonai lexikonok, értelmező szótárak⁴ tartoznak. Ezek az előzőekben említetteknek lényegesen több szakkifejezést tartalmaznak, azonban szabályozó erővel nem rendelkeznek, tartalmuk nem fedi le a szakterület dokumentumaiban megjelenő szakkifejezések körét.

A híradó-informatikai terminológia egyes kulcskérdései

A híradó-informatikai terminológia alapvető problémája, hogy a szakkifejezések és egyeztetett (előírt) értelmezéseik nincsenek rögzítve. E feladat nagy része szakszerű terminológiai tevékenységgel és alkalmas terminológiai eszközökkel (adatbázisokkal) viszonylag könnyen megvalósítható, mivel a szakterület szakkifejezéseinek nagy része kellő mértékben egységesen értelmezett és alkalmazott. Vannak azonban olyan kulcskérdések, amelyekben – különböző okok következtében – a szakemberek, szakmai körök között jelentős fogalmi (tartalmi), illetve megnevezésbeni (formai) eltérések vannak. A következőkben a legfontosabbnak tartottak közül néhányat vázolunk röviden, azonban a kulcskérdések részletes meghatározása önálló kutatás feladata.

A híradó-informatikai terminológia fogalmi problémái közül legjelentősebbnek, egyben megoldatlannak a következőket tartjuk: az informatika és a számítástechnika, az információs és az informatikai jelző, a rendszer és a hálózat, valamint a híradás és az informatika viszonya. Az informatika (angolul information technology, IT) értelmezése a magyar (és a magyar katonai) szaknyelvben kettős: a tágabb magában foglal mindent, ami az információs tevékenységek technikai támogatásához kapcsolódik, a szűkebb pedig csak a számítógépekhez kapcsolódó kérdéseket. Ez utóbbit képviselők azonban számítógép alatt csak az asztali és hordozható számítógépeket értik, ami elméletileg és gyakorlatilag is tarthatatlan.⁵ A problémát nehezíti, hogy a MH szakanyagnem-rendszere a szakterület vonatkozásában elavult.

3 Például az 55/2013. HM utasítás a KCEHH üzemeltetéséről és szolgáltatásairól. [7]

4 Katonai Kislexikon [8], Katonai Kislexikon 4000 [9] és a kidolgozás alatt álló Katonai Értelmező Szótár.

5 Napjaink 'okos' telefonjai, szoftver rádiói, navigációs eszközei, médialejátszói, fényképezőgépei stb. valamennyien közel teljes funkciójú, vagy cél-számítógépek.

Az *információs és informatikai* jelzők (angolul *information*, vagy az utóbbi esetben *IT*) két lehetséges értelmezése gyakran keveredik. Az előbbi célszerűen minden, információhoz, információs tevékenységhez kapcsolódó fogalomra utal, míg az utóbbi ezek közül azokra, amelyek technikai eszközök alkalmazásához kapcsolódnak. Ezek megkülönböztetését és megfelelő alkalmazását alapvető terminológiai követelménynek tartjuk.

A rendszer és hálózat kifejezések használata is gyakran keveredik, amit indokol, hogy minden hálózat egyben rendszer is (annak egy sajátos fajtája), illetve napjainkban számos híradó-informatikai rendszernek részét képezi annak hálózati alrendszere, infrastruktúrája. Megkülönböztetésük, elkülönítésük azon múlik, hogy hol húzzuk meg a hálózat határait, mit tekintünk a hálózat részének és mit azon kívül álló összetevőnek (részletesebben lásd [10]).

A híradás és informatika elhatárolása integrálódásuk következtében egyre nehezebb, egyre bővül „közös részük” terjedelme. Megkülönböztetésük alapvető rendeltetésük szerint lehet célszerű, előbbinek az információtovábbításhoz, utóbbinak az információfeldolgozáshoz, tároláshoz és rendelkezésre bocsátáshoz kapcsolódó értelmezésével.⁶

A híradó-informatikai terminológia megnevezésbeni eltérései szakmai hagyományokból, illetve sok esetben az angol terminológia eltérő fordításaiból származnak. Ezek közül jelen publikációban hármat emelünk ki: a híradó és informatikai szakterületek, a híradó rendszerek, valamint egy informatikai rendszer típus megnevezéseit.⁷ A szakmai anyagokban a két szakterület több kifejezéssel is megnevezésre kerül: híradó, távközlési – hírközlési – kommunikációs, illetve informatikai – számítástechnikai. A közös szakterület megnevezése esetében is több változattal találkozhatunk: híradó-informatikai – híradó és informatikai – infokommunikációs.

A híradó rendszerek esetében a távközlési és kommunikációs mellett még előfordul a hírszisztem szakkifejezés is. Végül az informatikai rendszerek egy típusának eltérő megnevezései a következők: célrendszer – szakági rendszer – funkcionális rendszer – szakterületi rendszer. A bemutatott kifejezések tartalmi eltérés nélküli használata terminológiai szempontból nem célszerű, indokolt esetben azonban (például polgári szakterülettel történő információcsere során), megfelelő terminológiai dokumentálás mellett használhatóak.

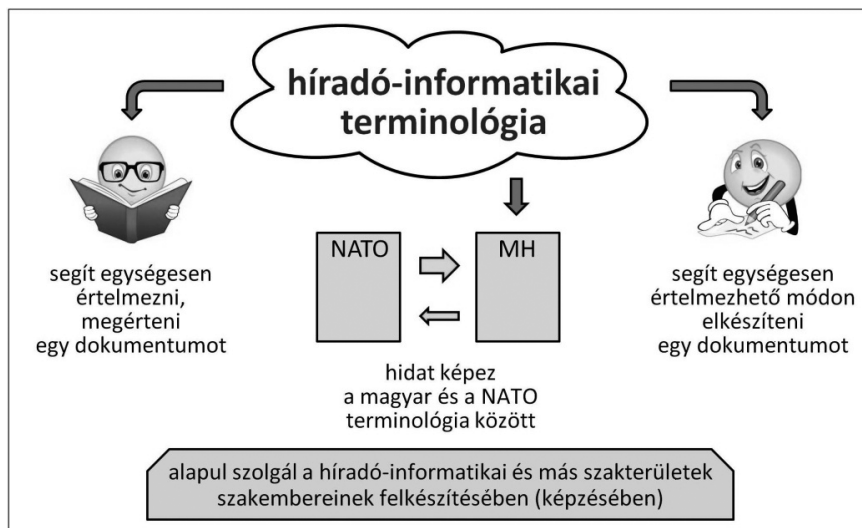
A híradó-informatikai terminológia fejlesztésének feladatai, dokumentumai a Magyar Honvédségben

Az előző pontokban foglaltak – reményeim szerint – kellő mértékben indokolták a MH híradó-informatikai terminológia szerepét, jelentőségét, folyamatos fejlesztésének szükségességét, valamint kellően meggyőzően, a szakmai közösség által elfogadható

6 Természetesen ma már nincs olyan *híradó* eszköz, rendszer, vagy feladat, amely ne foglalna magában információfeldolgozást, tárolást, megjelenítést és nincs olyan *informatikai* eszköz, rendszer, vagy feladat, amely ne foglalna magában információtovábbítást, cserét, azonban az alaprendeltetés eligazító lehet.

7 A tartalmi egyezés esetén ide sorolható az információs-informatikai, illetve az informatikai-számítástechnikai szakkifejezések párhuzamos használata is.

módon mutatták be meghatározó környezetét és jelenlegi helyzetét (még egyszer hangsúlyozva, hogy a kérdéskör a jelenlegi publikációban foglaltaknál mélyebb, részletesebb vizsgálatokat és terminológiai szaktevékenységet igényel).

A híradó-informatikai terminológia rendeltetése, szerepe
(a szerző saját alkotása)

A fentiekre alapozva a következőkben megpróbáljuk felvázolni a MH híradó-informatikai terminológia és a kapcsolódó tevékenységek egy vízióját. Ennek részeként meghatározzuk a terminológia javasolt megjelenési formáját (formáit), körvonalazzuk fejlesztésének rendjét, feladatait, végül meghatározzuk a fejlesztés szervezeti rendjét, szereplőit. Ennek során alaptételünk, hogy szükség van egy hivatalos, formális eljárás során kialakított és naprakészen tartott MH híradó-informatikai terminológiára, mint „termékre”.

A híradó-informatikai terminológia megjelenési formái felhasználásuk célja és felhasználóik köre szerint csoportosítható. Ez utóbbiak egy változatban két átfogó csoportba sorolhatóak.⁸

Az elsőt a MH híradó-informatikai szakterület szabályozóit, hivatalos dokumentumait készítő szakemberek alkotják, amely számára a terminológia a használatra előírt, kijelölt, egységesen alkalmazandó szakkifejezések gyűjteménye. A másodikba a MH szakember-állománya tartozik, amely számára a terminológia a híradó-informatikai

⁸ Létezik egy harmadik csoport, a magyar katonai szakirodalmat olvasó szélesebb közönség is, amely számára a terminológia szakkifejezések szélesebb (nem csak a központilag elfogadott, előírt) körére vonatkozóan segíti a megértést, értelmezést, azonban ezek „kiszolgálása” megítélesem szerint nem tartozik a Magyar Honvédség elsődleges feladatai közé, bár kialakításában (lásd Katonai Értelmező Szótár) jelentős szerepet vállalhat.

szakmai dokumentumok, dokumentumrészek megértését, értelmezését segítő eszköz (lényegében az első csoporttal megegyező, de korábbi időszakokban érvényes szakkifejezésekkel is kiegészített változata). Így a híradó-informatikai terminológia legtágabb értelemben magában foglalja a szakterület hivatalos (egyezményes), ajánlott és elfogadható, valamint elavult szakkifejezéseit is.

A híradó-informatikai terminológia formája lehet terminológiai adatbázis, vagy szójegyzék. Napjainkban ezek közül az előbbi jelentősége alkalmazási szempontból elsődleges. Az utóbbi kis túlzással már „csak” speciális hozzáférési, megjelenítési formának tekintendő, azonban szerepe nem elhanyagolható. A Magyar Honvédség esetében a hivatalos híradó-informatikai terminológiai adatbázis az érvényben lévő előírások, valamint a terminológiai szaktevékenység elvei szerint is a MH terminológiai adatbázisának integráns részét kell képezze, megjelölve benne az érintett szakkifejezések híradó-informatikai szakterülethez tartozását. Emellett megfelelő technikai feltételek biztosításával, szakterületi terminológiai fejlesztési célra célszerűnek látszik egy – szakterületre szűkített és a hivatalos változathoz bővebb tartalmú – belső terminológiai adatbázis működtetése is.

A szaktevékenység támogatására, illetve oktatási célokra a hivatalos híradó-informatikai terminológiai adatbázisra építve megítélésem szerint szükség van egy szakutasítással kiadott, nyomtatott és elektronikus formában is rendelkezésre álló Híradó-informatikai szakkifejezés és rövidítésjegyzék szolgálati könyvre. A dinamikusan változó híradó-informatikai terminológiai adatbázishoz igazodóan kell kialakítani a fenti jegyzék frissítésének rendjét.

A híradó-informatikai terminológia fejlesztésének folyamata a MH terminológia-fejlesztési folyamata kereteibe illeszkedő, annak szakterületi szintű megvalósítása kell legyen. A MH Terminológiai Harmonizációs Testület (MH THT) munkarendje szerint jelenleg az állandó tagok (alapvetően szakterületi képviselők) tehetnek terminológiai javaslatot, akik egyike a HVK Híradó, Informatikai és Információvédelmi Csoportfőnökség (HKV HIIICSF) képviselője. A testület a javaslat véleményezését követően, konszenzus esetén terjeszti azt az MH Műveleti Szabványosítási és Doktrínális Bizottság elé, amely dönt a szakkifejezés (módosítás) elfogadásáról és ezután kerül sor az MH Központi Doktrínális Adatbázisban történő rögzítésre.

A híradó-informatikai terminológiai fejlesztési folyamat célszerűen az MH folyamat analógiájára alakítandó ki. Ennek megfelelően a folyamat első lépéseként egy meghatározott kör jogosult javaslatot tenni új híradó-informatikai szakkifejezés bevezetésére, illetve létező szakkifejezés módosítására, esetleg törlésére. Ezt követően kerül sor a szakmai és terminológiai véleményezésre, amely alapján a javaslat a HVK HIIICSF csoportfőnökének döntésétől függően elvetésre kerül, vagy azt a HVK HIIICSF képviselője a szakterület javaslataként továbbítja a MH THT felé. A folyamat során átvehető a magasabb szintű folyamat eljárásrendje, amely szerint egy javaslat konszenzusos támogatás esetén, vagy háromszori eredménytelen (konszenzus nélküli) egyeztetés, véleményezés kerül döntésre a csoportfőnök elé.

A híradó-informatikai terminológiai fejlesztés szervezeti keretei, szereplői az előbbieken alapján négy csoportba sorolhatóak. Az első csoportot a terminológiai javaslattételre jogosult szervezetek, szereplők képezik. A szakterületi felelősség és irányítás érvényesítésére ebbe a körbe kell tartozzon mindenekelőtt a HVK HIIICSF híradó

osztálya és informatikai osztálya.⁹ A szakterület egyes sajátos feladataiért (például műveletek informatikai támogatása, informatikai üzemeltetés) viselt felelősség alapján megítélésem szerint ide kell sorolni a MH Összhaderőnemi Parancsnokság Híradó, Informatikai és Információvédelmi Főnökségét, valamint a MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár híradó és informatikai főnökségét. Végül célszerű biztosítani a NKE HHK szakterületi képviselét.¹⁰

A javaslatok véleményezésére Híradó-Informatikai Terminológiai Testület létrehozása célszerű, amelynek állandó tagjait a javaslattevői joggal rendelkező szereplők, valamint a híradó-informatikai felsőszintű vezetés által kijelölt további szakmai szereplők alkotják. A testület munkájába, a terminológiai javaslatok véleményezésébe bevonhatóak külső – például logisztikai vagy ellenőrzési – szakemberek is. A továbbiakban vizsgálendő még, hogy a véleményezésbe, illetve a javaslattevőbe hogyan vonhatóak, vonandók be a szakterület NATO-beosztást betöltő képviselői.

A híradó-informatikai terminológiai döntések a szakterület felsőszintű vezetője, a HVK HIIICSF csoportfőnöke jogkörébe tartoznak. Emellett a csoportfőnök természetesen magasabb szintű feladatszabáshoz, felsőszintű híradó-informatikai dokumentumok, szabályozók kidolgozásához kapcsolódóan, vagy önállóan terminológiai fejlesztési feladatokat is meghatározhat.

Végül a híradó-informatikai terminológiai fejlesztés szereplői közé tartozik a terminológiai szakfeladatokat végző, abba bevont szakállomány. Ez a nem egy önálló szakmai kör (beosztási, munkaköri kategória), a híradó-informatikai szakállomány részét képezi. A terminológiai feladatok eredményes végrehajtásához azonban feltétlenül hangsúlyozni kell alapvető terminológiai felkészítésük, felkészülésük szükségességét.

A híradó-informatikai terminológiai fejlesztés felvázolt rendjének kialakításához kapcsolódóan elvégzendőek egyes terminológiai fejlesztési alapozó feladatok, amelyek közül jelen publikációban kettőt emelünk ki. Az első az alkalmazott híradó-informatikai szakkifejezések részletes felmérése, elemzése és rendszerezése. Ennek során számba kell venni a híradó-informatikai dokumentumok kiválasztott körében szereplő szakkifejezéseket. Ez a feladat szintekre (például felsőszintű dokumentumok, szabályozók; közép- és szervezeti szintű dokumentumok, szabályozók; szakmai dokumentumok) tagolható, fokozatosan bővülő eredményű fázisokban is megvalósítható.

A kigyűjtött szakkifejezések elemzése, értékelése, szűrése és rendszerezése jelentős szakmai-tudományos feladat, amely megítélésem szerint önálló, HVK HIIICSF feladatszabásra épülő kutatást igényel. Erre a felmérésre épülhet aztán a híradó-informatikai terminológia első változata, mivel jelenleg csak konkrét dokumentumokhoz kapcsolódó, azok terminológiai szükségleteit kielégítő szójegyzékek (fogalomjegyzékek) léteznek.

9 A híradó-informatikai terminológia információvédelmi területtel történő kibővítése esetén a fentiek mellett természetesen a HVK HIIICSF elektronikus információvédelmi osztálya is.

10 Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Üzemeltető Intézet Híradó, illetve Informatikai és Elektronikai Hadviselés Tanszékei.

A második jelentős feladat a meglévő MH dokumentumok, szabályozók terminológiájának pontosítása az elfogadott híradó-informatikai terminológiának megfelelően. Jelenleg még egy dokumentumon belül is találkozhatunk egymástól eltérő, sőt helyenként egymásnak ellentmondó terminológiával. Több eltérés tapasztalható a szakterületi (híradó, illetve informatikai) dokumentumok között és még több a két integrálódó szakterületre közösen vonatkozó dokumentumok esetében.

A terminológiai pontosításnak ki kell terjednie a magasabb szintű (például összhaderőnemi), illetve a más szakterületi (például információs műveleti, gazdálkodási, stb.) dokumentumokra is. Ennek eredményességét és szakszerűségét biztosíthatja, hogy a híradó-informatikai terminológia döntései végső soron az MH Terminológiai Harmonizációs Testületben dőlnek el, ahol az érintett szakterületek képviseltetik magukat.

Összegzés

A publikációkban foglaltak alapján megállapítható, hogy a híradó-informatikai terminológia vizsgálható empirikus úton, számba véve, elemezve a releváns szakmai dokumentumokban szereplő szakkifejezéseket és kezelhető, fejleszthető a szakkifejezések által hordozott tartalom (jelentés), a megnevezett szakterületi fogalmak szintjén. A híradó-informatikai terminológia egy integrációs, harmonizációs folyamat révén még ma is csak kialakulóban van. Fejlődését az elmúlt két évtizedben meghatározóan befolyásolták az euroatlanti integrációból és biztonsági környezet, a katonai alkalmazás jelentős változásai, valamint az informatika fejlődéséből következő terminológiai változások, fejlesztése a Magyar Honvédségben az 1990-es évek elejétől elszigetelt lépésekből állt.

A híradó-informatikai terminológia forrásait alapvetően a híradó-informatikai szakkifejezéseket tartalmazó – mindenekelőtt a stratégiai, doktrinális és felső szintű szabályozó – dokumentumok képezik. Mindezek alapján a terminológia terjedelme 400-600 általános és további néhány száz részterületi szakkifejezésre becsülhető, melyek közül hivatalosan elfogadottnak csak mintegy 100 tekinthető, de ezek sincsenek egymással összehangolva. A szakterület szakkifejezéseinek nagy része kellő mértékben egységesen értelmezett és alkalmazott, azonban egyes kulcskérdésekben is vannak jelentős fogalmi (tartalmi), illetve megnevezésbeni (formai) eltérések is.

A híradó-informatikai terminológia javasolt megjelenési formája egy hivatalos híradó-informatikai terminológiai adatbázis, amelyre építve szolgálati könyvként nyomtatott és elektronikus formában kiadható a híradó-informatikai szakkifejezés és rövidítésjegyzék. A terminológia fejlesztési folyamat célszerűen a MH terminológiai fejlesztési folyamatába illeszkedik, folyamatrendje annak megfelelő. Új szakkifejezések felvételére, meglévők módosítására arra feljogosított szereplők (szervezetek) tesznek javaslatot, majd a szakmai-terminológiai véleményezést követően a HVK HIIICSF csoportfőnöke dönt a javaslatról és engedélyezi továbbítását a MH terminológia fejlesztés folyamatába. A javasolt terminológia fejlesztési rend kialakításához kapcsolódóan két alapozó feladat (a jelenleg alkalmazott szakkifejezések felmérése, elemzése, illetve a terminológia jóváhagyott változata alapján a szakmai dokumentumokban szereplő szakkifejezések pontosítása) is megvalósítandó.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Munk Sándor: A híradó-informatikai terminológia aktuális kérdései a Magyar Honvédségben I. A terminológia alapjai és környezete. Hadtudomány, 2014/3-4. 94. o.
- [2] AAP-31 kifejezés és szógyűjtemény. HVK Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport, Budapest, 1996.
- [3] Munk Sándor (szerk.): Katonai informatikai terminológia tudományos konferencia anyaga. HM HVK Vezetési Csoportfőnökség Informatikai Osztály-ZMNE VSZTK Informatikai tanszék, Budapest, 2002
- [4] Magyar Honvédség Összhaderőnemi Híradó és Informatikai Doktrína. 1. kiadás. Magyar Honvédség, 2013
- [5] Magyar Honvédség Informatikai Szabályzata. Magyar Honvédség, 2014
- [6] AAP-31(A), NATO Glossary of Communication and Information Systems Terms and Definitions. NATO CIS Glossary. NATO Standardization Agency, Brüsszel, 2003
- [7] 55/2013. (IX.13.) [HK 10.] HM utasítás a Magyar Honvédség Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózatának békeidejű üzemeltetési és felügyeleti rendjéről, valamint a központilag biztosított szolgáltatások igénybevételének szabályairól.
- [8] Szanati József (szerk.): Katonai Kislexikon. Honvéd Vezérkar, Budapest, 2000
- [9] Riskó Péter (szerk.): Katonai Kislexikon 4000. HM Hadműveleti és Kiképzési Főosztály, Budapest, 2008
- [10] Munk Sándor: Információs szolgáltatásokat nyújtó hálózatok alapjai. Hadmérnök, 2011 (VI.)/2. (227–243. o.)

Szentgáli Gergely

Csendben szolgálni

1. rész: A magyar nemzetbiztonsági szektor helyzete és átalakítása 2010 és 2014 között*

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.44

„Az előretudást nem lehet szellemektől, lelkektől nyerni, jelenségekből kikövetkeztetni, vagy épp az Ég mértékeiből megbecsülni, mert azt kizárólag az ellenség valós helyzetét ismerő személyektől kell megszerezni.”¹

Szun-ce: A háború művészete

A magyar biztonság- és védelempolitikával foglalkozó írások jelentős többsége a Magyar Honvédséget érintő kérdésekre korlátozódik. Az elmúlt politikai ciklusok biztonságot érintő értékelései döntő többségében katonapolitikai kérdéseket taglalnak, a politikai évkönyvek is (feltéve, hogy van biztonságpolitikai témával foglalkozó fejezetük) csupán a haderőreform eredményeire vagy eredménytelenségére fókuszálnak. A nemzetbiztonsági szektor ebből a szempontból még inkább elhanyagolt területnek számít, a szakmai elemzések elsősorban szűkebb (de fontos) problémaköröket vizsgálnak, míg az említett évkönyvekben is csupán a botrányokkal kapcsolatos beszámolók kapnak helyet. A kétrészes tanulmány célja, hogy áttekintse a magyar nemzetbiztonsági szektor helyzetét és az ott történt változásokat 2010 és 2014 között, a második Orbán-kormány hivatali idejére fókuszálva, ezzel is hozzájárulva a nemzetbiztonsági szakirodalomhoz. Jelen (első) tanulmányban a történelmi, politikai és jogi kereteket mutatom be, a második részben pedig a konkrét átalakításokat fogom görseő alá venni.

A nemzetbiztonsági szolgálatok mindig is kiemelt társadalmi érdeklődésre tartottak számot és jogosítványaik miatt a jogi-politikai környezetben is különleges helyet foglalnak el. Ahhoz, hogy bizonyos változásokat megértsünk, érdemes a tárgyalt témát egy tágabb keretben megvizsgálnunk. A pontos elemzés érdekében értelmeznünk kell a történelmi gyökereket, a jelenlegi struktúrát és legfőképpen azt, hogy a kontrollt gyakorló politika hogyan gondolkodik a nemzetbiztonsági szolgálatokról. A kétrészes tanulmány első része ezt a feladatot látja el: a történelmi háttér bemutatását a hivatalos dokumentumok elemzése követi, végül röviden kitérek a nemzetbiztonsági felsőoktatás helyzetére is.

* Az MHTT 2014. évi pályázatán különdíjjal elismert tanulmány.

¹ Szun-ce 2006. pp. 80.

A nemzetbiztonsági szektor helyzete a rendszerváltás idején

Jelen tanulmánynak nem feladata a vizsgált szektor demokratikus átalakításának részletes elemzése,² azonban vannak olyan sarokpontok, amelyekről mindenképpen érdemes szót ejteni.

A nemzetbiztonsági³ (köznapi megfogalmazásban titkosszolgálati) szektor, illetve a szolgálatok reformja a rendszerváltás óta – kisebb-nagyobb intenzitással – jó néhány alkalommal felmerült. Kétségtelen, hogy a téma nagyon érzékeny, hiszen a Kádár-korszak mély társadalmi gyökerei nagyban erősítették (és erősítik a mai napig) a nemzetbiztonsági szolgálatokkal szembeni bizalmatlanságot, esetenként ellenérzést.

A rendszerváltás hajnalán kirobbant Dunagate-ügy⁴ csak rontott a helyzeten, ugyanakkor komoly lökést is adott az átalakítási folyamatoknak. Manapság a politika, a sajtó és a közvélemény leegyszerűsített tematizációja sem segíti elő a pozitív irányú változást, ehelyett hatékonyan táplálja a velünk élő „gonosz állambiztonság” képét.⁵ Teszik mindezt úgy, hogy a társadalom döntő többsége jelentős ismerethiánnyal küzd a nemzetbiztonsági szektorral kapcsolatban.⁶ Tény, hogy ez a „boszorkányüldözés” komolyan rombolta a szolgálatok tevékenységét és kohézióját.⁷

A kérdés azonban nem csak a társadalom, hanem a politikai vezetés számára is rendkívül érzékenynek bizonyult, hiszen – párhuzamosan az állambiztonsági múlt kutathatóságának erősödésével – jó néhány politikai szereplő érintetté vált. Ez a jelenség is rávilágított arra a tényre, hogy a szolgálatok nemcsak a politika eszközei, hanem (jelen esetben közvetve) alakítói is annak, politikaformáló erővel bírnak.⁸

Az átalakulás konkrét lépései a Belügyminisztérium III. Csoportfőnökségét érintették. Az 1990. évi X. törvény⁹ és az ahhoz kapcsolódó minisztertanácsi rendelet¹⁰ ágyazott meg annak a struktúrának, amely 2010-ig majdhogynem érintetlen marad.

Az említett jogszabályok alapvetően két fontos változás mentén alakították ki a struktúrát: a nemzetbiztonsági szolgálatokat (akkor még III. Főcsoportfőnökséget) leválasztották a Belügyminisztériumról, illetve elvették a nyomozati és intézkedési/kényszerintézkedési jogkörüket, azokat csak és kizárólag ráruházva a rendőrségre.

2 Az átmenetről bővebben lásd Révész 2010. és 2011. vö. Ripp 2006. pp. 70–71., 464.

3 A „titkosszolgálat” megnevezés nem helytelen, azonban szakmai-tudományos szempontból a „nemzetbiztonsági” meghatározás fedi le az ez alatt értendő tevékenység komplexitását, lásd Laufer 2010. pp. 52. Továbbá „a titkosszolgálat szélesebb elnevezés, [...] sokkalta inkább a demokratikus berendezkedés előtti történelmi korok, szabályozás nélküli vagy a társadalom elől teljesen eltitkolt szervezetek érthetik alatta. A titkosszolgálat megnevezés inkább a politikai rendőrségre, vagy Magyarországon a szocializmus korszakának állambiztonságára illik.” (Gubicza – Laufer 2009. pp. 100.)

4 A Dunagate-ügyről bővebben lásd Révész 2006. vö. Ripp 2006. pp. 515–518.

5 Révész 2010. pp. 165.

6 Deák 2013. pp. 17.

7 Dávid 2013. pp. 73.

8 Révész 2007. pp. 130. vö. Christián 2014. pp. 5.

9 1990. évi X. törvény a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról.

10 26/1990. (II. 14.) MT rendelet a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról.

Az átszervezések értelmében a III/I. Hírszerző Csoportfőnökségből létrehozták a Magyar Köztársaság Információs Hivatalát (IH), III/II. Kémelhárító Csoportfőnökségből pedig megalakult a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH). A hírhedt III/III. Belső Reakció Elhárító Csoportfőnökséget jogutód nélkül megszüntették, a III/IV. Katonai Elhárító Csoportfőnökségből létrejött a Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatala (KBH), míg a III/V. Operatív Technikai Csoportfőnökség az újonnan létrehozott Nemzetbiztonsági Hivatal részévé vált.¹¹ Nem sokkal ezután, 1990. február 14-én megalakult a Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnökség jogutódjaként a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatala (KFH). Így jött létre a két polgári és két katonai nemzetbiztonsági szolgálatból álló struktúra.¹²

A nemzetbiztonsági szolgálatok civil kontrolljának kérdése az 1970-es években jelent meg a nyugat-európai közgondolkodásban,¹³ azonban érthető módon hazánkban ez a kérdés csak a szocializmus bukása után kerülhetett napirendre. A rendszerváltást követően valóban égető feladatként jelent meg a nemzetbiztonsági szolgálatok „demokratizálásának” igénye, amelyhez kapcsolódó folyamatból három fontos momentumot – Kurtán Sándor vonatkozó tanulmányára¹⁴ támaszkodva – érdemes kiemelni: az 1990-es választások után az Országgyűlés egyik új szerve lett a frissen létrehozott Nemzetbiztonsági Bizottság, amelynek az elnöke mindig ellenzéki képviselő kell, hogy legyen.¹⁵ A bizottság elsődleges feladata a nemzetbiztonsági szolgálatok parlamenti felügyelete. Kezdetben ez a munka azonban rendkívül nehezen haladt, hiszen ekkor még nem rendelkezett speciális jogosítványokkal a bizottság, és ebből kifolyólag a szolgálatok sem igyekeztek segíteni az ellenőrzési folyamatot. A második fontos lépést a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok irányításáért felelős tárca nélküli miniszteri poszt létrehozása jelentette, amely 1991-ben jelent meg.¹⁶ Érdemes megvilágítanom azt a folyamatot is – és egyben ez a harmadik kiemелendő momentum –, miszerint a nemzetbiztonsági szolgálatok napjainkban egyre jobban megismerhetővé váltak: a felső vezetés tagjainak (főigazgatók, igazgatók) névsora nyilvános, a szolgálatok önálló honlappal rendelkeznek és szervezeti felépítésük (egy adott mélységig) megismerhető, továbbá sok esetben szintén nyilvánosan

11 Ennek a Csoportfőnökségnek lesz a jogutódja az 1996-ban megalakuló Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.

12 Kurtán 2009.

13 Márton 2013. pp. 40. Erre az anomáliára Kurtán Sándor is rámutatott: annak ellenére, hogy az Egyesült Államokban már 1947-ben elfogadták a Nemzetbiztonsági törvényt, a szolgálatok elszámoltathatóságával és felügyeletével kapcsolatban megjegyzi, hogy „a korai hidegháború idején az USA-ban egyszerűen hazafiatlannak minősült az e fajta kíváncsiszkodás, és csak az 1970-es évek botrányai után válik elfogadottá.” (Kurtán 2008. pp. 138.)

14 Kurtán 2009.

15 Farnyik 2011. pp. 62.

16 2010-ben megszüntették ezt a tárcát, annak ellenére, hogy az első Orbán-kormány idején még létezett, Kövér László (1998. július 8. – 2000. április 30.), majd Demeter Ervin (2000. május 1. – 2002. május 26.) miniszterek vezetésével. Itt érdemes megjegyezni, hogy az első Orbán-kormány idején – vélhetően amerikai minta alapján – létezett a miniszterelnöki nemzetbiztonsági főtanácsadó poszt, amelyet a Miniszterelnöki Hivatal védelmi stratégiai és biztonságpolitikai ügyekért felelős politikai államtitkára töltött be (Berzsenyi – Szabó 2014. pp. 40.). Bár a második Orbán-kormány alatt is létezett hasonló pozíció (a miniszterelnök kül- és biztonságpolitikai főtanácsadója), mégis azt gondolom, hogy jelen esetben fontos különbséget takar a két elnevezés.

elérhető évkönyveket¹⁷ bocsájtanak ki. Ez utóbbi talán a legfontosabb az átlagpolgár számára, hiszen amíg a kommunista diktatúrában az elzártság eredményeképpen kialakult a totális megfigyelés/elhárítás érzete,¹⁸ addig az épülő demokráciában pont a (korlátozott) nyilvánosság az, amely hozzásegíthet egy „egészségesebb” kép kialakításához.

Mindezen tények – elviekben – hozzájárulnak ahhoz, hogy a társadalom és a politikai elit „közelebbinek” és „elfogadhatóbbnak” érezze a szolgálatokat és talán ebből fakadóan jobban megértse azokat. S bár a jelenlegi társadalmi percekciók megismeréséhez jelen tanulmány nem járul hozzá (de kétségtelen, hogy megérne egy szociológiai kutatást), azonban a továbbiakban képet kaphatunk arról, hogy az korábbi kormányzatok hogyan álltak ehhez a kérdéshez, hiszen a reformok és az átalakítással kapcsolatos elképzelések mindig kiváló lehetőségek arra, hogy megvilágítsák a politikai elit preferencia rendszerét és gondolkodását egy-egy szakmai kérdéssel/ területtel kapcsolatban.

A nemzetbiztonsági törvény megszületése és az első reformkísérletek

A rendszerváltást követő időszak (1990–1995) egyértelműen a bizonytalanság időszaka volt mind a politikai elit, mind a szolgálatok szempontjából. Az önálló nemzetbiztonsági törvény hiánya viszonylag későn, és akkor is elsősorban jogértelmezési problémáknál mutatkozott meg. Kiváló példa erre a Wachslér-jelentés.

1994 szeptemberében derült ki, hogy a Katonai Biztonsági Hivatal (Hivatal) több, ún. biztonsági véleményt¹⁹ is készített, nem csupán a Honvédelmi Minisztérium vagy a Magyar Honvédség tagjait érintően, hanem civileket is megfigyelve, többek között az akkori honvédelmi miniszter, Keleti György feleségét is beleértve. A Wachslér Tamás képviselő által vezetett vizsgálóbizottság több ponton rámutatott, hogy a Hivatal sok esetben kellő jogalap nélkül járt el, a viták nagy része azonban az akkor még hatályos 1990. évi X. törvény jogértelmezésében fulladt ki. Az albizottság legfőbb végkövetkeztetése az ügyben az lett, hogy „... a nemzetbiztonsági törvény megalkotása nem halogatható tovább”.²⁰

Az önálló nemzetbiztonsági törvény²¹ elfogadásáig egészen 1995. december 19-ig kellett várni. Bár az első törvénykonceptió már az előző év decemberében megfogalmazódott, de a kétharmaddal rendelkező kormánykoalíción belül sem volt meg a kellő támogatás, így az nem jutott túl az általános vitán. Egy évre rá azonban a második koncepciót már elfogadta az Országgyűlés, a Fidesz tartózkodásával, illetve az MDF, a KDNP és az FKgP ellenszavazatával.²² S bár a törvény elfogadását nem előzte meg hosszadalmas szakmai vita, tény, hogy egy európai színvonalú jogszabály

17 Részletes elemzésért lásd Tanai 2009.

18 Szűcs – Solti 2014. pp. 75.

19 A biztonsági vélemények elsősorban az ezredesi és tábornoki kinevezéseket előzték meg, továbbá olyan polgári személyek esetében készültek, akik felvételét a Hivatal javaslatára elutasították a Honvédelmi Minisztériumnál vagy a Magyar Honvédségnél. Mindezekon túl, bizonyos esetekben állományon kívüli személyekről is készültek ilyen jelentések.

20 Wachslér 1995. pp. 765.

21 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

született, amely kellő részletességgel tárgyalja a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatait, felügyeletét, irányítását, ellenőrzését és az általuk alkalmazható intézkedéseket, illetve az ahhoz kapcsolódó adatkezelést.

További eredménye a törvénynek, hogy ötre növelte a szolgálatok számát, tekintve, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatalról leválasztva létrehozta a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot (NBSZ), amelynek fő feladata a titkos információgyűjtés²³ technikai hátterének biztosítása lett.

A nemzetbiztonsági törvény tagadhatatlan érdemei mellett érdemes megjegyezni, hogy a szolgálatok a NATO- és az EU-csatlakozásunk (1999, illetve 2004) után érték el „végleges formájukat”. Elsősorban azért, mert az említett szövetségekbe való felvételünk után értek hozzá a nagyobb múlttal rendelkező nyugati nemzetbiztonsági szolgálatok tapasztalataihoz és munkamódszereihez.²⁴

Az 1995-ös törvény elfogadása után először (de nem utoljára) a 2006-os utcai események hatására – mondván, hogy nem működtek hatékonyan a szolgálatok – merült fel komolyabb politikai diskurzussal kísérve a szektor reformja. Az eredeti problémák (párhuzamosságok, együttműködés hiánya stb.) helyett azonban a viták fókuszában elsősorban a szolgálatok magasnak tartott száma állt, így a felmerült ötletek jelen esetben csupán strukturális kérdésekre korlátozódtak.

Az MSZP és a Fidesz a szektort érintő átalakításáról vallott nézetei ellentétben álltak egymással: míg a Fidesz a katonai és polgári szolgálatok hírszerzés és elhárítás tekintetében történő összevonását, azaz egy funkcióalapú struktúra megteremtését támogatta, addig az MSZP a működési területek (katonai és polgári) szerinti integrációt preferálta.²⁵ Döntés és reform azonban végül nem történt, hiszen – hasonlóan a nemzetbiztonsági törvény első koncepciójánál – nem sikerült a kormánypártoknak kiharcolni a szükséges országgyűlési kétharmados támogatást. Mindezekon túl, megfelelő ágazati (nemzetbiztonsági) stratégia hiányában végképp levezényelhetlenné vált bármilyen reformelképzelés. Így 2010 előtt a magyar nemzetbiztonsági szektor változatlanul az 1995-ös törvény teremtette állapotokat őrizte meg és az alábbi öt szolgálatból állt:

- Információs Hivatal: polgári hírszerzés;
- Nemzetbiztonsági Hivatal: polgári elhárítás;
- Nemzetbiztonsági Szakszolgálat: titkos információgyűjtés technikai támogatása;
- Katonai Felderítő Hivatal: katonai hírszerzés;
- Katonai Biztonsági Hivatal: katonai elhárítás.

Országgyűlési választási ígéretek 2010-ben

Érdemes megvizsgálnunk, hogy a 2010-es választásokon mandátumot nyert politikai erők rendelkeztek-e elképzeléssel a nemzetbiztonsági szektor tekintetében. Ehhez a

22 Kurtán 2009.

23 A titkos információgyűjtés kereteiről és törvényességéről bővebben lásd Solti 2013a.

24 Magyar – Gulyás 2008. pp. 168–169.

25 Izsa 2009. pp. 50–51.

legjobb módszer az érintett pártok választási programjának elemzése. Az elsőre érdektelennek tűnő vizsgálati szempont – véleményem szerint – nagyon is fontos: voltak-e ígéretek, amelyek megágyaztak a nemzetbiztonsági szektor átalakításának, illetve kiderül-e a hivatalos dokumentumokból, hogy a pártok hogyan gondolkoznak erről a kérdésről?

A Magyar Szocialista Párt (MSZP) programja²⁶ nem foglalkozik a nemzetbiztonsági szektort érintő kérdésekkel. Mint kormányzó pozícióból kampányoló párt, érthető módon elsősorban a saját intézkedéseinek a dicséretére helyezte a hangsúlyt, kevés konkrét ígéretet fogalmazott meg. Biztonságpolitikai kérdéseket is csak röviden érintett, akkor is csupán a Magyar Honvédség elért eredményeivel (például nemzetközi missziós szerepvállalás, Nemzeti Katonai Stratégia elfogadása), illetve a jövőbeni tervekkel kapcsolatban.

A Lehet Más a Politika (LMP) választási programjában²⁷ nem csupán a nemzetbiztonságot érintő kérdésekkel nem foglalkozik, hanem mindennemű biztonság- és védelempolitikát érintő témát hanyagol.

Más a helyzet a Jobbik Magyarországért Mozgalom (Jobbik) esetében. A párt a 2010-es választások nagy meglepetésének és (egyik) nagy nyertesének is tekinthető. A radikális²⁸ párt megerősödése – hasonlóan a rendszerváltások után kialakuló átalakulási folyamatokból eredő európai trendhez²⁹ – az elmúlt pár évben nagy ütemben történt. Sikerét elsősorban cigányellenességének, illetve szélsőséges retorikája központi elemének, a „cigánybűnözés” fogalmi bevezetésének és politikai napirenden tartásának köszönhetette.³⁰ Jellemző a radikális jobboldali pártokra, hogy komoly hangsúlyt fektetnek a rendvédelem, nemzetbiztonság, illetve a honvédelem kérdéseire – a Jobbik „szókészletének” is a legfontosabb elemei kezdetektől a „rend” és a „rendteremtés” voltak.³¹ Ebből adódóan programjuk³² részletesen foglalkozik a rendőrség, a honvédség és a nemzetbiztonsági szolgálatok helyzetével.

Jelen tanulmány fókuszában álló szervezetek tekintetében, a szélsőjobboldali párt a teljes szektor átalakítását tűzte ki célul. Elképzelésük szerint a reformfolyamat alapját egy új nemzetbiztonsági törvény teremtené meg.³³ Feloszláttnak a Nemzetbiztonsági Hivatalt és az Országos Rendőr-főkapitányságba integrálnák a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot. A szolgálatok feladatainak ellátását pedig három új főigazgatóság képében oldanák meg: Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hírszerző és Elhárító Főigazgatóság (polgári nemzetbiztonsági szolgálat), Magyar Köztársaság

26 MSZP 2010.

27 LMP 2010.

28 Jelen tanulmányban a „radikális”, „jobboldali radikális”, „szélsőséges” és „szélsőjobboldali” jelzőket szinonimaként használom, annak ellenére, hogy a nemzetközi (politikatudományi) szakirodalom erről másképp gondolkodik (vö. Filippov 2011.), azonban a jobb közérthetőség érdekében ettől most eltekintek.

29 Juhász – Tóth 2008.

30 Karácsony – Róna 2010. pp. 55. vö. Juhász 2010.

31 Bíró Nagy – Róna 2011. pp. 216.

32 Jobbik 2010.

33 Az új törvény létrehozására (nem pedig a régi módosítására) a dokumentum szerint azért van szükség, mert ez garantálná „az átalakítások gyorsaságát és hatékonyságát.”

Katonai Hírszerző és Elhárító Főigazgatóság (katonai nemzetbiztonsági szolgálat), illetve Adatfeldolgozó Elemző és Értékelő Igazgatóság (információk feldolgozása és elemzése a döntéshozók számára). Magyarán a Jobbik a funkcióalapú összevonás pártján állt, aminek a dokumentum hangot is adott, mondván, hogy „... az elkövetői csoportok nemzetközivé válásával egyébként is teljesen felesleges területi alapon megkülönböztetett titkosszolgálatokat üzemeltetni”.³⁴ A funkcióalapú felfogás (már ami a kérdés technikai oldalát illeti) a későbbiekben meg is valósult a katonai szegmensben.

Nyilvánvalóan minden választás után az a kérdés, hogy vajon a győztes/győztesek hogyan gondolkodik/gondolkodnak szakpolitikai kérdésekről. A 2010-es választásokon kétharmados győzelmet arató Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (Fidesz) és a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) által alkotott pártkoalíció választási programjai³⁵ ugyan érintik a nemzetbiztonsági szektort, de rendkívül szűkszavúan. Egészen konkrét említést is csupán csak a KDNP programjában találunk: „... A rendszerváltozás máig lezáratlan problémája a múlt lezárása a Nemzetbiztonsági Szolgálatok megújítása. A múlt lezárásának olyan módját támogatjuk, amely a jogtalanság időszakában sérelmet szenvedtek érdekeit, emberi méltóságát szolgálja. Olyan Nemzetbiztonsági Szolgálatokra van hazánknak szüksége, melyek nem a múlt erőit és jelenleg is működő politikai pártokat szolgálnak, hanem hazánk polgárainak, a magyar vállalkozásoknak és az egész magyar nemzetnek az érdekeit.” A programból nem derül ki, hogy mire gondolnak „megújítás” alatt és tartalmát tekintve sem ígéreteket fogalmaz meg a szöveg, hanem a már a bevezetőben említett általános (negatív) társadalmi percepcióra reflektál.

A győztes koalíció esetében vizsgálatunk tárgya lehet még a kormányprogram.³⁶ A *Nemzeti Együttműködés Programja* című dokumentum azonban szintén nem ad iránymutatást a nemzetbiztonsági szektor tekintetében, a rövid bevezető után a Fidesz választási programja következik, ami kizárólag a rendőrségre koncentrál.

Nemzetbiztonsági szolgálatok a biztonságpolitikai alapidokumentumokban

Látható, hogy a hivatalos párt dokumentumok alapján (a Jobbik kivételével) nem rajzolódik ki, hogy a politikai erők hogyan gondolkoznak a nemzetbiztonsági szolgálatokról. Érdemes azonban röviden megvizsgálni azokat a hazai biztonságpolitikai dokumentumokat, amelyek már pontos képet adnak arról, hogy a kormány és az országgyűlés³⁷ milyen szerepet szán a szolgálatoknak.

Egy ország alkotmánya minden törvény fundamentuma, egy olyan origó, amelyre minden jogszabály épül. Magyarország Alaptörvényét 2011. április 18-án fogadta el az Országgyűlés és 2012. január elsején lépett hatályba. Témánk szempontjából kiemelt fontossággal bír, hiszen ellentétben a régi alkotmánnyal, beemelte és ez

³⁴ Jobbik 2010. pp. 68.

³⁵ Fidesz 2010a., KDNP 2010.

³⁶ Fidesz 2010b.

³⁷ Az Alaptörvényt az Országgyűlés, a nemzeti biztonsági stratégiát és a nemzeti katonai stratégiát pedig a Kormány fogadja el, így az ilyen dokumentum vizsgálatkor átfogó képet kaphatunk az adott kormány, illetve a képviselők biztonságfelfogásáról és az ahhoz fűződő prioritásokról.

által intézményesítette a nemzetbiztonsági szolgálatokat a legmagasabb jogi szinten, valamint nevesítette a titkosszolgálati eszközöket és módszereket.³⁸ Bár önálló paragrafussal a szolgálatok továbbra sem bírnak, hiszen a rendőrséggel együtt kerültek taglalásra a 46. cikkben, kétségtelen, hogy ez a lépés komoly szimbolikus üzenettel bír. Probléma azonban, hogy a politika döntéshozók a nemzetbiztonsági szolgálatokat tendenciózusan a rendvédelmi szervekhez sorolják (legalábbis arra engednek következtetni), ez azonban rendkívül ellentmondásos, főleg a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) esetében. Magyarán a szolgálatoknak szánt – a rendszerben betöltendő – hely továbbra sem teljesen tisztázott, hiszen az önálló törvényi cikk hiánya továbbra is fenn áll.

A 2012-ben elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégia³⁹ a harmadik volt a sorban.⁴⁰ A modern nemzetek biztonsági stratégiákban igyekeznek értelmezni az őket körülvevő biztonsági környezetet és az abból eredő kihívásokat. Egy állam biztonsági stratégiája nem más, mint a saját (szak) politikájának megtervezett és összehangolt, központilag irányított megfogalmazása és a megvalósítás érdekében tett intézkedések összessége.⁴¹ A dokumentum meghatározza azokat a nemzeti célokat, feladatokat és átfogó kormányzati eszközöket, amelyekkel hazánk érvényesíteni tudja biztonsági érdekeit mind belpolitikai, mind külpolitikai tekintetben. Az elvi kereteken túl, gyakorlati szempontból az ország geostratégiai elhelyezkedése, a potenciálisan fenyegető válságok, konfliktusok, valamint az ország rendelkezésére álló eszközök és szervezetek, azaz a honvédelem rendszere a meghatározó.⁴²

Az új stratégia szakpolitikai alapjait 2011-ben, az európai uniós elnökségünk után elfogadott *Magyar külpolitika az uniós elnökség után* elnevezésű külpolitikai stratégia fektette le. A Külügyminisztérium iránymutató stratégiai dokumentuma szerint a tárca célja, hogy az ENSZ, a NATO, az EU és hazánk Alaptörvénye által vallott alapértékek mentén folytasson értékelvű külpolitikát. Biztonság tekintetében a stratégia kimondja: a Külügyminisztérium egyik alapfeladata, hogy az aktuális nemzeti biztonsági stratégiában megjelölt célok elérését támogassa a diplomácia eszközeivel. Eszközrendszer tekintetében kiemeli a szakdiplomata munkáját, a katonai attasék és az IH munkatársainak tevékenységét, akik által összegyűjtött és elemzett információkat rejtjelezett formában vagy diplomáciai futárral juttatják el a döntéshozókhoz.⁴³

A Nemzeti Biztonsági Stratégia 48. pontja részletesen taglalja a szolgálatok feladatrendszerét és a hozzájuk fűzött elvárásokat: „... A hírszerzés és elhárítás a biztonsági stratégia végrehajtásának, hazánk szuverenitása, alkotmányos rendje védelmének, biztonságpolitikai céljai elérésének és nemzeti érdekei érvényesítésének fontos eleme. Elengedhetetlen, hogy rendelkezésre álljanak azok a külföldre vonatkozó vagy külföldi eredetű védett

38 Solti 2013b. pp. 115.

39 A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

40 A rendszerváltás utáni első nemzeti biztonsági stratégiát 2002-ben (2144/2002. (V. 6.) Korm. határozat), a másodikat pedig 2004-ben (2073/2004. (III. 31.) Korm. határozat) fogadták el.

41 Kiss 2012. pp. 68.

42 Csiki 2008. pp. 77.

43 Kenedli 2014a. pp. 98–99.

információk, amelyek a kockázatok és fenyegetések időbeni felismeréséhez és kivédéséhez, a kormányzati döntések megalapozásához szükségesek. Fel kell tárni a külső környezetben, valamint az integrációs folyamatokban bekövetkezett és várható változásokat, továbbá a külföldön működő magyar intézményeket, valamint a válságkezelő és békefenntartó feladatokban részt vevő magyar alakulatokat és szakértőket érintő fenyegetéseket. A terrorizmus, a szervezett bűnözés, az egyéb illegális tevékenységek jelentette aszimmetrikus fenyegetések, más globális, regionális és belső kihívások, valamint a politikai, katonai és gazdasági információk megvédése szükségessé teszi, hogy az ország rendelkezzen erős felderítési és elhárító képességgel. A Magyarországot érintő biztonsági kihívásoknak megfelelően – a hazai szervek koordinált tevékenysége mellett – szorosabb együttműködést kell kialakítani és fenntartani a szövetséges államok hírszerző és elhárító szervezeteivel, valamint az egyes kérdésekben hasonló biztonságpolitikai célokat követő más államok szolgálataival.”

Ellentétben az előző stratégiákkal, a 2012-es dokumentumban hangsúlyosan megjelenik a külföldi eredetű információk megszerzésének igénye, a hírszerző és elhárító szolgálatok biztonságpolitikai prioritizálása.⁴⁴ Fontos megjegyezni, hogy a stratégia elfogadásakor már túl voltunk a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok fúzióján, azaz a szektor legnagyobb reformlépésén, így fontos, hogy a Kormány ezek után a nyilvánosság felé is világossá tette a szolgálatokkal kapcsolatos elvárásait.

A nemzeti katonai stratégia célja, hogy mint a nemzeti biztonsági stratégiához kapcsolódó ágazati stratégia, értelmezze a biztonság katonai szegmensét és az abból eredő kihívásokat.⁴⁵ A stratégia meghatározza a fegyveres erőkhöz kapcsolódó teljes környezetet: lefekteti a fegyveres erők alkalmazásának lehetséges eseteit, a megvalósítás alapelveit, illetve a végrehajtáshoz szükséges képességeket. Mindezeket támogatva felvázolja a leírtak megvalósulásához szükséges háttérrel és az abból fakadó igényeket.⁴⁶ 2012 decemberében új irányvonalat kapott a hadsereg az új Nemzeti Katonai Stratégia⁴⁷ képében.⁴⁸

A dokumentum szerint (41. pont) a hírszerzés az egyik alapvető eszköz, amelyet alkalmazni kell a válságkezelés során, sőt a katonai missziókhoz köthető feladatok tekintetében a 77. pontban nevesített elvárásokat fogalmaz meg a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálattal szemben. A nemzetbiztonsági munka felértékelődéséről külön értekezik a stratégia a 49. pontban: „... A globális biztonsági környezetben zajló változások következtében felértékelődik a hírszerzés és az elhárítás szerepe. A műveleti területre jellemző összetett kihívások, valamint a gyakran változó biztonsági helyzet szintén megnöveli a pontos és időbeni információk és értékelések iránti igényt.”

A Nemzeti Katonai Stratégia már nevesítve a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatról beszél, és konkrét elvárásokat fogalmaz meg, így valódi reflexív dokumentuma a vizsgálódásunk tárgyának.

44 Kenedli 2014b. pp. 81.

45 Csiki 2008. pp. 80.

46 Ruttai – Krajnc 2008. pp. 39.

47 A Kormány 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Katonai stratégiájának elfogadásáról.

48 A stratégia értékeléséért lásd Tálás 2014.

Nemzetbiztonsági képzés a felsőoktatásban

A nemzetbiztonsági felsőoktatási képzés is átalakult a tárgyalt időszakban, így – továbbra is a szolgálatok környezetét/kereteit vizsgálva – érdemes zárásként röviden kitérnem rá.

A nemzetbiztonsági képzés hagyományosan a katonai, illetve a rendészeti⁴⁹ felsőoktatási intézményekhez köthető. A végül kialakult, a bolognai rendszerrel kompatibilis, egységes nemzetbiztonsági képzésnek a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem adott otthont. A képzés jelenlegi formáját három nagy szakaszon keresztül érte el: 2005 és 2009 között Nemzetbiztonsági Szakcsoport, majd 2009 szeptemberétől 2012 februáráig Nemzetbiztonsági Tanszék néven működött az oktatási központ. A harmadik (jelenlegi) fázis pedig már az újonnan létrehozott Nemzeti Közzolgálati Egyetemhez köthető, amelynek keretei között 2012. február elsején alakult meg (a Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék alapjain) a Nemzetbiztonsági Intézet.

Az Intézet két (polgári és katonai nemzetbiztonsági) tanszékkal működik. Az alap- és mesterképzés zárt, jelentkezni csak a nemzetbiztonsági szolgálatoktól, illetve a titkos információgyűjtésre törvényben felhatalmazott szervek állományából lehet, előjárói támogatással. A doktori képzés azonban már nyitott, függetlenül munkahelytől és beosztástól, bárki jelentkezhet. Mindezekén túl az Intézet ellátja a vezérkari (Felsővezetői Katonai Tanfolyam) képzéssel kapcsolatos szakirányú feladatokat.

A konkrét oktatás az egyetem falain kívül, kellőképpen „zárt” helyszíneken zajlik, így az Intézet egységei egyetemi tanszékeknek minősülnek, ezért nincsen szükség a titkosszolgálati kirendeltségekre jellemző biztonsági előírások alkalmazására.⁵⁰ A résztvevő szolgálatok tekintetében kivételt képez az Információs Hivatal, tekintve, hogy a polgári hírszerzés alapból felsőfokú végzettséggel és megfelelő nyelvtudással rendelkező jelentkezők közül válogat, így a Hivatalnak csupán a szakmai képzést kell lebonyolítania.⁵¹

A magasabb szervezeti jelleggel bíró Intézet létrehozása lényegesen hozzájárult a Nemzeti Közzolgálati Egyetem és a nemzetbiztonsági képzés és szektor megerősítéséhez, jellegét és felépítését tekintve is beleillik a második Orbán-kormányra jellemző (nem csak az oktatás területén megjelenő) központosítási folyamatokba. A jövőben komoly feladat vár az Intézet vezetőire és oktatóira, hiszen fontos célt kell elérniük: folytonosan és szakmailag megfelelően kell „üzemeltetniük” a Bolognai Folyamat reformjainak⁵² megfelelő, akkreditált, a megrendelői igényeket kielégítő és a szövetségi követelményeket is magába foglaló nemzetbiztonsági felsőfokú képzést.⁵³

49 A Rendőrtiszti Főiskola Állambiztonsági Tanszékét 1990 elején felszámolták, utolsó hallgatói a bűnügyi operatív állomány részeként diplomáztak. A későbbiekben a vonatkozó képzést a Nemzetbiztonsági Hivatal Tanintézetében folytatták (Fialka 2014. pp. 79. vö. Dobák 2014. pp. 69–70.; 72.). Jelenleg bűnügyi hírszerzést és titkos információgyűjtést oktatnak a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszékén (Boda 2013. pp 103.).

50 Rácz – Bebesi 2013.

51 Kis-Benedek 2014. pp. 25.

52 A Bolognai Folyamat reformjainak főbb eredményei: háromciklusú (Bachelor, Masters PhD) végzettségi rendszer; hallgatók, oktatók és kutatók mobilitásának biztosítása és egységes kreditrendszer kialakítása az átjárhatóság érdekében.

53 Héjja 2014. pp. 11.

Következtetések

A rossz történelmi beidegződésnek köszönhetően a nemzetbiztonsági szolgálatok a mai napig sokak számára a felügyelet és korlát nélküli megfigyelő szervezetekkel egyenlők. A negatív megközelítés nyomait felfedezhetjük a politikai elitben is.

Jól látható, hogy a pártok többsége nem tartotta fontosnak, hogy a nemzetbiztonsági szektort érintő ígéreteket tegyen, vagy az azzal kapcsolatos problémákkal foglalkozzon. Ennek az elsődleges oka, hogy a biztonság- és védelempolitikát érintő kérdések nem bírnak szavazatszerző képességgel, így e területekkel kapcsolatos elképzelések nem jelentek meg prioritásként a programalkotásnál. Ha említést is tesznek róluk, csak és kizárólag azt feltételezve, hogy a közelmúltban ezek a szolgálatok rosszul működtek és nem a hazát, hanem a regnáló pártot/pártokat szolgálták. A szolgálatok megbízhatóságának és az ország iránti lojalitásának választásonkénti megkérdőjelezése rendkívül demoralizálóan hat az állományra.

A biztonságpolitikai dokumentumok elemzésénél elmondható, hogy bár előzetesen nem voltak deklarált politikai elképzelések a nemzetbiztonsági szektorral kapcsolatban, a ciklus felénél (kissé megkésve, a nagyobb reformokon túl) már világossá váltak a politikai irányvonalak, és ami még fontosabb: az elvárások is. Ezek a dokumentumok már mentesek a politikai felhangoktól és valós szakmai iránymutatásokat tartalmaznak.

Összegezve: a második Orbán-kormány hivatali ideje alatt a nemzetbiztonsági szolgálatokkal kapcsolatosan számos fontos jogszabály és dokumentum keletkezett, így kijelenthető, hogy a jogi környezet stabilabbá vált. Továbbá fontos tény, hogy az utánpótlás rendszerét (értsd: a felsőoktatási képzést) megerősítették, ezzel is hozzájárulva ahhoz, hogy a hazai szolgálatok felkészült és elhivatott szakemberekkel dolgozhassanak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Berzsényi Dániel – Szabó I. László (2014): *A védelmi szektor néhány elemének transzformációja*. In: Tóth Péter – Csiki Tamás (szerk.): *Magyar Biztonságpolitika, 1989–2014*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Budapest. pp. 37–58.
- Bíró Nagy András – Róna Dániel (2011): *Tudatos radikalizmus. A Jobbik útja a Parlamentbe, 2003–2010*. In: Láncki András (szerk.): *Nemzet és radikalizmus. Egy új pártcsalád felemelkedése*. Századvég, Budapest. pp. 207–241.
- Boda József (2013): *Fejezetek a titkos információgyűjtés változó világából*. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV*. Magyar Hadtudományi Társaság, Pécs. pp. 93–106.
- Christián László (2014): *A rendőrségre és a titkosszolgálatokra vonatkozó szabályozás változásai*. In: MTA Law Working Papers. 2014/43.
- Csiki Tamás (2008): *A stratégiai dokumentumok rendszere*. In: *Nemzet és Biztonság*. 2008/8. pp. 76–81.
- Dávid Ferenc (2013): *Biztonságpolitikai hangsúlyok a polgári nemzetbiztonsági szférában 2001 és 2010 között*. In: *Hadtudomány*. 2013/1–2. pp. 60–76.
- Deák József (2013): *Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében*. In: *Rendvédelem*. 2013/3. pp. 15–22.
- Dobák Imre (2014): *A nemzetbiztonsági képzésről...* In: *Nemzetbiztonsági Szemle*. 2014/Különszám I. pp. 68–78.
- Farnyik Gábor (2011): *A nemzetbiztonsági szolgálatok parlamenti ellenőrzése*. In: *Felderítő Szemle*. 2011/1. pp. 58–77.

- Fialka György (2014): *Az állambiztonsági képzés zárása, a nemzetbiztonsági képzés kezdete 1990–1994-ig.* In: Nemzetbiztonsági Szemle. 2014/Különszám I. pp. 79–80.
- Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (2010a): *Nemzeti ügyek politikája.*
- Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (2010b): *Nemzeti Együttműködés Programja. Munka, otthon, család, egészség, rend.*
- Filippov Gábor (2011): *A név kötelez. A szélsőjobboldal kutatásának terminológiai problémái.* In: Politikatudományi Szemle. XX/3. pp. 133–153.
- Gubicza József – Laufer Balázs (2009): *A nemzetbiztonsági szolgálatok szervezeti kultúrájáról.* In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X.* Magyar Hadtudományi Társaság, Pécs. pp. 99–106.
- Héjja István (2014): *A katonai nemzetbiztonsági képzések helyzete (1990–2012).* In: Nemzetbiztonsági Szemle. 2014/Különszám I. pp. 10–24.
- Izsa Jenő (2007): *Javaslatok a nemzetbiztonsági/titkosszolgálati stratégia kidolgozásához.* In: Hadtudomány. 2007/1.
- Izsa Jenő (2009): *Nemzetbiztonsági reform – átmenetileg elhalasztva.* In: Nemzet és Biztonság. 2009/1. pp. 50–59.
- Jobbik Magyarországért Mozgalom (2010): *Radikális változás. A Jobbik országgyűlési választási programja a nemzeti önrendelkezésért és a társadalmi igazságosságért.*
- Juhász Attila (2010): *A Jobbik politikájának szerepe a pártrendszer változásában – különös tekintettel a cigánybűnözés-kampányra.* In: Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2009-ről. Kormányzat, közpolitika, közélet.* DVD formátum. DKMKA, Budapest.
- Juhász József – Tólas Péter (2008): *A szélsőjobboldal, a jobboldali radikalizmus és a populizmus elöretörésének okairól Kelet- és Közép-Európában.* In: Európai Tükör. 2008/4. pp. 116–124.
- Karácsony Gergely – Róna Dániel (2010): *A Jobbik titka. A szélsőjobb magyarországi megerősödésének lehetséges okairól.* In: Politikatudományi Szemle. XIX/1. pp. 31–36.
- Kenedli Tamás (2014a): *Magyarország külpolitikájának stratégiai és a belőle következő nemzetbiztonsági feladatok.* In: Dobák Imre (szerk.): *A nemzetbiztonság általános elmélete.* NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest. pp. 95–99.
- Kenedli Tamás (2014b): *Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája és a belőle származtatható nemzetbiztonsági feladatok.* In: Dobák Imre (szerk.): *A nemzetbiztonság általános elmélete.* NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest. pp. 73–94.
- Kereszténydemokrata Néppárt (2010): *Hittel, bizalommal hazánkért, nemzetünkért! A Kereszténydemokrata Néppárt programja.*
- Kis-Benedek József (2014): *Nemzetbiztonsági képzés a civil szférában.* In: Nemzetbiztonsági Szemle. 2014/Különszám I. pp. 25–29.
- Kiss Petra (2012): *A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében.* In: Hadtudomány. 2012/3–4. pp. 68–79.
- Kurtán Sándor (2008): *Tanulmányozzuk-e James Bondot? Politikatudomány és titkosszolgálat.* In: Politikatudományi Szemle. XVIII/2. pp. 125–142.
- Kurtán Sándor (2009): *Titkosszolgálatok Magyarországon, 1998–2008.* In: Sándor Péter – Stumpf Anna – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve – Kormányzati rendszer a parlamenti demokráciában 1998–2008.* DVD formátum. DKMKA, Budapest.
- Laufer Balázs (2010): *Az új kihívások hatása a nemzetbiztonságra – a nemzetbiztonsági szolgálatok megváltozott szerepe napjainkban.* In: Felderítő Szemle. 2010/3–4. pp. 52–64.
- Lehet Más a Politika (2010): *A fenntartható jövő, a befogadó társadalom és a megújuló demokrácia stratégiája. A Lehet Más a Politika választási programja.*
- Magyar István – Gulyás József (2008): *A magyar katonai hírszerzés jelene 1990–2008.* In: Felderítő Szemle. 2008/Emlékszáma. pp. 162–169.
- Magyar Szocialista Párt (2010): *Nemzeti modernizáció, összetartó közösség. Ajánlat a demokratikus oldal programjára.*
- Márton András (2013): *A titkosszolgálati tevékenység parlamenti bizottsági ellenőrzése, problémák, modellek, alternatívák.* In: Nemzetbiztonsági Szemle. 2013/1. pp. 39–59.
- Rácz Lajos – Bebesi Zoltán (2013): *A nemzetbiztonsági oktatás tartalmi és formai változásai az NKE megalakulását követően.* In: Hadtudomány. 2013/1. elektronikus szám.

- Révész Béla (2006): A „Duna-gate” ügy jelentősége a rendszerváltás történelmében. *Politológiai értelmezési lehetőségek*. In: *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica*. Tomus LXVIII. Fasc. 19.
- Révész Béla (2007): A titkosszolgálatok titoktalanításáról. *Egy politikai jelenség politológiai mellőzöttsége*. In: *Politikatudományi Szemle*. XVI/4. pp. 129–152.
- Révész Béla (2010): Az állambiztonság a nemzetbiztonságban: a titkos szolgálati átalakulás. In: *De Iurisprudentia et Iure Publico*. 2010/3–4. pp. 165–183.
- Révész Béla (2011): A politikai átalakulás és a titkosszolgálatok változásainak kapcsolata az újabb források tükrében. In: *De Iurisprudentia et Iure Publico*. 2011/4. pp. 1–88.
- Ripp Zoltán (2006): *Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Ruttai László – Krajnc Zoltán (2008): A katonai doktrínákról. In: *Nemzet és Biztonság*. 2008/6. pp. 38–46.
- Solti István (2013a): A titkos információgyűjtés törvényessége. In: *Nemzetbiztonsági Szemle*. 2013/1. pp. 5–19.
- Solti István (2013b): A nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés változásai. In: *Szakmai Szemle*. 2013/1. pp. 114–125.
- Szun-ce (2006): *A háború művészete*. Carthapilus Kiadó, Budapest.
- Szűcs Péter – Solti István (2014): A magyar nemzetbiztonsági szféra és a nyilvánosság. In: *Nemzetbiztonsági Szemle*. 2014/2. pp. 72–92.
- Tálas Péter (2014): A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégiai kultúra. In: *Nemzet és Biztonság*. 2014/2. pp. 3–16.
- Tanai Károly (2009): A titkosszolgálati évkönyv, mint manifesztum. In: *Szakmai Szemle*. 2009/3. pp. 162–171.
- Wachsler Tamás (1995): Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága és Nemzetbiztonsági Bizottságának összefoglaló jelentése a Katonai Biztonsági Hivatal tevékenységével kapcsolatos vizsgálatról. In: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 1995*. DKMKA, Budapest. pp. 761–765.

Kátai-Urbán Lajos

Iparbiztonsági képzés és továbbképzés kialakulása és fejlesztése

2. rész: Az iparbiztonsági képzési igények és követelmények értékelése

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.57

A 2012. évben hatályba lépett új katasztrófavédelmi szabályozás által országos, területi és helyi szinten is megjelent az egységes iparbiztonsági hatósági engedélyezési és ellenőrzési rendszer. Jelen cikk célja meghatározni és elemezni az üzemeltetői és hatósági képzési igényeket és a követelményeket. A cikksorozat első részében bemutattam és értékeltem a külföldi és hazai iparbiztonsági képzési és továbbképzési lehetőségeket.

Magyarország Országgyűlése a lakosság és a környezet biztonságának növelése és civilizációs katasztrófák elleni védekezés hatékonyságának fokozása, a katasztrófavédelmi szervezetrendszer erősítése és a védelmi intézkedések eredményességének növelése érdekében a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (továbbiakban: Kat. tv.) elfogadásával 2012. január 1. hatállyal létrehozta az egységes iparbiztonsági jog-, intézmény és eszközrendszert. [1]

Jelen cikkben azonosítom és elemzem az üzemeltetői és a hatósági képzési igényeket és a követelményeket.

Iparbiztonsági képzési és továbbképzési lehetőségek

A cikksorozat első részében bemutattam és értékeltem a külföldi és hazai iparbiztonsági képzési és továbbképzési lehetőségeket.

Az egységes iparbiztonsági rendszer működőképességét többek között jelentős mértékben befolyásolta és befolyásolja a hatósági engedélyezési és felügyeleti rendszer hatékony működtetéséhez elengedhetetlen személyi feltételek megléte. Az iparbiztonsági szakfeladatok teljesítésének minősége legfőképpen a személyi állomány képzettségi és felkészültségi szintjétől, továbbá az eljárási és módszertani eszközök biztosításától függ.

A külföldi és hazai katasztrófavédelmi, tűzvédelmi és iparbiztonsági képzést folytató oktatási intézmények és azok képzései között a tűzvédelmi, tűz megelőzési és a biztonságtechnikai területeken mutatkoznak azonos vonások. Mérnöki és szervezői képzések alap- és mesterképzésben, szakmai felsőfokú végzettséget biztosító képző és továbbképző központokban vagy a katasztrófavédelmi (veszélyhelyzet-kezelési) szervezetek szaktanfolyamain valósulhatnak meg.

Míg Nyugat-európában inkább a civil felsőoktatási intézményekben és rendészeti oktatási központokban, addig Közép- és Kelet-Európában a rendészeti felsőoktatási intézményekben és oktatási központokban folyik iparbiztonsági jellegű képzés. Konkrét iparbiztonsági alap- és mesterképzést csak a Kelet-Európai országokban azonosítottam. Iparbiztonsági mérnöki képzés pedig csak ezen országokban lelhető fel.

A hazai iparbiztonsági jellegű képzéseknek már mintegy 12 éves múltja van. A képzési programok úttörő módon az első katasztrófavédelmi törvény hatálybalépését követően alakultak ki. Valamennyi katasztrófavédelmi és tűzvédelmi felsőfokú képzés tartalmazott iparbiztonsági témaköröket a veszélyesáru-szállítás, a veszélyes üzemek ellenőrzése, a nukleáris baleset-elhárítás, valamint a veszélyesanyag-kárelhárítás témakörében. Kritikus infrastruktúra védelmi képzés a ZMNE katasztrófavédelmi mérnöki mesterszakán folyt. A hazai egységes iparbiztonsági jog-, intézmény- és szervezetrendszer létrehozását követően az NKE-n lehet felsőfokú iparbiztonsági alapképzési tanulmányokat folytatni nappali és levelező tagozaton. Mérnöki és mesterképzés iparbiztonsági szakterületen nem működik Magyarországon.

Üzemeltetői képzési igények áttekintő értékelése

Az iparbiztonsági hatósági feladat- és hatáskörök elsősorban az iparbiztonsági üzemeltetői feladatok teljesítésének ellenőrzésére szolgálnak. Az iparbiztonsági jogterület hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezetek iparbiztonságért felelős személyeinek, szervezeteinek oktatása és felkészítése az üzemeltető hatáskörébe tartozó feladat. Azonban a szervezetek alkalmazásának eredményességéhez szükséges annak bizonyítása, hogy a megelőzési, felkészülési és balesetelhárítási (védekezési) üzemi szervezetrendszer jogszabályi követelményeknek megfelelően hatékonyan el tudja látni a tervekben és jelentésekben rögzített szakfeladatait. [2]

E követelményeknek történő megfelelést az iparbiztonsági hatóság a hatósági engedélyezési és felügyeleti ellenőrzési rendszerén keresztül ellenőrzi.

E helyen megemlíthetjük többek között a következőket:

- a) a *veszélyes üzemek* tekintetében a biztonsági dokumentáció elkészítésével megbízott gazdálkodó szervezettel és a veszélyes ipari védelmi ügyintézővel szemben támasztott képzési követelmények, amelyek a biztonsági irányítási rendszer (irányítási rendszer) kiépítésével és működtetésével függnek össze;
- b) a *létfonosságú rendszerek és létesítmények* biztonsága vonatkozásában a biztonsági összekötő személlyel szemben támasztott képzettségi követelmény;
- c) a *veszélyesáru-szállítás* tekintetében a veszélyesáru-szállítási szakértő és tanácsadó képzések és továbbképzések;
- d) a *nukleáris baleset-elhárítás* területén dolgozók esetében pedig a sugárvédelmi tanfolyami végzettségi követelmények.

A következőkben iparbiztonsági szakterületenként áttekintem a jelenleg hatályos jogszabályok szerinti végzettségi és képzési követelményeket.

a) Veszélyes üzemek üzemeltetőinek szakemberei

A veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet (végrehajtási rendelet) 7. mellékletének 6. pontja tartalmazza a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek megelőzését, hatásainak csökkentését biztosító irányítási rendszer, vagy a biztonsági irányítási rendszer működtetéséhez kapcsolódó követelményeket. [3]

A végrehajtási rendelet szerint a biztonsági jelentés, biztonsági elemzés, belső védelmi terv és a súlyos káresemény elhárítási terv elkészítésével megbízott gazdálkodó szervezet köteles legalább egy fő felsőfokú műszaki végzettséggel; felsőfokú katasztrófavédelmi, polgári védelmi vagy tűzvédelmi szakmai képesítéssel és a szakterületen legalább ötéves szakmai gyakorlattal rendelkező szakembert foglalkoztatni. [4] Követelmény még, hogy e szervezet rendelkezzen a hatóság által elfogadott kockázat- és következmény-elemző szoftverrel. A szoftver alkalmazásához szükséges tanfolyami képzés nincs előírva.

A végrehajtási rendelet 7. mellékletének 6.2 pontjában szabályozza veszélyes ipari védelmi ügyintéző alkalmazási és végzettségi követelményeit. A veszélyes ipari védelmi ügyintéző a katasztrófavédelmi hatósággal folyamatos kapcsolatot tart; követi a vonatkozó jogszabályok változását; veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleset, üzemzavar esetében a bekövetkező eseményről jelentést, tájékoztatást készít gondoskodik továbbá azoknak a hatóság részére történő megküldéséről; szervezi és értékeli a belső védelmi tervben foglaltak gyakoroltatását; és a belső védelmi terv pontosításáról, felülvizsgálatáról és gyakoroltatásáról jegyzőkönyvet készít, amelyet megküld a hatóság részére.

Veszélyes ipari védelmi ügyintézőként azt a személyt lehet alkalmazni vagy megbízni, aki legalább középfokú műszaki végzettséggel, és középszintű katasztrófavédelmi, polgári védelmi vagy tűzvédelmi szakmai képesítéssel vagy veszélyes ipari védelmi ügyintézői képesítéssel rendelkezik.

b) Létfontosságú rendszerek és létesítmények üzemeltetői által foglalkoztatott szakemberek

A létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény (Lrtv.) 6.§ (7) bekezdésében előírja, hogy az európai létfontosságú rendszerelem vagy a nemzeti létfontosságú rendszerelem üzemeltetője gondoskodik a biztonsági összekötő személy foglalkoztatásáról, és folyamatosan biztosítja a tevékenységéhez szükséges feltételeket. A biztonsági összekötő személy feladata a kapcsolattartás az üzemeltető és a kijelölési eljárásban részt vevő hatóságok, szakhatóságok között. Biztonsági összekötőnek az a büntetlen előéletű személy jelölhető ki, aki kormányrendeletben meghatározott képzettséggel rendelkezik. [5]

Véleményem szerint e személy az adott gazdálkodó szervezetnél biztonsági vezetői (például biztonsági igazgatói, egészség-, biztonság-, környezet vezetői stb.) beosztást tölthet be.

Az Lrtv. végrehajtásáról szóló 65/2013. (III. 8.) Korm. rendelet (Lrtv. Vhr.) 5. fejezete foglalkozik a biztonsági összekötő személy képzési követelményeivel. A rendelet 6.§ (2) bekezdése szerint a biztonsági összekötő személynek, az adott ágazatnak megfelelő szakirányú végzettséggel kell rendelkeznie. [6]

A biztonsági összekötő személynek, az adott ágazatnak megfelelő szakirányú végzettség mellett rendelkeznie kell:

- védelmi igazgatási vagy rendészeti igazgatási szakon szerzett felsőfokú végzettséggel,
- tűzvédelmi, iparbiztonsági, polgári védelmi szakmai irányú rendészeti szervezői szakképzéssel, vagy ezzel egyenértékű végzettséggel,
- iparbiztonsági szaktanfolyami végzettséggel,
- iparbiztonsági szakon szerzett felsőfokú végzettséggel, vagy
- a katasztrófavédelem hivatásos szerveinél legalább 5 év iparbiztonsági szakterületen szerzett gyakorlattal.

A fentiekben előírt végzettségi követelmények alól a korábban rendvédelmi szerv által, a rendvédelmi szerv alaptevékenységébe tartozó feladatok ellátása körében legalább öt évig foglalkoztatott, felsőfokú végzettségű személy mentesül. A rendelet 13.§ (3) bekezdése alapján 2018. július 1-jén lép hatályba a rendelet 17.§-a szerinti végzettségi követelmény, amely alapján a biztonsági összekötő személynek, az adott ágazatnak megfelelő szakirányú végzettség mellett rendelkeznie kell iparbiztonsági szakon szerzett felsőfokú végzettséggel, vagy a katasztrófavédelem hivatásos szerveinél legalább 5 év iparbiztonsági szakterületen szerzett gyakorlattal.

c) Veszélyes áru szállítással foglalkozó gazdálkodó szervezetek szakemberei

A veszélyes áru közúti szállítására vonatkozó képzési követelményeket a közlekedési ágazati jogszabályok tartalmazzák, amelyek a következők:

- a közúti járművezetők és a közúti közlekedési szakemberek képzésének és vizsgáztatásának általános szabályairól szóló 179/2011. (IX. 2.) Korm. rendelet;
- a közúti járművezetők és a közúti közlekedési szakemberek képzésének és vizsgáztatásának részletes szabályairól szóló 24/2005. (IV. 21.) GKM rendelet;
- a Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás (ADR) „A” és „B” Mellékletének belföldi alkalmazásáról szóló 61/2013. (X. 17.) NFM rendelet, illetve a
- veszélyesáru-szállítási biztonsági tanácsadóról szóló 25/2014. (IV. 30.) NFM rendelet előírásainak figyelembevételével. [7]

A biztonsági tanácsadóról szóló NFM rendelet 3.§ (1) bekezdése szerint a veszélyes áruk vasúti, közúti vagy belvízi szállításával kapcsolatos tevékenységet végző vállalkozás vezetésére jogosult személy köteles a rendeletben foglaltaknak megfelelően legalább egy tanácsadót írásban kinevezni. [8] A tanácsadó képzettségi követelményeit a fenti képzési és vizsgáztatási ágazati jogszabályok tartalmazzák.

Az alap biztonsági tanácsadói szaktanfolyamra az jelentkezhet, aki felsőfokú végzettséggel rendelkezik és legalább két évig veszélyesáru-szállítással kapcsolatos feladatot látott el, középfokú végzettséggel rendelkezik és legalább öt évig

veszélyesáru-szállítással kapcsolatos feladatot látott el vagy az ADN-nel, ADR-rel vagy RID-del kapcsolatos hatósági feladatot lát el.

Ezen túl az OKJ-képzés keretéből a közelmúltban kikerült ADR veszélyesáru-szállítási ügyintézői képzést említhetjük meg. A veszélyesáru-szállítási tanácsadói képzésnek van kiegészítő vasúti és belvízi ágazatra érvényes tanácsadói változata is, amelyekre ugyanazok a képzési és vizsgáztatási szabályok tartoznak.

d) Nukleáris baleset-elhárítás területén dolgozók

Az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról 16/2000. (VI.8.) EüM rendelet 4. számú mellékletében foglaltak szerint az atomenergia alkalmazása körében szervezett munkavégzés, valamint bármely egyéb jogviszony alapján végzett munkatevékenységet végzőket a tevékenység jellegéből fakadó kockázat mértékétől függően az alábbi fokozatú sugárvédelmi vizsgaköteles képzésben és ötévenként továbbképzésben kell részesíteni. A képzésre kötelezettek tevékenységüktől függően alapfokozatú, sugárvédelmi képzés, bővített fokozatú és átfogó fokozatú képzésben kell, hogy átessenek.

Az üzemeltetői oktatási és képzési követelményeknek egyen szintűnek kell lenni a hatósági szakemberekkel szemben támasztottakkal, ezért a gazdálkodó szervezeteknek – a biztonsági célkitűzéseikben foglaltak szerint – célszerű részt venni a felsőfokú szakképzésben (szervezői képzésben), vagy a felsőoktatási alap- és mesterképzésben is.

Sugárvédelmi képzésre	Képzésre és továbbképzésre kötelezettek köre
Alapfokú 8 óra	Sugárveszélyes tevékenységhez kapcsolódó munkakört töltenek be, de sugárforrással nem dolgoznak.
Bővített fokozatú 24 óra	a) az ionizáló sugárzást alkalmazó ipari, orvosi, radiológiai munkaterületen – beleértve a nyitott, vagy zárt sugárforrást felhasználókat is – dolgoznak, a sugárforrást önállóan kezelik, illetőleg ilyen munkakört felügyelnek, b) ionizáló sugárforrást esetenként alkalmazó egészségügyi munkahelyen dolgoznak.
Átfogó fokozatú 40 óra	a) az ionizáló sugárzás fokozott sugárterhelés kockázatával járó önálló, továbbá vezető munkakörben dolgoznak, illetőleg ilyen felügyelnek, vagy sugárbiztonsági szempontból ellenőriznek, b) sugárveszélyes munkahelyek sugárvédelmét tervezik, vagy az ilyen tervek sugárvédelmi szempontból elbírálják, c) egészségügyi munkahelyen ionizáló sugárzást alkalmazó terápiás eljárást terveznek, irányítanak, illetőleg sugárvédelmi szempontból felügyelnek, d) a sugárveszélyes munkahelyek hatósági ellenőrzését végző személyeknek, e) sugár-egészségügyi és sugárvédelmi szakértői tevékenységet folytatóknak, f) bővített vagy ennél magasabb fokú sugárvédelmi tanfolyamokon oktatnak és vizsgáztatnak, g) nukleárisbaleset-elhárítás területén intézkedési joggal felruházott vezetők, akik veszélyhelyzetben végzett tevékenységekre adhatnak utasítást.

1. táblázat: Sugárvédelmi képzések
(a szerző saját alkotása)

Hatósági képzési és végzettségi igények áttekintő értékelése

Az iparbiztonsági képzési és végzettségi igényeket szintén a négy alapvető iparbiztonsági szakterület vonatkozásában vizsgálom. Nem választom külön a iparbiztonsági felügyelői és vezetői munkakörökben dolgozó személyek képzettségi követelményeit, mivel a szakterületi feladatok azonos súllyal terhelik a vezetői és a beosztotti állományt is. Szakterületenként, és egyes konkrét felügyelői beosztásokban természetesen egyfajta szakmai specializáció szükséges.

A továbbiakban kizárólag az iparbiztonsági szakterületi szakemberekkel szemben támasztott alapvető képzettségi és végzettségi igényeket tárom fel. E követelményeknek történő megfelelést a BM OKF Humán Szolgálat ellenőrzi.

a) Veszélyes üzemek szakterület munkatársai, veszélyes üzemi hatósági felügyelők

Jelen dolgozatban a továbbiakban részletesen értékelt jogszabályban rögzített hatósági és katasztrófavédelmi feladatok ellátásához a veszélyes üzemek szakterület munkatársainak és a veszélyes üzemi hatósági felügyelőknek a következő kompetenciával kell rendelkezni:

- Ismerje a veszélyes ipari üzemekben és a veszélyes áru szállítás során előforduló veszélyes anyagok és áruk azonosításának szabályait, amely alapján képes legyen az adott telephely veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéstről szóló szabályozás szerinti azonosítására, valamint a veszélyes áru szállítási eseménynél kiszabaduló veszélyes anyag jelenlétében történő beavatkozáshoz használatos adatbázisok kezelésére, és a szükséges baleset-elhárítási és lakosságvédelmi intézkedések bevezetésére.
- A felügyelő képes legyen továbbá az alábbi műszaki szakfeladatok teljesítésére:
 - > Az üzemeltető által a biztonsági jelentésben (elemzésben) bemutatott veszélyes ipari üzem által okozott veszélyeztetettség minősítésének, valamint a lehetséges súlyos ipari baleset következményeinek hatósági kockázatértékelő eszköz segítségével történő ellenőrzésére, értékelésére, illetve kockázatcsökkentő intézkedések meghatározására, valamint a vizsgálati eredmények hatósági eljárási rendben történő rögzítésére.
 - > A biztonsági jelentésben (elemzésben) bemutatott veszélyes ipari üzem által okozott veszélyeztetettség valóságtartalmának üzem telephelyén történő helyszíni ellenőrzésére, valamint az üzem (biztonsági) irányítási rendszerére és belső védelmi tervének végrehajthatóságára kiterjedő hatósági ellenőrzés lefolytatására, és az eredmények hatósági eljárási rend szerinti feldolgozására és rögzítésére.
 - > Valamennyi veszélyesanyag-osztályra vonatkozó súlyos ipari baleseti eseménysoron alapuló veszélyes ipari üzemi belső védelmi terv megfeleltetésének jogszabályi követelmények szerinti minősítésére és a vizsgálati eredmények hatósági eljárási rendben történő rögzítésére.
 - > Az adott veszélyes ipari üzem által veszélyeztetett település külső védelmi tervének elkészítésére és annak alkalmazását ellenőrző gyakorlat előkészítésére, levezetésre és a végrehajtás ellenőrzésére és minősítésére.

- > A veszélyesáru-szállítási szabályozást sértő cselekmény (mulasztás) hatósági ellenőrzéssel történő feltárására, a kapcsolódó hatósági ellenőrző eszközök, módszertan és adatbázisok alkalmazására, valamint a szankcionálási eljárás jogi és hatósági szabályozás szerinti lefolytatására, és az adott eljárásban benyújtott fellebbezés hatósági eljárás szerinti elbírálására.

A veszélyes üzem hatósági felügyelőiről és hatósági szakemberekkel szemben támasztott képzettségi és végzettségi igényekről első alkalommal a 2001-évben a Környezetvédelmi Minisztérium szervezésében lebonyolított 96/82/EK Tanácsi irányelv harmonizációját elősegítő Phare Twinning „A” Project (98/IB/EN-01-SP 5) adott útmutatót. A projektjelentés szerint veszélyes üzemi felügyelői beosztás betöltéséhez mérnöki végzettség, kockázatelemzési tanfolyam, környezetirányítási rendszerek (KIR) auditori tanfolyama, ötéves hatósági jogalkalmazási gyakorlat szükséges.

A felügyelők felvétele és képzése e követelmények szerint folyt a szabályozás végrehajtási időszakában. Ennek megfelelően a felügyelők műszaki egyetemi vagy tűzvédelmi mérnöki végzettséggel kerültek felvételre. A felügyelők háromhetes „súlyos balesetek elleni védekezés” tanfolyamon kívül háromhetes kockázatelemzési, egyhetes kockázatelemzési szoftver kezelői, egyhetes KIR auditori felkészítést kaptak. A hatóságnál és a szakhatóságnál összesen kb. 30 fő rendelkezett ilyen felkészültséggel.

A 2012. évben a BM OKF területi szerveinél beosztásba helyezett felügyelők és hatósági szakemberek többsége ilyen szintű képzést még nem kapott, illetve nem rendelkeznek a feladatok biztonságos ellátásához szükséges 3–5 éves szakmai (hatósági) gyakorlattal. Véleményem szerint a szervezői jellegű képzések mérnöki alapvégzettség nélkül nem adnak kellő minőségű felkészültséget e kiemelten bonyolult technológia rendszerekkel foglalkozó többségében mérnöki szakfeladat ellátására.

A biztonsági irányítási rendszer működtetéséhez szükséges, üzemeltetőkkel szemben támasztott képesítési követelményeknek történő hatósági megfelelés minimumkövetelmény. Ennek megfelelően a hatósági szakembereknek a biztonsági dokumentációt készítő gazdálkodó szervezetnél megadott képzettségi követelménynek és gyakorlati tapasztalatnak kell eleget tenni. Az újonnan beosztásba helyezett felügyelőknek célszerű a „veszélyes ipari védelmi ügyintézői” képzésnek megfelelő alaptanfolyamot elvégezni.

A fentiek alapján a hatósági veszélyes üzemi felügyelők képzettségi követelményeként az alábbiak határozhatók meg:

- felsőfokú műszaki végzettség;
- felsőfokú katasztrófavédelmi, polgári védelmi vagy tűzvédelmi szakmai képesítéssel és a
- a hatósági szakterületen legalább ötéves szakmai gyakorlattal;
- háromhetes kockázatkezelési és elemzési szaktanfolyam, egyhetes KIR auditori felkészítés, egyhetes kockázatelemzési szoftver kezelői tanfolyam vagy
- az NKE katasztrófavédelmi szak iparbiztonsági szakirányán, vagy a KOK rendészeti szervező iparbiztonsági szakirányán szerzett oklevél.

A felsőfokú műszaki végzettséggel rendelkezőknek szaktanfolyami végzettségeket kell szerezni, vagy ugyancsak iskolarendszerű képzésen kell átesni. Minden esetben fontos továbbá a legalább egyhetes kockázatelemzési szoftverkezelői tanfolyam

elvégzése. Nem műszaki végzettségű katasztrófavédelmi szakemberek e beosztásokba helyezése az iparbiztonsági szakfeladatok ellátására jelentős kockázattal járhat.

b) Létfontosságú rendszerekkel és létesítményekkel foglalkozó hatósági szakemberek

Az Lrtv. Vhr.-ben végrehajtási rendeleteiben a katasztrófavédelem részére meghatározott feladatok ellátása főként szervezői jellegű ismereteket igényelnek. A biztonság összekötő személy képzési követelményei kiválóan alkalmazhatók. Azonban, ha ágazati hatóságnál kell feladatot ellátni, akkor mindenképpen szükséges az adott ágazatnak megfelelő szakirányú végzettség, amelyet ágazati végrehajtási rendeletben pontosan megadnak.

2018. július 1. után, az adott ágazatnak megfelelő szakirányú végzettség mellett, a hatósági ügyintézőnek is rendelkeznie kell iparbiztonsági szakon szerzett felsőfokú végzettséggel, vagy a katasztrófavédelem hivatásos szerveinél legalább 5 év iparbiztonsági szakterületen szerzett gyakorlattal. [9]

c) Veszélyes áru szállítás ellenőrzésével és a bírságolással foglalkozó gazdálkodó szervezetek szakemberei

A veszélyesáru-szállítási hatósági tevékenység végzéséhez – a BM OKF 13 éve alkalmazott belső szabályozása alapján – szükséges a korábbi OKJ-s „ADR veszélyesáru-szállítási ügyintézői” szakképzettség. A képzettségi követelményeket a KOK veszélyesáru-szállítási katasztrófavédelmi ellenőri képzésben rögzített bemeneti követelmény határozza meg elsősorban, amely legalább érettségi bizonyítványt és középfokú tűzoltó-, polgári védelmi-, vagy katasztrófavédelmi végzettséget és hivatásos szolgálati jogviszonyt ír elő. Ez természetesen visszalépés a korábban alkalmazott gyakorlattól, amely szerint az ellenőrnek felsőfokú végzettségűnek kellett lennie.

A hatósági jogalkalmazási tapasztalatok alapján, e képzettségen túl, a központi szerv szakirányítói állományának, a főfelügyelőknek és a hatósági szervezetenként legalább 1-1 főnek vasúti, közúti és belvízi ágazatra érvényes veszélyesáru-szállítási tanácsadói képzettséggel ajánlott rendelkeznie. E követelményeket kell teljesíteniük az oktatóknak és vizsgáztatóknak is.

A fent említett követelményeknek valamennyi nem csak ellenőrzést, hanem hatósági ügyintézkést végző munkatársnak meg kell felelni.

d) A nukleáris baleset-elhárítás területén dolgozók

Jelenleg az iparbiztonsági szakemberek képzését a bővített fokozatú sugárvédelmi tanfolyamokon végzik, amely a katasztrófavédelem feladatainak megfelelő felkészültséget ad. A főfelügyelőknek és oktatóknak ajánlott ezen túl az átfogó minősítésű tanfolyami végzettség.

A képzési igényekkel kapcsolatos következtetések

Az üzemeltetői és hatósági képzettségi igényeket alapvetően a jogszabályi követelmények, a feladat- és hatáskörök elemzése, valamint a jogalkalmazási gyakorlat alapján azonosítottam, amellyel kapcsolatban a következő általános követelményeket fogalmazom meg:

- Az üzemeltetői oktatási és képzési követelményeknek egyenszilárdságúnak kell lenni a hatósági szakemberekkel szemben támasztottakkal, ezért a gazdálkodó szervezetek kijelölt szakértőinek – a biztonsági célkitűzéseikben foglalt mértékben – célszerű részt venni a felsőfokú szakképzésben (szervezői képzésben), vagy a felsőoktatási alap- és mesterképzésben is.
- A veszélyesüzem-felügyelői beosztás betöltéséhez szükséges a felsőfokú műszaki (mérnöki) végzettség, az NKE és a KOK iparbiztonsági képzése, amelyet konkrét jogi szabályozás hiányában kiválthatnak a BM OKF egyedi szaktanfolyamai.
- A veszélyesáru-szállítás ellenőrzését végző állománynak a „az ADR veszélyesáru-ügyintézői” szintű képzettséggel, míg a vezető felügyelőknek és a másodfokú hatósági szakértőknek biztonsági tanácsadói végzettséget célszerű szerezniük. A KOK veszélyesáru-szállítási ellenőri képzése kiváltja a korábbi OKJ-s képzést.
- A létfontosságú rendszerekkel és létesítményekkel foglalkozó hatósági szakemberek képzettségi szintjét a biztonsági összekötő személy képzettségéhez kell igazítani.
- 2018. július 1-ig a KOK szaktanfolyama, azután pedig kizárólag az NKE iparbiztonsági képzése vagy az 5 éves iparbiztonsági szakmai gyakorlat lehet kivétel.
- A nukleáris baleset-elhárítás területén dolgozóknak a bővített fokozatú sugárvédelmi képzésben kell részesülni, a vezető hatósági szakértők és oktatók részére ajánlott az átfogó szintű tanfolyami végzettség is.

A képzést végző intézményekkel és személyekkel szemben támasztott követelmények

A jelen cikk első felében elvégzett – a veszélyes üzemekkel és szállítással kapcsolatos képzésekre és a képzési igényekre vonatkozó – elemzés alapján az alábbi táblázatba foglalt képzést végző intézményekkel és személyekkel szembeni alapkövetelményeket lehet megadni:

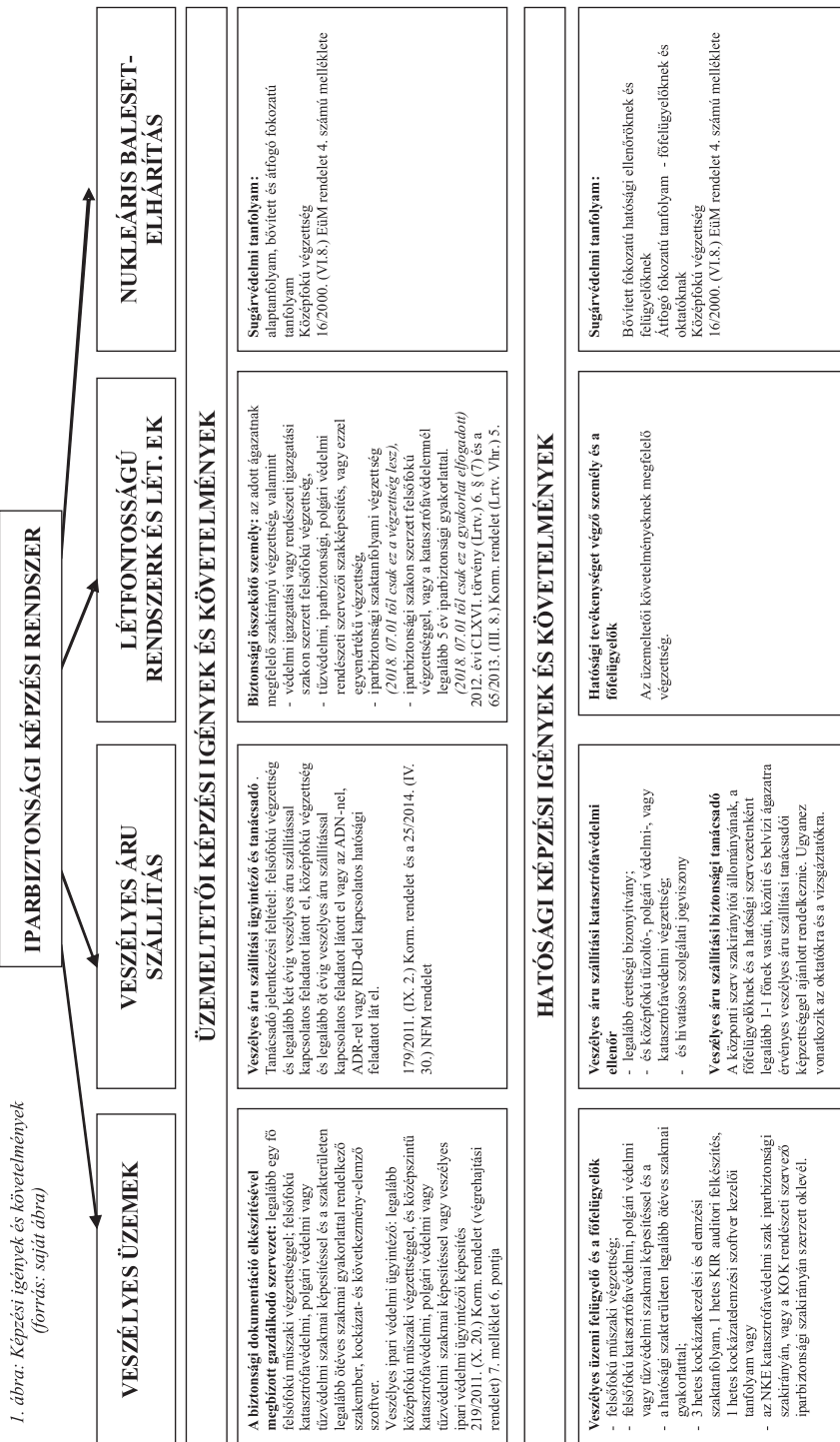
A létfontosságú rendszerek és létesítményekkel kapcsolatos képzés esetében célszerű, ha a képzést végző szervezet oktatói legalább a biztonsági összekötő személy esetében meghatározott jogszabályi képesítési követelményeknek megfelelnek. Nukleáris baleset-elhárítással kapcsolatos képzés esetében, annak speciális volta miatt, különleges követelmény lehet az átfogó sugárvédelmi végzettség, felsőfokú szakirányú végzettség (radiokémikus mérnök).

Képzési terület	Képzés és vizsgáztatás személyi feltételei	A képzés tárgyi feltételei	A képzést végző szervezet szakmai megfelelősége
Veszélyes üzemek	1. Legalább 3 fő felsőfokú műszaki végzettséggel rendelkező, legalább 5 éves veszélyes ipari szakértői szakmai és oktatási gyakorlattal (vagy hatósági gyakorlattal) rendelkező oktató. 2. A katasztrófavédelmi hatóság által alkalmazott Phast Risk 6.53. kockázat- és következmény-elemző szoftver alkalmazói tanfolyam. 3. Legalább 1 főnél felsőfokú katasztrófavédelmi, polgári védelmi vagy tűzvédelmi szakmai képesítés.	A képzést végző szervezet által kidolgozott, valamennyi résztvevő részére biztosított elektronikus és nyomtatott úton előállított tananyag, amely tartalmazza a hatályos magyar jogszabályokat és a katasztrófavédelmi hatóságok belső szabályozóit, ellenőrzési segédleteit és a hatósági szoftver (PhastRisk 6.53.) használati utasítását.	Legalább egy a képzés tárgyának megfelelő kockázat- és következményelemző tanfolyam és vizsga megszervezése. Legalább 10 darab – a katasztrófavédelmi hatóság által elfogadott – veszélyes üzem biztonsági dokumentációja.
Veszélyes áru-szállítási	1. Legalább 3 fő főfoglalkozású felsőfokú végzettséggel rendelkező oktatóval, aki - a közúti, vasúti vagy belvízi közlekedési alágazatok árucsoportjaira (1–9. osztály) hatályos bizonyítvánnyal igazolt veszélyes áruszállítási biztonsági tanácsadói végzettséggel, illetve - az adott közlekedési alágazatnak megfelelő legalább 5 éves veszélyes áruszállítási tanácsadói szakmai (vagy hatósági) és oktatási gyakorlattal rendelkezik. 2. Legalább 1-1 fő közlekedésmérnöki, pedagógus felsőfokú végzettséggel, foglalkozásvezetői jogosultságu és iskolavezetői végzettségű.	1. A képzést végző szerv által kidolgozott, valamennyi résztvevő részére biztosított elektronikus és nyomtatott úton előállított tananyaggal, amely tartalmazza a hatályos magyar jogszabályokat és a katasztrófavédelmi hatóságok belső szabályozóit, ellenőrzési segédleteit és ellenőrzési segédprogramjainak használati utasítását. 2. Valamennyi szaktanfolyami résztvevő részére – az adott szállítási alágazathoz tartozó – elektronikus és nyomtatott úton előállított hatályos veszélyes áru szállítási szabályzat (ADR; RID; ADR; SZMGSZ; ICAO-TI és IMDG Code).	1. A közúti, vasúti vagy belvízi közlekedési alágazatok árucsoportjaira (1–9. osztály) érvényes a veszélyes áru szállítási tanácsadói tanfolyami és vizsgaszervezői jogosultságról szóló NKH engedély. 2. A veszélyes áru légi szállítási képzéseknél az IATA-DGR 1-12 Cat. légi szállítási tanfolyami és vizsgaszervezési jogosultságról szóló érvényes licence. 3. A veszélyes áru belvízi szállítási képzéseknél az IMDG-Code tengeri veszélyes áruszállítási tanfolyami és vizsgaszervezési jogosultság 4. Szállítási alágazatonként legalább egy legalább 10 fős az adott szállítási alágazathoz tartozó veszélyes áruszállítási biztonsági tanácsadói tanfolyam és vizsga eredményes megszervezése.

2. táblázat: Képzést végzőkkel szembeni követelmények
(a szerző saját alkotása)

Az Iparbiztonsági képzési igények és követelmények rendszerezése

Az iparbiztonsági üzemeltetői és hatósági területen jelentkező képzési igényeket és követelményeket a következő ábra mutatja:

Összegzés és következtetések

Jelen cikkben az iparbiztonsági jog-, intézmény- és eszközrendszer hatékony működtetéséhez szükséges személyi feltételek azonosítását követően rendszerbe foglaltam az iparbiztonsági személyi állomány és az üzemeltetői szakértők magas szintű felkészültségéhez szükséges képzési és továbbképzési rendszert.

Szakmai javaslatokat tettem egyrészről az iparbiztonsági szakterületen dolgozók képzettségi követelményeire, másrészről az iparbiztonsági képzési rendszer minőségbiztosításának további erősítése érdekében az képzést végző személyek végzettségi és képesítési követelményeire.

Az eredmények a katasztrófavédelem szakmai tevékenységében, valamint a képzési- és továbbképzési rendszerben egyaránt felhasználhatók.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Kátai-Urbán L.: Establishment and Operation of the System for Industrial Safety within the Hungarian Disaster Management. ECOTERRA: JOURNAL OF ENVIRONMENTAL RESEARCH AND PROTECTION (ISSN: 1584-7071) 11: (2) pp. 27–45. (2014)
- [2] Bognár Balázs, Vass Gyula, Kozma Sándor: A BM OKF Országos Iparbiztonsági Főfelügyelőség szakterületeinek bemutatása. Új Magyar Közigazgatás, 2012/6. szám pp.19–27., Budapest
- [3] Kátai-Urbán Irina, Vass Gyula: Hazardous Activities in Hungary – in terms of Industrial Safety. ACADEMIC AND APPLIED RESEARCH IN MILITARY SCIENCE 13:(1) pp. 141–154. (2014)
- [4] Kátai-Urbán Irina, Bleszity János: Hazardous Establishments as National Risks. BOLYAI SZEMLE XXIII.:(2) pp. 112–118. (2014)
- [5] Bognár Balázs; Kátai-Urbán Lajos; Vass Gyula: A létfontosságú rendszerek és létesítmények védelméről szóló szabályozás végrehajtása Magyarországon. BOLYAI SZEMLE (ISSN: 1416-1443) XIII.: (2) pp. 105–111. (2014)
- [6] Bleszity János, Kátai-Urbán Lajos: Подготовка специалистов в области промышленной безопасности в Венгрии: Training of Specialists in the Field of Industrial Safety in Hungary POZHARY I CHREZVYCHAJNYE SITUACII: PREDOTVRASHENIE LIKVIDACIA 11:(2) pp. 53–58. (2014)
- [7] Kátai-Urbán Lajos, Kiss Enikő: A veszélyes áru belvízi szállításával kapcsolatos katasztrófavédelmi feladatok végrehajtási tapasztalatainak értékelése. HADMÉRNÖK IX:(1) pp. 81–87. (2014)
- [8] Janos Bleszity; Lajos Kátai-Urbán; Zoltan Grosz: Disaster Management in Higher Education in Hungary ADMINISTRATIVA UN KRIMINALA JUSTICIJA – LATVIJAS POLICIJAS AKADEMIJAS TEORETISKI PRAKTISKS ZURNALS (ISSN: 1407-2971) 67: (2) pp. 66–70. (2014)
- [9] Kátai-Urbán Irina, Vass Gyula: Veszélyes tevékenységek osztályozása és áttekintő értékelése Magyarországon BOLYAI SZEMLE XXIII.:(1) pp. 70–87. (2014)

Választott a MTA HB köztestületi tagsága

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.69

2014 őszén, a korábbi hároméves ciklus lezárása keretében, új összetételű bizottságot választott a Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának Hadtudományi Bizottsághoz (HB) tartozó köztestületi tagság. A több mint 300 fős köztestületi tagság magas részvétel mellett választott új összetételű bizottságot. A Hadtudományi Bizottság 33 fős, amelynek – a PhD-fokozattal rendelkezők mellett – tagja lett három akadémikus és 15 MTA doktora is.

A vonatkozó szabályok értelmében az elnökség és a bizottság vezető funkcióit betöltő személyek kétszer hároméves ciklust dolgozhatnak az adott szerepkörben. Erre való tekintettel, a választás eredményeként megváltozott a Hadtudományi Bizottság elnökségének és tisztségviselőinek személyi összetétele.

Az új összetételű bizottság 2014. november 11-én tartotta alakuló ülését, amelyet – az Akadémia szabályai szerint – az MTA IX. Osztályának elnöke, *Bélyácz Iván* akadémikus vezetett. Az ülés legfontosabb napirendi pontja a bizottság elnökének és alelnökeinek, valamint titkárának megválasztása volt.

A bizottság tagjai titkos szavazással *Padányi Józsefet* elnöknek, *Boda Józsefet*, *Orosz Zoltánt* és *Solymosi Józsefet* alelnököknek, *Kovács Lászlót* pedig titkárnak választotta meg.

A Hadtudományi Bizottság tevékenységét ügyrendje alapján végzi. Ennek megfelelően képviseli a hadtudományt az MTA IX. Osztály keretében és ellátja az Akadémia feladataiból, valamint az Osztály megbízásából az illetékességébe (a *hadművészet*; a *katonai kiképzés és felkészítés*; a *katonai vezetés*; a *műszaki építés*; a *hadművészet története*; a *haditechnika*; a *hadijog*; a *védelemgazdaság és katonai logisztika*; a *katonai egészségügy*; a *katonai földrajz és térképészet*; a *katonai szociológia*) tartozó teendőket. Mindezekon túl figyelemmel kíséri a hadtudomány hazai helyzetét, értékeli annak hazai és nemzetközi fejlődését, javaslatokat tesz az Osztálynak a szükséges továbbfejlesztés érdekében. A bizottság tudományos üléseket és rendezvényeket szervez, állást foglal a tudományág körébe tartozó vagy a tudományág szempontjából jelentős tudományos, tudománypolitikai, kutatószervezési és személyi kérdésekben, véleményt nyilvánít a szakterületén működő kutatócsoportok tevékenységéről, a pályázatokról, valamint véleményezi a szakterület képviselőiben az Osztály könyv- és folyóirat-kiadási tervét. A bizottság további kiemelt feladata az MTA számára a hadtudományi doktori ügyekkel kapcsolatos feladatok ellátása.

A Hadtudományi Bizottság rendszeresen beszámol a honlapján rendezvényeiről, eseményeiről, illetve egyéb híreiről.

Kovács László

AZ MHTT KONFERENCIÁJA: Az aszimmetrikus hadviselés

Az aszimmetrikus hadviselés címmel rendezett szakmai-tudományos konferenciát 2014. november 12-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hungária körúti kampuszának Dísztermében a Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT), az MTA Hadtudományi Bizottsága (MTA HB) és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE). A rendezvény védnöke dr. Benkő Tibor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke volt. A tanácskozás a plenáris előadásokat követően három, párhuzamosan dolgozó szakmai szekcióban (katonai, közigazgatási, rendészeti) folytatta munkáját, majd plenáris összefoglalóval folytatódott, végezetül az MHTT elnökének zárszavával fejeződött be.

*A Napjaink hadtudománya című konferencia-sorozat visszatérő aktusa:
Kiss Károly honvéd ezredes emléktáblájának megkoszorúzása
az Egyetemi Könyvtár épületének homlokzatán
(a képen dr. Nagy László ny. ezredes, az MHTT elnöke és
dr. Héjja István ny. ezredes láthatók)*

Megnyitó

A mai konferencia a Magyar Hadtudományi Társaság olyan kiemelt rendezvényeinek egyike, amelyekre hagyományosan a Magyar Tudomány Napjáról történő megemlékezéshez kötődő események részeként kerül sor.

A Napjaink Hadtudománya című rendezvénysorozat 2009-ben indult útjára. A mai a sorozat hetedik láncszeme. Azok szervezése minden esetben szoros együttműködésben történt az MTA Hadtudományi Bizottságával, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel és annak jogutódjával, a Nemzeti Közsolgálati Egyetemmel. A Társaság a konferencia-sorozatot a következő években is folytatni szándékozik, és ebben számít hagyományos partnereire.

A mai tanácskozás témaválasztását illetően fontos megjegyezni, hogy számos lehetőség közül lehetett, kellett választani. A hadtudomány elfogadottan határterületeket integráló jellegű tudományággá változott. Korunk szinte minden egyes fegyveres konfliktusa, minden csata, ütközet, háború lényegében aszimmetrikus az erőviszonyokban: a létszámában, felszereltségében, a szemben álló felek felkészültségében. A tudományos érdeklődés természetesen nem ezeket a mutatókat helyezi érdeklődésének előterébe, amikor a hadviselést aszimmetrikusnak nevezi, hanem az alapvető, lényegi eltéréseket a hadviselés módjában, a háború megítélésében.

Az aszimmetrikusnak nevezett műveleteket az elmúlt években a legkülönbözőbb elnevezésekkel (alacsony intenzitású konfliktus, gerilla-hadviselés, nem háborús műveletek, irreguláris hadviselés, felkelés elleni műveletek, terrorizmus-ellenes hadviselés) illették. Ebben a fogalmi keretben várunk valamiféle tisztázást a mai konferenciától – e gondolatok jegyében nyitotta meg a tanácskozást Nagy László, a Magyar Hadtudományi Társaság elnöke.

PLENÁRIS ELŐADÁSOK¹

Patyi András

Demokratikus legitimáció, választási felhatalmazás és alkotmány a haderő mögött²

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.72

A Magyar Honvédség tiszti, főtiszti utánpótlását biztosító Nemzeti Közszerológati Egyetem civil irányítás alatt működő, ugyanakkor katonákat képző felsőoktatási intézmény.

A konferencia szervezői fontosnak tartották, hogy mielőtt a fő téma boncolgatója megkezdődik, fogalmazódjon meg néhány általános vagy elvi gondolat. Az előadás keretében három atipikus témakörrel kívánok foglalkozni. Ezek a következők:

- Alkotmány a haderő mögött, (a védelmi alkotmány alapkérdései);
- a választásokon elnyert felhatalmazás;
- a demokratikus legitimáció.

De mi köze is van a választásoknak egy ország fegyveres erejéhez? – tette fel a kérdést az előadó. 25 évvel ez előtt, 1989-ben indult meg az a közjogi, politikai és társadalmi rendszerváltás, amely Magyarországot átvezette az egypárti (állampárti) berendezkedésből egy többpárti demokratikus rendszerbe. 25 éve annak, hogy Magyarországnak demokratikus, jogállami alkotmánya lett. Ebben a demokratikus alkotmányban azonban nem jelentek meg a fegyveres erőkre vonatkozó rendelkezések, holott az 1989-es, módosított Alkotmányban nem lehetett olyan fejezetet találni, amely ne kapcsolódott volna valamilyen formában a hadsereghez.

1989-et megelőzően az Alkotmány gyakorlatilag „hallgatott” a hadseregről. Sőt, a fegyveres erőknél túli fegyveres szervezeteket sem említett meg. Ez összefüggött azzal, hogy a szocialista államfelfogásban ugyan használták az Alkotmányt, mint jogintézményt, de az Alkotmánynak az a polgári jogállami szerepe nem mutatkozott meg, amelyre a nyugat-európai polgári demokráciák, vagy az Amerikai Egyesült Államok államszervezeteit felépítették. Tehát nem az Alkotmány volt a jogrendszer legfelsőbb forrása, és nem az volt a politikai rendszer legfőbb, széleskörű politikai-társadalmi konszenzuson nyugvó dokumentuma. Egy-egy politikai bizottsági határozat többet jelentett, mint az Alkotmány – többek között nemzetközi egyezmények megerősítő – normái. '89-ben azzal szembesültek az akkori rendszerváltás

1 Levezető elnök: dr. Boldizsár Gábor ezredes, az NKE HHK dékánja.

2 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerológati Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

előkészítésében közreműködő erők, hogy az Alkotmányból ez hiányzik. Nem volt tehát elég az alkotmányreform során módosítani a haderőre vonatkozó rendelkezéseket, hanem újakat kell alkotni.

Ha valaki az 1988–89-ben lezajlott folyamatok történéseit figyelmesen áttekinti, akkor láthatja, hogy a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain egészen 1989. szeptember 15-éig nem merült fel a hadsereg kérdése. Ebben az időszakban a Magyar Néphadsereg általános hadkötelezettségre épülő tömeghadsereg volt, amely jelentős erőt képviselt mind létszámában, mind csapásmérő erejében, mind pedig abban, hogy állománya fel volt készítve belső zavargások kezelésére. Tehát 25 esztendővel ez előtt nem egyszerűen az volt a feladat, hogy váltsunk modellt a hadsereg feletti civilkontroll megvalósításának módjában, hanem az, hogy megteremtjük azt.

Az 1989. október 23-án hatályba léptetett, a rendszerváltást lehetővé tevő alkotmánymódosítás tele volt a haderőre vonatkozó utalásokkal. A megelőző időszakban, az MSZMP Politikai Bizottságának 1967. március 7-ei határozata – tehát nem az Alkotmány – „tisztázta” a fegyveres erők (párt) irányításának kereteit. A ’89-es változások egyik legfontosabb feladata az volt, hogy a fegyveres erőket kivonta a pártirányítás hatálya alól és demokratikus kontrollnak rendelte alá azokat.

Az Alaptörvény kerek és egységes szabályokat tartalmaz a Magyar Honvédségre vonatkozóan. Egy demokratikus jogállamban, ha az alkotmány valamit nem tételez, akkor az nincs. Tehát, ha a hatályos alkotmány nem tételezi a haderőt, akkor az nincsen! De 22–23 évnek (1989–2012) kellett eltelni ahhoz, hogy ezek a kérdések a helyükre kerüljenek. Ez rendkívül tanulságos.

1989-ben – talán egy kicsit mesészerűen – mintegy az égből „pottyant le” Magyarország alkotmányos berendezkedésének néhány alapelve és azok közül az Alkotmányban sok minden mindjárt a helyére is került. Azok sorában olyan, korábban ismeretlen intézmények, mint például a ’89-ben létrejött és máig működő Alkotmánybíróság. Ehhez képest az alkotmányos keretek között olyan össznemzeti intézmény, mint a fegyveres erő, sokáig „kereste önmagát”. Mondhatjuk, hogy ez teljesen természetes, hiszen ’89-ben Magyarország a Varsói Szerződés tagja volt, itt tartózkodott a szovjet haderő, a tömeghadsereg pártirányítás alatt állt, a haderő felett nem működött demokratikus kontroll.

1990-ben viszont Magyarország kilépett a Varsói Szerződésből (amely rövidesen feloszlatta magát) és egy maga által választott semleges zónában találta magát. Ha egy külföldi ekkor csak a magyar Alkotmány szövegét olvasta volna el, úgy érezhette volna, hogy az ország a saját hadseregét ellenségnek tekinti. Az Alkotmány ugyanis szinte csak azt rögzítette, hogyan kell megakadályozni azt, hogy a hadsereg valamit is csináljon. A haderő életének szinte minden rezdülését kétharmados törvények szabályozták. Ebből a helyzetből kellett átvezetni az országot egy szövetségi rendszerbe, a NATO-ba.

Újabb 10 évnek kellett eltelni ahhoz, hogy bízson annyira a saját kormányában az országgyűlés, hogy az saját hatáskörében megadhasson a haderővel összefüggő néhány felhasználási, alkalmazási engedélyt. Mindez történt úgy, hogy kb. 9 esztendőn keresztül az Alkotmányban nem szerepelt a *fegyveres* szó. Vagyis a megelőzően többször módosított Alkotmány nem *fegyveres erőként* nevesítette a honvédséget. (Csak emlékeztetésképpen: egy demokratikus jogállamban, ha valami nincs benne

az Alkotmányban, akkor az jogilag nem is létezik. Tehát ha az Alkotmány nem nevezi *fegyveres erőnek* a honvédséget, akkor nem az!)

Mit keresnek itt a választások és mit keres itt az alkotmány kérdése? Minden törvény, jogszabály az Alkotmányra vezet vissza önnön érvényességi alapját. A haderő működésére vonatkozó minden jogszabályt az Alkotmányból kell eredeztetni. Az Alkotmány a rendszerváltás óta mindig egyfajta civil kontrollt tételezett a haderő felett. Először túl szélesre szabta azoknak a szervezeteknek a körét, amelyek a hadsereg irányításában részt vettek. A lényeg azonban az, hogy a hadsereg irányításában, biztonság- és védelempolitikai kérdésekben, külpolitikai kérdések meghatározásában választott képviselők, és nem katonai vezetők vesznek részt. Nem mindegy azonban, hogy ezek a választott vezetők milyen módon nyerik el legitimációjukat.

A demokratikus legitimáció azt jelenti, hogy hogyan teremtünk kapcsolatot a hatalom forrása és a hatalom gyakorlói között. A hatalom forrása a demokratikus országokban a választójoggal rendelkező nép. Közvetlen és meg nem szakított kapcsolati láncolatnak kell lennie a hatalom forrása és a hatalom gyakorlói között. Ezt jelenti a demokratikus legitimáció. Ennek a kapcsolatnak az alapját képezi a demokratikus választás. Ezért nemcsak az ország politikai berendezkedése, hanem a hadsereg működése szempontjából is alapvető fontosságú a demokratikus, tiszta választások lefolytatása.

2014 Magyarországon a választások éve volt. Ez november 9-én, az egyes településeken megismételt önkormányzati választások lebonyolításával ért véget. A hadsereg szempontjából természetesen a 2014. április 6-án tartott országgyűlési választásoknak volt jelentősége. A választások nyomán kétharmados többségbe került kormánypártok megváltoztatták a választókerületi beosztást.

Magyarországon vegyes választási rendszer működik. A parlament munkájában tehát egyéni választókerületben megválasztott és – az egyéni választókerületekben nem hasznosuló töredékszavazatokat hasznosító – listás szavazás alapján képviselői mandátumhoz jutó országgyűlési képviselők vesznek részt.

Korábban 176 egyéni választókerület volt, most 106 van. A változásnak 4 oka volt:

1. 386-ról 192-re csökkent az Országgyűlés létszáma.
2. Magyarországon a 176 egyéni választókerület határát és székhelyét egy, még Németh Miklós, az egykor az MSZMP által delegált miniszterelnök vezetésével kiadott minisztertanácsi rendelet (!) határozta meg, 1990-ben. Ez alapján tartottunk hat választást. (De milyen legitimáció alapján is?)
3. A '90-ben meghatározott választókerületi határokat nem rajzolták újra. Ennek nyomán rendkívüli eltérések keletkeztek: volt olyan választókerület, amelyben 30 000 és olyan, amelyben 130 000 állampolgár választott egy-egy országgyűlési képviselőt. Időközben Budapestről 300 000 állampolgár költözött Pest megyébe, de a főváros és a megye közötti mandátumelosztás nem változott.
4. Az Alkotmánybíróság 2005-ben, vagyis 9 éve megállapította, hogy a meglevő választókerületek egyenlőtlenek, sértik a választójog egyenlőségének elvét és felszólította az Országgyűlést, hogy ezeket törvényben szabályozza és rajzolja újra. A határidő 2007. július 30. volt!

Ez a négy körülmény vezetett oda, hogy a 2010-es választások után az Alkotmánybíróság várt még egy évet. Miután a szükséges pontosítások nem történtek meg, a már hivatkozott minisztertanácsi rendeletet az Alkotmánybíróság 2011-ben megsemmisítette.

A mai választási rendszer alapvető rendeltetése, hogy biztosítsa a demokratikus legitimációs kapcsolatot a választópolgár és az ő akaratát tükröző módon megválasztott hatalomgyakorlók között. A nép által közvetlenül, illetve a listás szavazás révén megválasztott országgyűlés választja meg a miniszterelnököt. Az országgyűlés által megválasztott köztársasági elnök nevezi ki – a miniszterelnök előterjesztése alapján – a honvédelmi minisztert. Az e három ember által kinevezett további vezetők jogosultak politikai vagy katonai szempontból a magyar haderővel rendelkezni. De ennek a kinevezési láncolatnak folyamatosnak kell lennie, ez nem állhat meg a hatalom-átruházásban. Továbbá a folyamatos ellenőrzés és befolyásolás szerepével kell bírnia. (Ebben a legitimációs műveletben idén először vettek részt a Magyarországon állandó lakóhellyel nem rendelkező magyar állampolgárok.) Ma tehát olyan országgyűlés legitimálja a katonai és a politikai döntéseket, amelyben nemcsak magyarországi lakosok vettek részt. Ebben részt vettek a Magyarországon államalkotó tényezőként elismert nemzeti kisebbségek is.

Hogy mennyi nemzetiségi képviselő jutott be a parlamentbe, az a kisebbségek mozgósító erején is múlott. Magyarországon pártlisták esetén a parlamentbe jutás küszöbe az összes listás szavazatok 5%-ának elnyerése (ez 252 364 szavazat). Az egy képviselő parlamentbe juttatásához szükséges kedvezményes nemzetiségi kvóta 22 000 volt. Ez pozitív diszkrimináció.

Most először szervezett meg választást Magyarország történetében egy erre a célra létrehozott független szerv. 1990 óta minden választást a Belügyminisztérium (illetve annak jogutódjai) szervezett meg. 2013. március 27. óta a Nemzeti Választási Iroda autonóm közigazgatási szervként működik, amelynek rendeltetése a választások megszervezése, lebonyolítása.

Összegezve: 25 évvel ez előtt teremtdtek meg a haderő demokratikus irányításának és kontrolljának alkotmányos feltételei. Ezzel megteremtődött a *védelmi alkotmány* rendelkezés-együttese. A demokratikus irányítási rendszer lényege, hogy a következő négy esztendőre is demokratikusan megválasztott, megfelelően legitimált politikai irányítók gyakorolják a magyar haderő felett az irányítás és a kontroll jogait.

Isaszegi János

Az aszimmetrikus hadviselés kialakulásának története¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.76

A Magyar Honvédség számára 2015 egyik nagy kérdése, hogy megtörténik-e az új nemzeti biztonsági stratégia megalkotása, aminek le kell követnie mindazokat a változásokat, amelyek az előző megalkotásakor még nem voltak ismeretesek. Kérdés továbbá, hogy folyamatban van-e az új nemzeti biztonsági stratégiát lekövető katonai stratégia; utóbbiban kap-e helyet az a stratégia- és doktrína-kialakítás, feladatrendszer, amely az ötödik generációs hadviselésnek megfelelő – tehát a jövőendő 10–20 évre szóló – hadsereg szervezeti átalakítását célozza.

Az aszimmetrikus hadviselést illetően egy megfogalmazás szerint az a „... fegyveres konfliktusok megóvásának új formája, melynek alapja az, hogy a nemzetközi szintén jelenlevő fegyveres erők... jelentősen különböznek egymástól méreteikben, felszereltségükben és képességeikben”. Valójában, ha belegondolunk, amióta létezik három ember, akik közül kettő a harmadiktól valamit el akart venni, azóta aszimmetria van az erőkben, az eljárásokban, az eszközökben, térben és időben. Az aszimmetrikus hadviselés különböző formái végigkísérik a hadtörténelmet. Vagyis az idézetben az „új formára” való utalás nem helytálló. Az aszimmetrikus hadviselés helyett gyakran alkalmazzák mostanában az *irreguláris hadviselés* fogalmát a szakirodalomban olyan műveletekre, amelyek irreguláris fegyveres erők részvételével történnek. Egyesek szerint az irreguláris fegyveres erők olyan harci kötelékek, amelyeknek nincs állandó szervezetük, illetve kiképzés, hadkiegészítés, felszerelés stb. tekintetében jelentősen különböznek a reguláris fegyveres erőktől. Ez talán valamikor igaz volt, de ma már nem tartható. 2014-ben jelent meg egy orosz szerző *Nagyhatalmak, kis háborúk, aszimmetrikus konfliktusok 1945 után* című tanulmánya, amelyben megfogalmazta, hogy számára mit jelent az aszimmetrikus hadviselés. A lényeg szerinte az, hogy az egyik oldalon állami, a másik oldalon pedig nem állami szereplők (hadviselők) állnak. Megállapíthatjuk tehát, hogy az új elméletek között is rengeteg vitatható elem bukkan fel az aszimmetrikus háborúk fogalmát illetően.

Valamikor kiadták a *Hadviselés jogának alapjai* című kiadványt, amely – egyebek mellett – még azt is tartalmazta, hogy mit szabad csinálni, hogyan kell szabályosan egyenruhában közlekedni, ha ellenséggént akarjuk magunkat feltüntetni; milyen járandóságai vannak a hadifogolynak. Nos, naponta láthatjuk a TV-ben, hogy a világban ennek az ellenkezője zajlik például Szíriában, Afrikában.

Időről időre visszatérünk a hadtudomány klasszikusainak írásaihoz, amelyekben a hadviseléssel, a háborúk minősítésével, a háborúk sikeres megóvásának

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

feltételeivel foglalkoztak az elmúlt évszázadokban. Valószínűleg Mao Ce Tung, vagy éppen Giap tábornok, Che Guevara elmélete is ismert sokak számára, Clausewitzéről már nem is beszélve. De a hadtudomány klasszikus alkotásai között említhetjük Szun Ce-nak a Hadviselés törvényei című munkáját, amelyben megszívlelendő dolgokat írt le arról, vajon hogyan is kell a hadviselést értelmezni, és hogyan kell megnyerni egy csatát, ha erősek vagyunk, és mit kell tennünk akkor, ha nem mi vagyunk az erősebbek. Bízvást mondhatjuk, hogy a klasszikusok valamennyien mást gondoltak az aszimmetrikus hadviselésről, mint a bevezetőben említett idézet szerzője. Clausewitz például *A háborúról* című művében már írt a népi hadsereg igénybevételeéről, a népi felkelésről, annak a részvételéről a hadviselésben.

Az aszimmetriára való törekvés mindig is egy győzelmi stratégia volt, hiszen minden épeszű parancsnok a fölény megszerzésére törekszik, vagyis keresi a számára kedvező aszimmetriát.

A 100 éve kezdődött I. világháborúban, – amit a hadtudományban „anyagháborúként” is emlegettek –, de azt megelőzően is, tetten érhető volt a háborúban a partizán-hadviselés, a gerilla-hadviselés és a felkelés. A II. világháborúban szintén tapasztalható volt, hogy a nagy, állami hadseregek műveletei mellett komoly szerepet játszottak az aszimmetriára való törekvések. Emlékezzünk csak Canaris tengernagyra, vagy Otto Skorzenyre, akiknek akciói többnyire nem feleltek meg az egyenruhába öltözött, reguláris haderő műveleteinek. Horthy Miklós fiának elrablása vagy Mussolini kiszabadítása akár gerillaműveletként is felfogható, aszimmetrikus akciók voltak, amelyek semmiféleképpen nem feleltek meg a hagyományos hadviselés játékszabályainak. Ha a II. világháború utáni időszakot nézzük, már a koreai gerilla-hadviselésben, majd a vietnami háborúban is felbukkantak azok a jelenségek, amelyekkel mostanában „új” jelenségeként foglalkozunk. Giap tábornok vezette be – a hagyományos fegyveres erők alkalmazása mellett – az „alagút-hadviselést”, ami szintén része az aszimmetrikus hadviselésnek. Giap ugyanis az óriási erőfölényben levő amerikai haderővel szemben kénytelen volt megkeresni azokat a lehetőségeket, amelyek révén sikert érhetett el. 1992 és 2001 között dúlt a balkáni háború, amely konfliktus megítélésében szintén sok félreértés bukkant fel. Maga az ENSZ is tévedésben volt a konfliktus megítélésében, hiszen kéksapkás békefenntartókat küldött a balkáni hadszíntérre, ahol éppen háború zajlott. Ennek – a sok közül az egyik – szomorú következménye az, ami Srebrenicánál történt a holland katonák jelenlétével és asszisztálásával.

Következett 2001. szeptember 11., a korszakváltó pillanat, ami többek szerint azt jelentette, hogy áttértünk egy másik hadviselési formára, hiszen akkor New Yorkban egy „tisztá” aszimmetrikus akció valósult meg: nagyon kicsi anyagi befektetéssel, néhány ember alkalmazásával, viszont jól megszervezve, egy nagyhatalom ellenében sikerült végrehajtani az akciót – miközben az érintett nagyhatalomnak óriási hadereje állt készenlétben. Sokan innen datálják az aszimmetrikus hadviselés egy új formájának kezdetét.

2003 történései pedig már azt erősítik, hogy szükséges a felkészülés az aszimmetrikus hadviselésre, arra, hogy a hagyományos elvek alapján felépített hadseregeket alkalmassá tegyék az új feladatok teljesítésére, a más harcelfelrakásokat alkalmazó ellenség legyőzésére. Emlékezzünk a 2004-es madridi vonatrobbantásra, a 2005-ös londoni robbantásra. 20 éve történt az iskola elleni támadás Csecsen-földön, amelyet

olyan gerillák (terroristák?) hajtottak végre, akik 1994-ben háborút nyertek Oroszországgal szemben. (Megjegyzendő, hogy az utóbb említett harcosok vezetőinek jelentős része a valamikori szovjet hadseregben kapta kiképzését.)

Oroszország tanult az 1994. évi háború elvesztésének okaiból és a következő háború kirobbanásakor már alkalmazta különleges „fekete” vagy „piszkos” műveletekre felkészített erőit. A „fekete” vagy „piszkos” műveletek kategóriája egyébként sokak számára máshonnan is ismert: 2003–4-ben sokszor nem értettük, hogy mi történik körülöttünk Irakban, mert akkor még nem ismertük a McChrystal tábornok által vezetett „piszkosműveleti” kontingenst, amely lényegében függetlenül működött az általunk is ismert különleges műveleti erőktől.

Az elmúlt 20 évben rohamosan átalakult a hadviselés. Az aszimmetrikus mellett beszélünk az ún. hibrid hadviselésről is, amelyet minimum kétféleképpen értelmeznek. Megjegyzendő, hogy a fogalomnak legalább 20 éves múltja van, tehát a jelenség nem Ukrajnában született.

Napjainkban a fegyveres konfliktusok száma nem csökken. Ennek valószínűsíthető oka, hogy a konfliktus rendezésében érdekelt hadviselő felek felkészültsége nem adekvát a kihívással. Bár az „ortodox hadviseléssel”, tehát megfelelő hagyományos erőkoncentrációval ma is meg lehet nyerni egy-egy ütközetet, de ez nem hozza közelebb a konfliktus megoldását. A következő két-három évtizedben a konfliktusok számának növekedésére és azok növekvő formagazdagságára számíthatunk.

Az aszimmetrikus hadviselésnek az a meghatározása, amely szignifikáns különbséget jelöl az erők, eszközök, eljárások, a hadviselő státusza, a motivációk és az erőviszonyok terén – nagyjából fedi e fogalom tartalmát. Az irreguláris harctevékenység tehát csupán az aszimmetrikus hadviselés egyik formája. A klasszikusok témával foglalkozó művei közül Clausewitz, arábiai Lawrence, Mao Ce Tung kihagyhatatlanok, ha meg akarjuk érteni a lényegét.

A hibrid hadviseléssel kapcsolatban 2014. augusztus 16-án nyilatkozott a NATO európai erőinek főparancsnoka, aki úgy vélekedett, hogy az oroszok kitűnően alkalmazták annak módszereit Kelet-Ukrajnában a diplomácia, az információk, a katonai erő és a gazdaság eszköztárának kombinált igénybevételével. Ő tehát ezt érti a hibrid-hadviselés fogalmán, míg mások azt a hagyományos és az irreguláris hadviselés együttes alkalmazásával azonosítják. Tehát ebben sincs ma még egyetértés.

Az előadó véleménye szerint a konfliktusokat, háborúkat négy generációra lehet felosztani, de az ötödik generáció is nevesíthető. Az I. világháborút az anyag-centrikus hadikultúra, a II. világháborút az erőkoncentráció jellemezte. A negyedik generációs hadviselés jellemzője a „puha” célok, a civil lakosság, a társadalom megtámadása, az állam megdöntése, az információs forradalom eszközeinek alkalmazása a győzelem kivívása érdekében. Az ötödik generációs hadviselés a tudatos irreguláris hadviselés.

A következő 10–30 év a kultúrák háborúja lesz, amelyben számolni kell a megerősödő iszlámmal, a növekvő elszegényedéssel, az élettér-háborúkkal, amelyek a vízárt, a termőföldért folynak. Mindezek új típusú konfliktusokat generálnak, amelyek kezeléséhez új nemzetbiztonsági stratégiák, új katonai doktrínák szükségesek. Továbbá a professzionálisan kialakított és irreguláris hadviselésre is alkalmassá tett hadsereg, amely jelentős különleges műveleti képességekkel bír és alkalmas a szövetségi keretek közötti műveletekre.

Resperger István

Az aszimmetrikus hadviselés – mit takar a kifejezés?¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.79

A hadtudomány klasszikus műveinek tanulmányozása alapján bizvást megállapíthatjuk, hogy ha a diplomáciában elkövetünk hibákat, azokat még valahogy helyre lehet hozni, de a harctéren vérről fizetünk az elkövetett hibákért. A terrorizmus fogalmának értelmezése céljából nem valószínű, hogy egy asztalhoz lehetne ültetni az Egyesült Államok, Oroszország és Izrael képviselőit egy közös fogalom megalkotása céljából. Egy konferencia lényege viszont az, hogy kérdéseket vessünk fel, gondolatokat fogalmazzunk meg és javaslatokat tegyünk a csapatok számára, amelyeket ott lehet továbbfejleszteni.

Az aszimmetrikus hadviselés az érdekérvényesítés formája, amely főként a gazdasági érdekeken alapul.

A szakértők megítélése szerint a konfliktusok egyre elhúzódóbbak, rendezetlenekek, és mindinkább aszimmetrikussá válnak. Az aszimmetrikus hadviselés tehát gyűjtőfogalom, amely egyaránt tartalmaz sok mindent, kezdve a felkelésellenes műveletektől, egészen a gerillaműveletekig. (A terrorizmus nem képezi részét e fogalomkörnek, mert azt a jog egyértelműen szabályozza.) Mindeközben az eszközök (szakadár erőkre való támaszkodás, öngyilkos merényletek alkalmazása, irreguláris alakulatok bevetése, pszichológiai hadviselés stb.) egyre változatosabbak. Ezt a folyamatot 2011. szeptember 11. történései erősítették fel.

Clausewitz szerint az győzött, aki legyőzte az ellenség haderejét, elfoglalta területét és megtörte az ellenség népének az akaratát. Napjainkban mindinkább az utóbbi elem kerül előtérbe. Sokak szerint a háború az az állapot, amely eltér a békétől; mások szerint mindaz, ami a szimmetrikustól eltér, aszimmetrikus. Szerintem nem minden háború, ami nem béke.

A szakértők a hadügyi forradalom alapjának tartják a fegyverzet, a szervezet, a harceljárás kérdéseit. A fegyverzet terén a könnyűfegyverek, a páncéltörő fegyverek reneszánszát éljük, amihez számos módon lehet alkalmazkodni. A szervezetek terén azt látjuk, hogy a nagy térben kis erőkkel nagyon gyors műveletek folynak, amikre reagálni kell. A legnagyobb probléma az eljárásokkal van.

Bár a hadijogban, a nemzetközi jogban léteznek bizonyos indikátorok, sokszor mégis csak nagy sokára lehet felelősségre vonni azokat az embereket, akik például Gázában vagy Ukrajnában elkövettek valamit. Nagyon sok olyan dologgal (például öngyilkos merényletek stb.) találkozunk, amit fel kell dolgozni, amikről tájékoztatni kell a csapatokat, amiket be kell építeni a kiképzésbe. Azaz a hadtudománynak nagyon sok kérdésre kell választ adnia.

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerzői Egetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

Afganisztánban gyakorta előfordult, hogy csapatainkat afgán szövetségeseink katonái részéről érte támadás. (Az amerikaiak tábornokot is veszítettek ilyen típusú incidensben.) E támadások során a szövetségesek vesztesége 2007–2014 közötti időszakban 90 támadásban 145 halott és 94 sebesült volt.

Valójában egyszerű harcászati manőverekről van szó, amelyeknek azonban stratégiai kihatása van, hiszen katonáinknak nemcsak a frontvonal túlsó oldalán levő ellenségtől kell tartaniuk, hanem saját szövetségeseinktől is.

A 2012-es incidensek azt mutatják, hogy nagyon sok személyes indíttatású akciót vezettek azok a katonák, akik sajátjaik ellen fordulnak. Milyen okokra vezethetők vissza ezek a „zöld a kéken” támadások, melyet „Janus-arcú”, kétarcú támadásoknak is nevezhetünk? Elsősorban a kulturális különbségekre, egymás meg nem értésére, az egyre erősödő tálib nyomásra, propagandára. Mit mondanak az amerikai katonák az afgánokról? Drogfüggőek, veszélyesek a mi csapatainkra, nem fordítanak elvárható figyelmet a tisztálkodásra, ramadánkor önmagukat és a saját csapatokat veszélyeztetik, álnokok és megbízhatatlanok. És hogyan vélekednek az amerikaiakról az afgánok? Az amerikaiak nem tisztelik a Koránt, a nőket, az öregeket, arrogánsak, számos háborús bűncselekményt követnek el, túl sokat ígérnek, keveset teljesítenek. (Afganisztánban az oroszok is gazdag tapasztalatokat szereztek e tekintetben. Ők – tapasztalataik alapján – jobban betagozódtak a csapatokba, együttműködtek az afgánokkal és általában jobban elfogadták őket.)

A tálib propaganda azt hirdeti, hogy mindenkit szívesen várnak soraikba. Nagyon jó a tálibok propagandája és általában sikeresnek mondható a bejuttatásuk, a beszivárgásuk az állam katonai szervezeteibe. Mindenképpen korlátozni kell az ellenség beszivárgó tevékenységét, meg kell nyerni a lakosság támogatását.

Az afgán haderő létszáma 2012-ben közel 200 000 fő volt. Elvileg nehéz bejutni ebbe a hadseregbe: különböző ellenőrzések, ajánlólevelek, biometrikus azonosítás szükséges, amit elég nehéz megvalósítani az ottani fejlettségi szinten.

A tragikus eseményeket a kulturális különbségek, a szerencsétlen események (például a Korán-égetés), egy-egy rossz kommunikáció, az alacsony szintű kiképzés és a biztonsági rendszabályok be nem tartása idézik elő. Fontos a vallás szerepe. Ramadánkor a szövetségesek elleni támadások száma ugrásszerűen emelkedik. Ha feltűnő jelek vannak afgán katonáinknál (zárkózott vagy éppen túl aktív), akkor erre reagálni kell. A megelőzés az oktatásra és a kiképzésre kell, hogy alapozódjon. Az afgán hadsereg kiképzésénél tisztázni kell, hogy valójában ki is az igazi ellenség.

Az erők megóvásának legjobb módja, ha kulturálisan megértjük a velünk harcolókat. Fel kell deríteni a veszélyforrásokat, meg kell akadályozni ezek kiéleződését, elemezni kell az okait, értékelni következményeit és minderről tájékoztatni katonáinkat. Szövetségeseinkkel úgy kell eljutni a kölcsönös bizalom kiépítéséig, hogy feldolgozzuk a kulturális különbségeket.

Egy átalakuló hadtudományi környezetben a nagystratégia szintjén sajnos vesztesre állunk. Nagyon nehéz megvalósítani a katonai végállapottól a politikai végállapotig vezető utat. Technológiai téren óriási aszimmetria mutatkozik ebben a térségben, lépéshátrányban vagyunk fegyverzet, szervezet, eljárások terén is. Dominanciával rendelkezünk viszont a többi dimenzióban.

Padányi József

Az aszimmetrikus hadviselés során alkalmazandó eljárások, eszközök és módszerek¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.81

Az Egri csillagok című regény egyik izgalmas jelenete azt írja le, amikor 1541-ben vonulnak Budára a török csapatok és Gábor pap kísérletet tesz egy összpontosított töltet segítségével a szultán felrobbantására. Mi más ez, ha nem a felszabadító harc egy klasszikus eleme, amikor a honvédők váratlan támadást hajtanak végre. Nincs tehát új a nap alatt.

A terrorizmus ellen viselt aszimmetrikus küzdelemben új, az eddiginél hatékonyabb eszközöket kell alkalmazni a siker érdekében. Az aszimmetrikus hadviselésben nem feltétlenül a katonai erő a meghatározó elem.

A korszerű haderők mindegyikében jelen vannak az ún. különleges erők, amelyek szinte minden harchelyzetben képesek gyorsan és hatékonyan beavatkozni. Megjegyzendő, hogy ma már ilyen rendőri, sőt, vám- és pénzügyőrségi erők is vannak sok országban, amelyek kiemelkedő szerepet játszanak a terrorizmus elleni harcban.

A közelmúltban az Izrael által indított *Öntött ólom* hadművelet közvetlen célja az volt, hogy hatékony választ adjanak az ország területét a palesztinok részéről folyamatosan érő rakétatámadásokra. Ez igen jó példa arra, amikor egy haderő speciális feladatra készül fel. Arra, hogy lakott területen, minimalizálva az áldozatok számát, kiiktassa a területét aszimmetrikus eszközökkel pusztító ellenséget. Klasszikus összhaderőnemi műveletről van szó, amely több napon át tartó, célzott légi csapásokkal kezdődött, amit egy jól felépített és igen dinamikus szárazföldi művelet követett, azt pedig a haditengerészet blokádja biztosította a tenger felől.

A szárazföldi erőket sajátos módon állították össze: a magot a különleges erők képezték, amelyek műveleteit tüzérség és műszaki csapatok támogatták. Óriási mennyiségben alkalmazták a robottechnológiát, a korszerű felderítő eszközöket, miközben különös figyelmet fordítottak a lakott területen vívott műveletek sajátosságaira. Itt alkalmaztak először olyan talajradar-rendszereket, amelyek bizonyos mélységig lehetővé tették az alagutak, csatornák, a talajszint alá telepített aknák feltárását. A műszaki támogatáson belül is igen jelentős volt a tűzszerész-támogatás. A harci cselekmények során kiterjedten alkalmazták a pszichológiai eljárásokat, a CIMIC eszköztárát, az erők megővésének elveit, valamint a kibervédelmi eljárásokat, amelyek kiemelt szerepet játszanak az aszimmetrikus hadviselésben.

A műveletet rendkívül intenzív felkészítés előzte meg, amelynek során a katonák lakott területek sajátosságainak megfelelő gyakorlótereken készültek a helység harcra.

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerológiai Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

Sajátos tapasztalatokkal szolgált az iraki háború. Miután Bush elnök büszkén bejelentette a győzelmet, olyan, sok áldozatot követelő műveletek kezdődtek, amelyben az elesett és sebesült katonák száma csak 2006-ban megközelítette a hatezret. Miből származtak ezek a veszteségek? Főként az iraki ellenállók azon felismeréséből, miszerint a megszálló csapatok nagyon is sebezhetőek. Megszűnik ugyanis ilyenkor a klasszikus értelemben vett különbség a front és a háterszág között. Megnyúlnak a hadianyagot szállító konvojok szállítási útvonalai és ezek nagyon nehezen biztosíthatóak a robbantásos támadásokkal szemben.

A tapasztalatokon okulva az amerikai hadvezetés dandárszinten hozott létre tűzszerész századokat. Kialakították a nyilvánossági központok rendszerét, amelyek lehetővé teszik a tapasztalatok feldolgozását, a tapasztalatcserét, az új eljárások és módszerek kiérlelését. Elterjedtek továbbá a precíziós fegyverek a lázadók kulcsfiguráinak megsemmisítésére. Ezzel összefüggésben folyamatosan korszerűsödött a felderítés. Felértékelődött a harci helikopterek, a drónok szerepe, amelyek távirányítással is alkalmasak precíziós támadások végrehajtására, miközben igen nehéz az azokkal szembeni ellentevékenységgel. Elterjedté váltak a távirányítással működtetett robbanószervezetek ellen használható blokkoló eszközök.

Amerikai tapasztalatok szerint ígéretes próbálkozás az üzemanyag-szállító konvojok számának csökkentése oly módon, hogy a katonai táborokban egyre kiterjedtebben alkalmazzák alternatív energiaforrások (szél- és napenergia) igénybevételét, ami kevesebb hagyományos üzemanyag felhasználásával, tehát kevesebb konvoj mozgásával, végső soron kevesebb veszteséggel jár.

A terrorizmus elleni harcban kiemelkedő szerepet kell kapnia a pénzügyi rendszer átláthatósága, a pénzmozgások nyomon követhetősége biztosításának. Annál is inkább, mivel egy-egy terroristatámadás nagyon sok pénzbe kerül. Ez nyilvánvalóan nem katonai feladat, de aszimmetrikus műveletek folytatásánál kulcskérdés az ellenség pénzügyi erőforrásainak feltárása, pénzügyi műveleteinek figyelemmel kísérése. Ma már világszerte számos, erre szakosodott ügynökség működik. Komoly erőfeszítések irányultak az utóbbi időben a bankjegyek nyomon-követhetősége feltételeinek megteremtésére a sorozatszámok figyelemmel kísérése révén.

Van-e eredménye a terrorizmus elleni küzdelemnek? Egy statisztika szerint, amely 268 szélsőséges csoport megszűnésének körülményeit vizsgálja, vizsgált időszakban négy okból szűntek meg a csoportok:

- politikai színre léptek,
- rendőri beavatkozás nyomán szűntek meg,
- katonai beavatkozás nyomán szűntek meg,
- úgy ítélte meg a szervezet, hogy győzött és kilépett a szürke zónából.

A csoportoknak körülbelül a fele a direkt beavatkozások nyomán szűnt meg. Tehát az ellenük való harc – bár minden tekintetben igen sokba kerül – nem hiábavaló, hiszen az eredmények jól érzékelhetők.

Mező András

A felkelés elleni hadviselés a NATO-doktrínák alapján¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.83

Igen fontos az ágazati doktrínák közötti átjárhatóság. A NATO-doktrínák íróinak kezét elsősorban a politikai irányítók „fogják”. Ennek megfelelően a politikában tükröződnie kell a doktrínák és a doktrínákban is tükröződnie kell a mindenkori politikának.

A stratégia adja meg a doktrína megalkotásának céljait és a módszereket. Mindehhez a haderőfejlesztés biztosítja azt a többletet, amellyel végre lehet hajtani a stratégiában meghatározottakat. Az egész egy élő környezetbe helyeződik, tehát stratégiai szinten mindenkor feldolgozzák a folyamatban levő NATO-műveletek tapasztalatait. Fontos, hogy a doktrína azonnal megjelenik a kiképzésben.

Ismeretes, hogy a tervezésben (és természetesen a műveletekben is) van egy-egy, egymást részben átfedő stratégiai, hadművelleti és harcászati szint. A globális kommunikáció növekvő súlya miatt manapság e szinteket egyre nehezebb megkülönböztetni. Új vonás, hogy a stratégiai szint lenyúlik a harcászati szintig.²

A szintek „keveredése” sehol másutt nem jellemző annyira, mint az aszimmetrikus műveletekben. A katonák napjainkban már nem annyira a háború és a béke kategóriáiban gondolkodnak, sokkal inkább a műveletekben. A *teljes spektrumú műveletek elmélete* szerint a spektrum a *teljes béke* állapotától a *termonukleáris háború* állapotáig terjed. Nem különböztetjük meg egyértelműen, hogy mikor kezdődik háború és mikor van „még” béke, csak „regisztráljuk”, hogy egyre sűrűbben repkednek a lövedékek és a háború állapotában találjuk magunkat.

A hadjárat témái (szakaszai) lehetnek: a nagyobb műveletek, a béketámogató műveletek, a felkelés elleni műveletek, a békeidős katonai szerepvállalás. Ezek alkotják a teljes spektrumú műveletek elemeit.

Hogyan működik ez az elmélet a valóságban? Példa az iraki háború, amikor 2003. január 1-jén még béke volt. Utána kialakítottak egy repüléstilalmi zónát Irak fölött, március 20-án pedig deklaráltnan megkezdődtek a katonai műveletek. Április 9-én a szövetségesek elfoglalták Bagdadot, ezzel a támadó tevékenységek hirtelen lecsökkentek. Május 1-jén Bush elnök deklarálta a békét, de valójában ez csak egy politikai állapot volt, hiszen katonai szempontból fokozódó stabilizáló műveleteket kellett végrehajtani és egyre szervezettebb felkeléssel kellett szembenézniük az amerikai katonáknak. Mindeközben növekedett a támadó tevékenységek száma. Vagyis

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Köszolgálati Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

2 Példa erre a „stratégiai tizedes” története, aki egy, a világsajtót bejárt fotó szerint örületes stratégiai hibát követett el az Abu Ghraib börtönben, amikor meztelen iraki foglyot pórázon sétáltatott. Ez Irakban hatalmas felháborodást idézett elő és megrendítette az egész művelet támogatottságát.

nem „tisztá” állapot alakult ki. A teljes spektrumú műveletek során valamennyi tevékenység-összetevőre (ti. támadásra, védelemre, stabilizáló műveletekre stb.) sor kerülhet. Tehát – függetlenül a hadjárat adott szakaszától – a csapatok harcászati szinten minden tevékenységet egyszerre folytatnak.

A felkelés természete nem azonos az irreguláris tevékenységgel, hiszen annak a reguláris tartományban (ti. a diplomácia, a politika, a gazdaság, a vallás stb. terén) is komoly kiterjedése van. Eközben az irreguláris tartományban előbukkan a zavargás, a terrorizmus, a bűnözés, a felforgatás, továbbá olyan klasszikus katonai tevékenységek, mint a rajtaütés vagy a lesállítás. Nyilván a felkelés elleni műveletek sem lehetnek pusztán katonai tevékenységek.

Melyek a *felkelés* okai? Először is a sérelem, amelynek elsősorban az okait kell orvosolni. A felkelés sebezhető, mert a titkosság miatt csak korlátozottan tudnak hatni a lakosságra és nincs koherencia a felkelők propagandájában, de még belső kommunikációjában sem. A felkelők soha nem gazdag emberek, tehát olyan külső támogatókra szorulhatnak, akik megmászhatják a mozgalom ideológiai hátterét. Ha nincs külső támogató, akkor igyekeznek maguk megteremteni az anyagi alapokat bűnözés, kábítószer-termesztés, csempészet stb. révén.

A felkelés elleni műveletek középpontjában az államhatalmi eszközök állnak és döntő jelentőségű a politikai megoldás, de sokszor nincs kivel tárgyalni a politikai megoldásról.

Mik a katonák feladatai a felkelés elleni műveletek tervezésénél? Nos, egyensúlyban kell tartanunk a végcél, az eszközöket és a módszereket. A katonák fontos feladata, hogy megértessék a politikusokkal: e három összetevőnek egyensúlyban kell lennie egymással és az egyes összetevőknek arányosaknak kell lenniük a többivel.

Hogyan kapcsolódik a felkelés elleni műveletek stratégiai szintje a hadműveleti szinthez? Hadműveleti szinten három dolgot alkalmaz a NATO: a megtisztítást, a megtartást és az építést. Hogyan kapcsolódik a hadműveleti szint a taktikai szinthez? Úgy, hogy az első fázisban, amikor elsősorban támadó tevékenységeket folytatnak a csapatok, már akkor is előfordul, hogy egyidejűleg védelmi tevékenységet is folytatniuk kell. A megtartás alapvetően védelmi tevékenységeket jelent (kisebb ellenálló csoportok felszámolása, stabilizálás stb.).

A stabilizálási tevékenységek (a biztonsági szektor támogatása, alapvető közszolgáltatások, elsődleges kormányzati feladatok helyreállítása stb.) leírása szinte teljes egészében hiányzik a magyar szakirodalomból. Mit találunk a magyar doktrínákban ugyanezekben a szinteken? Mi hierarchiában gondolkodunk, ami ellentmond a NATO-felfogásnak – vélekedett az előadó. A mi doktrínarendszerünk tetején az Összhaderőnemi Doktrína áll, amely határozottan békéről (békeidőszaki műveletek, nem harci kiűrés stb.), háborúról (haditevékenységek, amelyek támadást és védelmet jelentenek) és válságkezelő műveletekről (amelyek részei a felkelés elleni műveletek) szól. Vagyis a magyar doktrínarendszerben egészen máshol találjuk a felkelés elleni műveleteket, mint a NATO-éban.

Az összhaderőnemi műveleti doktrína is elismeri, hogy a műveletek (ti. a harci, a biztonsági, a válságreakgáló, a békeidőszaki műveletek), a krízisek nem „tisztán” kapcsolódnak a konfliktus valamelyik pontjához. A különböző krízisek pedig ezek

kombinációiból mozaikszerűen állnak össze. Ez már hasonlít a NATO felfogásához, de a terminológiában akad egy kis gond. A magyar terminológia ugyanis bevezette az *biztonsági műveletek* fogalmát, ami a NATO-ban alkalmazott *felkelés elleni műveletek* fogalmának „helyén” van. A válságreakáló műveleti doktrína az irreguláris fenyegetést állítja a középpontba és azt ajánlja, hogy ezt közvetlen (semlegesítés) és közvetett módszerekkel (segítségnyújtás, támogatás leépítése stb.) kell felszámolni.

Az ÁLT/59-es szakasz harcszabályzat ír harcászati szinten a felkelés elleni műveletekről. Ez is ellentmond a NATO-felfogásnak, mert ott a felkelés elleni művelet hadműveleti szint (vagyis a hadjárat egyik szakasza).

A magyar doktrína nem foglalkozik a stabilizálási tevékenységekkel. Kiadás előtt állnak a század és a zászlóalj harcszabályzatok, amelyekben már megtaláljuk a stabilizációs tevékenységeket (ide sorolják az irreguláris tevékenységeket is), de a NATO-hoz képest eltérő tartalommal. A válságreakáló műveletek: a békeműveletek, a migráció kezelése, a konfliktus-megelőzés. Nem valószínű azonban, hogy ezek a zászlóalj- és a századszint problémái.

A magyar szabályozórendszer tehát csak nagyon lassan és ellentmondásosan követi le a doktrínális változásokat. A felkelés elleni műveleteket még mindig nem tekinti a hadjárat szakaszának, azokra elszigetelt jelenségeként tekint, amelyekre már nem érvényesek a hagyományos harctevékenységek sajátosságai.

Somkuti Bálint

A jövő aszimmetrikus hadviselése¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.86

A jövőkutatás igen nehéz szakma. A hidegháború, a bipoláris világrend lezárultával a sokan arra gondoltak, hogy a regionális konfliktusok kerülnek előtérbe. Rövidesen kiderült azonban, hogy az új helyzetben nem a hagyományos katonai szembenállás jelenti a fő kihívást.

Az Egyesült Államok egyesített hírszerző szolgálatai a közelmúltban kiadtak egy 2030-ig terjedő előrejelzést. Ebben több, általuk megatrendnek nevezett jelenséget valószínűsítettek. Ezek egyike arról szól, hogy az egyének a jövőben olyan képességekhez, lehetőségekhez jutnak, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak úgy az állami, mint a nem állami szereplők számára egyaránt.

A technológiai haladás már most is számos olyan lehetőséget teremt, amelyek sok fejfájást tudnak okozni az állami szereplők számára. A proliferáció vagy a stratégia nagyon sokáig katonai fogalmak voltak. De manapság beszélünk például marketing stratégiáról, árstratégiáról stb., tehát a korábbi katonai fogalmakat átvette a civil szféra. Egy másik érdekes példa a gerilla-hadviselés elmélete. Az internet elterjedése minden lázadó csoportnak sok áldozat árán kellett megtanulnia, hogyan is működik ez a fajta hadviselés. Amióta azonban például Mao Ce Tung írásai bárki számára hozzáférhetővé váltak a világháló révén, mindenki megismerheti a koncepció alapjait, csak úgy, mint ezt Oszama Bin Laden is tette.

Érdekes új jelenség a hatalomkoncentráció csökkenése. Gondoljunk csak arra, hogy például egy tömegtüntetéssel, amelyet megfelelő módon mutat be a média, milyen hatásokat lehet elérni. Ennek a jelenségnek az első jelei olyan, politikailag instabil országokban jelentkeztek, mint Libanon, ahol a Hezbollah sikeresen használta fel a civil megmozdulásokat politikai céljai elérésére. Miután a kezükben volt egy televíziós társaság is, ezeket a megmozdulásokat nagyobbak és jelentősebbnek tüntették fel, mint amilyenek valójában voltak. De figyelemre méltó példa az is, ahogyan a többé-kevésbé törvényesen megválasztott ukrán kormány belebukott a Majdan téri tüntetésekbe, miközben a város más részein zajlott a hétköznapi élet. A világnak, az ország lakosságának, a politikai vezetőknek mégis az a percepciója alakult ki, hogy ott és akkor egy jelentős népi megmozdulás folyik. Ennek nyomán megingott a kormányzat legitimitációja és lemondásra kényszerült.

A titkosszolgálatok eszköztárának felhasználásával már egyének és kisebb csoportok is érhetnek el jelentős politikai és társadalmi célokat.

A nyugati államokra – a jelentős mértékű migráció és a bevándorlás ellenére is – jellemző az öregedő civil társadalom. Az ilyen társadalmakban számos, kihasználható

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Köszolgálati Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

sérelmet lehet találni, amelyek okai lehetnek komoly társadalmi nyugtalanság előidézésének.

Vannak persze olyan vonások, amelyek inkább a harmadik világ jellemzői. Ilyen például a több tízmillió lakossággal rendelkező megapoliszok születése, amelyek ideális színterei a gerilla-hadviselésnek. De kiemelhetjük a migráció növekedését is. Nigériában például kb. 20 év alatt a városi lakosság lélekszáma megduplázódott. Ez a fajta népességmozgás országon belül is komoly problémákat képes előidézni, amit néha csak katonai eszközökkel lehet kontrollálni. Az élelmiszer és az ivóvíz hiánya, amely – összekapcsolódva a népesség lélekszámának drasztikus emelkedésével – súlyos problémák, helyenként háborúk forrása lesz a jövőben. A nehezedő körülmények a szegények körében valószínűleg lázadásokhoz fognak vezetni. A szegénység elleni tiltakozás nyomán kialakuló gerilla-szervezetek pedig viszonylag könnyen jutnak hozzá hagyományos, viszonylag olcsó kézfegyverekhez.

A közelmúltig éles vita zajlott a fejlett világ elméleti szakemberei között arról, hogy a felkelés-ellenes műveletek milyen súlyt kapjanak a fegyveres erők felkészítésében. A hálózat-alapú hadviselés elmélete – értékei ellenére – nem ad választ napjaink kihívásaira. Ugyanis egy kitűnően felszerelt, gyorsan mozgó könnyűgyalogos szervezetet egy nehézfegyverekkel felszerelt alakulat könnyen meg tud semmisíteni. Vagyis mindkét fajta (katonai) erőre szükség van a korszerű hadseregekben. És ez az irányzat látszik felülkerekedni mindenütt. Vagyis a különleges műveleti erőket változatlanul fejleszteni kell, de semmiképpen nem a hagyományos erők rovására.

A jövő irreguláris hadviselésének egyik első példája a 2005-ös *párizsi intifádának* nevezett esemény tekinthető. De ebbe a láncolatba illeszkednek londoni vagy a svédországi lázongások is, amelyeket az a tény kapcsol össze, hogy kirobbanásuknak semmiféle különleges oka nem volt.

Párizsban két, a rendőrök elől menekülő fiatal bemenekült egy trafóházba, ahol halálos áramütés érte őket. Ennek nyomán azonban olyan mérvű lázongás és polgári engedetlenségi mozgalom alakult ki, amely nyugodtan nevezhető felkelésnek. Annak résztvevői pedig jobbára közel-keleti, illetve észak-afrikai bevándorlók voltak. Ők pedig a jellemzően meglevő, valós társadalmi problémáik elleni tiltakozásra használták fel a két fiatal halálát. Hasonló esemény történt Londonban is 2011-ben, ahol a lázadás egy kisebb baleset nyomán robbant ki.

Jól mutatja az ilyen társadalmi megmozdulások lehetőségeit, hogy a szervezők nyilvános csatornákon kommunikáltak egymással. Ennek leállításához pedig már a katonai hírszerzés eszköztárának igénybevételére volt szükség, mert a rendőrség eszközei kevésnek bizonyultak a helyzet megoldására.

Az említett példák közös vonása, hogy a lázadások szociálisan rossz helyzetben levő településeken (környezetben) robbantak ki, és azokat rossz gazdasági helyzetű csoportok vívták. De ilyen szituációkban valójában nincsenek ellenségek, hiszen elégedetlen állampolgárok vannak jelen, akik közé agresszíven fellépő bűnözők vegyülnek.

Kiemelendő a *nem állami szereplők* szerepe. Ide sorolható például az Iszlám Államnak nevezett képződmény is, amely az összes létező szabály felrúgásával próbálja megvetni a lábát a Közel-Keleten. Hasonló helyzetben van Hezbollah is, amely nemcsak egy politikai párt, nemcsak egy terrorszervezet, hanem egy szociális háló

működtető, TV- és rádióadóval rendelkező nem állami szervezet is. A jövőben számítani lehet hasonló jellegű képződmények felbukkanására.

A biztonsági erők elindultak valamiféle egységesítés irányába. Ahogyan a 19. század közepe táján a rendfenntartó erők kiváltak a katonai szervezetekből, úgy különülnek el napjainkban mindinkább a rendőrség különleges műveleti erői is, mind kiképzésüket, felszerelésüket, mind pedig pszichológiai hatásukat tekintve.

Sokszor a rendőri erők – ennek ellenére – kevésnek bizonyulnak, ezért a hadseregeknek is fel kell készülniük ilyen helyzetek kezelésére, tüntetések felosztatására. Amikor Brazíliában készültek a labdarugó világbajnokságra, nemcsak a rendőri erőket és azok különleges alakulatait vették igénybe a rend és a nyugalom biztosítására a nyomornegyedekben, hanem a különböző katonai szervezeteket is. A népmozgások tapasztalatai alapján ilyen műveletekre valószínűleg városi környezetben kerül sor jellemzően.

Nagyon nehéz prognózist készíteni, mert előfordulhat olyan fajta (kül)politikai változás, amire senki sincs felkészülve (lásd Ukrajna példáját).

A nukleáris fegyverek végső soron politikai eszközök. Nem valószínűsíthető két nukleáris hatalom között hagyományos háború, de ennek a lehetősége sem kizárható.

Besenyő János

A COIN-műveletek afrikai tapasztalatai²

Nyugat-Szahara

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.89

A nyugat-szaharai konfliktusnak is volt egy aszimmetrikus része, amely 1975-től 1991-ig tartott. Nyugat-Szahara éghajlata száraz, sivatagi. Felszíne jórészt kőszirtos, kisebb-nagyobb dombokkal. A világ egyik legszegényebb, de ásványi kincsekben igen gazdag térsége. Az őslakosság mintegy 290 ezer fő, és kb. 155 ezer fő van menekült-táborokban.

A spanyolok 1884-ben foglalták el a területet, amelynek jogállását illetően az 1970-es évekig számos elképzelés merült fel. 1973-ban a helyiek szervezkedni kezdtek a spanyol megszállók ellen, akik 1974-ben a felkelést levertek. Ekkor még Marokkó és Mauritánia támogatta, hogy a spanyol gyarmat helyén független állam jöjjön létre, később azonban mindkettő szeretne volna megkaparintani a területet. Algéria – amely a '60-as években három háborút vívott Marokkóval – a döntést az őslakosokra bízta volna, akiket igyekezett Marokkó ellenében befolyásolni. Így vált a konfliktus a Maghreb-régió regionális konfliktusává, amelyben 1974-től kezdve már az ENSZ is részt vett.

1974-ben, a Hágai Nemzetközi Bíróság döntése nyomán, a saharávi őslakosoknak meg kellett volna kapniuk a terület feletti rendelkezés jogát. Nekik azonban nem volt elég erejük ahhoz, hogy érvényt szerezzenek bíróság számukra kedvező ítéletének. 1975-ben a marokkóiak megszervezték az ún. zöld menetet, amelynek keretében mintegy 350 ezer civil ruhás marokkói katona és köztisztviselő „sétált be” a spanyol területre. 1975 novemberében megkötötték a Madridi Szerződést, amelyben Spanyolország átengedte Marokkónak és Mauritániának a területet.

1975-ben az ENSZ által az őslakosok képviselőjeként elismert Polisario Front vezetésével fegyveres küzdelem kezdődött a terület függetlenségéért. Marokkó 25, Mauritánia 3 ezer fővel kezdte a műveleteket, velük szemben a Polisario Front mindössze 3–5 ezer, gyengén felszerelt harcost tudott kiállítani. '75 novemberében a marokkóiak gyorsan elfoglalták a területet, ahol eleinte a saharáviak mindent védeni akartak.

1976 februárjában a spanyolok kivonultak.

A saharáviak – látva, hogy nem képesek megtartani a teljes területet szomszédjaik ellenében – elkezdtek kimenekíteni a civil lakosságot, akiket a marokkóiak

1 Levezető elnök: dr. Resperger István ezredes, PhD, egyetemi docens, NKE HHK

2 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

folyamatosan zaklattak. A részint szovjet, részint zsákmányolt fegyverekkel harcoló szaharáviak visszatértek a nomád gerilla harcmodorhoz, de nem tévékkel, hanem terepjárókkal, amelyeket géppuskákkal szereltek fel. 10–15 kocsiból álló kötelékeket állítottak össze, amelyek – a helyben maradt lakosság támogatását élvezve – rajtaütöttek a kisebb településeken, marokkói helyőrségeken. Műveleteiket kiterjesztették Marokkó és Mauritánia területére is, ahol szintén szép számban élnek szaharáviak.

Marokkó ekkorra Nyugat-Szahara területének mintegy kétharmadát, Mauritánia egyharmadát birtokolta. Mauritániáról hamarosan kiderült, hogy erején felüli áldozatokat hoz a háború folytatásáért, amire hosszú távon képtelen. Amikor kilépett a háborúból, az általa megszállt területet is Marokkó vette birtokba.

A marokkóiak azonban csak a fontosabb területeket tudták megtartani, a szaharáviak uralták a kisebb falvakat és a sivatagot. A marokkóiak e küzdelemben szétforgácsolták erőiket, megnövelték utánpótlási útvonalait. A hadsereget a királyi csendőrség ellenőrizte, miközben a király ellen számos sikertelen puccskísérletet hajtottak végre. A király nem bízott a hadsereg vezetőiben, ezért magához vonta azok alapvető döntési jogosítványait.

Később a marokkói hadsereg élére egy olyan tábornok került, aki élvezte az uralkodó bizalmát, és aki teljhatalmat kapott. Átalakította a hadviselést, megreformálta a katonai vezetést, megszüntette az általa védhetetlennek ítélt sivatagi bázisokat, alkalmazni kezdte a hadifogságba került szaharáviakat, akiket megzsarolt annak érdekében, hogy mellé álljanak. Megindított négy műveletet, amelyekben eredményesen érvényesítették az erők megóvásának elveit. Eközben a polgári lakosságot kitelepítették a műveleti területről, a számukra fontos övezeteket (tengerpartok, foszfát-lelőhelyek, fontosabb városok) pedig 7 év alatt sikeresen elkerítették, ami a nyugat-szaharai terület mintegy 80%-át jelentette. A falakat műszaki zárankkal és gyorsreagálású erőkkel biztosították, és mintegy 120 ezer embert állomásoztattak ezen az erődtípusrendszeren.

A marokkóiak átvették a konfliktus irányítását. A szaharáviak egyre kevésbé voltak képesek sikeresen ellenállni, végül is belátták, hogy Marokkó az ország területének általa birtokolt 80%-áról nem szorítható ki. A Polisario még megpróbálkozott katonai támadásokkal, de jelentős sikereket nem volt képes elérni. 1991 augusztusában a marokkóiak megtámadták a területnek a Polisario által ellenőrzött 20%-át. E műveletben megsemmisítették a Polisario nehézfegyverzetét és lerombolták annak vezetési pontjait. Végül is kijutottak az algériai határig, de – igen taktikusan – mégsem vették birtokba a területet: visszatértek saját falrendszerük mögé és felajánlották a békét. Ennek nyomán pedig az ENSZ-főtitkár tűzszünetet hirdetett.

A Polisario sok választása nem maradt. A háború folytatására már nem volt képes, az általa ellenőrzött területeken az állami funkciókat nem tudta ellátni, tehát nem képes államként működni. Így elfogadta a békeajánlatot.

A nyugat-szaharai konfliktus lokális konfliktus volt, ami azonban gyorsan regionalizálódott. A terület birtoklásáért folyó harcokban COIN-műveletek jellemzői kivétel nélkül megjelentek. A szaharáviak kezdetben sikereket értek el, de hosszabb távon a gerilla-harcmodor csak részben volt eredményes.

Bár Marokkónak időnként havi 1,5 millió dollárjába került a háború, de komoly külső gazdasági támogatásra számíthatott például Franciaországtól, az USA-tól,

Szaud-Arábiától, így képes volt kiadásait finanszírozni. A konfliktus folyamán Marokkó tanult önnön hibáiból, ezzel megfordította a háború menetét: olyan szinten tartotta a katonai konfliktust, hogy az mintegy magától „elhalt”. Így végül is megnyerte a háborút.

A nyugat-szaharai konfliktus fontos, általánosítható tapasztalata, hogy ha gerillák mögött nincs elegendő gazdasági támogatás, hiába való a felkelők hősiessége.

Vogel Dávid

Aszimmetrikus műveletek Dél-Amerikában¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.91

A latin-amerikai térség az USA és Mexikó határától délre eső amerikai területek összessége, amelyen részint spanyol, részint portugál nyelvű országok találhatók. A térségben 1945 után – főként az USA támogatásával – jobboldali kormányok kerültek hatalomra. Ezek ellenében szerveződtek különböző gerilla-csoportok, amelyek fő ideológusai Marx, Lenin, Mao Ce Tung és vietnami gondolkodók. E szervezetek a térség szinte minden országban megtalálhatók voltak, illetve megtalálhatók ma is.

A jelen előadás tárgyát Kolumbia, illetve a Kolumbiai Népi Forradalmi Fegyveres Erők képezi. Miért is fontos Kolumbia? Az ország a dél-amerikai kontinens északi szélén helyezkedik el. Geostratégiaiilag igen fontos helyet foglal el, már csak a Panama-csatorna közelsége miatt is. Az ország államhatárait részben vagy teljes egészében átjárhatatlanná teszik az Andok-hegység, illetve az Amazonas-folyó.

A napjainkban is működő Kolumbiai Népi Forradalmi Fegyveres Erők a legrégibb, legerősebb és leggazdagabb gerillamozgalmat jelentik az országban. Az 1930-ban létrejött a Kolumbiai Kommunista Párt rövidesen létrehozta katonai szárnyát is, amely különösen 1948 és 1958 között aktivizálta magát. Ekkoriban igen nagy volt az elégedetlenség mind a kormánnyal, mind a pártokkal szemben, ezért sokan csak a fegyveres erőszakban látták a megoldás útját.

1964-ben, mintegy félszáz ember közreműködésével hozták létre a Kolumbiai Népi Forradalmi Fegyveres Erőket, amely az első időszakban csak igen korlátozott műveleteket hajtott végre egy hanyatló államgépezettel szemben. A már említett ideológusok útmutatásából kiindulva próbálták megnyerni a népet egy permanens forradalomban való közreműködésre. 1982-ben, a szervezet VII. konferenciáján megváltoztatták nevüket: a továbbiakban néphadseregnek nevezték magukat, ezzel is hangsúlyozva a néphez való kötődésüket. Társadalmi bázisukat a legszegényebb

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerológiai Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

néprétegek jelentették. Sikeres akcióik nyomán a kormányt tárgyalásokra kényszerítették, amellyel 1984 és 1987 között hároméves tűzszünetet kötöttek.

1998-ban az akkori elnök az országon belül egy 42 ezer négyzetkilométeres területet bocsátott a szervezet rendelkezésére, amelynek „határait” az állami fegyveres erők tiszteletben tartották.

Jellemző, hogy amíg a szervezet a '60-as évek elején mintegy félszáz fővel alult meg, az ezredfordulóra fegyveres harcosainak létszáma 18 000 fölé emelkedett (2002), amit támogatóinak száma jelentősen meghaladott. Az ezredfordulón a szervezet mindinkább formalizálódott, ami – egyebek mellett – azt jelentette, hogy tagjai egyenruhában jártak, kiképzőtáborokat tartottak fenn, rekreációval foglalkoztak az általuk birtokolt területen. 2002-ben több mint 2000 támadást hajtottak végre a kormányerőkkel szemben.

Az ezredforduló táján a szervezet kezdte elveszíteni ideológiai és társadalmi gyökereit, jóllehet, a tagjaitól akkortájt elkobzott laptopokon még megtalálhatók voltak időnként az ideológusok tanításainak spanyol fordításai. Ezt kötelező jelleggel oktattak a többnyire analfabéta harcosoknak. A szervezet akkori vezetői úgy ítélték meg, hogy nagyobb bevételre számíthatnak, ha a drokartelleket nemcsak megadóztatják, hanem tevőlegesen közreműködnek a drogok előállításában. Eközben együttműködtek külföldi terrorszervezetekkel (például az IRA-val), amelyektől képesséfejlesztő tréningeket vettek át a városi harcok sikeres folytatása érdekében. Később elkezdtek tús-zsedéssel, a drokartellek adóztatásával, védelmi pénzek szedésével, bankrablásokkal, zsarolásokkal foglalkozni bevételeik növelése érdekében. Mindennek nyomán társadalmi bázisuk csökkenni kezdett.

A '80-as évek második felében, amikor szerte Latin-Amerikában demokratizálási folyamatok indultak be, a szervezet harcosai Kolumbia területének jelentős részét tartották ellenőrzésük alatt. A velük szembeni elégedetlenség hatására azonban 10 év leforgása alatt ezek nagy részét elveszítették.

Időközben a lakosság mind határozottabban követelte a szervezet feloszlását. Részint ennek hatására, részint a központi kormányzat megerősödése, illetve annak az új rendszerű, az átfogó megközelítésen alapuló amerikai támogatása hatására megkezdődött a szervezet bomlási folyamata. Megjegyzendő, hogy az USA évtizedeken át támogatta az ország hivatalos kormányzatát pénzzel és tanácsadókkal a felkelők elleni harcban, a drogellenes fellépésben.

A tapasztalatok alapján a gerillaszervezetekkel szemben a kizárólagos katonai fellépés hosszú távon nem hatékony. Vagyis átfogó kormányzati programok szükségesek, amelyek keretében meg kell szólítani a lakosságot, gazdasági, társadalmi kérdésekre kell sikeres választ adni. Mindezek együttesen tehetik hatékonná a felkelők elleni katonai fellépést. Ennek jegyében született meg a Biztonságos Demokrácia kormányprogramja, amelyet sikeresen kommunikáltak a lakosság felé, miközben a gerillaszervezetek elleni harc jegyében szervezték át a kolumbiai fegyveres erőket. A gerillák és a kormányzat közötti legitimációs verseny mindinkább az utóbbi javára dőlt el, amely egyébként sikeresen szólította meg az ország területén élő etnikumokat (óslakosok, afrikaiak stb.) is. Mindennek nyomán nagyobb biztonság alakult ki az országban, a lakosság pedig végre egyre normálisabb körülmények között élte mindennapjait. Növekedni kezdtek a kormányzat adóbevételei.

Végezetül választ kell adni arra a kérdésre, hogy vajon létezik-e az aszimmetrikus műveletek kezelésének valamiféle „kolumbiai modellje”, amely átültethető például Afganisztánra vagy más országokra. Nos, a tapasztalatok átültetése azért nem járható út, mert amíg Kolumbiában működött, működik az államgépezet, tehát nem a nulláról kezdték a destabilizáló erőkkel szembeni fellépést, Afganisztánban, Irakban viszont nem működik erre alkalmas központi hatalom.

Háber Péter

Az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi kérdései¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.93

Az aszimmetrikus hadviselés kapcsán leggyakrabban a felkelés elleni harccal találkozunk, amely addig tart, amíg egyik fél ki nem fárasztja a másikat. Az aszimmetrikus hadviselés tulajdonképpen a hadtudománynak és a hadviselésnek egy sajátos területe, amibe nagyon sok minden beletartozik. A reguláris erők is folytathatnak egymás ellen aszimmetrikus hadviselést, tehát a fogalom nem korlátozható a felkelők vagy a terroristák elleni harcra. A problémával már Szun Ce is foglalkozott időszámításunk előtt 500-ban. 2000 évvel később, egy 20. századi teoretikus az aszimmetrikus hadviselés lényegét 6 pozitív és 2 negatív kijelentésben fogalmazta meg. A pozitív kijelentések a következők:

- igazítsd céljaidat eszközeidhez;
- tartsuk mindig eszünkben a célt;
- válasszuk ki a legkevésbé várható irányt;
- válasszuk ki a legkisebb ellenállás irányát;
- válasszunk olyan hadműveleti irányt, amely harcászati célokat kíván;
- gondoskodjunk arról, hogy hadrendünk rugalmas legyen, azt hozzá lehessen igazítani a körülményekhez!

És a két negatív megfogalmazás:

- ne vessük be minden erőnket olyan irányokban, ahol ezt az ellenfél felkészülten várja;
- ne újítsuk fel a támadást olyan irányban, ahol egyszer már kudarcot vallottunk!

Ezen ajánlások többé-kevésbé megegyeznek Szun Ce elveivel, tehát ez a fajta hadviselés nem újkeletű.

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

Az USA és NATO technikai fölénye döntően meghatározza a következő néhány évtized hadviselési formáit. A nukleáris elrettentés miatt gyakorlatilag kizárható a nagyhatalmak közötti összeütközés, a hagyományos eszközökkel vívott háborúban pedig érvényesülni fog az „alapaszimmetria”. A fejlett országokkal szemben sikeres küzdelem – látva azok technikai fölényét – nem valószínűsíthető.

Mit is értünk aszimmetrikus hadviselésen? *„A számtalan megfogalmazás közül én azt választottam, amely szerint az eltérő cselekvési változatot, szervezetet és gondolkodási módot képvisel”* – emelte ki az előadó. Megjegyzendő, hogy politikai stratégia is lehet aszimmetrikus. Sokan egyenlőségjelet tesznek a felkelők elleni harc és az aszimmetrikus hadviselés közé.

A terrorizmust illetően szintén sokfajta megfogalmazás forog közkézen. Netanjahu megítélése szerint a terrorizmus elleni fellépést elsősorban kriminalisztikai kérdésként kell kezelni még akkor is, ha néha szükségessé válik katonai erő igénybe vétele.

Szimmetrikus hadviselés – sokak szerint – az, amikor az ellenségéhez hasonló technikai eszközökkel és harceljárásokkal igyekszünk győzelmet kivívni. Ennek tipikus példája az 1. világháború, amikor 5–10 négyzetkilométeres területekért százezrek életét áldozták fel és ezt négy éven át ugyanazokkal a módszerekkel hajtották végre. Az elfogadott harceljárás szerint ugyanis az ellenséget ott kellett támadni, ahol annak a legerősebb a védelme. Ezen okulva alkalmazták a későbbiekben tömegesen a harckocsikat, a rohamosztagokat, a mozgást, az aktivitást a harceljárásokban.

Az aszimmetrikus hadviselés jellemzői, összefoglalva:

- Pozitív aszimmetriáról általában a technikai fölénnel rendelkező szempontjából beszélünk. A negatív aszimmetria a technikában, szervezetben, létszámában gyengébb fél oldalán van. Ezért utóbbiak az erősebb fél gyenge pontjainak kihasználására törekednek.
- Az időbeli aszimmetria lehet rövid és hosszú távú. A 2. világháborúban például a németek által alkalmazott korszerű technika és harceljárások egy ideig biztosították a fölényt, de ez később, amikor a szövetségesek kitapasztalták a németek gyengeségeit, illetve leküzdötték a minőségi fölényüket, megszűnt.
- Az aszimmetria lehet alapvető, illetve szándékoltan előidézett. Utóbbira példák az arab-izraeli konfliktusok, amikor valamely fél rendszerint egy-egy ütközetre igyekszik erőfölényt biztosítani önmagának.
- Az aszimmetria lehet magas és alacsony rizikófaktorú, ami azt jelenti, hogy ha valamely fegyveres erő kiképzésébe, felszerelésébe iszonyú mennyiségű pénz pumpálódik és ha ezzel sem érnek el sikereket, akkor a rizikófaktor magas.
- Lehet továbbá anyagi vagy pszichológiai jellegű. Utóbbira jelenti a példát az a mongol hadvezér, aki az első, önmagát meg nem adó város lakosságát az utolsó szálig lemészároltatta. (A következő városi előljáró – okulva e tapasztalatokból – már tálcán adta át neki a városa kulcsait...)
- Az aszimmetria lehet katonai, azon belül harcászati, hadműveleti, stratégiai, illetve technológiai, szervezeti, eljárásbeli, tudati és erkölcsi. Az utóbbi utal arra, hogy tulajdonképpen miért is harcolnak egymással a hadviselő felek. A szabadságáért harcoló nép általában sokkal tovább kitart, mint a vele szemben álló, nem kellően felkészített megszálló erő.

Jellemző módon mindenkit, aki fellép a technológiai fölényben levő fél gyenge pontjaival szemben, azt terroristának minősítik ahelyett, hogy a probléma katonai oldalát vizsgálnák és megerősítenék a hadtápterületeket, az utánpótlási útvonalakat, a gyenge pontokat.

Várható tendenciák:

- az állami és a nem állami szereplők együttes jelenléte (miközben valójában két harcoló fél áll egymással szemben);
- a technikai előnyt (légierő, nagy pontosságú fegyverek stb.) maximálisan ki lehet használni, de ezek nem dönthetik el egyetlen fegyveres konfliktus kimenetelét;
- a pozitív aszimmetriával rendelkező fél arra kényszerül, hogy uralja a szárazföldet és ennek megfelelő harctevékenységet folytasson, főként a lakott településeken (városokban);
- megnövekszik a kisalegységek szerepe, amihez szükséges a közvetlen tűztámogatás a harckocsik, harci helikopterek révén;
- nő az információk mennyisége, továbbá azok megszerzésének (felderítés, hírszerzés), illetve a feldolgozás gyorsaságának jelentősége;
- nő a jelentősége a hatásalapú és a hálózatos hadviselésnek.

Végezetül igen fontos, hogy a katonai végállapotot következő időszak utáni állapotra – vagyis a politikai végállapotra – vonatkozólag is legyenek kidolgozott elképzelések.

Jobbágy Zoltán

Globalizáció és a felkelés elleni műveletek

(Aszimmetrikus hadviselés: Clausewitz és a kaméleon színe)

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.95

Az *aszimmetrikus hadviselés*, mint a háború egyik megjelenési formája, valóság volt Irakban és valóság Afganisztánban, ezért a vonatkozó szakirodalom a reneszánszát éli. A NATO hivatalos terminológiájában jelenlegi megnevezése: *felkelés elleni műveletek* (counterinsurgency). Az iraki és afganisztáni fegyveres konfliktusokra válaszul, 2006-ban az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi hadereje a tengerészgyalogsággal közösen kiadta az FM 3-24 Counterinsurgency tábori kézikönyvet. Öt évvel később, az FM 3-24 lényeges elemeit lényegében változatlan formában átemelve a NATO is kiadta az AJP-3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN) szövetséges összhaderőnemi doktrínát. A két dokumentumnak köszönhetően ismert és kevésbé ismert klasszikusok írásai kerültek ismét a figyelem középpontjába.¹

1 The U.S. Army / Marine Corps Counterinsurgency Manual, The University of Chicago Press, 2007; Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN) – AJP 3.4.4, NATO Standardisation Agency, 2011. február.

Clausewitz és a kaméleon

Clausewitz a háború természetét elemezve arra jutott, hogy az folyamatosan változó ezért egy színét váltó kaméleonhoz hasonlította. Szerinte ezt három tényező, az úgynevezett „csodálatos háromság” váltja ki. Alkotóelemei az erőszakosság, amely a szemben álló felek gyűlölködéséből és ellenségeskedéséből táplálkozik; a véletlenek és valószínűségek, amelyek az emberi lélek veleszületett sajátosságából erednek; valamint a racionalitás és számítás, amely a háború politikának alárendelt eszköz szerepéből következik. A háború az elsőt a népből, a másodikat a hadseregből, a harmadikat pedig a kormányzatból nyeri.

Clausewitz, kora háborút vizsgálva megállapította, hogy a háború megvívásának alapja a nép, a megvíváshoz szükséges eszköz a hadsereg, a megvívással elérhető cél pedig politikai. Érvelése szerint a nép kebelében meglévő tűz a hadsereg által nyer formát, amit a politika által meghatározott célok megvalósításáért vesznek igénybe.

Clausewitz nemcsak a háborút alkotó tényezőket tárta fel, hanem a háborút a tényezők (alap – eszköz – cél) között meglévő összefüggések mentén is alapos vizsgálatnak vette alá. Elmondható, hogy részleteiben közelíti meg a háborút a politika (cél) irányából, valamint részleteiben tárgyalja a háborút a hadsereg (eszköz) irányából. A háborút tartalommal, azaz erőszakkal, gyűlölködéssel és ellenségeskedéssel megtöltő néppel (alap) azonban aránytalanul keveset foglalkozott. A népháború jelentőségét csak bemutatta, röviden leírta, de nem elemezte a másik két tényezőhöz hasonló részletességgel.² A fentiek nyilvánvalóvá teszik, hogy Clausewitz a kaméleon hasonlatot a háború alapvető természetének meghatározására alkotta meg és azt lényegben annak megjelenési formájától – azaz színétől – függetlenül használta.

Clausewitz-i megközelítésben a háború tényezői koronként ugyan különböző súllyal és eltérő tartalommal bírnak, de történelmet és kultúrákat átszelő jellegüknél fogva egyetemes érvényűnek tekinthetők.³ Tisztában volt a háború különböző megjelenési formáival, ami szerinte koronként és kultúránként eltérő. Kora viszonyait alapul véve különbséget tett a művelt és műveletlen népek háborúi között. A különbség alapvető okát az eltérő társadalmi állapotokban látta, mivel szerinte a társadalmi állapotok teremtenek a háborúnak feltételeket és befolyásolják formájukat.⁴ Clausewitz a háború természetének leírására a csodálatos háromságot használta, azonban azt tág körben dülő párviadalként határozta meg, amelyben két küzdő fél – akik akár

2 Lásd pl. GORKA, Sebastian: The Age of Irregular Warfare, So What – Joint Force Quartely, Issue 58, 3d Quarter 2010, pp. 32–38; FORGÁCS, B.: Káosz vagy rend a gerilla-hadviselésben. Kommentár, 2008, 1. szám, pp. 88–100.

3 Többek között lásd CREVELD, Martin van: The Transformation of War, The Most Radical Interpretation of Armed Conflict since Clausewitz. The Free Press, 1991, pp. 20, 21, 57, 124–126; ABEGGLEN, C.: How universally applicable is Clausewitz's conception of Trinitarian Warfare? (Internet, letöltve 2013. 01. 22, elérhető <http://www.military.ch/abegglen/papers/trinity.pdf>, pp. 7–8.); HERBERG-ROTHE, A.: Clausewitz's "Wondrous Trinity" as a Coordinate System of War and Violent Conflict. International Journal of Conflict and Violence, Volume 3, Issue 2 (2009), pp. 217.

4 CLAUSEWITZ, pp. 14–15, 60, 185, 188. EHRENREICH, Babara.: Blood Rites, Origins and History of the Passions of War. Holt Paperbacks, 1998, pp. 7–23, 144–159.

kaméleonok is lehetnek – arra törekszik, hogy saját akaratát fizikai erő alkalmazásával, azaz erőszakkal, a másokra rákényszerítse.⁵

A háború természetének jobb megértése érdekében Clausewitz különbséget tett ellenséges érzület és ellenséges szándék között is. Az első könyv első fejezete huszonötödik pontjában (A háborúk különlegessége) egyértelműen kijelentette, hogy minél inkább veszélyeztetni a háború az egyes népek létét, annál inkább fog az harcias és nem politikai jelleget öltetni, amiben az ellenséges érzület erősebben jelenik meg, mint az ellenséges szándék. Minél mélyrehatóbbak és erősebbek a háborút indító okok, annál inkább törekszik a háború az ellenfél tönkretételére és annál inkább fog harcias, és nem politikai jelleget öltetni. Ezért jelenhet meg háború aszimmetrikus, nem konvencionális, irreguláris, gerilla és partizán formában.

Az ellenséges érzület és szándék közötti különbséget mások is kiemelték, akik a háború megjelenési formái között megkülönböztettek politikai háborút és nem politikai háborút. Az utóbbiak közé sorolható az igazságos háború (nonpolitical war: justice), a vallásháború (nonpolitical war: religion), valamint a létért folyó háború (nonpolitical war: existence).⁶

Clausewitz a Napóleon elleni, évekig elhúzódó félszigeti gerilla háborút annyira fontosnak tartotta, hogy a harmadik könyv (A hadásatról) tizenhetedik fejezetében (A mai háborúk jellege) a spanyolok nemzeti öntudattól áthatott, neheztelt körülmények között megvívott szívós harcát a háború természetes, hadászati szempontból nem elhanyagolható megjelenési formájaként említi meg. A hatodik könyv (A védelem) hetedik fejezetében (A támadás és védelem kölcsönhatása) a népet a háború fontos tényezőjének tartva a népfelkelést a védelem egy sajátos eszközeként értelmezte. A gerillák által alkalmazott harceljárás lényegét összefoglalva ötödik könyve (A haderő [a fegyveres hatalom]) tizenhatodik fejezetében (Összekötő vonalak) részletesen elemezte a lakosság összekötő vonalak működtetésére gyakorolt hatását. Megállapítása szerint az igen hosszú és hátrányos domborzati viszonyok között működtetett összekötő vonalak népfelkeléssel komolyan veszélyeztethetők. Ezen állítását megerősítendő jut a tizenhetedik fejezetben (Vidék és talaj) arra a következtetésre, hogy „... a nemzeti háborút viselő hadfél, amelynek katonáit erős harci szellem lengi át, hegyvidéken és átszegdelt terepen kisebb csoportokban működve még akkor is eredményesen fog ellentállni, ha a csapat az ellenségnél bátrabb és ügyesebb nem volna is”.⁷

A kaméleon színe

A klasszikusok bemutatása, valamint Clausewitz fő művének elemzése egyértelművé tette, hogy a nagy háborútól eltérően a háború ezen megjelenési formájának nincs meghatározó teoretikusa, nincs saját Clausewitze. Ennek oka többek között abban keresendő, hogy ez a fajta háború mindig partikuláris jellegű, alapvetően kontextus- és korszak-függő. Jegyeit és sajátosságait nagyban meghatározza a szemben

5 Clausewitz, pp. 13–15.

6 Ibid., p. 32. Lásd CREVELD, pp. 126–149.

7 CLAUSEWITZ pp. 184, 318–319, 320–323 (idézet p. 322), 340.

álló felek konkrét társadalmi, gazdasági, kulturális és katonai különbsége.⁸ Ezen okok miatt nehezebben kategorizálható, kevesebb lehetőséget biztosít az általánosításra, így sokkal szűkebb teret enged a tudományos rendszerezésre. Az ilyen háború, katonai szakmai szempontból se nem attraktív, se nem kifejezetten érdekes. Nehezen megvívható és megnyerhető, amelyben a hagyományos katonai tényezők mellett egyéb, nem katonai tényezők válnak fontossá, esetenként meghatározóvá. A szemben álló felek közötti alapvető aszimmetria miatt pedig a győzelem sem ad feltétlenül okot a büszkeségre, a vereség – még ha nem feltétlenül katonai is – pedig kifejezetten kínos.⁹

Az aszimmetrikus hadviselés alapvetően a szegény ember hadviselése. Nem véletlen hogy a klasszikusok között jelentős számban képviseltetik magukat a világ elmaradottabb térségeiből származó gondolkodók. Mao Ce Tung és Che Guevara írásait sok helyen tanítják a katonai akadémiákon. Marighella írásának komolyságáról meg mindent elmond, hogy megjelenése után nagyon sok országban a tiltott könyvek listájára került és csak szamizdat formájában volt olvasható.

A jelen konferenciával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy nem a leírására használt legmegfelelőbb kifejezés megtalálása a fontos feladat. Globalizált világunk gyorsan változó kihívásainak megfelelő kezelése csak akkor lehetséges, ha a háború eme megjelenési formájának belső dinamikáját és működési elveit megértjük, ha alkotó elemeit és az azok közötti összefüggéseket aktualizáljuk, és ha az ilyen háború sikeres megvívása érdekében a hadsereg mellett az egész társadalmat felkészítjük.

A Clausewitz-i háborús univerzum – azaz kaméleon – továbbra sem veszített jelentőségéből és megfelelő keretet tud biztosítani nemcsak a háború egyik (nagy, politikai, szimmetrikus stb.), de további (kis, nem politikai, aszimmetrikus stb.) formáinak – azaz színeinek – a megértéséhez és megfelelő kezeléséhez is.

8 Forgács Balázs: Tito háborúja - A partizán-hadviselés elmélete és gyakorlata Jugoszláviában. In.: Kovács Bálint – Matevosyan, Hakob (szerk.): Politikai krízisek Európa peremén: A Kaukázustól a Brit-szigetekig, Budapest, Magyar Napló Kiadó, 2014, pp. 255–271.

9 Jobbágy Zoltán: Clausewitz és a felkelők: a háború csodálatos háromsága és a felfegyverzett nép ereje, Honvédségi Szemle, 67. évfolyam, 3. szám (2013), p. 28.

Bakos Csaba Attila

Clausewitz „újrátöltve”

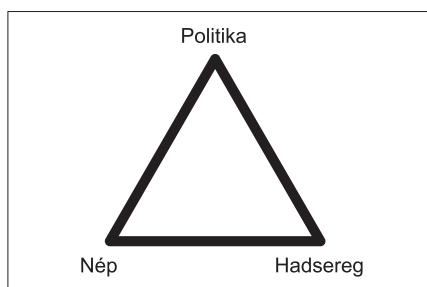
10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.99

Változó világunk egyik jellemzője, hogy a hidegháború időszakának tiszta és világos erővonalai összekuszálódtak. Állami és nem állami szereplők felelősségi területei átfedik egymást az élet számos területén, így a hadviselésben is. Ennek megfelelően a magyar hadtudományi gondolkodás alapját képező clausewitzi háború-meghatározás is felülvizsgálatra szorul.

Clausewitz régen

Clausewitz szerint a háború alapvetően három tényezővel, az úgynevezett *csudálatos háromsággal* írható le leginkább.¹ Clausewitz nemcsak a háborút alkotó tényezőket tárta fel, hanem a háborút a tényezők (alap – eszköz – cél) között meglévő összefüggések mentén is alapos vizsgálatnak vette alá. Elmondható, hogy részleteiben közelítette meg a háborút a politika (cél), ugyancsak részleteiben tárgyalta a háborút a hadsereg (eszköz) irányából. Azonban a háborút tartalommal, vagyis erőszakkal, gyűlölködéssel és ellenségeskedéssel megtöltő néppel (alap) keveset foglalkozott.²

Korának társadalmi és politikai berendezkedésének – ennél fogva a haderő-szervezési elveinek és sémáinak – megfelelően a clausewitzi csudálatos háromság egymáshoz való viszonya az alábbiak szerint ábrázolható:

1. ábra.

A „csudálatos háromság” (Készítette a szerző)

1 Ennek elemei nem mások, mint a szemben álló felek gyűlölködéséből és ellenségeskedéséből táplálkozó erőszakosság, az emberi lélek veleszületett sajátosságából eredő véletlenek és valószínűségek, valamint a háború politikának alárendelt eszköz szerepéből következő racionalitás és számítás. A háború az elsőt a népből, a másodikat a hadseregből, a harmadikat pedig a kormányzatból nyeri. Clausewitz, kora háborúit vizsgálva megállapította, hogy a háború megvívásának alapja a nép, a megvíváshoz szükséges eszköz a hadsereg, a megvívással elérhető cél pedig politikai.

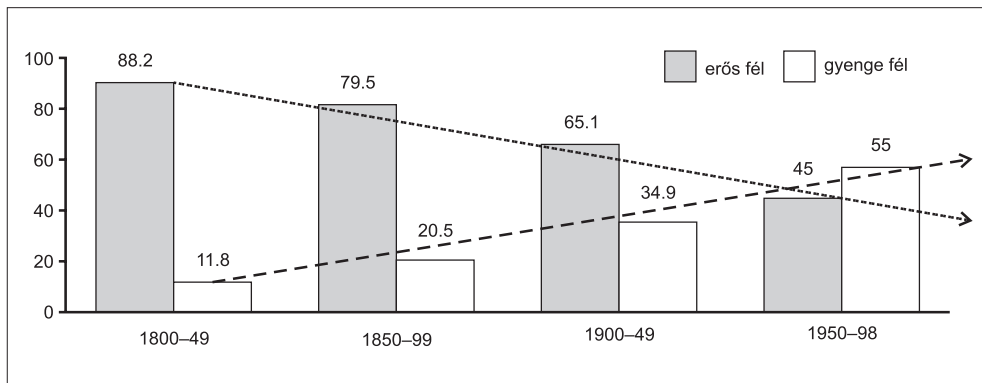
2 JOBBÁGY Zoltán: Clausewitz és a felkelők: a háború csodálatos háromsága és a felfegyverzett nép ereje. Honvédségi Szemle, 2013/3. pp. 28–29.

Az aszimmetria

Amennyiben csak a katonai képességek jelentenék a győzelem zálogát, akkor a gyengébb félnek szinte esélye sem lenne a győzelem kivívására, kiváltképp akkor, amikor a két fél között az erőkülönbség jelentős. A történelmi tapasztalatok azonban mást mutatnak. A gyenge fél is arathat győzelmet, ezért mindenképpen fontos megérteni azokat a feltételeket, amelyek mellett ez lehetségessé válik.

Amennyiben van az aszimmetrikus konfliktusoknak önálló dinamikája, akkor ennek általános magyarázata nemcsak kíváncsú, hanem szükséges is. Csak egy, az aszimmetrikus konfliktusokra jellemző általános elmélet teszi lehetővé a döntéshozók számára, hogy végre hatékony válasz kidolgozására legyenek képesek.

A XIX. és XX. században lezajlott aszimmetrikus konfliktusok adatait feldolgozva olyan trend vázolható fel, amely a fegyveres konfliktusban részt vevő gyengébb fél győzelmi lehetőségét az idő előre haladtával nem csak elképzelhetőnek, hanem egyenesen valószínűnek tartja.³ Érdekesség azonban az is, hogy az erősebb fél sikertelenség nem jelenti (katonai értelemben) azt, hogy vesztesnek lehetne nyilvánítani.

2. ábra.

(Készítette a szerző ARREGUÍN-TOFT, Ivan: How the weak win wars: The Theory of Asymmetric Conflict. International Security 26/1, New York, 2005. p. 97. alapján)

A felkelők sikereinek gyökereit nem a katonai értelemben vett győzelmek halmozásában kell tehát keresni, hanem abban, hogy az erősebb fél politikai szándékai megváltoznak. A felkelők ellenben politikailag győztesen kerültek ki „döntetlen”, és néha a vesztes katonai szituációkból is.

A katonai erőfölény nem garantálja a hadászati győzelmet. Egyes esetekben akár kontraproduktív hatású lehet, mivel napjaink műveleti területei messze túlnyúlnak a harcok színterein, és a harcászati-hadműveleti események közvetlenül hatnak az erősebb fél társadalmi/politikai berendezkedésre. Annak ellenére, hogy a felkelők nem jelentenek

3 ARREGUÍN-TOFT, Ivan: How the weak win wars: The Theory of Asymmetric Conflict. International Security 26/1, New York, 2005. pp. 93–99.

közvetlen veszélyt az erősebb fél társadalmi berendezkedésének fennmaradására, számukra a harc a túlélésről szól, de legalábbis területeik megszállásáról. Éppen ezért kijelenthető, hogy a felkelők háborúja abszolút, amíg az erősebb fél háborúja relatív.

A tény, hogy a harcoló felek egyike rendelkezik a másik fél területe megszállásának képességével, nem jelent mást, mint hogy technikai és technológiai képességei magasabb színvonalúak. Ennek következtében az erőforrások felhasználása a gazdagabb fél esetében csak korlátozott mértékű, amíg a másik fél esetében totális háborúról beszélünk.

A beavatkozó erősebb fél az ellenfél társadalmi összekovácsoltságát mélyíti el, nyugodjék az vallási, kulturális, vagy bármely más alapokon. Közben, a háború további folytatásához szükséges politikai támogatottságának lemorzsolódása első sorban nem az esetlegesen hibás katonai teljesítményének következménye, hanem sokkal inkább köszönhető a konfliktus struktúrájának és a szembenálló felek kapcsolata aszimmetrikus voltának.

Míg a korlátozott háború végrehajtása során az egymással versengő célok nem kerülnek automatikusan alá-fölérendeltségi viszonyba, addig a totális háborúban viszont igen. A korlátlan háború főszereplői – ellentétben a korlátozott háború főszereplőivel – nem kell, hogy versenyezzenek a szükséges erőforrások birtoklásáért. Mindezek mellett az aszimmetrikus konfliktusok legtöbbször kisebb anyagi befektetést igényelnek a gyengébbik féltől. Ennek elérése érdekében a felkelőknek nemcsak egyszerűen verhetetlennek kell lenniük, de annak is kell tűnniük az erősebb fél társadalmára részére. Ahhoz, hogy a felkelők elkerüljék a vereséget, legalább a sérthetetlen-ség látszatát meg kell, hogy őrizzék. Ezzel egy időben pedig az erősebb felet arra kell kényszeríteniük, hogy katonai műveleteit egyre drágábban hajtsa végre. Ezek a „költségvetési” számok akkor válnak stratégiai jelentőségűvé, amikor közvetett pszichológiai és politikai hatásuk növekedése következtében az erősebb fél politikai akaratának szétforgácsolásához vezetnek.

A fő ellentmondás, amellyel az erősebb hatalom hadserege szembe néz, abban rejlik, hogy az általa megszállt terület ellenőrzése érdekében erőit szétszórta elhelyezi el, minek következtében azok sebezhetővé válnak. Amennyiben az erők koncentrációjára törekszik, akkor területek maradhatnak ellenőrizetlenül, vagy olyan mérvű létszámfejlesztésre lehet szüksége, amely elviselhetetlen mértékben megnöveli a háború költségeit. Amennyiben csökkenti a konfliktusban részt vevő erők számát, a harcászati helyzet ki fog éleződni – a csapatok létszámának növelése esetén pedig a veszteségek fokozódhatnak.

A felkelők hadászati célja tehát nem lehet más, mint hogy az erősebb felet folyamatos erő generálására kényszerítsék mindaddig, amíg az gazdaságilag és politikailag fel nem vállalható lesz számára. Tehát hosszú távon csak az számít, hogy a felek melyike kockáztat többet és melyikük képes nagyobb politikai tőkét kovácsolni a helyzetből. Így alapvetően kétfrontos háború alakul ki.

A felkelők szemszögéből az erősebb fél erőforrás-főlénye valójában nem létezőnek tekinthető, mert annak alkalmazása a felkelők által kívánt politikai cél elérhetőségét hozza közelebb. Ez a kettőség a háború kiszélesedésével egyre csak mélyül. A felkelők győzelmének nyilvánvaló minimális követelménye tehát nem más, mint hogy ne veszítsenek, vagyis fenntartsák a háborús helyzetet.⁴

Clausewitz „újrátöltve”

Perjés Géza, akit a legnevesebb hazai Clausewitz-kutatóként tartanak számon, a porosz katonai gondolkodó művének részletes feldolgozásával párhuzamosan mélyrehatóan elemezte a kor tudományos és szellemi környezetét is.⁵

Clausewitz korának társadalmi berendezkedése természetszerűleg hozta magával azt a jelenséget, hogy Európa legtöbb államában a népnek nem volt túl sok ráhatása a politikai folyamatokra. Mára ez jelentősen módosult. A modern nemzetállamok jellemzően demokratikus berendezkedésűek, aminek következtében – bár a mindennapokban a választásokon legitim hatalmat szerzett politikai elit vezeti és irányítja az országot – a nép mégis gyakorol egyfajta kontrollt a politika felett.

Perjés gondolatmenetét követve célszerű az államok megváltozott politikai berendezkedésén túl a gazdasági, katonai, technikai és nem utolsósorban társadalmi átalakulás eredményeit is megvizsgálni. A XIX. század elején egymással szemben álló erők haditechnikája oly mértékben volt hasonló, hogy azt maga Clausewitz nem is tartotta fontosnak értékelni. Ennek megfelelően megállapítható, hogy a XX. század műszaki-technológiai változásain túl az alábbi folyamatok a legjelentősebbek:

- Az állam, mint képződmény, fokozatosan elveszítette monopolhelyzetét arra, hogy politikai céljait végső soron háború megvívásával érje el. A korábbi nemzetállamok egyre kevésbé képesek emiatt megállni a helyüket és garantálni állampolgáraik alapvető biztonsági igényeit annak ellenére, hogy a korábbi, a biztonságot garantálni hívatott szervezethez, a hadsereghez képest, mára azok széles skálája (csendőrség, rendőrség és egyéb belbiztonsági szervek) alakult ki az elmúlt kétszáz évben.
- Az államok szuverenitásuk egyre nagyobb részét ruházzák át nemzetek fölötti szervezetekre. Ezek a nemzetek fölötti szervezetek politikai és gazdasági tevékenységükért és esetleges hibás döntéseikért, gyakorlatilag senkinek nem tartoznak felelősséggel.
- Az állami határokat semmibe vevő társadalmi hálózatok milliói jöttek létre, amit a robbanásszerűen fejlődő információs technológia, a korábbiakhoz képest, jóval olcsóbb módon képes összekötni.⁶

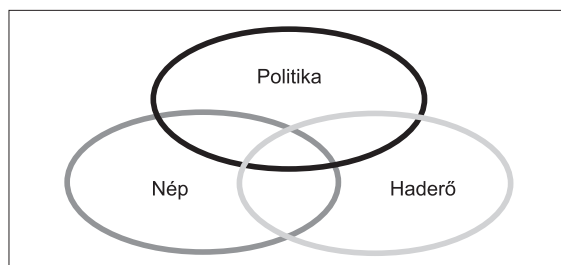
Éppen ezért a korábban vázolt clausewitzi háborús univerzum modellje is módosításra szorul, ami a fent ábrázolt háromszög helyett inkább lágy, egymást metsző halmazokkal jeleníthető meg. Clausewitz a népháborút egy köd- és felhőszerű lényként vizualizálta, legfontosabb jellemzőjeként utalva a légszerű képződmények azon sajátosságára, hogy sehol sem központosulnak, vagyis nem sűrűsödnek.

A clausewitzi háború új modelljével (l. 3. ábra) jól ábrázolhatóvá válnak olyan, korábban is ismert tényezők, mint például a gerilla vagy partizán erők, amelyekre maga Clausewitz is kevesebb figyelmet szentelt művében. Így például azok a civil szerveződések is, amelyek a polgári engedetlenség intézményének gyakorlásával

4 MACK, Andrew: Why Big Nations Lose Small Wars. Word Politics 27/2, Baltimore, 1975. pp. 181–189.

5 FORGÁCS Balázs: A hadikultúra fogalmának historiográfiája I. Hadtudományi Szemle, II/2. pp. 1–9.

6 KISS, Álmos Péter: Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció, Hadtudományi Szemle, II/2. pp. 13–16.

3. ábra.

A clausewitzi háborús univerzum új modellje
(Készítette a szerző)

képesek politikai befolyásolást kifejezni és ez által indirekt módon beleszólni egy legitim államvezetés háborús erőfeszítéseibe. A halmazok legfontosabb metszete azonban a konfliktusban szerepet vállaló azon erőkre utal, amelyek középen helyezkednek el, így rendelkeznek a nép (közvélemény) támogatottságával, vagy annak megszerzéséért képesek szervezett erőszak alkalmazására.

Amennyiben ez a metszet egy nemzetállam legitim része, akkor jó eséllyel indul egy fegyveres konfliktus eredményes lezárása felé. Amennyiben nem az, akkor az államnak komoly erőforrásokat kell mozgósítania ennek a résznek a perifériára szorításához, mert különben jelentősen megnehezítheti a háborús erőfeszítéseit.

Clausewitz a művében a háborút tág körben dúló párviadalként határozta meg, amelyben két küzdő fél arra törekszik, hogy saját akaratát fizikai erő alkalmazásával a másikra rákényszerítse. Szerinte minél inkább veszélyeztetni egy nép létét a háború, annál inkább fog harciasan reagálni. Így, végső soron a nép szimpátiájáért folytatott harc döntő jelentőségűvé válik.⁷ A harcselekmények a megtámadott társadalom kohézióját növelhetik a létért folytatott küzdelemben, szemben a támadó fél társadalmi támogatásának egységességével, ami erodálódhat az elhúzódó konfliktus okozta járulékos költségek miatt. Vagyis a siker eléréséhez nincs másra szükség, mint olyan stratégia kidolgozására, amely a *csodálatos háromságot* alkotó tényezők (alap – eszköz – cél) között megkeleti az egyensúlyt és még aszimmetrikus műveleti környezetben is arra törekszik, hogy a clausewitzi háborús univerzum új modelljében a nép, a politika és a haderő egymáshoz viszonyított helyzete arányos maradjon.

Következtetések

Clausewitz a csodálatos háromságot a háború természetének leírására használta. Ezzel azonban a háború meghatározását korántsem zárta le, mert azt egy tág körben dúló párviadalként értelmezte, amelyben a két küzdő fél folyamatosan arra törekszik, hogy saját akaratát fizikai erő alkalmazásával – tehát erőszakkal – a másikra

⁷ JOBBÁGY Zoltán: Clausewitz és a felkelők: a háború csodálatos háromsága és a felfegyverzett nép ereje. Honvédségi Szemle, 2013/3. pp. 28–29.

rákényszerítse. A clausewitzi háborús univerzum tehát nem veszített jelentőségéből és az új típusú modell alkalmazása megfelelő keretet biztosíthat az alacsony intenzitású, felkelők ellen vagy azok támogatása érdekében megvívott konfliktusok megértéséhez és megfelelő kezeléséhez is. Mindehhez nincs másra szükség, mint – Perjés módszeréhez hasonlóan, megállapításainak megfelelően – az adott kor társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális berendezkedésének szűrőjén keresztül azt feltárni.

Ennek megfelelően a Magyar Honvédségnek adottságai függvényében olyan képességek fejlesztését kell megcéloznia, amelyek segítségével ellenfelei fegyveres erői mellett azok társadalmi támogatottságának szétzúzására helyezheti a hangsúlyt. Mindeközben képesnek kell maradnia saját társadalmi támogatottságának a megőrzésére. Ennek megvalósítása a hagyományosan szervezett, felszerelt és kiképzett, hatalmas tűzerejű és mozgékonyaságú kötelékekkel nem, vagy csak hatalmas költségekkel lehetséges. Ezért a jövőben törekedni kell olyan haderő-szervezési séma kialakítására, amely a hagyományos művelési képességek mellett olyan képességeket is előtérbe helyez, amelyek a kitűzött célok elérése érdekében a saját és az ellenfél társadalmának befolyásolását is lehetővé teszi.

Sztankay Krisztián

Kulturális tudatosság az aszimmetrikus hadviselésben¹

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.104

Művelési területen igen nagy jelentősége van annak, hogy úgy a kötelék parancsnoka, mint annak katonái ismerjék a helyi lakosság kulturális jellemzőit. De számolni kell ezekkel a tényezőkkel hadművelési szinten is. Éppen ezért már a tanintézeti felkészítés folyamán tudatosítani kell a katonákban a kulturális antropológia alkalmazása révén a helyi lakosságról megszerezhető ismeretek fontosságát. A konkrét missziós felkészítésen – így – elegendő volna a helyi sajátosságok áttekintése.

A kulturális antropológia segít a szélsőséges csoportok motivációinak feltárásában. A helyi kultúra ismeretében ugyanis valószínűsíthetővé válnak a helyiek különböző hatásokra adott reakciói.

A kulturális különbségek feltárása lehetővé teszi, hogy „belelássunk” ellenfeleink fejébe. Ezen ismeretek megszerzését teszik lehetővé a szociokulturális kutatások, amelyeket csak a helyszínen, tehát a művelési területen lehet megszerezni, amint ezt az amerikai hadseregben művelik. Nem igényel nagy ráfordítást egy-egy szakember

1 Jelen közlemény a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága és a Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) által 2014. november 12-én az NKE HHK objektumának dísztermében Az aszimmetrikus hadviselés címmel szervezett szakmai-tudományos konferencián elhangzott nyilvános előadás hanganyagának szerkesztett változata.

kiküldése valamilyen CIMIC- vagy PSYOPS-beosztásba, aki – beosztásából következő szolgálati feladatainak ellátása mellett – szociokulturális kutatásokat végez. Ezzel hozzájárulhatna azokhoz az információkhoz, amiket hazaküldenek elemzésre, másrészt a helyi parancsnok döntéseinek megalapozottabbá tételéhez.

A helyi lakosság megnyerésének feltétele a helyi kultúra megismerése. A helyi lakosokat nem lehet kizárni a műveletekből, nem mindegy tehát, hogyan viszonyulnak azokhoz.

Minden, a műveleti területen megtett lépés hatással lesz katonáink biztonságára. Az ilyenfajta képesség alkalmazásának a Magyar Honvédségben nincsenek hagyományai, így a parancsnokok nem tudják kihasználni az abban rejlő lehetőségeket.

Annak érdekében, hogy a kulturális tudatosságot minél hatékonyabban lehessen integrálni a különböző vezetési szinteken hozott döntések előkészítésébe, még számos lépést kell megtenni. Ez különösen annak tükrében fontos, hogy minél inkább ellenséges környezetben vannak katonáink, annál nagyobb veszélyben vannak. A kulturális antropológiával foglalkozó szakembernek tehát már a hadműveleti tervezésnél is jelen kellene lennie. De ennek a fajta tudatosságnak meg kell jelennie a hírszerzésben is. A visszacsatolás a tapasztalat-feldolgozással együtt történhetne. Ez tenné lehetővé, hogy a különböző vezetési szintek hozzájussanak az azokat érdeklő információkhoz. Ehhez átgondolt szakmaközi együttműködésre lenne szükség. Ha sikeresen és szakszerűen alkalmazzák e képességeket, azzal nemcsak a katonák, hanem a helyi lakosok élete is megkímélhető.

KÖZIGAZGATÁSI SZEKCIÓ¹

Forgács Balázs – Kaló József – Németh József Lajos

Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.106

„Mit ér a falon függő kard?”

Szun-ce

A fenti mottó példázza talán a legjobban azt a látszólagos egyszerűséget, ugyanakkor jelentéstani és filozófiai értelemben azt a bonyolultságot, amely az állam, a társadalom és a haderő vonatkozásában immár évezredek óta fennáll. Bár a jelzett megközelítést döntően a nukleáris eszközök stratégiai jelentősége kapcsán szokták idézni, mégis sajátos hangsúllyal és tartalommal ruházható fel akkor is, amikor az említett szereplők egymáshoz való viszonyát vizsgáljuk. Erre a vizsgálatra pedig nemcsak az időszakonként megújuló társadalmi és politikai igények miatt van szükség, hanem azért is, mert az állam, társadalom és haderő viszonya akkor is jelen van, ha az azok közötti kapcsolatok nem válnak el markánsan egymástól, vagy éppen nem fonódnak szinte elválaszthatatlanul össze.

Természetesen az ilyesfajta vizsgálódásnak leginkább akkor van értelme és elvárható eredménye, ha ahhoz funkcionalitás is társul. Ez esetben számunkra ezt a Nemzeti Közzolgálati Egyetemnek az államtudományokhoz kapcsolódó kutatásai, még konkrétabban a „Jó Állam” koncepciója adja.² A szerzők által alkotott kutatói gárda célkitűzése: olyan kérdések interdiszciplináris alapokon nyugvó megvilágítása (de leginkább problémák felvetése), amelyek alapvető tényezőként merülnek fel történelmi, hadtudományi és biztonságpolitikai szempontok alapján az előbb említett témakörhöz (rendszerhez) kapcsolódóan.

Ebben a rövid cikkben arra teszünk kísérletet, hogy felvessük a megközelítés és az értelmezés nehézségeit, illetve ezek jellemzőit arra vonatkozóan, miként jelenik (jelenhet) meg az aszimmetria az állam, társadalom és haderő kontextusában?

1 Levezető elnök: dr. habil. Bordás Mária egyetemi docens, NKE KtK.

2 A Jó Állam Kutatóműhely 2014. január 1-jétől kezdte meg működését a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen, azzal az általános céllal, hogy megalkossa a Jó Állam fejlesztési programok saját értékelési keretrendszerét, az ún. „Jó Állam Indexet”. Ennek kimunkálása érdekében, a Magyary Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program célkitűzéseire illeszkedve, interdiszciplináris, az állam működéséhez kapcsolódó tudományos kutatásokat és ehhez kapcsolódó hatékonysági méréseket folytat hét hatásterületen, amelyek közül témánkhoz leginkább az első, a „Biztonság és bizalom a kormányzatban” elnevezésű kapcsolódik leginkább. In: <http://ktk.uni-nke.hu/kutatas-es-tudomanyos-elet/jo-allam-kutatomuhely>, (A letöltés dátuma: 2014. november 25.)

A definiálási probléma

Kézenfekvőnek tűnik, hogy a téma értelmezését az aszimmetriára vonatkozó definíciók feltárásával kezdjük, már csak azért is, mert a kifejezést tárgyaló hazai és nemzetközi irodalom igencsak sokrétű. Ezért szűkítést kell elvégeznünk és értelemszerűen kiindulási pontnak a hadtudományt kell tekintenünk. A szűkítéssel rögtön el is jutunk ahhoz, hogy az aszimmetria általános megközelítése elsősorban műveleti jelleget takar, és abban megmutatkozik mind a harcászati, mind a hadműveleti, de a hadászati szintű elgondolások és gyakorlatok (tapasztalatok) sora.

Itt kell megemlítenünk azt is, hogy az egyes hadikultúrák (például az anyagcentrikus, a mozgáscentrikus, a gerilla) jellemzőinek sorában az aszimmetria és a szimmetria dialektikája állandó tényezőnek mondható. A vonatkozó definíciók közös jellemzője az, hogy egymáshoz képest össze nem hasonlítható (összemérhetetlenül eltérő) anyagi, emberi és szellemi készségeket, képességeket (ha úgy tetszik kompetenciákat) és eljárásokat vetnek össze egy-egy háborúra, műveletre vonatkozóan.

Az aszimmetria ily módon történő megközelítésének alkalmazása és kiterjesztése az állam, a társadalom és haderő kapcsolatára több jelentős problémát is magában hordoz. Az egyik legszembetűnőbb talán az, hogy az említett három terület külön-külön is és jellemzően implicit módon foglal magában aszimmetriákat. A másik problémakör az egyes területekhez rendelhető anyagi, emberi és szellemi készségek, képességek feltárásában rejlik, amelyben kétségtelenül léteznek közös kapcsolódási pontok, azonban vannak olyanok is, amelyek az említett rendszerek egyedi (szinguláris) jellegéből fakadnak. A harmadik problémakör az egymáshoz mérhetőség kihívásában rejlik: azaz hogyan, milyen módon értelmezhető, de különösen mérhető az aszimmetria e három szereplő viszonyában?

A fenti (alapvetően logikai) gondolatmenet tükrében számos elindulási kísérlet és bevallhatóan kudarc után a szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy az aszimmetria általunk eddig ismert és használt tartalmi jellemzői nem, vagy csak erősen korlátozott mértékben használhatók az állam, a társadalom és a haderő viszonyának értelmezésére és leírására.

Lehetőségek a történeti megközelítésben

Az aszimmetria létezését számos történelmi példa bizonyítja szinte a kezdetektől fogva (lásd: Dávid és Góliát története a Bibliában stb.) és ezzel a témakörrel, különösen a tárgyalt rendszerek egymáshoz való viszonya szempontjából, már számos katonai teoretikus foglalkozott.

Szun Ce³, *A háború művészete*⁴ című művében alapvetően arra tesz kísérletet, hogy a fennálló patriarchális viszonyok között az állam szerepét erősítse a haderő

3 Szun Ce, a Kr. e. V. században élt kínai hadvezér és katonai teoretikus, aki művével jelentős mértékben hatott (és hat) a hadtudományi gondolkodásra.

4 Szun Ce: *A háború művészete*. Carthaphilus Könyvkiadó, 2006, ISBN 978-963-744-854-6
 Más fordításban való előfordulása: A hadviselés törvényei, A hadviselés szabályai, A hadviselés művészete, A hadviselés tudománya ismét a témakör eltérő megközelítési lehetőségeit erősíti.

bevonásával. Ez másodlagos olvasatban a korban fennálló aszimmetria kiegyenlítésére tett kísérletnek tekinthető. Machiavelli⁵ *A fejedelem* címet viselő könyvében, több az aszimmetriára vonatkoztatható kijelentést tesz: „Fegyveresek tartása telepések helyett sokkal többbe kerül, az örködében elfolyik az állam jövedelme, a gyarapodás így veszteségbe fordul, és az államnak kárára válik... mihelyt hatalmas idegen tör valamelyik állam területére, az addigi uralkodó elleni irigységükben melléállnak mindazok, akik gyengébbek nála.”⁶

A költő, hadvezér és hadtudós Zrínyi Miklós⁷ a *Ne bántsd a magyart* – Az török áfium ellen való orvosság című alkotása a „*Volenti nihil difficile*” (azaz „Akiben megvan a jó szándék, annak semmi sem nehéz.”) gondolatával zárul.⁸ Ez a kijelentés pedig – ismerve korának szinte lehetetlen vállalkozásait – átvitt értelemben arra utal, hogy jelentős erőfölénnyel rendelkező ellenféllel szemben (oszmánok), és a szinte felfoghatatlanul zavaros politikai helyzetben is van esély és mód (hadi és politikai) sikereket elérni.

Clausewitz⁹ híres és gondolatformáló kijelentése: „*A háború nem egyéb, mint a politika folytatása más eszközökkel*”¹⁰ pedig a békés viszonyokból – akarva vagy akaratlanul – a háborús helyzetbe való átmenetet fogalmazza meg, amely az önmagában rejlő ellentét – a béke és a háború, mint két végpont – aszimmetriáját jelenti.

A katonai gondolkodók és hadtudósok egész sora foglalkozik a későbbiek során is a haderő, az állam és a társadalom viszonyával (a teljesség igénye nélkül lásd: Jomini, Moltke, Mao, Huntington stb.), sőt, általánosságban véve az is megállapítható, hogy ez a kérdéskör szinte „rendszerfüggetlen”, hiszen a demokráciáktól kezdve a diktatúrákon keresztül csaknem mindenhol fellelhető.

Általános és egyedi jellemzők

Kissé elvonatkoztatva a történelmi példáktól, érdemes olyan általános és egyedi jellemzőket keresnünk, amelyek segítenek a témakörben való eligazodásban. Az általános megállapítások egyike az lehet, hogy az aszimmetria a hadikultúrákban csakúgy megjelenik, mint a hadviselés egyes generációiban. Ebből eredendően pedig – mivel leképezik az adott társadalmi és politikai viszonyokat – azok természetes létezőjének tekinthető. Ha pedig természetesnek vesszük, és kialakulását visszavezethetőnek tartjuk a társadalmi és állami viszonyok kezdeti időszakáig, akkor lényegében megállapíthatjuk azt, hogy az állam, a társadalom és a haderő közötti viszony megszületése pillanatától (azaz *ab ovo*) aszimmetrikus.

Ha pedig ezt elfogadjuk és kiindulópontként ebben a hármas rendszerben a haderő felőli megközelítést tekintjük, akkor fel kell tennünk a kérdést: mi ennek az aktuális (adott térben és időben) szerepe és milyen hatást gyakorol a rendszer

5 1469–1527, a reneszánsz Firenzében tevékenykedett államférfiként, gondolkodóként, íróként.

6 Niccolò Machiavelli: *A fejedelem*. Cartaphilus Kiadói Kft., 2006, ISBN:9789637448539, p.45.

7 1620–1664, nagybirtokos főnemes, hadtudós, hadvezér.

8 In: <http://mek.oszk.hu/06100/06115/html/gmzrinyi0002.html>, (A letöltés dátuma: 2014. november 29.)

9 1780–1831, porosz tábornok és katonai teoretikus.

10 In: Clausewitz: *A háborúról*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1961, p. 56.

egészére? Ha csak a két szélsőséget vizsgáljuk (az egyik szerint a katonai diktatúrákra gondolunk, míg a másik szerint olyan rendszerekre, ahol a katonai képességek elhanyagolhatók), akkor az is nyilvánvalóvá válik, hogy a haderő potenciális szerepe a társadalom és az állam irányába rendkívül széles skálán mozog.

Az aszimmetriát az is növeli (de valamilyen irányban mindenképp elmozdítja), hogy a haderő nem állít elő közvetlenül javakat,¹¹ egyúttal azonban egyik legfontosabb feladata azok megőrzése. Sőt, anyagi értelemben sajátos végfelhasználó, amelynek fenntartása és (különösen háborús viszonyok közötti) működtetése nagyon komoly és sokszor aránytalan ráfordításokat követel mind az állam, mind pedig a társadalom részéről.

Ideáltipikus – és különösen a demokráciákra vonatkozó – esetben a civil és a katonai szféra viszonyának minden rendszerében komplex egyensúly áll fenn, amelyben három lényeges összetevő: a tekintély, a befolyás és az ideológia határozhatja meg a már többször említett szereplők egymáshoz való viszonyát. Elgondolkodtató feltételezés a szerzők szemszögéből, hogy a fenti tényezők közül amennyiben kettő megvalósul (vagy hatékonyan működik), akkor a harmadik már sérül (azaz nem funkcionál megfelelően). Az ún. civil kontroll (ti. az egyensúlyra és az ellenőrizhetőségre való maximális törekvés) jegyében épp ezt a viszonyt szabályozza alapvetően négy alaki és szellemi elvárás alapján: az elnök és a kormány szerepe, a parlamenti, a kormányzati felügyelet és a társadalmi felügyelet révén.

A sajátos – azaz az adott rendszerre jellemző – viszonyokat illetően különösen érdekes és számos aszimmetriát magában hordozó kérdés, hogy milyen az állam, a társadalom és a haderő szerepe az adott szövetségi rendszerben? Ez a megközelítés pedig nemcsak a nemzetek és államok közötti együttműködés egyes jellemzői szempontjából lényegesek, hanem az említett szereplők egymáshoz való viszonyának minőségi és mennyiségi összetevői szempontjából is. Ez pedig elvezet minket a már korábban említett kérdéshez: a „Jó Állam” koncepciójában hogyan, milyen módszerekkel és milyen indexek alapján mérhető a haderő teljesítménye?

Konklúzió helyett

Tudjuk, hogy a fenti sorok csupán pár tényező és néhány vonatkozó gondolat bemutatására (ahogy említettük: probléma felvetésére) alkalmasak csupán, de mégis megfogalmazhatunk pár lényeges következtetést. Az egyik ilyen az, hogy az aszimmetria az állam, a haderő és a társadalom viszonyában állandóan felmerülő problémakör, amely komplex kihívásokkal teltetett módon jelenik meg.

Azt is megállapíthatjuk és a kapcsolódó problémák feltárásakor lényeges szempontnak tekinthetjük, hogy az aszimmetria nem ellentétes az egyes szereplők közötti egyensúllyal szemben, sőt egyes viszonylatokban csaknem alapját is képezi annak. Ugyanakkor a szereplők közötti erőteljes aránytalanságok megjelenése történelmi

11 A szerzők természetesen tudatában vannak annak, hogy főleg a nyugati államokban a haderő komoly piaci szereplőnek számít megrendeléseinek révén, de végiggondolva a folyamatot ezekben az esetekben végső soron maga az állam a megrendelő.

időszakonként és politikai, társadalmi rendszerenként jelentős eltéréseket mutathat, amelyekben az esetlegesség és az adaptivitás (azaz a szereplők alkalmazkodási kényszere, készsége és képessége) mozgatórugói erőteljesek.

A szerzők végezetül hangsúlyozni kívánják, hogy nemcsak az állam és a társadalom fogalmazhat meg elvárásokat a haderővel szemben, hanem ezek megjelennek fordítva is (például gondoljunk csak a haderő hatékony működéséhez szükséges feltételek biztosítására). Ez utóbbiak nem megfelelő értelmezése vagy elhanyagolása a természetesnek tekinthető aszimmetria túlzott (szélsőséges) elváltozásaihoz vezethet, amely végső soron rendszerszintű és súlyos működési zavarokat eredményezhet.

Ruszin Romulusz

A katonákkal történő együttműködés fontossága a jövő műveleteiben (Az államépítés problémái Irakban)

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.110

A jövőben bekövetkező konfliktusokat és azok körülményeit – amelyek igényelhetik katonai erő bevetését – előre pontosan prognosztizálni lehetetlen. A legcélszerűbb talán, ha megfogalmazzuk azokat a kérdéseket, amelyek determinálhatják általában az alkalmazás környezetét, így a katonai erő szerepét is.

* * *

Az első ilyen kérdés magával a háború definíciójával foglalkozik. Megváltozik-e, illetve változik-e tovább a háború definíciója? Nem elhanyagolható az a tény, hogy a konfliktusokban (amely akár háború is lehet) a tradicionális állami szereplőkön kívül egyre hangsúlyosabb a nem állami, sőt államközi szervezetek szerepvállalása. Mindez az aktuális nemzetközi jogi normákat is feszíti, hiszen a szemben álló fél egyértelmű beazonosítása nélkül rendkívül nehéz megítélni a várható reakció jogosságát, legitimitását.

Ugyanakkor számtalan jogi aktus a háborúhoz, mint fogalomhoz kötött, amely nélkül az állami szereplők tevékenységének megítélése állít minket bonyolult kihívás elé. Háborúban a különleges jogrendi felhatalmazás miatt a különböző szervezeteknek és azok vezetőinek a békeidőszaktól eltérő kötelezettségei és jogosítványai is vannak, ezért a háború, mint egy különleges jogrendi eset bevezetéséhez szükséges fogalom deklarálása rendkívül fontos.

Mindezek miatt úgy gondolom, szükséges a háború definíciójának újrafogalmazása, amelyet kimagasló körültekintéssel kell kezelni, hiszen szélsőséges esetben egy cybertámadás is elvezethet a hagyományos hadviselés tragédiájához.

A következő kérdés: Miért is fogják megvívni a következő háborút? A félelem, a becsület vagy az érdek lesz a fő mozgató rugó? Mi lesz a résztvevők célja? Ettől sokkal fontosabb: vajon mi lesz Magyarország célja?

Megállapítható, hogy egy hazánk elleni konkrét agresszió esélye rövidtávon csekély, figyelembe véve a jelenlegi kapcsolat- és viszonyrendszerünket szomszédainkal

és a térség szereplőivel, illetve a kollektív védelmet zászlajára tűző szövetségi rendszereket, melyeknek mi is tagjai vagyunk. Ugyanakkor intő jelek lehetnek minden európai ország számára a közelmúlt eseményei, hiszen nem csupán Oroszország kül- és katonapolitikai magatartása hívja fel magára a figyelmet, de az önrendelkezés eszméje fel-felüti fejét egyre több országban az Egyesült Királyságtól, Spanyolországon keresztül a Balkánon át egészen a Baltikumig. És valljuk meg, a határon túli magyarság egy része is dédelget autonómiáról szóló álmokat, amelyek formális vagy informális támogatása megjelenik magyar politikai eszmefuttatásokban is. Mindezek ellenére úgy gondolom, hogy hazánk katonai erejének alkalmazása a közeljövőben elsősorban a szövetségesi kötelezettségeink mezsgyéjén várható, amely alapvetően determinálja fő célunkat is. Ugyanakkor nem lenne szabad elfelejtenni a másodlagos cél meghatározásáról, amely – kihasználva a katonai erő bevetése által megjelenő lehetőséget – alkalmat adhat a nemzeti stratégia célok könnyebb és hatékonyabb eléréséhez mind gazdasági, mind politikai téren.

A harmadik fő kérdés a következő háború megvívásának módja. A klasszikus háborús színterek (a szárazföld, a tengerek, a levegő), amelyek szerepet játszottak a tradicionális haderőnemek kialakulásában is, kiegészültek az űrrel és a cybertérrel. Mindez azt jelenti, hogy a műveletek formái megjelenhetnek a szokványostól eltérő dimenzióban is. De melyik lesz a fő erő kifejtés helye? Melyek azok az erők, amelyek képesek olyan hatást elérni, amely arra kényszeríti a szemben álló felet, hogy felhagyjon célja elérésének akaratától? És ezek azok az erők, amelyek a (had)műveletek teljes spektrumában magukban hordozzák a siker elérésnek kritériumát? Természetesen nem, hiszen olyan sok tényező befolyásolja a konfliktusok megoldásának színterét, hogy azt prognosztizálni nem lehetséges.

Mindez azt jelenti, hogy szükségesnek látszik a haderők különböző szegmenseinek kiegyensúlyozott fejlesztése és képességeinek megtartása a rugalmas válaszadás lehetőségének fenntartása miatt. Ez azonban rendkívül költséges, amelyre alternatívát adhat a szövetségen belüli megosztott fejlesztés, de ez ellentétben állhat a tagok nemzeti céljaival és érdekeivel.

* * *

Kénytelenek vagyunk tehát egy jelentősebb kockázatot elfogadni a fizikai biztonságunk szférájában. Tehetjük mindezt azért is, mert a háború megnyerésének definíciója is sokkal árnyaltabb lett az évszázadok során.

Mit is jelent a győzelem, illetve hogyan értelmezhető ez az idő függvényében? Ha az iraki példát említem, két különböző amerikai elnök (habár mindkettő *Bush* volt) kihirdette a háború megnyerésének tényét, és most újra kénytelen erőket átcsoportosítani a térségbe az elért eredmények minimális megtartása érdekében. Akkor ki is nyert, illetve ki is érte el stratégiai célját? A kérdés költői kérdés marad, habár mindenkinek megvan a saját válasza.

Tovább árnyalja a kérdésre adható válaszokat, hogy a résztvevők célkitűzéseinek megfelelően a siker definiálható a *győzelem*, a *döntetlen*, a *nem nyerni*, a *nem veszíteni* fogalmakkal is. Egy valami azonban biztosnak tűnik: a döntő csaták korszaka végérvényesen lejárt. Nem elegendő a szemben álló fél reguláris erőinek megsemmisítése, hiszen számtalan más olyan eszköze van és lehet az ellenfélnek, amely képes

előnyére fordítani az esetleges megsemmisítőnek tűnő katonai vereséget a hadszíntéren (kiváltképp hosszú távon).

Éppen ez a tény az esszenciája – értelmezésemben, felhasználva a Nemzetvédelmi Egyetem doktori iskolájában és az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Haderőnemi Felsővezető Képző Intézményében (US ARMY WAR COLLEGE) tanulatokat – a hagyományos és nem hagyományos hadviselés közötti különbségnek. Sokan sokféleképpen magyarázták és magyarázzák a különbséget –, amelyeknek az esetek többségében van létjogosultsága –, azonban a minél könnyebb érthetőség miatt a „clausewitz trinitit” hívom segítségül.

Mindkét hadviselési formában ugyanazon három szereplő dialektikus kölcsönhatása eredményezi a végcél elérését. A leglényegesebb különbség, hogy amíg a hagyományos hadviselés esetében a kormányzatot és a katonákat terheli a felelősség súlya, addig a nem hagyományos hadviselés esetében a katonák nem játszanak olyan meghatározó szerepet a másik két szegmenshez képest. Mindez azt is jelenti, hogy természetesen a militáns erőforrások nélkülözhetetlenek a megoldás megtalálásában, de önállóan nem képesek a végcél teljesítését elérni. Ezt a tényt szükséges megérteni és elfogadni is a résztvevőknek, sőt ettől fontosabb, hogy tegyenek is érte.

Tenniük kell érte, hiszen a nemzeti érdek érvényesítéséhez – nem csak háború vagy konfliktus esetén, hanem a teljes nemzetbiztonságot befolyásoló körülményekre történő hatás kifejtése érdekében – a nemzeti erőforrások összehangolt felhasználására van szükség. Ezt az angolszász szakirodalom a DIME mozaikszóval teszi plasztikussá, ami a *diplomatic, information, military* és *economic* szavak első kezdőbetűinek összeolvasásából ered.

A nemzeti stratégia – vagy rész-, illetve funkcionális stratégia – kidolgozásához tehát nélkülözhetetlen a nemzeti erőforrások egységes számbavétele, illetve mindezek szakmai vetületei koordinált tevékenységének megszervezése és végrehajtása.

Léteznek természetesen további elméletek (például a DIMEFIL), amelyek más-hogyan osztják fel a nemzeti erőforrásokat, de az előadás szempontjából a lényeges elem, hogy az állami erőszakszervezetek csupán részei lehetnek (lehetnének) a konfliktusok és kihívások megoldásának még akkor is, ha van olyan körülmény, amikor a feladatok zöme erre az erőforrásra korlátozódik.

Iraki tapasztalat (ami megfigyelhető volt más hadszíntereken is), hogy habár a háború deklarált végét követően a nemzetközi közösség áttért a „stabilizációs” és a „nemzetépítés” fázisra, a feladatok zöme továbbra is a katonai erők feladata maradt. Mindezt természetesen a hagyományostól eltérő (nem hagyományos, hibrid stb.) körülmények között kellett teljesítenie. Ez a rendkívül összetett feladatrendszer (amire ráadásul alapvetően nincs is kiképezve a katona), illetve a hasonlóan bonyolult körülmények hálózata eredményezte az alábbi katonai paradoxonokat:

- Minél sikeresebb vagy, annál kevesebb erőt használhatsz, és egyre több kockázatot kell elfogadnod.
- Számítalan esetben, minél jobban véded erőidet, annál kevésbé tudod megvédeni őket.
- Előfordulhat, hogy minél több erő alkalmazol, annál csekélyebb eredményt érsz el vele.
- Néha az a leghatásosabb, ha nem csinálsz semmit, nem reagálsz.

- Ebben a környezetben néha a leghatásosabb fegyverhasználati mód, ha nem használod a fegyvered.
- Általában, ha a befogadó nemzet csinál valamit még elfogadható módon, az jobb, mintha mi csinálunk valamit jól.
- Ha a stratégiánk működik ezen a héten, talán nem működik a jövő héten és lehet, hogy működik a mi tartományunkban, de egy másikban nem.
- A harcászati siker nem garantál semmit.
- A legtöbb fontos döntést nem a tábornokok hozzák.

Látható, hogy a katonáknak is változtatni kellett a bevett, megszokott eljárásrendeken, amit mind-mind a megváltozott körülményekhez történő alkalmazkodás igénye indukált. Abban az esetben, ha a szemben álló fél fizikai megsemmisítése (ami alapvetően a katonai szervezetek feladat-végrehajtásának elsődleges jellemezője) nem támogatja a végcél elérését, más eszközöket és eljárásokat kell alkalmazni. Ez felveti a nem katonai szakértők, szakemberek és szervezetek alkalmazásának megnövekedett igényét. Mindez természetesen azért is igaz, mert a polgári lakosság fejében is él a fent említett sztereotípiák, amelynek megváltoztatása egy rendkívül hosszú és időigényes folyamat. A kérdés az, hogy célszerűbb-e a katonai sztereotípiák megváltoztatására energiát és időt fordítani, vagy egyszerűbb, ha nem az alaprendeltetésből adódó feladatokat azokra bízunk, akiknek az amúgy is feladata. Véleményem szerint az igazság valahol a kettő között van és nem csupán az arany középút igazolt hatása miatt, hanem egy egészséges evolúció (és nem forradalom) mindig jobban támogatja a fejlődést, mint a meglévőhöz való túlzott ragaszkodás.

* * *

Az eddig megfogalmazottak relációjában nézzük a teljesség igénye nélkül, mi lehet az oka annak, hogy Irakban két deklaráltan nyertes háborút követően még mindig nem beszélhetünk tartós békéről.

Szaddam Husszein és az általa vezetett rezsime kiiktatását követően megfogalmazódott az igény az iraki állam újjáépítésére. De kié is volt ez az igény? Valóban egy belső – nemzeti – motivációt követő igény tárgyasult formában történő megjelenéséről beszélhetünk, vagy a nemzetközi közösség (az Egyesült Államok vezetésével) döntött arról, hogy Iraknak szüksége van egy új államra és berendezkedésre.

Nehezen tudjuk mi az euroatlanti szocializációnkkal elfogadni, hogy az iraki embereknek nincs igénye a demokrácia előnyeire, amikor beszélgetéseinkből az derül ki, hogy jobban éltek (ti. jobban szerettek élni) a „Szaddam-rezsime” alatt, mint most. Ennek magyarázata nem a demokrácia, mint alapelv értékeiben keresendő, hanem az egyén biztonságérzetében. Azt is mondhatnánk, hogy az ötlet jó volt, de nem időszerű mindaddig, amíg az ehhez szükséges körülmények és feltételek nem állnak rendelkezésre.

Ilyen körülmény – többek között – a legitim adminisztráció megléte. A működő demokráciának elengedhetetlen feltétele, hogy az emberek zöme értsen egyet az államformával és az adminisztráció által képviselt értékekkel.

Ennek az egyszerűnek tűnő követelménynek Irakban megfelelni rendkívül nehéz. Az iraki társadalom számtalan törésvonal által szabdalva. Különböző vallások képviselői vannak jelen az országban, amelyeknek évszázadok óta problémát jelent a békés egymás mellett élés megvalósítása, és amelyek természetesen mindent

megtesznek a regionális, és – ha lehet – az országos hatalom konkrét megszerzéséért és befolyásolásáért.

A vallási érdekcsoportok tovább töredeznek a törzsi és családi érdekek mentén. Ezen kívül megjelentek további érdekcsoportok, amelyek gyakran külföldi országok, illetve nemzetközi érdekcsoportok által finanszírozottak. Mindez a majdnem megszámolhatatlan szereplő ráadásul nem fél erőszakot és fegyvert alkalmazni mások „meggyőzésére”, „motiválására” és megfélemlítésére, illetve a további tevékenységük és életük finanszírozásához elengedhetetlen gazdasági értékek és előnyök megszerzésére. Azt is meg kellett tanulnunk, hogy a térség szereplőinek – főleg kultúrájuk miatt – gyakran merőben más értékeik vannak (legyen az a nők helyzete, vagy magának az emberi életnek a jelentősége), mint amihez mi hozzászoktunk.

A fent felsorolt csoportok szinte mindegyike kész a hatalom megragadására és ezzel párhuzamosan dolgozik a másik erejének és befolyásának csökkentésén. Ha az aktuális adminisztráció nem tölti be a hozzá fűzött reményeket, mindig készen áll valaki más a hatalmi vákuum kitöltésére, amely gyakran erőszak alkalmazásával jár együtt.

Demokratikus életfelfogásunk nem engedi meg, hogy erőszak felhasználásával biztosítsuk az aktuális hatalom legitimitását, illetve kényszerítsük a többi érdekcsoportot a jelenlegi adminisztráció legitimitásának elfogadására, amelyet könnyű elérni a katonai erő alkalmazásával, hanem a katonai szereplőkön kívüli meggyőző erőt szükséges felhasználni.

A biztonság megteremtése azonban elsődleges fontosságú, amely megakadályozhatná a borzalmak folytatódását és teret teremthetne a békés építési folyamatoknak, amely ismét a legitim adminisztráció feladata kellene, hogy legyen.

A kör bezárult, a „22-es csapdája” megoldhatatlannak látszik, főleg rövid határidővel. Ezért folyamodott az iraki kormány külső biztonsági erők segítségéhez, és ezért vettek magyar katonák is részt a biztonság megteremtésében Irakban. Az azonban világossá vált, hogy a külső erők által szavatolt biztonság nem tartható fenn sokáig, de a belső biztonsági erők képességeinek megszervezése és erejének fenntartása legalább olyan hosszú folyamat a fent korábban vázolt körülmények miatt. Ezért kell újra visszatérni és újra segíteni, amennyiben valóban van rá belső (iraki) igény.

Több lehetséges megoldási javaslat született már, amely működő alternatívaként képes lehetne egy új virágzó iraki állam alapköveinek lerakására, azonban azok közös feltétele az egyetértés megteremtése. Egyetértés szükséges ahhoz, hogy a szükséges lépéseket elfogadja a társadalom zöme és ne harcoljon ellenük. Ugyanakkor egyetértés szükséges a végrehajtáshoz és az azzal összefüggő lépések következetes folytatásához. Egyetértés kell a változás irányával egyet nem értő szereplők meggyőzésének metodikájához, figyelembe véve az egyetemes és a különböző vallások által képviselt értékeket. Mindez azt jelenti, hogy magának a fejlesztés, fejlődés (vagy hívhatjuk államépítés) fázisai kidolgozásához is egyetértés szükséges.

* * *

A külső ötletek és javaslatok soha nem lesznek olyan jók, mint amelyeket a befogadó nemzet önerőből képes előállítani, már csak azért sem, mert a korábban említett érdekcsoportok felhasználják pro és kontra a külső államok és/vagy nemzetközi

szervezetek értékeit és érdekeit saját támogatott terveik támogatásához, illetve azok aláaknázásához.

Mindezek értelmében megállapítható, hogy a jelenlegi iraki problémát leghatékonyabban az iraki nemzet lesz képes megoldani, aminek részei az iraki biztonsági szervezetek is. A nemzetközi közösség – amennyiben tényleg segíteni akar – feladata ennek a törekvésnek a támogatása. Ez volt (ez lett volna) korábban is a fő cél, amelyet, mint látjuk, nem lehet csupán katonai eszközökkel megvalósítani.

Hatékony nemzetközi segítség akkor lehetséges, ha a különböző szereplők egységes, koordinált valós együttműködésben segítenek, felhasználva a saját szakterületükön megszerzett tudást és tapasztalatot, de figyelembe véve a szakterületük által okozott hatások eredményeit más szakterületekre. Ehhez elengedhetetlen egy egységes vezetési rendszer, amely koordinációs feladatain túl, figyeli a cselekmények egymásra és a fő célra való hatásait és figyel az erőforrások gazdaságos felhasználására.

Tomolya János

Izrael újabb háborúja Gázában – a Hamász közigazgatási kihívásai

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.115

*„A béke majd akkor jön el,
ha az arabok jobban szeretik gyermekeiket
annál, mint ahogy minket gyűlölnék.”*

Golda Meir, Izrael volt miniszterelnöke

Az 50 napos háború és az aszimmetrikus hadviselés

A gázai 50 napos háború Izrael és a Hamász között tipikusan az aszimmetrikus hadviselés jegyeit viseli magán. A háborút ezúttal a Hamász nemcsak rakétatámadásokkal provokálta ki, hanem három izraeli fiatal megölésével.¹

Izrael célja ebben a háborúban a lakosság biztonságának garantálása, Gáza demilitarizálása, és a Hamász tűzszünetre kényszerítése volt. Az izraeli hadsereg, amely a világ egyik legjobban képzett hadereje, összhaderőnemi műveleteket alkalmazott. Az ún. Vaskupola 90%-os hatásfokkal volt képes elhárítani a Hamász rakétáit.² Szárazföldi hadműveleteik során az izraeli elitalkulatok, házról-házra derítették

1 Erre válaszként szélsőséges izraeliek felgyújtottak egy palesztin fiataalt. Az izraeli elkövetőket bíróság elé állították, de a palesztin elkövetőket nem találta meg az izraeli hadsereg, csak a házukat rombolták le.

2 Mark Thompson: Iron Dome: A Missile Shield That Works. Time. 20 November 2012. (Letöltve a <http://nation.time.com/2012/11/19/iron-dome-a-missile-shield-that-works/#ixzz2Ci0JS7Us> domainről 2014. november 16-án.)

fel az alagutak bejáratait, és a rakétakilövőők rejtékhelyeit. Haditengerészete a tengeren 20 mérföldes körzetben blokád alatt tartotta Gázát, és rakéta ellentámadásokat is indított innen.

Az izraeli hadsereg igyekezett betartani a nemzetközi jog előírásait. Támadásait az önvédelem jogán indította, és ügyelt arra is, hogy a lehető legkevesebb civil áldozatot eredményezze a háború. Ennek érdekében különböző formában figyelmeztette a gázai lakosságot a várható támadásokra, kórházakat létesített a sebesült palesztin katonák számára, és a helyi lakosságnak humanitárius segílyt is nyújtott.

Ezzel szemben a Hamász olyan hadviselést folytatott, amelyik jellegzetesen a terroristatámadások, és a gerilla-hadviselés jegyeit viselték magán. Naponta 160, alacsony technikai szintet képviselő Kasszám rakétát lőttek ki Izrael területére. Bár ezek nagy része vagy lakatlan területre, vagy Gáza területére esett, a cél elsődlegesen a lakosság megfélemlítése volt. A Gázából fúrt alagutakon keresztül támadták az izraelieket az „üss és fuss” módszere alapján, és innen követtek el öngyilkos merényleteket is. Kerülték a szemtől-szembeni harcot, és gátlástalanul feláldozták saját lakosságukat is olyan módon, hogy élő pajzsként használták őket az izraeli rakétatámadások várható helyszínein, vagy a rakétakilövőőket középületekben helyezték el, ahol sok civil tartózkodott. Később a médiában ezt az izraeli hadsereg kegyetlenkedéseinek tüntették fel.

A Hamász célja a háborúval politikai elszigeteltségének megszüntetése, a gázai lakosság körében népszerűsége növelése, tekintélye megtartása, és az izraeli blokád megszüntetése volt.

Az 50 napos háború eredményeként a gázai alagutakat és rakétakilövőőket az izraeli hadsereg felrobbantotta, és 250 palesztin hadifoglyot is ejtett. Gázai oldalon az áldozatok száma kb. 2500 volt.³ Izraeli oldalon a civil áldozatok száma 6, míg a katonáké 60, amely utóbbi az előző háborúkhöz képest magas, háromszoros. Ennek oka, hogy az izraeli hadsereg, a háború megindításának előzetes bejelentésével elvesztette a meglepetés okozta előnyt. Új kihívásokat jelentettek továbbá az alagutakból érkező támadások, a meglepően nagyszámú aláaknázott rakétakilövő helyek, az épületek felrobbantása, amikor azokat az izraeli katonák megtalálták.

Izrael politikai és hadászati kapcsolata a környező országokkal

A *válság görbe*⁴ azt jelzi, hogy a tartós békét elsőként politikai vita váltja fel, amelyet diplomáciai úton próbálnak megoldani. A békeállapot ekkor már nem stabil, és a diplomácia konfliktust megelőző jelleget ölt. Ez már a veszélyes válság állapota. Ezt követi a háború, amely legrosszabb esetben az egyik, vagy mindkét fél kifáradásáig tart, jobb esetben tűzszünettel ér véget. A háború a béke kierőszakolásával, békefenntartással, béketeremtéssel, békeépítéssel, végül a konfliktusok utóhatásának kezelésével

3 Ennek fele lehetett civil áldozat is, bár ennek meghatározása nem pontos, mivel a Hamász fegyveresei nem viselnek egyenruhát, és közöttük sok a gyerek, így a ténylegesnél több áldozatot tudott a Hamász civilként feltüntetni.

4 Michael S. LUND: Preventig Violent Conflicts – A Strategy for Preventive Diplomacy. USIP Press Books, April 1996. ISBN: 1878379526. 156. o.

ér véget. Az így létrejött új békeállapot nem biztos, hogy az eredeti béke szintjére kerül, vagyis nem lesz tartós a megmaradt, rejtett konfliktusok miatt.

Izrael és a környező országok kapcsolatában ez a *válság görbe* mind a mai napig jellemző, Izrael állam megalakulásától kezdődően. Az 1948–49-es háború, amelyben Egyiptom, Libanon, Jordánia és Irak támadták meg Izraelt, tűzszünettel ért véget, és Izrael növelte területeit a palesztin területek rovására. Az 1967-es, hatnapos háború, valamint az 1973-as *jom kippuri háború* is tűzszünettel ért véget. Izrael ekkor szintén növelte területét a Sínai-félszigeten, Kelet-Jeruzsálemben, és a Golán-fennsíkon. Ezek a fegyveres konfliktusok a hagyományos, szimmetrikus háborúk jellegzetességeit viselték magukon: államok támadtak meg egy másik államot, amelyben a hadviselés jellege hasonló volt.

Ezt követően, a Camp David-i béketárgyalások után, az 1970-es évek végétől, Izrael békét kötött Egyiptommal, Libanonnal, Jordániával, és az Arafat vezette PFSZ-szel is. A szíriai békekötési tárgyalások a 2012-es polgárháború kirobbanása miatt szakadtak félbe.

Az aszimmetrikus hadviselés megjelenése az izraeli fegyveres konfliktusokban

Az említett háborúk eredményeként a palesztinok elhagyták Izrael területét, és a környező országokba menekültek, ahol menekülttáborokban laknak mind a mai napig. Jordániából és Dél-Libanonból a palesztinoknak távozniuk kellett, amelynek oka az előbbi esetben a jordániai király elleni merénylet-kísérlet, az utóbbi esetben pedig a Libanon területéről Izrael ellen intézett PFSZ-támadás, a „Fekete Szeptember” volt, amely miatt Izrael Libanon elleni háborút indított 1982-ben, és egészen a fővárosig, Bejrutig vonult.

Az 1980-as évektől kezdve az izraeli fegyveres konfliktusokra az aszimmetrikus hadviselés formái váltak jellemzővé. A Hezbollah, amely iráni támogatással 2002-ben alakult Dél-Libanonban, kihasználta a libanoni polgárháború után létrejött politikai-hatalmi vákuumot, és „állam az államban” típusú terrorista szervezetté vált. Parlamenti képviselői, és kormánytisztviselői révén beépült a libanoni államszervezetbe. Saját államszervezetet is létrehozott Dél-Libanonban, amely főként katonai szervezet, de közigazgatási, (például oktatási-szociális stb.) feladatokat is ellát. Az ENSZ BT 1701. sz. határozata értelmében a libanoni kormánynak le kellene fegyverezni a Hezbollah-ot, de ehhez a hadserege túlságosan gyenge, és az ENSZ békefenntartó erők még mindig jelen vannak a térségben.

2006-ban, a Hezbollah folyamatos rakéta támadásai miatt Izrael háborút indított. Ennek eredménye azonban nem volt egyértelmű győzelem az izraeli hadsereg számára, mivel a Hezbollah nem semmisült meg. Ezt követően került sor négy háborúra Izrael és a Hamász között, amelyek mindegyike tűzszünettel ért véget.⁵ Ezeknek a háborúknak a háttérében a palesztin terrorszervezetek közötti konfliktus áll, amelynek eredményeként a Hamász került ki győztesen Gázában, 2006-ban. Ettől

5 2006-ban a „Nyári Eső” hadműveletre, 2008-ban az „Öntött Ólom” hadműveletre, 2012-ben a 7 napos légicsapás-sorozatra, 2014-ben pedig az 50 napos háborúra.

kezdve támadja Izraelt rakétákkal, bombarobbantásokkal, és öngyilkos merényletekkel, amelyet – így – megilleti az önvédelem joga.

A palesztin szervezetek közigazgatási kihívásai

A palesztin szervezetek közjogi statusa meglehetősen sajátos. Gázában, amely Izrael nyugati, tengerparti részén található, kb. 300 km²-en, korábban, a PFSZ keretei között az Arafat vezette Fatah működött. 2006-ban a Fatah Ciszjordániába, Izrael keleti részére (West Bank) kényszerült menekülni. Gáza és a West Bank között nincs fizikai kapcsolat, két, egymástól független terület, Izrael nyugati, és keleti felén.

Arafat az Izraellel kötött béke eredményeként Nobel-békedíjat kapott, és már nincs a terrorista szervezetek listáján. Sőt, az Európai Uniótól és más nemzetközi szervezetektől jelentős pénzügyi támogatást is kap. Jelenleg Palesztin Hatóság néven működik, olyan autonóm területként, amely az ENSZ-ben megfigyelő statust is kapott.

A Palesztin Hatóság és a Hamász közös parlamenttel (amelynek tagjait választják), de külön kormánnyal rendelkezik. A Hamász 2006-ban többséget szerzett a parlamentben, amelynek eredményeként a Fatah-t elűzte Gáza területéről, és tagjai jelentős részét kivégezte.

Gyakoriak Gázában a rendőrök és a Fatah-szimpatizánsok közötti utcai összecsapások is. 2014-ben a Hamász és a Palesztin Hatóság Átmeneti Egységkormányt hozott létre egy közös palesztin állam létrehozása céljából, azonban a Hamász tagjai közül nem jelöltek minisztert, így ez a kormány végül nem alakult meg. A két szervezet közötti konfliktusok ellenére a Palesztin Hatóság az nyugati szervezetektől kapott pénzügyi támogatás egy részét a Hamásznak adja.

A Hamász jelenleg Gázában működik és terrorista szervezetként került a nemzetközi listára. Katonai szervezet, amely folyamatosan támadja Izraelt, és a tűzszüneteket is rendre megsérti, de ugyanakkor közigazgatási szerv is (például rendfenntartó szerve 10 000 rendőrrel rendelkezik, illetve oktatási és szociális feladatokat is ellát). Rendőrsége brutális módszereket alkalmaz, az 50 napos háború során bosszúból 100 Fatah szimpatizánst végzett ki, bírósági eljárás nélkül, hazaárulással vádolva őket, és holttestüket az utcán végighurcolva. Igazságszolgáltatás nem működik Gázában. A tényleges irányítást a Hamász katonai szárnya látja el, amely bár formálisan a reguláris hadsereg jellemzőivel bír, módszereiben tipikusan terrorista szervezet.

Gáza, mint közigazgatási egység jellemzői

Gáza gazdasági fejlettsége nagyon alacsony szintű: csak mezőgazdasági kisárutermelés, valamint kisipari termelés létezik. A villamos energia 62%-át Izraelről kapja. A közszolgáltatások nagyon alacsony szintűek: nincs elég lakás, iskola, egészségügyi szolgáltatás, ivóvíz, csatornázás, és szennyvíztisztítás sem. Oktatási rendszere katonai, a gyermekeket már kiskoruktól kezdve a harcra, és a fegyverek használatára tanítják, és az iszlám fundamentalizmus szellemében kapnak nevelést.

A terület nagymértékben függ a külföldi adományoktól. Irán évi 20 millió dollárral, a Hezbollah pedig fegyverekkel támogatta. Jelentős volt a Gázát Egyiptommal

összekötő alagutakon történő csempészet is, amely a Morsi-kormány bukása után, 2013-tól megszűnt gazdasági forrásként funkcionálni. Az izraeli–gázai határon csak egy, az izraeli hadsereg által ellenőrzött határátlépő üzemel, és Izrael gazdasági blokádnak alá vonta Gázát. Emiatt az egyiptomi alagutakon virágzott a benzin, a fegyver, és más áruk csempészete. A legnagyobb nyereséget – a magas gázai benzinárak miatt – a benzin-csempészet jelentette, amelynek 20%-a, „adó” formájában a Hamászhoz került. A Kadhafi vezette líbiai rezsim összeomlása után a líbiai fegyverraktárakból a Hamász is jelentős mértékben jutott fegyverekhez.

Irán, Szíria, Egyiptom, és a Hezbollah támogatásának megszűnése után, 2013-tól, Gázát már csak Katar támogatta, bár nem elsősorban ideológia, hanem geopolitikai okokból. Ezek a pénzügyi veszteségek, valamint a külpolitikai elszigeteltség nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a munkanélküliség Gázában 41%-ra nőtt, sőt, a fiatal munkanélkülieké 58%-ra, a gazdaság pedig 40%-kal csökkent. A Hamász a tisztségviselők fizetését sem volt már képes ekkor folyósítani. Egy felmérés szerint, a Hamász népszerűsége 2014-re nagymértékben lecsökkent Gázában, a korábbi 55%-ról 23%-ra, a Fatah népszerűsége pedig 33%-ra nőtt.⁶

A többi lakossági támogatást a népszerűségi listán az egyéb terrorista szervezetek kapták. Jellemző ugyanis, hogy Gázában a Hamász katonai szárnya, az al-Kasszám Brigád mellett, más terrorista szervezetek is működnek. Ilyen például a Palesztin Iszlám Dzsihád, amely a Muzulmán testvériségből vált ki, és az iráni Forradalmi Gárda támogatása alatt áll, vagy a Palesztin Népi Felszabadítási Front, amely, bár a marxista ideológiát képviseli, szintén Irán támogatottja. A Fatahot Arafat alapította 1959-ben, a Palesztin Felszabadítási Szervezet részeként, amelynek katonai szárnya, az al-Aksza Mártírok Brigád, korábban támadásokat intézett Izrael ellen. Jelenleg a Fatah-nak csak szimpatizánsai vannak Gázában. Léteznek még más, nem a Hamászhoz kapcsolódó szalafista–dzsihadista csoportok is.

Gázában a korrupció kirívóan magas. Annak ellenére, hogy 354 milliárd USD támogatást kap évente, a gazdaság egyre inkább recesszióban van, és a lakosság életszínvonala, az állam által nyújtott közszolgáltatások szintje is, folyamatosan csökken. Mindeközben a Hamász miniszterelnöke, Iszáil Hanije magánvagyonra 3,1 millió USD, Kháled Mesaal elnöké pedig 2,7 milliárd USD.

Az önálló palesztin állam lehetséges alternatívái

A nyugati országokon belül vita tárgyát képezi, hogy helye van-e az önálló Palesztin Állam létrehozásának. Svédország már elismerte a Palesztin Hatóságot önálló államként, és több nyugat-európai ország is erre készül. Azonban – véleményünk szerint – sem a Hamász, sem a Palesztin Hatóság nem képes a működőképes állam kritériumait teljesíteni, mert alapvető állami funkciókat sem képesek ellátni.⁷ Ezen az sem

6 The Pew Global Research Center: Concerns about Islamic Extremism on the Rise in Middle East, Negative Opinions of al Qaeda. Hamas and Hezbollah Widespread. Spring 2014, Global Attitudes Survey (Letöltve a <http://www.pewglobal.org/2014/07/01/concerns-about-islamic-extremism-on-the-rise-in-middle-east/> domainról 2014. november 16-án.)

fog változtatni, ha a külföldi országok elismerik önálló államként, esetleg teljes jogú ENSZ-tagságot kap.

Könnyen előfordulhat, hogy „Hamaszisztán”, azaz egy gázai kalifátus válik belőle, amely az Iszlám Állam mellett, újabb kihívást jelent majd a közel-keleti biztonságra. Igaz, hogy a Palesztin Hatóság már nem funkcionál terrorista szervezetként, de a Hamász jelenleg egy fegyveres terrorszervezet, Gáza pedig annak oligarchiája által irányított terület, amely a Palesztin Hatóságba sem képes integrálódni. Ilyen értelemben állandó fenyegetést jelent Izrael biztonságára.

Keszely László

A NATO Válságreagálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásának tapasztalatai az ukrán válsággal összefüggésben

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.120

2005. szeptember 31-én hatályba lépett a NATO Válságreagálási Rendszere (NATO Crisis Response System – NCRS), mely felváltotta a már régóta elavult NATO Elővigyázatossági Rendszert. Az NCRS Kézikönyvben a Szövetség ajánlást fogalmazott meg a tagállamok felé, melyben kezdeményezte, hogy a nemzetek a saját válságkezelési rendszereiket az NCRS-el összhangban alakítsák ki, illetve meglévő rendszereiket eszerint módosítsák. Az ajánlásnak megfelelően Magyarország kormánya – több éves egyeztetések, viták és kompromisszumok eredményeképpen – rendeletében létrehozta a NATO Válságreagálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszert (NIR), amely 2011-ben lépett hatályba.¹

Az NCRS létrehozásának időpontjától számított 9 év után került sor a rendszer első valós körülmények között történő alkalmazására. Ehhez nem kisebb horderejű eseménynek kellett bekövetkeznie, mint a nemzetközi biztonsági helyzet jelentős megváltozásának, közvetlenül a Szövetség határainál. Az Ukrajnában zajló események tükrében a Szövetség elérkezettnek látta az időt az eddig csak gyakorlatokon tesztelt válságreagálási rendszerének éles körülmények közötti alkalmazására.

AZ NCRS eszköztárába 5 alapvető elem tartozik: a megelőző lehetőségek, a *válságreagálási intézkedések*, a *terrorfenyegetettséget jelző riasztási fokozatok*, a *meglepetés elhárítás*,

7 Bordás Mária: A hatékony állam és a jogáram konfliktusa. Pro Publico Bono Online. Támo p Speciál. 2011. (Letöltve a <http://www.propublicobono.hu/pdf/Bordas2.pdf> domainről 2014. november 16-án.)

1 A NATO Válságreagálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer rendeltetéséről, feladatairól, eljárási rendjéről, a közreműködők kötelezettségeiről szóló 278/2011. (XII. 20.) Korm. rendelet.

az agresszió elhárítás.² Ezek közül érdekes módon egyáltalán nem került sor a megelőző lehetőségek bevezetésére. A NATO kezdettől fogva az eskaláció megelőzésére, a NATO–orosz viszony további elmérgesedésének megakadályozására törekedett. Ezért következetesen tartózkodott a provokatív jellegű rendszabályok fogantatásától, amelyre viszont a legideálisabb eszköz a megelőző lehetőségek által kínált „puha” intézkedések alkalmazása lett volna. A gyakorlatban viszont a Szövetség számos lépést tett például diplomáciai és katonadiplomáciai területen, de említhetjük a gyakorlatok számának megnövelését is a NATO keleti határai mentén. Ezek tartalmilag ugyan kimerítették az e kérdésköröket tartalmazó megelőző intézkedéseket, azok formális bevezetésére azonban mégsem került sor.

Említésre méltó továbbá, hogy a gazdasági jellegű megelőző lehetőségek sem kerültek a Szövetség asztalára, holott mind az európai, mind a tengerentúli NATO-tagállamok egyöntetűen és erőteljesen alkalmazták a gazdasági nyomásgyakorlás eszközeit, beleértve a különféle gazdasági szankciókat, tilalmakat is. Európában ezekre azonban elsősorban az EU égisze alatt került sor, jól példázva ezzel a két nemzetközi szervezet közötti munkamegosztást.

Az NCRS eszköztárából egyedül a válságreagálási intézkedések kerültek bevezetésre, de nem egyedileg, hanem időszakosan, egy-egy, hol kisebb, hol nagyobb csomagban. A javaslatok egyaránt érkeztek a NATO-szervektől, illetve az egyes tagállamoktól. A tagállami reakciók jellemző tendenciája volt, hogy a Szövetség keleti határai mentén fekvő, elsősorban a posztszovjet régió, illetve a Varsói Szerződés egykori tagállamai mutatták a legnagyobb aktivitást. Ezek közül is kiemelkedett Lengyelország erőteljes fellépése, ami jól példázta, hogy az események milyen komoly aggodalmakat keltettek az ország vezetésében és lakosságában. A NATO viszont – következetesen kitartva a fent említett mérsékelt reagálás politikájánál – alaposan mérlegelte a beérkező javaslatokat.

Ezen óvatosságra törekvés nagyon jól kitapintható volt a javaslatokkal kapcsolatos döntési procedúra folyamán. A válságreagálási intézkedések egy igen jelentős hányada ugyanis a Szövetség európai főparancsnokának (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR) a hatáskörébe tartozó, ún. pre-authorised intézkedés volt. A SACEUR ezen intézkedések bevezetéséről saját hatáskörében, egy személyben dönthetett volna.

2 A megelőző lehetőségek elsősorban a válság kezdeti szakaszában, az akut fázisát megelőző időszakában alkalmazandó intézkedések. Céljuk a válság kialakulásának, vagy a már kialakulófélben lévő krízis eskalálásának megelőzése, kifejezetten puha eszközökkel. Típus szerint lehetnek diplomáciai, gazdasági, katonapolitikai, fegyverzetellenőrzési, valamint a média alkalmazásával kapcsolatos intézkedések.

A válságreagálási intézkedések A válságreagálási intézkedések előre kidolgozott és egyeztetett rendszabályok, amelyek a már bizonyos fókig eskalálódott, az akut fázisban lévő válság kezelésének eszközei.

A meglepés-elhárítás egy intézkedéscsomag, amelyet a NATO váratlanul bekövetkező légitámadások, hagyományos és nem hagyományos robbanófejjel felszerelt ballisztikus rakétátámadások, terrortámadások és kibertámadások esetén alkalmazhat. Az intézkedéscsomag elsősorban az azonnal fogantatandó intézkedésekre fókuszál.

Az agresszió elhárítás valamely NATO-tagországot, vagy a szövetséges erőket, eszközöket, infrastruktúrát ért fegyveres támadás esetén vezethető be. E kategória gyakorlatilag az V. Cikkely szerinti műveleteket jelenti, ahol az ENSZ Alapokmány 51. cikkének értelmében a Szövetség gyakorolja a kollektív önvédelemhez fűződő jogait.

A terrorfenyegetettséget jelző riasztási fokozatok célja a várható terrortámadások megelőzése, illetve a már bekövetkezett támadások következményeinek enyhítése, újabb támadások megakadályozása.

Ennek ellenére minden esetben előzetesen megkérte a Katonai Bizottságon keresztül az Észak-atlanti Tanács álláspontját, illetve felhatalmazását, vagyis minden egyes döntését megelőzően megerősítést kért a Szövetség katonai és politikai vezetőitől.

* * *

Mindez kedvezően hatott a tagállamok döntés-előkészítési és döntéshozatali folyamataira, mivel a szövetségi szinten történő többkörös jóváhagyatási procedura több időt hagyott a nemzetek részére a megalapozott döntések meghozatalára. A SACEUR ugyanis a Katonai Bizottság és az Észak-atlanti Tanács részére történő felterjesztéssel egy időben megküldte a tagállamok részére is az intézkedések bevezetésére vonatkozó javaslatokat, elegendő időt hagyva így a nemzeteknek a döntések előzetes mérlegelésére és az esetleges végrehajtásra történő felkészülésre.

Ennek komoly jelentősége volt, már csak azért is, mert a tagállamok eltérő szinten és módon adaptálták a NATO Válságreakálási Rendszerét. Van olyan nemzet, amely egyszerűen lefordította az eredeti NATO-dokumentumot és ezzel az adaptációt befejezettnek tekintette, de olyan tagállam is akad, amely fordítás nélkül, az eredeti angol nyelvű dokumentumot alkalmazza. Ezekben az országokban most szembesültek azzal a nem könnyű helyzettel, hogy ad hoc módon, egyik napról a másikra kellett kialakítani a megfelelő nemzeti döntéshozatali procedúrát és pár napon belül meg kellett hozni a nemzeti döntést. Ez még a hosszú időre visszanyúló szövetségi hagyományokkal rendelkező, régi tagállamok esetében is nemegyszer komoly nehézséget okozott, tekintettel arra, hogy a NATO Válságreakálási Rendszerének gyakorlatai alkalmazásával kapcsolatban még ők sem rendelkeztek tapasztalatokkal.

A felterjesztett javaslatokat a Katonai Bizottság alaposan megszurte és csak egy részüket terjesztette fel jóváhagyásra a politikai vezetés részére. Az Észak-atlanti Tanács minden esetben a Katonai Bizottság álláspontját osztva, az általa felterjesztett javaslatokat elfogadva hozta meg döntését, jól mutatva azt, hogy a katonai és a politikai vezetés megítélése a helyzetről egységes és egybehangzó volt.

Az Észak-atlanti Tanács egyrészt engedélyezte a hatáskörébe tartozó intézkedéseket, másrészt felhatalmazta a SACEUR-t az ő kompetenciájába tartozó intézkedések bevezetésére. Az Észak-atlanti Tanács döntését követően a SACEUR haladéktalanul elrendelte az engedélyezett intézkedések fogatosítását az alárendelt NATO-erők részére, egyben kezdeményezte a tagállamoknál a megfelelő nemzeti döntések meghozatalát.

* * *

Az egyes nemzeteknek eltérő időre volt szükségük a kezdeményezett intézkedések mérlegelésére és a nemzeti álláspontok kialakítására. Ennek megfelelően a tagállamok különböző időpontokban hozták meg döntéseiket az intézkedések nemzeti szintű bevezetéséről.

Az első, egyben a legnagyobb intézkedéscsomagot Románia vezette be a kezdeményezéstől számított 2 napon belül. A tagállamok zöme egy-másfél hét alatt hozta meg döntését, míg volt pár leszakadó nemzet, amely két hétnél hosszabb idő alatt küldte meg a NATO részére a bevezetett intézkedésekről szóló jelentését.

A magyar szakmai álláspont az volt, hogy hazánk ne túl korán, ne túl későn, lehetőleg a többséggel azonos időben hozza meg döntését. Szerencsére ekkorra már rendelkezésre állt a NIR, és benne a Gyűjtemény, továbbá a NATO válságreakálási gyakorlatai (CMX),³ valamint egyéb gyakorlatok során már némi tapasztalat is összegyűlt a nemzeti intézkedések alkalmazásával kapcsolatban.

Az első NATO intézkedéscsomag egy pénteki napon érkezett meg a Honvédelmi Minisztériumhoz, ahol azonnal megkezdődött azok elsődleges kiértékelése. Köszönhetően a részletesen kidolgozott nemzeti intézkedéseknek, nem tartott 10 percnél hosszabb ideig beazonosítani a bevezetett NATO válságreakálási intézkedések nemzeti megfelelőjét. Ez alapján azonnal megállapíthatóvá volt, hogy mely minisztérium az első helyi felelős, kik az együttműködők, melyek a releváns jogszabályok és milyen feladatokat kell végrehajtani szervezetre lebontva.

Még aznap összehívták a Honvédelmi Igazgatási Tárcaközi Koordinációs Munkacsoport (HIKOM),⁴ amelynek keretében az egyes minisztériumok képviselőiben megjelenő tagokat tájékoztatták a Szövetség által foganatosított intézkedésekről és az azoknak megfelelő nemzeti intézkedésekről. A hétvége folyamán a minisztériumok megvizsgálták a bevezetésre javasolt nemzeti intézkedéseket és hétfőn, a következő HIKOM ülésen már kész javaslatokkal érkeztek.

A HIKOM tagjai képviselték az összes minisztériumot, így a kormány-előterjesztés – egyébként sokszor hosszadalmas – közigazgatási egyeztetése a testület ülésével gyakorlatilag rövidített formában megtörtént. Ezek alapján már viszonylag gyorsan és egyszerűen össze lehetett állítani a Kormány részére a nemzeti állápontra, illetve a szakmai szervek által indokoltnak ítélt nemzeti intézkedések bevezetésére vonatkozó javaslatot. Ilyen módon sikerült meggyorsítani a közigazgatási eljárás szokásos menetét, amely válsághelyzetben alapvető szükséglet. A kormány-előterjesztések egyeztetése, véglegesítése normál helyzetben ugyanis hosszú időt vesz igénybe, nemegyszer heteket, hónapokat.

Egy azonnali válságszituációban előfordulhat, hogy csak órákban számolhatjuk a döntés-előkészítésre rendelkezésre álló időt. A HIKOM erre elviekben és a gyakorlatban egyaránt képes. Néhány órán belül össze tud ülni és haladéktalanul meg tudja tenni a javaslatát a Kormány részére, amely képességét bizonyította az ukrán válsággal kapcsolatban.

A NATO által megküldött intézkedéscsomagok beazonosításakor és kiértékelésekor kiderült, hogy mindössze egyetlen intézkedés bevezetése tartozik a Kormány hatáskörébe, a többi ágazati szinten, az illetékes miniszter döntése alapján foganatosítható. A döntés-előkészítési folyamatban azonban Magyarország a NATO-hoz hasonló óvatosságot tanúsított, és az első csomagban az egyetlen, a Kormány hatáskörébe tartozó intézkedéssel együtt felterjesztette a Kormány részére jóváhagyásra az ágazati hatáskörbe tartozó intézkedéseket is. A Kormány – a HIKOM javaslatával

3 Crisis Management Exercise

4 A HIKOM a Kormány döntés-előkészítő, véleményező, javaslattevő szerve honvédelmi igazgatási kérdésekben. Vezetője a Honvédelmi Minisztérium Védelmi Hivatal főigazgatója, tagjai a minisztériumok és a fontosabb honvédelemben közreműködő szervek szakértői.

egyértéve – bevezette a saját hatáskörébe tarozó intézkedést, továbbá felhatalmazta az illetékes minisztereket az ő hatáskörükbe tartozó intézkedések bevezetésére. A széleskörű tárcaközi egyeztetés egyébként minden esetben megtörtént, ugyanis a HIKOM-ot összehívták akkor is, amikor valamely tárca a saját hatáskörében dönthetett volna az intézkedés bevezetéséről.

Az óvatosságon túl egyben hasznosnak is bizonyult ez az eljárásrend, mivel így a tárcaközi munkacsoport keretein belül minden ágazat általános tájékoztatást kapott a NATO aktuális helyzetértékeléséről, a Szövetség által bevezetett intézkedésekről, illetve a tagállamok felé irányuló kezdeményezéseiről. Emellett a minisztériumok képviselői rendszeresen ismertetni tudták egymással az egyes ágazatoknál folyó válságkezelési tevékenységet, az eddig foganatosított rendszabályokat, az elvégzett és folyamatban lévő feladatokat, továbbá meg tudták vitatni, hogy a NATO által kezdeményezett válságreakálási intézkedések vonatkozásában milyen egységes nemzeti álláspontot képviseljen Magyarország.

* * *

Az ágazati és szakmai vertikumot tekintve a bevezetésre javasolt intézkedések döntő többségénél a Honvédelmi Minisztérium volt az ágazati felelős szerv, míg egy esetben a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozott az intézkedés bevezetése. Az azonban minden egyes intézkedésre elmondható volt, hogy egyaránt tartalmazott katonai és civil elemeket, vagyis a Honvédelmi Minisztérium felelősségi körébe tartozó intézkedések mindegyikénél bevonásra kerültek civil szervek, szervezetek. Ennek megfelelően a rendelkezésre álló rendkívül rövid idő ellenére is viszonylag széles körű egyeztetést kellett lefolytatni. Másként fogalmazva elmondhatjuk, hogy megvalósult a modern válságkezelésben oly nélkülözhetetlen tárcaközi, szervezetközi együttműködés (interagency cooperation), illetve a katonai és civil képességek együttes koordinált alkalmazása, amely koncepció átfogó megközelítés néven került be a szakirodalomba.

Korábban, még a NIR kialakításának folyamatában tartott tárcaközi egyeztetések során a minisztériumok aggodalmukat fejezték ki amiatt, hogy a Gyűjteményben lévő intézkedések jogszabályban történő kötelező tételével egy – az ő kifejezésükkel élve – „kötelező rezsimet” kíván a Honvédelmi Minisztérium bevezettetni, amely ráadásul nem lesz összhangban a hazai jogszabályokkal, hatás- és felelősségi körökkel. Ezt kiküszöbölendő egy kompromisszumos megoldás született, amelynek értelmében a Gyűjtemény nem kötelezően alkalmazandó, hanem csak mintaintézkedéseket tartalmaz, amelyek mintegy segédeszközként szolgálnak, és amelyeken bármikor változtatni lehet, vagy azoktól teljesen eltérő más rendszabályokat lehet foganatosítani. Az ukrán válság során azonban a tárcák egyetlen esetben sem éltek e lehetőséggel, mivel munkájukat nagymértékben megkönnyítette, hogy volt előre elkészített intézkedés, amelyet csak elő kellett venni, így nem kellett néhány óra alatt a nulláról újakat alkotni. Ráadásul ezen intézkedések már előzetesen le lettek egyeztetve a közreműködőkkel, tehát bírták a potenciális beavatkozók egyetértését. Tulajdonképpen ez a legfőbb célja az NCRS és a NIR megalkotásának, hogy legyenek előre elkészített, egyeztetett, sőt a beavatkozók által begyakorolt intézkedések, amelyek bármikor azonnal elővehetők és használhatók. Ez kíváltképp

hasznos válsághelyzetekben, amikor az események drasztikusan felgyorsulnak és a döntés-előkészítésre, valamint döntéshozatalra rendelkezésre álló idő rendkívüli mértékben lerövidül.

Bordás Mária

Az aszimmetrikus hadviselés nemzetközi jogi kihívásai: a háború joga, az emberi jogok, és a büntetőjogi eszközök

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.125

*Inter Arma Enim Silent Leges*¹

Marcus Tullius Cicero

A hadviselés jogát elsőként az 1863-as Lieber törvénykönyv szabályozta, amely Lincoln elnök kérésére készült, az amerikai polgárháború hatására. Ez a törvénykönyv szolgált alapul a 20. század első felében született genfi és a hágai konvencióknak. A nemzetközi jog forrása még ezeken kívül az ENSZ Alapokmánya, a nemzetközi büntetőjog, és az emberi jogi egyezmények is.

A genfi konvenciót *humanitárius jognak* is nevezik, mivel rendelkezései nem a hadviselést szabályozzák, hanem azoknak a személyeknek az emberi jogait, akik a fegyveres konfliktusokhoz valamilyen módon kapcsolódnak: a hadifoglyokét, a sebesülteket és betegeket. A civilek és azok a katonák, akik megadták magukat, nem támadhatók.

Az emberi jogokon belül különösen az élethez való jog, valamint az emberi méltósághoz való jog élvez védelmet. Az előbbi a bírói ítéletek nélküli kivégzést, az utóbbi pedig a kegyetlen, vagy megalázó bánásmódot, a kínzást, a csonkítást tiltja.

A genfi konvenció hatálya kiterjed az állami hadsereg és a felkelők közötti fegyveres konfliktusokra is, amennyiben azoknak háború jellege van.

A háború joga, a büntetőjog, és az aszimmetrikus hadviselés

A háború joga kezdetben a hagyományos, szimmetrikus hadviselést szabályozta, de a ma már találunk az aszimmetrikus hadviselésre vonatkozó szabályokat is. A hágai konvenció alkalmazható az állami hadsereg és a milícia, illetve más fegyveres erő személyi állományára, ha azok tagjai egyenruhát és megkülönböztető jelzést viselnek, a fegyvert láthatóan hordják, felelős parancsnok alatt működnek, és tiszteletben tartják a háború jogát és szokásait. Ez a definíció pontosabb, mint a genfi konvenció meghatározása.

1 A háborúban a jog nem élő eszköz.

A hágai konvenció a háború két területét szabályozza. A *hadviselés joga* (Ius in Bellum) tartalmazza például a támadás, a védelem, a fehér zászló, a kapitulálás, a tűzszünet, a megszállt területek, a védett zónák, vagy a kémekkel való bánásmód szabályait. Ehhez a joganyaghoz tartoznak bizonyos tilalmak is, mint a népirtás és egyéb, háborús, és emberiség ellenes bűncselekmények, valamint a tiltott fegyverek használata. A *hadüzenet és a háborúindítás joga* (Ius ad Bellum) azt jelenti, hogy – ellentétesen a történelem során kialakult szokásjoggal, amely szerint a háború indítása megengedett, ha a hadüzenetet bejelentik – ez ma már főszabályként tilos.

Az aszimmetrikus hadviselés során, ha a hadviselő fél az egyik oldalról az állami hadsereg, a másik oldalról egy felkelő csoport, akkor jogi szempontból két eset lehetséges:

- A felkelők a nemzetközi jog hatálya alá tartoznak, ami azt jelenti, hogy annak szabályait be kell tartaniuk, de élvezik annak védelmét is.
- Az állam büntető hatalmával lép fel a felkelőkkel szemben. Ez utóbbi esetben rendőri eszközöket alkalmaz az állam elleni utcai erőszakos vagy fegyveres megmozdulások ellen, majd büntető eljárásban bűncselekmény (közrend és közbiztonság elleni bűncselekmények, összeesküvés, lázadás, alkotmányos rend megdöntése stb.) miatt a büntetőjogi felelősséget megállapítja.

Felmerül a kérdés, hogy ha a felkelőcsoport nem tartozik a hágai és a genfi konvenció hatálya alá (mert például nem rendelkezik a reguláris hadsereg kritériumaival, vagy nem tartja tiszteletben a nemzetközi jog normáit), akkor milyen jogot kell alkalmazni? A kormány elleni elégedetlenségnek számos formája lehet (például lázadás, forradalom, gerillaháború, szabadságharc, terrorizmus, polgárháború, összeesküvés, katonai puccs), amelyek nagy részét a felkeléssel szinonim fogalomként használják. A rendőri eszközök ezekben az esetekben nem elégségesek. Az utcai zavargások például megfékezhetők vízágyú, könnygáz, bevetésével vagy letartóztatásokkal, de egy forradalom, polgárháború, vagy gerillaháború elleni fellépés már mindenképpen katonai beavatkozást igényel. Ez utóbbi esetben – ha a fegyveres konfliktusban a háború joga és a humanitárius jog nem alkalmazható – az állami haderő számára két korlát akkor is létezik: az emberi jogokat nem sértheti, és nem követhet el nemzetközi bűncselekményeket.

A felkelések és a terrorizmus új vonásai

A felkelések és a terrorizmus már a történelem kezdetétől léteznek merényletek, vagy társadalmi csoportok lázadása formájában. A múlt század második felében a lázadás és a terrorizmus még élesen elkülöníthető volt egymástól. A lázadás ebben az időszakban még a gerilla-hadviselés formáit viselte magán, mint például Che Guevara forradalmi mozgalmi Dél-Amerikában. Ez olyan szervezett fegyveres megmozdulás volt, amelynek célja a kormány megdöntése, vagy gyengítése, ezáltal az autonómia, függetlenség, vagy egy demokratikusabb kormányzat megteremtése, és a háború jogának tiszteletben tartása.

A 20. század második felében a terrorista csoportok egyik részének (például a szélsőbaloldali olasz Vörös Brigádoknak, a német Baader-Meinhof csoportnak, illetve szélsőjobboldali a Ku-Klux-Klan-nak az Egyesült Államokban) extrém politikai céljai

voltak. A másik típust a területi függetlenségért küzdő terrorista csoportok alkották (például az írországi IRA vagy a baszk ETA), amelyek jellemző módszerei és eszközei a civil személyek és objektumok (infrastruktúra) elleni támadások, pszichikai eszközök (például a lakosság megfélemlítése vagy az állam túlreagálásának kiprovokálása) alkalmazása, valamint kiszámíthatatlan és véletlenszerű támadások. Általában titkos szervezetként működtek.

A 21. századtól azonban a terrorista csoportok tevékenysége és a felkelések már egyre kevésbé voltak élesen elkülöníthetők. Ennek oka, hogy a terrorista csoportok beszivárogtak, és beférkőztek a felkelő törzsi csoportok fegyveres konfliktusaiba (például az al-Kaida a tálibok és a pastuk közé, az AQIM és a hozzá tartozó csoportok, mint a MUJAHID, az Ansar al-Dine, az Ansar al-Sharia a tuaregek közé vagy az al-Kaidából kivált terrorista csoport a szíriai felkelők közé), kihasználva az államok gyengeségét. Jellemzővé vált, hogy a terrorista csoportok extrém politikai, és vallási célokat (mint az iszlám kalifátus létrehozását, és a sharia-jog bevezetését) kezdtek el követni. Ezek a csoportok a nemzetközi szervezett bűnözéssel is összefonódtak (a Boko Haram, az AQIM, vagy az al-Shaabab például emberkereskedelemmel, drog-, cigaretta-, fegyvercsempészettel, vagy kalózkodással jut hozzá jelentős pénzügyi forrásokhoz). A terrorista cselekmények újabbakkal is kiegészültek, mint például az öngyilkos merényletek, az emberrablások, túszejtések, rakétatámadások.

A terrorista szervezetek új vonása az is, hogy egyre inkább összefonódtak az állami szervekkel. Törvényes választások útján, amikor a terrorista szervezetek (például az Ansar al-Dine Líbiában, az Islamic Group és az Iszlám Dzsihád Egyiptomban, vagy az Islamic Salvation Front Algériában) tagjai bekerültek az állam törvényhozó és végrehajtó szerveibe. Egyiptomban a Morsi kormány, vagy az Islamic Salvation Front törvényes választások útján szerezte meg a parlamenti többséget.

A terrorista csoportok máskor erőszakosan szerezték meg az államhatalmat és iszlám kalifátust hoztak létre (például az Iszlám Államot Irak és Szíria egyes területein, Észak-Szudánban, illetve Szomáliában). A Hezbollah kvázi saját államot hozott létre Dél-Libanonban, és mint „állam az államban” funkcionál. A terrorista csoportok – kihasználva a politikai hatalmi vákuumot – terrorista bázisokat létesítettek (például Líbiában, Maliban, Szomáliában, Libanonban, Irakban), de sokszor az állam által kevésbé kontrollálható sivatagos, vagy sziklás hegyi területeken (például az afganisztáni Tora Bora hegységben, vagy az észak-afrikai Szaharában) rendezkedtek be. Egyes felkelő csoportok (például a függetlenségükért harcoló kurdok, vagy csecsenek) terrorista módszereket kezdtek el alkalmazni.

Új vonása a terrorizmusnak a Bin Laden és al-Zavahiri által létrehozott *globális terrorizmus* ideológiája, amelynek fő célpontja a Nyugat. Bin Laden halála, és az al-Kaida meggyengülése után, az utódszervezetek (például az Iszlám Állam, vagy az észak-afrikai AQIM és szervezetei), már egyre kevésbé követik a globális terrorizmus ideológiáját, céljuk inkább helyi jellegű (kivétel ez alól az al-Shaabab). A globális terrorizmus hanyatlása összefügg a nyugati országok sikeres terrorizmus-ellenes tevékenységével is, amely a nyugatról kiszorította a terroristatámadásokat.

Az új hadviselési formák jellemzői és a nemzetközi jog

Az aszimmetrikus hadviselés új formáival (ti. a terrorizmus és a felkelés összefonódásával) szemben az állam új hadviselési formákat alakított ki, mivel – mint ahogy utaltunk rá – erre a rendőri eszközök már nem voltak alkalmasak. Ilyen például a külső katonai beavatkozás más állam területén (például Irakban, vagy Afganisztánban, Izrael a Hamasz ellen). Szokatlanul új formája az aszimmetrikus hadviselésnek a célzott megsemmisítés, amelyet főként az USA alkalmaz a közel-keleti terrorista csoportok ellen. Jellemzőek a fegyverszállítások, zsoldosok küldése, katonai létesítmények engedélyezése, mint ahogyan az történt például az iraki kurdok, vagy a szíriai ellenzék esetében.

Főszabályként a nemzetközi jogban tilos az olyan állami beavatkozás, amely más állam szuverenitását sérti (például a más állam ellen alkalmazott fenyegetés, vagy fegyveres erőszak, és minden más eszköz, például a terrorizmus támogatása). Jogszerű a beavatkozás, ha, azt maga kormány kéri. Egyéb esetekben az állam agresszornak minősül, kivéve, ha az ENSZ BT határozatában megállapítja, hogy a megtámadott ország a nemzetközi békét sérti, vagy veszélyezteteti, illetve, agressziót követett el, de az ENSZ BT határozata nélkül is, megilleti az országokat az egyéni, vagy a kollektív önvédelem joga, ha fegyveres támadás éri őket. Agresszió minősül a fegyverek és fegyveres erők alkalmazása, a hadüzenet, megszállás, annektálás, bombázás, blokádnak, vagy fegyveres csoportok küldése.

A 9/11-es terrortámadás után az ENSZ 1368-as határozata kimondta, hogy az al-Kaida támadása a nemzetközi békét és a biztonságot veszélyeztette, valamint hogy az elkövetőket, szervezőket és támogatókat bíróság elé kell állítani, és felelősségüket meg kell állapítani. Ez a határozat inkább csak deklarációnak tekinthető, és rendelkezései többféleképpen értelmezhetők. Az USA ezt a határozatot úgy értelmezte, hogy bár nem az afgán állam támadta meg, de mivel az nem adta ki Bin Ladent, ezért részt vett az USA elleni agresszióban, ami jogi alapot adott az ország elleni háborúhoz.

Az USA és Nagy Britannia az iraki háború megindítására az önvédelem jogát alkalmazta széleskörűen (az ENSZ BT határozatának hiányában), hivatkozással arra, hogy Irak nem tartotta be az ENSZ BT által hozott korábbi, a nukleáris energiával kapcsolatos határozatokat, valamint hogy az ország súlyosan sérti az emberi jogokat. Egyik esetben sem volt megalapozott a *Ius ad Bello* alkalmazása.

Az Izrael által, a Hamasz ellen indított háborúk jogosak az önvédelem alapján, ennek ellenére az ENSZ BT több ízben elmarasztalta Izraelt, hogy a fegyveres támadás túllépett az arányosság követelményén, és ezért agresszornak minősítette.

A leginkább problematikus terület a célzott megsemmisítés (targeted killing) amelyet az USA drón- és légitámadásokkal, vagy speciális erők műveleteivel hajt végre. Ilyen volt Bin Laden likvidálása is, amely bár szükségszerű volt, mégis jogellenes. Ugyanis egyik államnak sincs joga fegyveres eszközöket alkalmazni egy másik állam területén, a terroristákat csak bíróság elé lehet állítani.

Az iraki terrorista foglyok esetében, akiket a CIA Guantanamon levő támaszpontonra szállított, és ott évekig tartott embertelen körülmények között, az USA Legfelsőbb Bírósága kimondta, hogy – bár esetükben a hágai konvenció nem alkalmazható –

megilleti őket a tisztességes eljáráshoz való jog. Végül a foglyokat amerikai bíróságok elé állították, és a felét a felmentették. (A terrorizmus elleni büntetőjogi eszközök alacsony hatékonyságára utal az a tény, hogy az így felmentett foglyok később az Iszlám Államhoz csatlakoztak.)

Ugyancsak sokat vitatott a nemzetközi jogban, hogy a civilek mely esetben támadhatók, mivel a fegyveres beavatkozások során csaknem lehetetlen a terrorista személyektől való elkülönítésük. Sőt, a Hamász sokszor élőpajzsként használja saját lakosságát az izraeli fegyveres támadásokkal szemben.

A nemzetközi büntetőjog, a *ius cogens* elve alapján alkalmazandó, ha valamely személy háborús és emberiségellenes bűncselekményt követ el. Ekkor a 2002-ben, Hágában létrehozott Nemzetközi Bíróság jár el akkor is, ha az ország, amelynek az adott személy az állampolgára, nem akarja, (például Uganda, Kongó, Szudán, Ruanda, Sierra Leone) vagy nem tudja (például Irak) büntetőjogilag felelősségre vonni.

A nyugati államokban a terrorizmus elleni küzdelem, mint jogi probléma úgy vetődik fel, hogy az alkotmányos jogok, mint egyéni szabadságjogok milyen mértékben korlátozhatók a biztonságot garantáló hatékonysági követelmények érdekében. A terrorizmus elleni hatékony fellépés például szükségessé teszi a személyes adatok gyűjtését, elemzését, összekapcsolását ujjlenyomat, DNS, profil-azonosítás, levelek megszerzése, telefonbeszélgetések lehallgatása, vagy azonosítási technikák (test, arc, szem, fül) alkalmazása formájában. Tervezett, hogy a terroristákkal való bármilyen kapcsolattartást már önmagában is bűncselekményként szabályozzák.

A hatékonyság feltételezi a bevándorlási korlátozásokat, a szigorúbb határellenőrzést, mint például vízumellenőrzés, azonosítás, elektronikus regisztráció, határátlépés gyors nyomon követése, vegyi és biológiai fegyverek azonosítása. Szükség van a szervezett bűnözés elleni fokozott küzdelemre, ami a bankszámlák befagyasztásával, a magánvagyonok lefoglalásával, a pénzmosás elleni intézkedésekkel, illetve a feketelisták alkalmazásával érhető el.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a nemzetközi jog „puha jog”, vagyis főszabályként akkor alkalmazható, ha az adott nemzetközi jogi egyezményt egy ország aláírja. Rendelkezései túl általánosan megfogalmazottak, amelyek tényleges tartalma a nemzetközi szervezetek esetjogának értelmezési gyakorlatában nem mindig állapítható meg. Ugyanakkor politikailag is befolyásolt, mivel az ENSZ BT tagjai a világ legerősebb államai, amelyek egyhangú döntése szükséges, így a politikai érdekek mindig hangsúlyos szerepet kapnak.

Az aszimmetrikus hadviselés jelenlegi formáinak jelentős részét a nemzetközi nem szabályozza, azaz joghézagok jönnek létre. A hazai büntetőjog eszközei egyre inkább alkalmatlan eszköznek tűnnek, amelyből levonható a következtetés, hogy a nemzetközi jogi szabályok újragondolása – különösen a fegyveres beavatkozásokkal, az emberi jogokkal, a civilek elleni támadásokkal, valamint az állampolgári jogok korlátozásával kapcsolatban – újra gondolandók.

RENDÉSZETI SZEKCIÓ¹

Fehér Zoltán

Gondolatok az aszimmetrikus rendészeti kihívásokról és a lehetséges válaszokról

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.130

A mai konferencia délelőttjén az előadók körbejárták, és megpróbálták minden igényt kielégítően megfogalmazni az aszimmetrikus hadviselés fogalmát. Elhelyezték különböző korokban, vizsgálták a fogalmat tartalmi elemei szerint, illetve meghatározták, hogy milyen kritériumok tartoznak a fogalomkörhöz. Nekem, mint rendőrnek, aki e témakörben kevésbé járatos, teljesen egyértelművé vált, hogy egy olyan komplex kérdéskörrel állunk szemben, amelynek tartalmi kellékei koroktól, rendszerektől és a fogalom alkotójától nagymértékben függték és függnék ma is.

Tanulmányaim és azon keresztüli értelmezésem szerint számomra az aszimmetrikus hadviselés definíciói közül Porkoláb Imréné az egyik legkézenfekvőbb és legelfogadhatóbb. Szerinte a „... gerilla hadikultúra része, a nem állami, nem reguláris, hanem sok esetben önszerveződő, felszereltségében és logisztikai ellátottságában gyenge hadviselő feleket jellemzi, amelyek célja az ellenségnek tekintett állami vagy idegen hatalom meghátrálásra kényszerítése, vagy megdöntése és a hatalom átvétele”.² Azaz, az aszimmetrikus hadviselést választó fél meglévő erőit titokban tartja, külön-külön helyezi el, az adott feladatra gyűjti össze és koncentráltan, az ellenség lehetőleg legérzékenyebb pontját támadva vívja meg harcát. E kiemelt jellemzők, valljuk meg, jelentős hasonlóságot mutatnak a rendészet és a bűncselekmények elkövetőinek viszonyrendszerével.

Az aszimmetria fogalomrendszere a rendészeti szakterületen sem ismeretlen. A Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozat 48. pontja külön megfogalmazza azon biztonsági kihívások körét, amelyek a rendészetben aszimmetrikusnak tekinthetők: „A terrorizmus, a szervezett bűnözés, az egyéb illegális tevékenységek jelentette aszimmetrikus fenyegetések, más globális, regionális és belső kihívások, valamint a politikai, katonai és gazdasági információk megvédése szükségessé teszi, hogy az ország rendelkezzen erős felderítési és elhárító képességgel.”³

A terrorizmus és szervezett bűnözés elleni fellépés terén az állami szervek széles körének van feladata e kérdések kezelésében, azonban míg a terrorizmus felderítése, elhárítása fő feladatkörként a Terrorelhárítási Központhoz, addig a szervezett

1 Levezető elnök: dr. Kovács Gábor r. dandártábornok, PhD, az NKE rektorhelyettese.

2 Porkoláb Imre: Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai. Forrás: http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_32.html Letöltési idő: 2014. 10.14.

3 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozat – Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Forrás: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=146225.213089 Letöltve: 2014. 10. 30.

bűnözés kezelése elsődlegesen az általános rendőri feladatokat ellátó rendőri szervezet speciális egységeihez tartozik. Mindazonáltal egyéb fegyveres szervezeteknek is feladatuk az említett két fenyegetéssel szembeni fellépés, így különösen a válságkövetekben jelen lévő, feladatokat ellátó Magyar Honvédség munkatársainak kell az eszkalálódott szituációban az elsődleges helyszíni beavatkozásokat elvégezni. E gondolatokat támasztották alá a plenáris ülésen elhangzott számadatok is, amelyek szerint a terrorizmus elleni fellépés megoldása 43%-ban politikai, 40%-ban rendészeti és 7%-ban katonai beavatkozás eredményeképpen, 10%-ban pedig „magától” oldódik meg.⁴

Az aszimmetria rendészeti aspektusból elsősorban a saját biztonság- és képességfelfogásunkban jelenik meg. Vagyis az aszimmetria a rendészet viszonyrendszerében nem feltétlenül a szemben álló félről, hanem rólunk szól, hiszen mindkét fél (ti. a rendőr és a bűnelkövető is) azzal harcol, amivel tud.

A társadalom és az azt képviselő jogalkotó joggal várja el a rendészeti szervektől – jelen esetben elsősorban a rendőrségtől –, hogy hatékonyan lépjen fel ezen aszimmetrikus kihívásokkal szemben. Ahhoz, hogy megtudjuk, mit is várnak el a rendészeti szervezetektől e kihívások elleni fellépés terén, mindenképpen figyelembe kell venni, hogy a rendészet milyen társadalmi, történelmi körülmények között működik. Vizsgálni kell azt is, hogy milyen szervezeti, jogi környezetben, nem utolsósorban milyen rendészeti elvek mentén feleljen meg az e kihívások támasztotta követelményeknek.

A rendészeti feladatok rendőrségen belüli megoldása terén különböző rendőrségi modellek keretében kívántak hatékony válaszokat adni a rendészeti aszimmetriára, a rendészeti kihívásokra. De függetlenül attól, hogy mely rendőrségi modell megközelítésében, azaz

- a rendőrség közigazgatásban elfoglalt szerepe,
- az államhoz, az igazságszolgáltatáshoz való viszonya,
- a feladat- és hatáskör megosztása alapján,
- a rendészeti stratégiai fő irányanyainak mentén,
- vagy éppen szakmai ágazati felosztás alapján

szervezték-e a rendészeti szervek munkáját, tényként szögezhetjük le, hogy az eddigi rendőrségi modellfelfogások egyikében sem volt tapasztalható az, hogy az aszimmetrikus rendészeti kihívásokra mindenki számára megfelelő hatékonysággal választolt volna a rendészet.

A rendészeti szervekkel szemben támasztott követelmények szerint azoknak mindenkor jogszerűen, szakszerűen és szolgáltatászerűen kell eljárniuk. A jogszerűség a hivatali tevékenység jogi rendjének elsajátítását és annak alkalmazását jelenti a konkrét jogesetekre. A szakszerűség a szükséges szakmai ismeretek, gondolkodásmód és cselekvési készség birtoklását jelenti. A szolgáltatászerűség pedig az

4 Padányi József: Az aszimmetrikus hadviselés során alkalmazható illetve alkalmazandó eljárások, eszközök módszerek, Az aszimmetrikus hadviselés konferencia, Budapest, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, 2014. november 12.

ügyintézés belső szabályainak ismeretét és követését, a hivatal közfeladatainak ismeretét és vállalását jelenti.⁵

E fenti keretrendszer szükségképpen korlátozza a rendészeti fellépés lehetőségeit, így a rendőrség csak e behatárolt „mozgási” körben veheti fel a küzdelmet a bűnelkövetőkkel szemben. Azaz, ha kizárólag gyakorlati, eredményorientált szempontból közelítünk a fenti kitételekhez, be kell vallanunk, hogy ezek a jogállamiság alapjait jelentő, annak elengedhetetlen kellékeit alkotó kritériumok jelentősen befolyásolják, sok esetben nehezítik a bűnözés elleni fellépés, így a bűnüldözés hatékonyságát.

Milyennek is kell lennie a modern rendőrségnek?

- Érvényesül a jog uralma és az emberi jogok tisztelete (a rendőrség a jog „had-serege”), és ezzel egy időben törvényes és eredményes.
- A belső munkamegosztásban elkülönül a közbiztonsági őrködő, a veszélyelhárító karhatalmi és a bűnüldözési funkció.
- Biztosítottak a legkorszerűbb tudományos-technikai feltételek.
- A vezetésben érvényesülnek a szervezés- és vezetéselmélet élenjáró módszerei.⁶

A fenti kritériumrendszert azért tartottam fontosnak hangsúlyozni, mert egyértelműen következik belőle, hogy a rendészeti szervek szigorú keretek által szabályozott környezetben kénytelenek fellépni a bűnelkövetőkkel szemben. Ezzel szemben nemcsak maga a jelenség, a szervezett bűnözés viseli az aszimmetria jegyeit, hanem a rendőrök és a bűnelkövetők egymáshoz való viszonya is aszimmetrikus, különösen a rendőrség feladati körébe tartozó szervezett bűnözéssel összefüggésben. Míg a rendőröknek a korábban ismertetett viszonyrendszeren belül kell az elvárt hatékonyságot produkálni, addig a „másik” oldal, azaz a bűncselekmények elkövetőinek jellemzői az alábbiak:

- jogellenesség – de a törvényesség látszata;
- a mesterségesen szabott keretek hiánya;
- anyagi, pénzügyi, technikai lehetőségek – minél nagyobb anyagi haszonszerzésre törekvés;
- mély konspiráltság;
- feladatmegosztás melletti szoros, rendszeres együttműködés.

Idézzük emlékezetünkbe a szervezett bűnözés fogalmát, amely szerint annak „... legfőbb jellemzője, hogy több, egymással szoros és rendszeres kapcsolatban álló bűnözői csoport végzi, amelyek célja az, hogy – törvénytelen tevékenységüket lehetőleg törvényesnek feltüntetve – minél nagyobb nyereségre tegyenek szert. Ezek a csoportok magát a szervezett bűnözői hálózatot sokszor sejtyszerűen építik fel, azaz önállóan, egy központi vezetéstől függetlenül követik el a bűncselekményeket. (A szervezett bűnözői csoportok egy sajátos formájában, a maffiában azonban szigorú alárendeltségi viszony van a tagok között.) Az egy hálózatba tartozók között azonban olyan szoros és rendszeres az együttműködés, hogy egy szervezethez tartozóknak lehet őket tekinteni.”⁷ Itt szeretnék visszautalni azokra a párhuzamokra, hasonlóságokra, amelyek

5 Kozáry Andrea: Nemzetközi összehasonlító szervezettan. (Kézikönyv a RTF Mester szak hallgatóinak) Budapest 2008. Rendőrtisztai Főiskola, 19. old.

6 Finszter Géza: A rendészeti szervek működésének jogi alapjai. (RTF Mester szak) Budapest, 2008, 149–150. old.

Porkoláb Imrének az előadás elején idézett aszimmetrikus hadviselés fogalma és a szervezett bűnözés fogalma között fennállnak.

Visszatérve a rendészet és a bűnelkövetők viszonyrendszerére, a két oldal közötti aszimmetria eredményezhet túlzónak tűnő állami válaszreakciókat, mint például speciális börtönöket, különleges szabályozókkal, extrém környezetben, illetve vezethetnek a rendészeti munkatársak részéről jogellenes, a szabályzók túlmutató reakciókhoz. Az extrém fogva tartási körülményekre és módszerekre Guantánamo lehetne a leginkább eklatáns példa, azonban az ismerethiányból eredeztethető, felkészületlenséggel összefüggő, vagy kiélezett situációhoz köthető szélsőséges rendőri reakciókra napi rendszerességgel találhatunk példákat magyar és nemzetközi viszonylatban egyaránt.

Az emberi erőforrások kezelésében való jártasság napjainkban nemcsak a versenyszférában a siker, az eredmény kulcs tényezője, hanem a közsférában is, így mindkét viszonyrendszerben stratégiai kérdés. A munkatársak szakképzettsége, tudása, elkötelezettsége és motiváltsága a szervezetek egyik legfőbb erejét alkotja.⁷

Megítélésem szerint a megfelelő szakmai tudás és képzettség megszerzése, mindezek szinten tartása, aktualizálása eredményezheti azt, hogy a rendészeti szervek munkatársai az aszimmetrikus kihívásokra jogszerű, szakszerű, szolgáltatászerű válaszokat adjanak.

Jómagam közel 30 éve dolgozom a rendőrség különböző – elsősorban bűnügyi – szakterületein, a KERA Magyar Nemzeti Iroda vezetőjeként immár több mint 7 éve foglalkozom nemzetközi szakmai tanfolyamok, szemináriumok, hospitálások szervezésével, lebonyolításával. Ezt megelőzően korábban beosztott bűnügyi szakemberként, illetve középvezetőként, jelenleg a továbbképzések szervezőjeként, megvalósítójaként voltam és vagyok érintett a bűnügyi szakemberek továbbképzésében. Ezért választottam ezt a kutatási témát. Éppen ezért is örülök különösen annak, hogy az európai uniós rendészeti továbbképzéssel foglalkozó ügynökség, a CEPOL mellett olyan, nem elsősorban képzési feladatra létrehozott szervezetek, mint például a FRONTEX, az EUROPOL is kínál képzési felületet. Mások pedig saját eredményeiket bocsátják rendelkezésre az eredményes továbbképzés megvalósítása érdekében, mint például az EMCDDA vagy az OLAF.

A nem európai uniós, de mindenképpen európai léptékben működő AEPC (Európai Rendőrfőiskolák Szövetsége) illetve a magyar–osztrák közös alapítású Közép-európai Rendőrákadémia (KERA, németül MEPA) ugyancsak számtalan rendezvényével járulhat hozzá a megfelelő egyéni rendészeti felkészültséghez, ezen keresztül az egyes tagállamok és az Unió egészének biztonságához.

A hazai továbbképzés területén a 2/2013. BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek hivatásos állományú tagjainak továbbképzési és vezetőképzési rendszeréről, valamint a rendészeti utánpótlási és vezetői adatbankról szóló

7 Biztonságpolitikai szemle. Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület,
Forrás: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=77
Letöltési idő: 2014. 10. 31.

8 Forrás: www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/.../5_humaneroforras_men.ppt Letöltési idő: 2014. 10. 14.

szabályozás⁹ kiváló keretet biztosít a rendőrök számára a szakmai tudásszint megtartásához, fejlesztéséhez.

Amint azt a 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozattal elfogadott Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája is megfogalmazza, maximálisan ki kell használni az aszimmetrikus rendészeti kihívások elleni felkészülés lehetőségeit a hazai és az Európai Unió adta kereteken belül. A 49. pont szerint különös figyelmet kell fordítani „... az új bűnözési jelenségek megismerésére, a legjobb gyakorlatok átvételére.”¹⁰ Mint ahogyan azt Varga János 2013-ban Pécsen megfogalmazta, „... a képzés tervezhető, de hatékonysága függ a biztonsági kihívások időbeni felismerésétől és az azokra adott átgondolt reakcióktól is. A konkrét reakciókat a képzési rendszer felépítése, állapota, az adott új biztonsági kihívások jellege, megjelenési formái határozzák meg.”¹¹ Éppen ezért a jövőben a szervezet által nyújtott ismeretaktualizáló, fejlesztő továbbképzési programoknak illeszkedniük kell a munkakörökből fakadó képzési igényekhez; tekintettel kell lenniük a szervezet, illetve a kihívásokat támaztató „környezet” jövőbeni fejlődésére, változásaira is. Ilyenek különösen a bűnözés változása, fejlődése, új bűncselekményfajták megjelenése, a bűnözési arányok módosulása, a bűncselekmények jellegében bekövetkező változások. A végrehajtó állomány fejlesztése az egyén és a szervezet közös érdeke.

Visszaulva a nemzeti biztonsági stratégiában foglaltakra, a jó gyakorlatok átvétele mellett – egyetértve más e témában publikálók véleményével – megítélésem szerint is

- „különösen nagyobb hangsúlyt kell helyezni a határokon, kontinenseken átnyúló rendészeti együttműködésre”;¹²
- a szakmai ismereteket aktualizáló, ismeretfejlesztő továbbképzések szervezésére, amelyek
- aktuális élethelyzeteket dolgoznak fel, azokhoz igazodva célcsoport-, téma- és feladat-specifikusan, minőségbiztosítási rendszerhez kötötten, visszatérően, folyamatosan tartalmukat tekintve aktualizált képzésekként valósulnak meg.

Az alap-, közép- és felsőfokú képzés, a szakirányú továbbképzések vertikális és horizontális fejlesztése, valamint a hazai és külföldi szakmai ismeretszintet aktualizáló továbbképzések együttes rendszere lehet az egyik helyes út – egy lehetséges válasz –, amelyet az aszimmetrikus rendészeti kihívásokra adhatunk.

9 2/2013. (I. 30.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek hivatásos állományú tagjainak továbbképzési és vezetőképzési rendszeréről, valamint a rendészeti utánpótlási és vezetői adatbankról. Forrás: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=158730.261357, Letöltés: 2014. 10. 31.

10 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Forrás: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=146225.213089 Letöltve: 2014. 10. 30.

11 Varga János: Biztonsági kihívások – képzési reakciók. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs, 2013. 89 p.

12 Sallai János: A globalizáció nemzetközi kihívásai. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs, 2013. 40. p.

Sallai János

A rendészet kihívásai napjainkban

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.135

A rendészet létrejött valószínűleg az ősközösségek felbomlásához, az első államok kialakulásához köthető, ám pontos meghatározása források hiánya miatt nagyon nehéz. Ugyanakkor megállapítható, hogy minden korban más-más aktuális kihívás tette próbára a rendészet területén szolgálatot teljesítőket. Így az ókorban a tűzrendészet szabályozásáról maradtak fenn források, mivel a városlakók számára főleg a tűz jelentette az egyik fő veszélyforrást. Később az ipari forradalmak, a polgárosodás eredményeként megváltoztak az élet és munkakörülmények. Ezáltal lényegesen több veszélyforrás leselkedett a polgárookra, és hatványozottan jelentkezett a biztonság iránti igény.

A magyar rendészet történetében Karvasy Ágoston 1862-ben megjelent Közrendészeti tudomány című munkájából tudjuk, hogy *„A közrendészeti tudomány (Polizeywissenschaft) azon elveknek foglalatja, melyeknek alkalmazása által az államban a fenyegető veszélyek és háborítások közvetlenül elháríthatnak, azoknak káros következtetései megszüntetnek vagy enyhíttetnek, és az emberek finomabb szükségletei, melyeket a magasabb műveltség kíván, kielégíttetnek. A veszélyek és a háborítások, melyeknek elhárítása a közrendészeti tudomány tárgyát képezi, származhatnak vagy az emberek gonosz akaratából, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől, azaz az emberi akaratától független eseményektől.”* Ezek a veszélyforrások az elmúlt két évszázadban megváltoztak, megsokszorozódtak, többek között a motorizáció elterjedésével, a légi forgalom rendszerbeállításával, a hadi fegyverek robbanásszerű fejlődésével.

A XX. század végén egy új társadalmi formával kellett megismerkednünk, amely azóta életünk szerves részévé vált, ez pedig a globalizáció. A rendészet elméletének egyik jeles kutatója, Szamel Lajos 1985-ben *A modern rendészet fogalom és következményei* című cikkében elemezte a rendészet elméletével foglalkozó német és magyar tudósok (Stein, O. Mayer, Concha, Magyary stb.) nézeteit, továbbá közzétette a rendészet fogalmát. E publikációban azonban nemcsak a rendészet elméletével, történetével, hanem jövőjével is foglalkozott és 1985-ben a következőkben látta a rendészet jövőjének kihívásait, kockázatait:

- szervezett terrorizmus,
- a kormány érdekkörében létrejövő maffiák, lobbyk elszaporodása,
- a fegyver- és kábítószer-kereskedelem világméretű üzletággá válása,
- a közélet világszerte észlelhető korrumpálása,
- az ipari technológia (géntechnológia, adatátviteli forradalom stb.) robbanásszerű fejlődése miatt a személyiségi jogok sérülése.¹

1 Szamel Lajos: *A modern rendészet – fogalom és következmények*. In: Jubileumi tanulmányok (40) (szerk. Ádám Antal) Pécs, 1985. Janus P. Tudományegyetem és Jogtudományi kara. pp. 253–264.

1985 nagyon fontos a dátum. Ebben az időben hazánkban még nem terjedt el a globalizáció fogalma, és az arról alkotott nézetek. Ezért is jelentősek Szamel Lajos megállapításai a rendszet veszélyforrásait és az arra adandó válaszokat illetően.

1985 óta – először főleg az USA-ban, később az egész világon – behatóan kutatják a globalizáció témakörét. A globalizáció eredményeként napjainkban a Föld „globális faluvá” zsugorodott.

Mára számtalan fogalom létezik a globalizációra, melyek közül számomra egyik legjobban alkalmazható Ulrich Beck által leírtak, amely szerint: *„A globalizáció a mindennapi cselekvés meg tapasztalható határnélküliségét jelenti a gazdaság, az információ, az ökológia, a technika, a transzkulturális konfliktusok és a civil társadalmak különböző dimenzióiban.”* A Beck által megfogalmazottak közül kiemelném a határnélküliséget, amely a világ hétköznapijaiban lehetővé tette az áruk, a szolgáltatások, a munkavállalók, a turisták szabad áramlását az egész glóbuszon, amivel egyben nagyon sok újabb veszélyforrást teremtettek.

A globalizáció értelmezésénél – úgy gondolom – számunkra további segítséget jelent Anthony Giddens meghatározása, amely szerint a *„... globalizáció a világot átfo- gó társadalmi kapcsolatok intenzitásának növekedése, amely révén távoli helyek úgy kapcsolód- nak össze egymással, hogy az egyik helyen bekövetkező eseményeket sok kilométernyi távolság- ban lejátszódó folyamatok befolyásolják, és viszont”*. Giddens szerint, korunkban a térbeli és időbeli jelenlétet megkövetelő „szemtől szembe” kölcsönhatása csökken, ugyan- akkor egyre inkább előtérbe kerülnek a hely és az idő kötöttségeitől elszakadó gazda- sági, társadalmi kapcsolatok.

Korunkban természetessé vált, hogy az internet, a mobil kapcsolattartás nem igényel személyes jelenlétet az üzletkötés vagy más, hagyományos tevékenység vég- zése (például pénzügyek intézése, utalások stb.). A globalizáció lényege pedig éppen ez a változás. A hely és az idő kötöttségeitől elszakadó interakciók teszik lehetővé azt, hogy a földrajzi helyek, valamint az ott található szereplők közötti kapcsolatok, köl- csönös függésrendszerek is globális léptékűvé szélesedjenek.

A világ tulajdonképpen egy nagy faluvá zsugorodott, ahol mindenki függ min- dentől, mindenkitől. Ma nem szabad azt mondani, hogy ami az USA-ban vagy Kíná- ban történik, az messzi van, és nem érinthet bennünket Európában, vagy Magyaror- szágon. (Gondoljunk a thaiföldi árvízre, amely miatt mikrochipek ottani gyártása egy időre leállt, ezáltal elmaradtak a Japánba való beszállítások, amelynek az európai autógyártásra gyakorolt hatása nagyon rövid időn belül bekövetkezett.)

A fenti bevezető után vázlatosan a globalizáció főbb jelelmzői következnek:

- a világ összekapcsoltsága;
- a növekedési kényszer erősödése;
- gazdasági, kulturális homogenizáció, fogyasztói társadalom;
- a gazdasági polarizáció, a jövedelmi különbségek növekedése;
- a gazdasági, politikai hatalom koncentrációja a demokratikusan ellenőrzött szférán kívül;
- túlnépesedés erősödése;
- környezeti, szociális problémák erősödése;
- állampolgári jogok eróziója;
- az információs és kommunikációs technológiák fejlődése, gyorsulása.

A fentiekből jól kivehető, hogy a globalizáció révén a világ nagy léptékű változásokon ment át és ez jelenleg is zajlik. Mindezek nemcsak a gazdaságra, politikára, hanem a rendészetre is hatással vannak, és a jövőben is hatással lesznek.

A világ kitárulkozása, az emberek szokásainak megváltozása, az ipari technológiai fejlődés felgyorsulása, az adatátviteli forradalom eredményeként az információáramlás, a digitalizáció eredményeinek hétköznapivá válása egyben új veszélyforrások megjelenését is jelenti. Úgy gondolom, mindezt már 1985-ben jól látta Szamel Lajos, ám természetesen mindent részletesen nem tudott prognosztizálni. Véleményem szerint a globalizációs folyamatban az elkövetkezendő időszakban a következő főbb kihívások, kockázatok jelentkeznek a rendészet területén:

- A világ összekapcsoltságából adódóan a szervezett bűnözés felerősödése, a cyber-bűnözés folyamatosan új lehetőségeket jelent a bűnözés elitjének számító cyber-bűnszervezeteknek. Így az adathalászoknak, akiknek célja, hogy minél rövidebb idő alatt a lehető legtöbb, anyagi haszonszerzés céljára jól használható adatokat megszerezzék különböző módon (például e-mail,² SMS küldésével, internet alapú telefonálásra épülő csalással), továbbá trójai programok³ küldése. A határok nélküli és arctalan számítógépes bűnözés,⁴ ami már önmagában sajátos és egyedi bűnüldözési kihívásokat teremt.⁵ Ezen kívül új, de sajnos egyre elterjedtebb lehetőséget biztosít az internet a gyermekek online szexuális zaklatására.
- A nemzetköziesedés, a személyek, a munkaerő szabad áramlásának térnyerése, és az észak–dél közötti eltérő életminőség miatti migráció, amely évente több százmilliós vándorlást jelent a földön. A migrációra mára rátelepedett az embercsempészás, a prostitúció, a gyermekkereskedelem, a szervezett bűnözés, és más kiemelt bűncselekmények, amelyek kezelése, az ellenük való küzdelem, a világ összes államának rendészeti szervei számára az egyik legnagyobb kihívás. A rendészeti szervek számára megnehezíti a fellépést, hogy a migrációban negatív szerepet játszó szervezett bűnözés jelentős anyagi hasznot húz, amely révén hozzájuthat a legmodernebb okmányhamisító eszközkhöz.

2 Az adathalászat egyik legegyszerűbb, talán legkedveltebb módszere, hogy hamisított e-mail címről figyelmeztető e-mailt küldenek egy adott bank nevében, majd jelszóváltoztatást (vagy PIN-kód azonosítást) kérnek, mely segítségével már be is tudnak hatolni a gondatlan, megtévesztett felhasználó bankszámlájára. E módszer továbbfejlesztett változata, hogy a megtévesztett felhasználót e-mailben küldött link megadásával egy adott weboldalra irányítják, amely az adott bank, hitelintézet, internetes kereskedés honlapjának tökéletes másolata. Ezt követően már egyszerű számukra a helyzet, és végrehajthatják a bűncselekményt, azaz vásárolhatnak, pénzt utalhatnak át a gondatlan felhasználó számlájáról.

3 A recept egyszerű, mivel mindannyian netezünk, netezés közben különböző fájlokat töltünk le, így a nagyméretű adatcsomaggal együtt egy kicsi, nem kért trójai program észrevétlenül landol a gépünkön. Ez a trójai program, miután már „megtelepedett” könnyedén kezeli a bankművelet, amely révén az indított utalás a célbankszámla számát kicserélésével a csaló bankszámlájára érkezik.

4 Egy példa a sok közül: az interneten keresztül, összehangolt „művelet” keretében néhány óraleforgása alatt 26 ország bank automataiból mintegy 45 millió dollár értékű készpénz eltulajdonítása. Forrás: Interpol konferencia (ORFK) 2013. 05. 16.

5 Elhangzott: Interpol konferencia (ORFK) 2013. 05. 16.

- Az ipari-technológiai forradalmak, fejlődés következtében mára szinte korlátlan lehetőség áll rendelkezésre bármilyen termék, okmány, valuta stb. kiváló minőségű hamisítására. Így a termékek, okmányok beazonosítása komoly nehézségek elé állítja a szakembereket. A tömegtermékek esetén az átlagfogyasztó számára reménytelen az eredeti és a hamis termék közötti különbség felismerése, ami számára akár végzetes is lehet (például élelmiszer, gyógyszer termék vásárlása esetén) 3D-s nyomtatók szerepének felértékelődése, elterjedése.
- Bár a terrorizmus születése nem köthető a globalizációhoz, de annak napjainkban történő Földünk bármelyik pontján bekövetkezéséhez nagyobb lehetőséget biztosít a globális világ.
- Globális felmelegedés hatására bekövetkezett katasztrófák, veszélyhelyzetek rendészeti kihívásai (például az árvíz, a migráció, az édesvíz hiánya stb.).
- Földünk népessége a XX. században megháromszorozódott, mára túljutott a 7 milliárd lakoson. A kialakult demográfiai krízis, illetve a szegénység a világ számos országában jelentős kihívás elé állította az adott ország politikai vezetését, és társadalmi konfliktusokat generált, illetve a jövőben generálni fog.
- A környezeti ártalmak fokozódása és a gazdasági esélytelenség növekedés következtében kialakult veszélyhelyzetek, katasztrófák rendészeti feladatai.
- A globalizáció zászlóshajói, a multinacionális vállalatok átalakították a gazdasági erőtereket, jelentős politikai befolyásra tettek szert, amely által meggyengítették a nemzetállamok befolyását, akaratát.

Természetesen minden kihívásra nem áll rendelkezésre azonnal hatni tudó megoldás, de az elmúlt időszak tapasztalataiból merítve vannak olyan megoldások, amelyek a kockázatok hatását csökkenthetik, még ha felszámolni azonnal nem is tudják. Véleményem szerint az alábbi alternatívákat megoldási lehetőségekként kezelhetjük a jövőben:

- Globális rendészeti kihívásokra globális, a kor színvonalán kommunikáló szupranacionális rendészeti együttműködést biztosító szervezet létrehozása.
- A nemzeti rendőrségnek tiszta rendészeti jellegű feladatrendszer biztosítása.
- A globális együttműködés érdekében a nemzeti rendőrségeknél a harmonizált nyelvképzés megvalósítása
- A globális rendészeti kihívások kezelésére, feltárására, globális rendészeti kutatások elindítása, annak személyi, tárgyi és intézményi feltételeinek biztosítása.
- A bűnözők azonosítására képes több funkciós adatbázis létrehozása (például a körözöttek digitális arckép-, hangazonosítása a világ bármely pontján).

Istvanovszki László

A szervezett bűnözés elleni harc új stratégiája és taktikája

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.139

*„A szervezett bűnözés nem más, mint
a társadalom ellen folytatott gerillaháború.”*

Lyndon B. Johnson, az USA 37. elnöke

A mai napon, ezen a konferencián nyilván sok hasznos és tudományos szempontból értékes előadás hangzik el az aszimmetrikus hadviselés témakörében, mint ahogy fontos kutatások, disszertációk, cikkek és könyvek jelentek meg az elmúlt időszakban. Az előadások zöme a témát főleg a terrorizmus viszonylatában taglalja. Én – korábbi szakterületemnek megfelelően – korunk egy másik biztonsági kockázatának, a szervezett bűnözésnek az oldaláról kívánom megközelíteni, ráadásul rendőri és büntetőjogi szemszögből. Mi több, megpróbálom élesen elhatárolni e két kockázati formát okai, motívumai és céljai, majd pedig az ellenük alkalmazható stratégia és taktika tekintetében, egy ilyen behatárolt idejű előadás adta lehetőségen belül.

Visszaulva az idézetre, elsőként vizsgáljuk meg azt a kérdést, hogy valóban háború-e a szervezett bűnözés elleni küzdelem, melyre többek között több külföldi speciális rendőri egység elnevezése utal, melyekben megtalálható a „combat” kifejezés. Amennyiben összehasonlítjuk napjaink háborúit a történelem klasszikus összecsapásaival – például a mexikói kormányerőknek a kábítószerkartellekkel vívott, immáron hét éve tartó, közel ötvenezer polgári áldozatot követelő harcát a 201 évvel ezelőtti, Népek Csatájának elnevezett Lipcsei Csatával – nem kell hosszasan magyaráznom mit is jelent az aszimmetrikus hadviselés doktrínája. Államok és szövetségi rendszerek reguláris erői vívják ezt a küzdelmet, a nemzeti és transznacionális, sőt transzkontinentális bűnözéssel, kábítószerkartellekkel, bűnszervezetekkel, terrorszervezetekkel.

Második lépésként vizsgáljuk meg, azt a problémát, hogy korunk két, kiemelkedő közbiztonsági kockázata: a szervezett bűnözés és a terrorizmus, mutat-e hasonlóságot, átfedést, ebből kifolyólag kezelhetők-e azonos módszerekkel? A kérdést néhány évvel ezelőtt egy konferencia keretében az Európai Unió szakemberei is megvitatták, majd arra a megállapodásra jutottak, hogy kimutatható módszerbeli és bizonyos esetekben szervezeti átfedés, ám jól elhatárolható motívumaik és céljaik miatt az ellenük való fellépés stratégiáját elkülönítve kell kezelni.¹

Bűnüldöző szemmel a nyilatkozat mögé tekintve valóban igazolható, hogy a terroristák – főleg eszközcselekményként – elkövetnek olyan bűncselekményeket, melyek egyébként a szervezett bűnözés kategóriájába² sorolhatók (embercsempészet, gépjárműlopás, illegális kábítószer-kereskedelem, emberrablás, pénzmosás stb.).

1 Vö. EU La-Gomeriai Nyilatkozata

2 L. 1999. évi LXXV. tv.

A szervezeti hasonlóság is igen meggyőző módon igazolható, amennyiben összehasonlító elemzésnek vetjük alá a magyar büntetőtörvénykönyv bűnszervezetre és terrorszervezetre vonatkozó meghatározásait:

<i>TERRORISTA CSOPORT</i>	<i>BŰNSZERVEZET</i>
három vagy több személyből álló	három vagy több személyből álló
hosszabb időre szervezett	hosszabb időre szervezett
összehangoltan működő	összehangoltan működő
csoport	csoport
állam, nemzetközi szervezet kényszerítése, alkotmányos, társadalmi, gazdasági rend megzavarása, erőszakos megváltoztatása, lakosság megfélemlítése, személyek elleni erőszak alkalmazása, jelentős anyagi javak hatalomba kerülése, ezen célok eléréséért más meghatározott bűncselekmények elkövetése céljából	célja ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntethető szándékos bűncselekmények elkövetése

Az eltérés tehát nem módszereikben, még csak nem is feltétlenül szervezeti felépítésükben, sokkal inkább okaikban, céljaikban és motívumaikban keresendő.

A terrorizmus motivációs céljait az ENSZ is vizsgálta. Megállapítása szerint a legfőbb okok között a gazdasági javak egyenlőtlen elosztását (mely a szegénységet és nyomort újratermeli), a szabadságjogok tömeges megsértését, továbbá a természeti erőforrások gátlástalan kiaknázását azonosíthatjuk.³ A diagnózis láthatóan nem újkeletű, azonban (elég csak a Közel-Keletről lassan az egész bolygókra kiterjedő konfliktusra utalni) napjainkra is igazolható.

A szervezett bűnözés motívuma és hatásmechanizmusa valóban eltérő, burjánzó rákos daganatként telepszik rá a társadalomra és a gazdaságra, az erőszak és a korrupció eszközeit, valamint saját normarendszerét tudatosan, célirányosan alkalmazva. Ami útjában álló akadályként befolyásolással eltávolítható azt megveszi, aki nem korrumpálható azt pedig fizikailag megsemmisíti.

Igen jól igazolható mindez az olasz terrorizmus és az olasz maffia elleni küzdelem emblematisz alakjai: Falcone és Borsalino bírók, Dalla Chiesa csendőrtábornok tragikus sorsa által. Utóbbi élettörténete témánk szempontjából még egy fontos tanúsággal szolgál: ő volt az, aki képes volt felszámolni katonai eszközökkel és módszerekkel a Vörös Brigádok terrorszervezetet, Palermo prefektusaként azonban csúnyán alulmaradt a szicíliai maffiával szembeni harcban. Tehát a két biztonsági kockázat jelentős különbséget mutat a vele szemben alkalmazható, alkalmazandó stratégiák és taktikák vonatkozásában is.

Visszakanyarodva a konferencia tárgyához, próbáljunk arra a felvetésre reagálni, hogy az aszimmetrikus hadviselés katonai doktrínájának alkalmazásával eredményesen kezelhetők-e az új biztonsági kihívások. Hogy egyszerűsítsem a kérdést, Irak és Afganisztán után, Szaddam Husszein, Kadhafi és Bin Laden után stabilabb,

3 Vö. ENSZ Genfi Egyezmény (1949)

biztonságosabb lett-e a világ? Vajon nem született-e helyükbe még nagyobb biztonsági probléma? Gondolok itt az igen agresszívan terjeszkedő Iszlám Államra, a konfliktusok miatti migránsok millióira, akik az új hazájukban a terrorizmus és a szervezett bűnözés utánpótlását képezik. Megfelelően kezeli-e tehát a világ ezeket a konfliktusokat?

A terrorizmussal mélyebben foglalkozó szakértők szerint maga a probléma az alábbi képlettel írható le:

$$\text{TERRORIZMUS} = \text{MOTIVÁCIÓ} + \text{MŰVELETI KÉPESSÉG}.$$

Talán a képlet jobb oldalán található két tényező aránytalanságában, aszimmetriájában kell keresni a kudarc okait. A műveleti képesség célszerű és szükséges rombolásán túl nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a motivációs okok csökkentésére.⁴ Ezzel megakadályozhatnánk a probléma újratermelődését.

Felkészülésem során egy, e témakörben íródott doktori értekezést ajánlottak figyelmembe. A szerző dolgozatában és kutatása során azt a hipotézist próbálta igazolni, hogy az általa „... *negyedik generációs kihívásnak definiált biztonsági kihívás nem egyszerűen rendészeti és nem is egyszerűen katonai probléma, ezért a kizárólag rendészeti és kizárólag katonai eszközök nem elegendőek*”.⁵ Tökéletesen egyet lehet érteni a felvetéssel, még e kettő kombinálása esetén is figyelemmel kell lenni a feladatorientált arányokra.

Azonban én egy másik aszimmetriára is felhívnám a figyelmet, amit a katonai-rendészeti eszközök és az igazságszolgáltatási eszközök aránytalansága mutat. Amennyiben abból indulunk ki, hogy ezek a negyedik generációs kihívások, melyeket a terrrorszervezetek és bűnszervezetek jelentenek, mind a szervezeti struktúra, mind a tevékenység alapján a büntetőtörvény által szankcionált magatartások, az eljárásoknak lehetőség szerint a bíróságok előtt kell befejeződni. A *lehetőség szerint* kitétel azt jelenti, hogy minden esetben, ha az elfogás során nem tanúsítanak olyan fegyveres ellenállást, mely a fegyverhasználatot indokolja.

A hazai kriminalisztika történetéből is tudunk példákat felhozni arra, hogy bizony megoldható a terrrorszervezetek vagy éppen bűnszervezetek elleni felderítés a jogállamiság keretein belül, a sikeres felderítés büntetőeljárást, majd pedig jogerős ítéletet eredményezhet. A rendszerváltás utáni korszak talán első és legmeggrázóbb terrorcselekménye volt az 1991-es Ferihegyi úti robbantás, melyben a felderítést a BRFK Életvédelmi Alosztálya folytatta. Már a nyomozás kezdetén is látni lehetett, hogy a bűncselekmény motívumai és ennek megfelelően elkövetői is az országhatáron kívül esnek, Oroszország, Németország és Közel-Kelet irányába mutatnak. Ennek ellenére hagyományos és szisztematikus adatgyűjtés, szemle, szakértői vizsgálatok történtek. Sok évvel később, a német Vörös Hadsereg Frakció (RAF) felszámolása során a német kollégáknál keletkeztek azok az információk, melyek pontosan

4 L. a Genfi Egyezmény megállapításait.

5 Kiss Álmós Péter: *Negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai*. Budapest, 2011. ZMNE.

illeszkedve a hazai nyomozáshoz, válaszokat (és tetteseket) eredményeztek az itthon történetekhez.

Egy hasonló példa hozható a szervezett bűnözés kategóriájában. 1998 nyarán nagy erejű pokolgép robbant Budapest belvárosában, az Aranykéz utcában, megölve a magyar alvilág egy prominens személyét, ügyvédjét és további két vétlen járőkelőt. A cselekmény, a felderítési és nyomozási adatok szerint, része volt az évek óta tartó magyarországi bandaháborúnak, mely hasonlóságot, sőt szervezeti és módszerbeli átfedést mutatott a politikai pártok székházai, politikusok lakásai ellen végrehajtott robbantásokkal. Ebben az esetben is bebizonyosodott, hogy a bűncselekménynek jelentős külföldi száalai is vannak. Hosszú és aprólékos felderítés, nyomozás vette kezdetét nemzetközi együttműködésben, mely több mint tizenöt év után éppen most zárul a bíróság előtt. A párhuzamosan lefolytatott szlovákiai parlamenti vizsgálatok feltártak egy háttérben húzódó titkosszolgálati akciót, mely *Omega* fedőnéven futott, célja a térség destabilizálása volt az EU-integráció időszakában.⁶

Ezeket a példákat annak alátámasztására hoztam, hogy igazoljam, miszerint a katonai, nemzetbiztonsági és rendőri módszerek eredményesen kombinálhatók, majd az igazságszolgáltatás rendszerébe terelhetők.

- Tekintsük át mindezek után, hogy az Európai Unió keretein belül, illetve nemzeti szinten milyen stratégiák és taktikák alkalmazhatók eredményesen a szervezett bűnözés elleni harcban. Mindenekelőtt a szervezett bűnözés jellemzőit kell pontosan meghatározni, ekkor van esélyünk bármilyen stratégiát és taktikát ellene alkalmazni. Abból kell kiindulni, hogy valamilyen társas elkövetési alakzatban ölt testet, ami lehet egy jól szervezett csoport, bűnszervezet vagy éppen a maffiaszintet elérő struktúra.
- Második jellemzője, hogy tömeges illegális igényeket elégít ki, áruk vagy szolgáltatások formájában, nemzeti és nemzetközi keretek között.
- Működése során korrupciót és erőszakot alkalmaz, saját fegyverbeszerzési csatornáit vannak.
- Az illegálisan szerzett javakat tisztárra mossa, a legális gazdaságba fekteti.

Ezek a szempontok jelennek meg az EU Belső Biztonsági Stratégiájában, mely az öt lépés a biztonságosabb Európa felé alcímet viseli. A legfontosabb biztonsági kockázatok között állít fel rangsort, köztük van a súlyos és szervezett bűnözés és a terrorizmus.⁷ A taktikai ajánlások pedig az öt évre szóló akcióprogramokban jelennek meg, például a korábbi nagy változásokat hozó Hágai Programban és a jelenleg futó Stockholmi Programban.

A szervezett bűnözés új irányai és módszerei új megközelítést igényelnek mind tagállami, mind pedig közösségi szinten. Új doktrína a bűnügyi kockázatelemzésen alapuló praokatív fenyegetettség-értékelés (korábban OCTA, most SOCTA), illetve az elemzéssel interaktív módon támogatott új Európai Bűnügyi Hírszerző Modell (ECIM) alkalmazása.

⁶ Mitro Jelentés.

⁷ COM (2010) 673.

Mint a Rendészettudományi Kar oktatója, örömmel számolhatok be arról, hogy mindezek a változások a hazai bűnügyi tisztképzésben is megjelennek: meghirdetjük a bűnügyi hírszerző szakirányt, illetve a mesterszintű képzés új specializációkkal bővült, a szervezett bűnözéssel és a bűnügyi kockázatelemzéssel, kockázatkezeléssel. Mind nemzeti, mind pedig közösségi szinten a felderítő munka taktikájának meghatározásakor nagy hangsúlyt kell helyezni a szervezett bűnöző csoportok, bűnszervezetek gazdasági hátterének feltárására, a felderítés és nyomozás során a bűnös eredetű anyagi források, eszközök felkutatására, lefoglalására, a gazdasági alapok szisztematikus felszámolására. Az alkalmazott taktika része a bűnszervezetté válást előjelző információk beszerzése és folyamatos elemzése, megfelelő indikátorok alkalmazása, melynek célja, hogy a magasabb bűnügyi kockázatot jelentő bűnözői struktúrák számát csökkentsük, a meglévők felszámolásával és bomlasztásával, másrészt pedig az újak szerveződésének megakadályozásával.

Összegző gondolatként megállapítható, hogy ezek a vizsgált biztonsági kockázatok nem öröktől fogva léteztek, nem is minden államban előfordulók. Tehát a velük szemben alkalmazott stratégiák és taktikák helyes alkalmazásával, a társadalmi, gazdasági és politikai okaik és hátterük felszámolásával, a nemzetbiztonsági, katonai, rendvédelmi és igazságszolgáltatási szervek tervszerű együttműködésével megszüntethetők.

Sárkány István

A terrorizmus jelene és jövője

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.143

Korunk egyik legfontosabb, legizgalmasabb kérdése, hogy Francis Fukuyama vagy Samuel Huntington gondolatait igazolják-e a jövőnk történései. Fukuyama álláspontja szerint a történelem nem egyéb, mint nagy szétbomlások és újjászerveződések sorozata. A modern demokráciákkal e sornak a végére értünk, az ideológiák közti harc véget ért. Huntington állítása szerint az ún. endista álláspont téves, mert a politikai ideológiák civilizációkon belüli összezapását a vallás és a kultúra civilizációk közötti összezapása váltja fel, melynek következtében a nyugati civilizáció csak egy lesz a sok közül és nem is a legerősebb. Ez utóbbi álláspont mérvadó dokumentációja a kereszténységnek és az iszlámnak mintegy tizennégy évszázadon átívelő, változó intenzitással, de mindig a hatalomért és a lelkekért folytatott küzdelme. Mindez történt annak ellenére, hogy a Koránban foglaltak alapján kizárt, hogy az ember erőszak hatására vegye fel hitét, mert a 2. szúra 256. verse szerint: „Nincs kényszer a vallásban”.

Megállapítható az is, hogy bár a terrorizmus nem kizárólag az iszlám világ sajátja, nem hagyható figyelmen kívül az a tényező, hogy az elmúlt évek leghírhedtebb akcióit az iszlám nevében követték el, s noha a terror kialakulásában, terjedésében nem tekinthető meghatározó tényezőnek a vallás, látni kell, hogy e folyamatban a vallás mozgósító ereje rendkívül nagy. Az iszlám konzervatív tömegeire jellemző

az állandóság, a homogenitás, a tekintélytisztelet, s így a nyugat sokszínűsége, változása, szabadsága beláthatatlan számára, amit fenyegető veszélyként appericipiál. Ez utóbbiakat a létét fenyegető kihívásként éli meg, amire nem az általában vett iszlám, hanem annak sivatagi szárnya a támadó etnocentrizmusára épülő terrorakciókkal válaszol. A terrorizmusnak a hitbe integrálásával a gazdagot szegényebbé, álláspontjuk szerint ennek révén az elosztást igazságosabbá, a globalizációt az izoláció irányába, a centrumot a periféria felé fordulóvá kívánják változtatni.

E bevezető gondolatok tükrében kap különös jelentőséget korunk egyik legnagyobb kihívásaként a terrorizmus a prognosztizálhatósága. A tárgyban az előrejelzést nehezíti a terrorizmus nemzetközileg elfogadott, egységes definíciójának hiánya. Az ellene történő fellépést pedig az, hogy a terrorista irregulárisan, rejtőzködve, láthatatlan ellenségként, hadüzenet nélkül harcol. Nem könnyít a helyzeten az sem, hogy ha az elkövető számára cselekménye túlélésének nincs jelentősége, az a büntetés visszatartó hatására épülő biztonság struktúráját teljesen erodálja, s fokozottan előtérbe helyezi a megelőző biztonsági intézkedések – esetenként jogkorlátozással járó – rendszerét.

A tárgyban a prognózisok két típusa ismert. Az egyik kifejezetten a terrorizmus várható alakulásával, minőségének, jellegének módosulásával, a másik a nemzeti és/vagy a nemzetközi terrorizmus jövőjét közvetve befolyásoló feltételrendszerrel kapcsolatos. Ez utóbbi körben különösen jelentős az Egyesült Államok Nemzeti Hírszerzési Tanácsának (National Intelligence Council – NIC) *Global Trends 2025: A Transformed World* című nagy jelentőségű, a világrend, a gazdasági és a katonai hatalom átrendeződéséről, a klímaválságról szóló, 2008. november 19-én közzétett, hosszú távú prognózisa, melyben a 2025-ig, sőt több tekintetben 2050-ig terjedő időszakban bekövetkező változásokat összegezte. A továbbiakban az előadásban említett előrejelzések a hivatkozott prognózisra épülnek.

Valamennyi ismert amerikai előrejelzés a nemzetközi terrorizmus globalizálódását, a terrorszervezetek irányításának virtuálissá válását, eszköz- és módszertárának folyamatos megújulását, az USA külföldi érdekeltségeinek, objektumainak növekvő fenyegetettségét és a potenciálisan veszélyeztetett személyek körének szélesedését jelezte. Kiemelték a terrorszervezet tömegpusztító eszközök megszerzésére irányuló erőfeszítéseinek növekedését.

Több anyag figyelmeztetett, hogy a „szétszóródó”, virtuálisan irányítottá vált al-Kaida – az elektronikus, információs bázisra támaszkodva – központ nélküli, önállóan tevékenykedő terrorcsoportokra esik szét. Kiemelték: a radikális politikai iszlám 2025-ig potenciális tényező marad a közel-keleti térségen kívül is és hatásait – főként a szokásaikat, hagyományaikat makacsul őrző migránsokat és a társadalom peremére szorultakat illetően – Európára is törekszik áterjeszteni.

A nemzetközi terrorizmus jövőjét befolyásoló tényezők

A nemzetközi terrorizmus jövőjét kedvező irányban befolyásoló tényezők például

- a 2001. szeptember 11. utáni nemzetközi összefogás, a globalizált terrorizmus elleni küzdelem globalizálódása, a demokratikus államok terrorizmus elleni szövetsége;

- Oroszország és Kína csatlakozása az Egyesült Államok nemzetközi terrorizmus elleni küzdelméhez;
- Oszama Bin Laden 2011. május 2-án történt likvidálásával az al-Kaida elvesztette karizmatikus vezérét;
- az Egyesült Államok és az Európai Unió közötti, valamint az Európai Unión belüli, a nemzetközi terrorizmussal kapcsolatos titkosszolgálati források cseréjének fejlődése;
- a katasztrófa-megelőzési szervezet terrorcselekmények következményeinek csökkentésére, minimalizálására való felkészítése.

Kedvezőtlen hatások például

- az elő- és közép-ázsiai, továbbá a közép- és dél-afrikai térség egyes államainak és területi egységeinek súlyos társadalmi, politikai, gazdasági ellentmondásoktól, etnikai, vallási feszültségektől terhes viszonyai;
- a közel-keleti térség békéjének veszélyeztetettsége;
- a demokrácia erőszakos exportjának kísérlete és csődje a társadalmi, gazdasági fejlődés alacsonyabb fokán megrekedt Afganisztánban és Irakban;
- az Iszlám Állam megjelenése.

Új kihívások

Az új kihívások körébe az utóbbi évtizedek során bekövetkező jelentős nemzetközi, társadalmi, gazdasági, politikai, civilizációs, vallási, etnikai, természeti, környezeti változások sorolhatók. Ezek világviszonylatban közvetve kedvezőtlen irányban befolyásolhatják a nemzetközi terrorizmus alakтанát, oksági hátterét, komplex következményeit, megelőzését, továbbélését és jövőjét. A továbbiakban – ezek közül – a legfontosabbakat összegezem:

- Az Európai Unió és tagállamai nemzetközi pozícióinak gyengülése.
- A Nyugat erkölcsi, kulturális hanyatlása, politikai megosztottsága. Huntington külön is kiemeli, hogy a Nyugat jövője s más társadalmakra gyakorolt hatása nagyrészt attól függ, hogy képes-e megbirkózni azokkal a tendenciákkal, melyek a muzulmán és ázsiai erkölcsi fölény veszélyével fenyegetnek.
- A nyugati civilizáció abszolút és relatív demográfiai zsugorodása. „1910-ben a föld 1,6 milliárd lakosa közül 40% tartozott a nyugati civilizáció politikai fennhatósága alá. 2025-re a 8,5 milliárdra becsült lakosságnak csak 10,1%-a fog oda tartozni.”
- Az új, a közel- és távol-keleti nemzetközi feszültségforrások kialakulásának következményei.
- Új világrend kialakulása elsősorban az Egyesült Államok és Kína, továbbá az USA és Oroszország között viszonylatban; Kína és India világhatalmi pozíciójának erősödése.
- A demokrácia és a jogállamiság exportjának erőltetése azokba a térségekbe, ahol sem feltételei, sem hagyományai nincsenek.
- Huntington következtetése szerint a jövő veszélyes összeütközéseit valószínűleg a nyugati arrogancia, az iszlám intolerancia és a kínai magabiztosság robbanó elegye okozza majd.

- Az atomhatalmak számának növekedése. Ha Irán is előállítja, egy sor ország is ürügyként használva fejlesztésbe foghat.
- A prognózis szerint a második világháború után kialakult nemzetközi rend 2025-re teljesen átalakul: megerősödnek az új nagyhatalmak, a globális gazdaságban egyre nagyobb szerephez jut a Kelet; az USA gazdasági hatalma csökken (2025-re az Egyesült Államok csupán egyike lesz a nemzetközileg szerephez jutó tényezőknek, ennek megfelelően csökken az USA világpolitikai dominanciája); a globális gazdaság motorjaivá egyre inkább a megerősödő keleti nagyhatalmak válnak.
- A feltörekvő BRIC-államok (Brazília, Oroszország, India és Kína, időközben a Dél-Afrikai Köztársasággal kiegészülve BRICS-államok) felgyorsult gazdasági fejlődésükkel az Egyesült Államok szintjének közelébe történő felzárkózása.
- A korábban kettészakadt társadalmakban – a globalizáció hatására – kialakul egy harmadik harmadnyi, az esélytelen kirekesztettek lakossági rétege. Gönczöl Katalin szerint a globalizáció társadalmi következményeként hamarosan a Föld lakosságának egyharmada is képes lesz megtermelni a teljes népesség számára szükséges javakat. A kétharmadnyi többségből egyharmad helyzete bizonytalan, a piac befogadó képességének megfelelően alakul, és kedvezőbb helyzetekben a szolgáltatások területén találja meg státuszát. A harmadik harmadnyi lakosság pedig állás és foglalkozás nélkülivé, gazdaságilag haszontalanná, társadalmilag feleslegessé válik. Mindezek miatt a kirekesztettek előbb vagy utóbb az egész társadalom számára biztonsági kockázatot jelentenek. Álláspontja szerint a kirekesztettek közül kerülnek ki a legaktívabb társadalomellenes és lázadó erők, továbbá a devianciák, különösen a vagyon elleni és az erőszakos bűncselekmények leendő elkövetői és a terroristák.
- A világ fejlett és legfejlettebb államai nem képesek a harmadik világ gazdasági talpra állításának anyagi, pénzügyi fedezetét biztosítani.
- A „harcos iszlám” nemzetközi terjeszkedése, az iszlám további radikalizálódása.
- 2010. óta a muzulmánok és a keresztények közötti ellentéteknek a korábbinál jelentősebb kiéleződése, a vallási alapú erőszak, a támadó muzulmánok és a védekező keresztények közötti összecsapások előfordulásának gyakoribbá válása.
- A felderítést nehezítő tényező a nyugati államok állampolgáraiként élő (akár ott is született) – áttért, vagy már eleve muszlim – szélsőséges vallási nézetek rabjává válók számának növekedése.
- A volt Szovjetunió és Jugoszlávia területén a „vegytiszta” nemzetállamok vízióját kergető erők a terrorizmus új táptalaját jelentik.
- Az éghajlati viszonyok visszaállíthatatlan megromlása.
- A világ népességének 8–9 milliárd főre növekedése következtében jelentkező, az alapvető élelmiszerekkel való ellátatlanság veszélye, a szociális egyenlőtlenségek elmélyülése.
- Számolni kell az egészségügyi helyzet általános romlásával, új fertőző betegségek terjedésével.

- Növekvő környezeti katasztrófák bekövetkezése.
- Fontos veszélyforrás a tömegpusztító fegyverek elterjedésének lehetősége.
- Végül utalni kell a globális informatikai rendszerek megnövekedett sebezhetőségére.

A jövőre vonatkozó legborúsabb feltételezés szerint a terrorizmus viszonylag rövid időn belül nukleáris jelleget ölthet. Ebben az esetben nem ormótlan rakéták, hanem bóröndök és hátizsákok lesznek a hordozó járművek.

A jövő terrorizmusa

Az eddigiek alapján egyértelmű, hogy a terrorizmus Oszama a Bin Laden halálával nem ért véget. Huntington szerint napjainkra lezárult a dekolonizáció folyamata, és a gyarmati függetlenségi háborúkat felváltották a függetlenné vált országok közötti konfliktusok. 2001. szeptember 11. óta világossá vált, hogy a „nagy háborúkat” a nemzetközi terrorizmus váratlan támadásai válthatják fel.

Ami a jövőt illeti a hagyományos eszközökkel megvalósított, nagyobb veszteségeket okozó terrortámadásokkal a világon bárhol számolhatunk. A terroristák által a jövőben használni kívánt eszköznek kicsinek, olcsónak, könnyen szállíthatónak, a helyszínen könnyen beszerezhetőnek és/vagy előállíthatónak, nagy félelmet keltőnek kell lennie. Emiatt az összehangolt több kicsi támadás nagyobb veszélyt, jelentősebb közösségi félelmet válthat ki.

A jelen és a jövő viszonylatában röviden foglalkozni kell napjaink leghírhedtebb terrorista szervezetével, az Iszlám Állammal (más néven Iraki és Levantei Iszlám Állam vagy Iraki és Szíriai Iszlám Állam), mely magát kalifátusnak kikiáltva a világ minden muszlimja fölötti vallási fennhatóságot hirdeti. Megalakulását 2014. június 29-én proklamálta egyszemélyi vezetője: Abu Bakr al-Bagdadi, aki magát Mohamed leszármazottjának tekinti. A Bagdadi Egyetemen PhD fokozatot szerzett, s az interneten lévő fotója – az ott írtak szerint – egy korábbi rabosítása során készült, s az Abu Bakr név megegyezik a Mohamedet követő első kalifa nevével.

Az Iszlám Állam állami feladatokat, funkciókat nem lát el, az ENSZ BT hivatalosan is terrorszervezetnek minősítette, melyet egyetlen állam sem ismert el. A terrorszervezet az iszlám hit és a saria (az örökérvénnyel bíró isteni kinyilatkoztatás által szentesített vallásjog) kíméletlen értelmezésével brutális – irgalmat nem ismerő – erőszakot alkalmaz síiták és keresztények ellen.

* * *

Összegezve: a nemzetközi terrorizmus jövőjének, a jövő terrorizmusának kilátásai lehangolóak és nyugtalanítóak. Az elmúlt évtizedek és napjaink terrortámadásai azt igazolják, hogy a nemzetközi terrorizmus felett nem lehetséges a teljes győzelem. Az afganisztáni háború tanulságai megerősítették, hogy a terrorizmus, mint ideológiai, politikai mozgalom ugyan megrendült, de halálos sebet nem kapott. Az Oszama Bin Laden személye elleni műveletek is csak közel tíz év alatt értek be. A történetek arra utalnak, hogy a nemzetközi és a nemzeti terrorizmus nemcsak korunknak, de a jövőnknek is az egyik negatív jellemzője, az emberiség történetének sajátos, változó intenzitású, apokaliptikus kísérő jelensége marad.

Beigazolódott, hogy a demokratikus államok éppen társadalmi berendezkedésük jellege, a jogállamiság követelményrendszerének érvényesítése folytán – a terrorizmussal szembeni harcban – bizonyos értelemben védtelenek. A terrorcselekmények megelőzését, elhárítását teljes bizonyossággal egyetlen hatalom sem garantálhatja. De beigazolódott az is, hogy korunkban a demokrácia exportja is sokkal bonyolultabb, mint ahogyan korábban az amerikai vezetés gondolta.

Bár a bevezetőben feltett kérdésre csak a jövő adhat választ, mégis a jelen történései tükrében megállapítható, hogy a huntingtoni álláspont látszik beigazolódni.

Az előadás összegzése és konklúziójaként hivatkozom egy minden tekintetben mértékadó véleményre: II. János Pál pápa fogalmazott úgy, hogy a „... hívőknek – tartozzanak bármely valláshoz is – azt kell hirdetniük, hogy soha nem lehetünk boldogok egymás ellenében”.

Szuhai Ilona

A terrorizmus sajátos formája Törökországban

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.148

A terrorizmus általános helyzete

Törökország több évtizede prioritásként kezeli a terrorizmust. Napjainkban is aktívak a széparatista és a szélsőséges csoportok az országban. A legjelentősebb széparatista szervezet a Kurd Munkáspárt (török nevének betűszava: PKK), amelyet terrorszervezetként tart nyilván Törökország mellett az EU és az USA is. A PKK többször megváltoztatta elnevezését (Kurd Szabadság és Demokrácia Kongresszusa – KADEK, illetve Kurd Népi Kongresszus – KONGRA-GEL), és ernyőszervezeteket hozott létre. A Kurd Községek Uniója – KCK mozgalom igyekszik valamennyi kurd politikai csoportot tömöríteni. A PKK-n kívül több kisebb baloldali terrorcsoport is jelen van az országban. Ezek közül a legfontosabb a Forradalmi Népi Felszabadítási Párt/Front – DHKP-C, amely 2013-ban egy súlyos, halálos áldozatokkal járó öngyilkos robbantást hajtott végre az ankarai USA nagykövetség ellen, az indokolás szerint a csoport az USA külpolitikája ellen lépett fel a támadással. A vallási alapú terrorszervezetek 2001. szeptember 11. után kerültek a középpontba. Törökországban mintegy 10 ilyen szervezet ismert, azonban az al-Kaida és a török Hizbullah kivételével a többi csaknem megszűnt.

Politikai és katonai vezetők gyakran hangoztatják, hogy a PKK olyan Törökországnak, mint az al-Kaida az USA-nak.¹ A PKK törökországi tevékenységének gyökerei azonban összekapcsolódnak a történelemmel.

1 <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/a-different-war-on-terrorism-the-us-turkey-and-the-pkk> (Megnyitva: 2014. november 9.)

Történelmi gyökerek

Ma a 25–30 millióra becsült kurd népesség az egyik legnagyobb olyan etnikai csoport, amely saját állam nélkül létezik Törökország, Irán és Szíria területén.² A kurdkérdés egyidős a modern Törökországgal. A modern Török Köztársaságnak központi eleme a nacionalizmus. Az eszmevilág alapvető részét képezi. A nacionalizmus szellemében történő nevelés már az általános iskola legalsó osztályában elkezdődik és a későbbiekben is egy általánosan használatos „eszköz” a politika számára.³

Az Oszmán Birodalom szétesését követő sèvres-i szerződés 1920-ban nemzetközileg elismerte a kurd népnek az autonómiához és a függetlenséghez való jogát. 1923-ban azonban a lausanne-i békeszerződés megpecsételte a törökországi kurdok sorsát. Ebben a szerződésben ugyanis felülvizsgálták és részben megváltoztatták a sèvres-i békeszerződést. A lausanne-i szerződés értelmében, Törökországban csak vallási kisebbségek léteznek, tehát a muzulmán vallású kurdokat nem tekintik kisebbségnek, ezért kisebbségi jogokat sem követelhetek a múltban. Kemal Atatürk nacionalista politikájának egyenes következménye lett az a több mint 30 kurd lázadás, melyek ellenére a török vezetés a kurd nép teljes asszimilációját tűzte zászlajára, s ennek során bezárták a kurd iskolákat és megtiltották a kurd nyelv használatát.⁴

Abdullah Öcalan, színrelépésével azonban változott a helyzet, és a hirtelen feltámadó kurd nemzettudat több ezer, mindenre elszánt ellenséget szült Törökországnak. Az 1978-ban megalapított PKK klasszikus sztálinista struktúra szerint épült fel, tagsága és vezetői ismertek.⁵ A szervezet 1984-ben kezdte meg fegyveres harcát az önálló Kurdisztán megteremtéséért. A szervezet vezetőjét 1999-ben halálra ítélték, a büntetést azonban 2000-ben életfogytig tartó börtönbüntetésre változtatták.

Módszerek

A PKK kétféle módszert alkalmaz. Egyrészt a katonai egységek elleni támadások jellemzők a vidéki területeken, másrészt a robbantásos merényletek a városközpontokban, melyek egyre több civil halálát és sérülését okozzák. A legtöbb polgári áldozatot követelő merényletért a Kurdisztáni Szabadság Sólymai – TAK vállalta a felelősséget. Ez a szervezet Öcalan elfogása után vált ki a PKK-ból, és elkötelezett a fegyveres harc folytatása mellett. 1984-ben a harcok még csak vidéki akciókra korlátozódtak, majd az 1990-es években sorozatban követtek el városi terrorcselekményeket. Fő célpontjaik minden esetben a török államiság megtestesítői, a kormányzati tisztviselők (állami alkalmazottak, köztük pl. tanárok) a katonaság és a csendőrség. A harcok súlyossága miatt 1987-ben szükségállapotot vezettek be az érintett délkelet-anatóliai tartományokban, amelyet csak 2002-ben oldottak fel. A nyilvánvaló korlátok és hiányosságok ellenére a PKK mégis egyszerű, radikális baloldali csoportosulásból képes volt egy jól

2 Maya Arakon: Kurds at the transition from the Ottoman empire to the Turkish Republic. Turkish Policy Quarterly, Vol. 13, No. 1, 2014 Spring, 139.

3 Balázs Judit: Törökország Kelet és Nyugat között. 2009, Budapest – Kairó, 119.

4 Balázs Judit: i. m. 173.

5 Balázs Judit: i. m. 180.

működő, politikai és fegyveres szárnnyal rendelkező, Törökországra és Európára is kiterjedő szervezetet létrehozni. Noha egy konvencionális háborúban a török hadsereg nem tudja felvenni a harcot, ellenben a gerilla harcmodort alkalmazó PKK eddig sikerrel élte túl a török fegyveres erők újabb és újabb offenzíváit is.⁶

2011-ben a súlyos terrortámadások felerősítették a török kormány kritikáit Európával szemben annak ellenére, hogy Törökország és az Európai Unió között hosszú évek óta párbeszéd folyik a terrorizmuselleni harc kérdésében. A kritikák szerint egyes EU-tagállamok megengedők a PKK-val szemben és az európai hatóságok nem fogják el a PKK-aktivistákat. Törökország sokkal határozottabb és konkrétabb terror elleni együttműködést vár az európai partnerországoktól. Törökország hosszú ideje sérelmezi, hogy a PKK pénzügyi támogatáshoz jut Európából, s azzal vádol bizonyos országokat, hogy így közvetve vagy közvetlenül támogatják a terrorszervezetet.⁷ 2013-ban a kormány úgy vélte, hogy a PKK célja a polgárháború kirobbantása Törökországban, amelyhez az arab tavaszt egy lehetőségnek tekinti. A terrorszervezet harckokat kezdeményezett a katonasággal a török városokban és azt a benyomást akarta kelteni, hogy Törökországban a Szíriához hasonló feszültség alakult ki.

Olyan esetek is előfordultak, hogy településeket akart a csoport az ellenőrzése alá vonni (Semdinli), amelynek következtében helyi háború alakult ki a szervezet és a hadsereg között.⁸

A terrorizmus és a kábítószer-kereskedelem összekapcsolódik az illegális migrációval. A török hatóságok szerint az ország területén működő terrorista szervezetek részt vesznek az európai országokba irányuló illegális migráció szervezésében.⁹ Elősegítik a Törökország keleti részéről induló utazást, majd Európában támogatják a migránsok letelepedését. Viszonzásul pénzt kap a PKK, és arra kényszeríti a migránsokat, hogy lojálisak legyenek a szervezethez, vagy ha nem tudnak fizetni, a szervezet tagjává válnak. A nagyszámú migráns között könnyen bejuthatnak az EU-ba a terrorizmus céljával érkezők. Az illegális migrációs és a kábítószer-csempészesi útvonalak gyakran azonosak. Az Europol terrorizmusról szóló éves jelentése¹⁰ megerősíti, hogy Európa továbbra is finanszírozó és logisztikai terület, illetve menedék a PKK részére.

A békefolyamat

A kurdkérdés hivatalos megítélésében 2005-ben fordulat következett be. Erdogan, akkori miniszterelnök kijelentette, hogy *„csak a demokratikus hiányosságok megszüntetésével és a kurdok lakta térség gazdasági problémáinak együttes orvoslásával lehet kezelni a*

6 Egeresi Zoltán: A PKK: marxista terrorszervezetből nemzetépítő gerillasereg? <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-2-07-Egeresi.pdf> (Megnyitva: 2014. november 9.)

7 http://www.todayszaman.com/diplomacy_turkey-puts-more-pressure-on-europe-to-curb-pkk-activities_261436.html (Megnyitva: 2012. február 8.)

8 Egeresi Zoltán: Békefolyamat Törökországban: útban a történelmi kiegyezés felé? MKI-tanulmányok T-2013/11. 7.

9 Személyes interjú, 2011. Ankara.

10 EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT). 9. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/europol_tsat14_web_1.pdf (Megnyitva: 2014. november 19.)

szélsőséges, szeparatista erők által támasztott kihívást". Ez a kijelentés óriási viharokat kavart és megosztotta a török társadalmat, annak ellenére, hogy a kérdés megoldását az „egy állam – egy nemzet – egy zászló” keretein belül képzeltek el. Egyik oldalon a török nacionalistákat, másikon az önállóságukért küzdő kurd kisebbség tagjait (a PKK tagjait és szimpatizánsait) találjuk.¹¹

2009-ben az ún. kurd-nyitás keretében a kormány széleskörű párbeszéddel kezdte a kurdkérdés kezelését. Később titkos tárgyalások is folytak a háttérben a PKK képviselőivel, majd a szervezet bebörtönzött vezetőjével. Mindezek eredményeként 2013 márciusában Öcalan egyoldalú tűzszünetre szólított fel a szélesebb békefolyamat részeként. Ankara pedig kijelentette, hogy nem indít támadásokat a milítánsok ellen. 2013-ban megkezdődött a PKK milítánsainak kivonulása Törökországból. 2014 októberében azonban török harci gépek PKK-célpontokra tüzeltek az iraki határ közelében. Az incidens fokozta az ország délkeleti részén a kurdok közötti haragot, ami azért alakult ki, mert Ankara nem avatkozott be a Kobane-t támadó Iszlám Állam ellen.¹² Davutoglu miniszterelnök novemberi nyilatkozata szerint azonban a PKK nem teljesítette a fegyverletételt és a kivonulást, ahogyan ígérte.¹³

Új kihívások: Kobane és a PKK rehabilitációja

A magát Iszlám Államnak nevező szervezet támadásai Észak-Szíriában, a török határnál fekvő Kobane városánál azt eredményezték, hogy a kurd harcosok az észak-iraki gerillák támogatásával védik a települést. Jelentős presztízszt szereztek maguknak azzal, hogy képesek voltak befolyásolni az összecsapások kimenetelét és a geopolitikai helyzetet. Az USA Iszlám Állam elleni stratégiájának része a kurd gerillák felfegyverzése és kiképzése.

Politikusok és elemzők egyenesen azt latolgatják, hogy talán ez lehet az alkalmas pillanat arra, hogy megfosszák a PKK-t a „terrorista” jelzőtől.¹⁴

Összegzés

Reális az a feltételezés, hogy a demokratizáló folyamat erősíteni fogja Törökország egységes struktúráját. A belső konfliktusok megoldásával erősebb belpolitikai légkört teremthet.¹⁵ A Kobane-val kapcsolatos határozott török álláspont, a törökországi demonstrációk leverése és a tűzszünet megsértése történelmi fordulópontot teremtett a PKK-val megkezdett békefolyamatban, amelynek célja a harminc éve tartó és több mint negyvenezer áldozatot követelő fegyveres összecsapások lezárása. A békefolyamat kudarca súlyos következményekkel járhat a NATO-tagállam és az EU-ba igyekvő Törökország számára.

11 Balázs Judit: i. m. 183.

12 <http://rudaw.net/english/middleeast/turkey/141020141> (Megnyitva: 2014. október 20.)

13 http://www.todayszaman.com/anasayfa_turkish-pm-calls-on-pkk-to-begin-laying-down-arms_364069.html (Megnyitva: 2014. november 17.)

14 <http://rudaw.net/english/middleeast/08112014> (Megnyitva: 2014. november 10.)

15 Ertan Efgil: Analysis of the AKP Government's Policy Toward the Kurdish Issue. Turkish Studies Vol. 12, No. 1, March 2011, 36.

Kiss Lajos

Az európai határrendészeti oktatás és képzés területén elért eredmények és a fejlesztés lehetséges irányai

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.152

Természetesen felmerül a kérdés, hogy egy aszimmetrikus hadviseléssel foglalkozó konferencián van-e létjogosultsága az európai határrendészeti oktatás és képzés területén elért eredményekről és a fejlesztés lehetséges irányairól beszélni.¹ Hatással lehet-e az aszimmetrikus hadviselés az európai határrendészeti oktatás és képzés fejlődésére? Biztonsági kockázatot jelenthet-e, ha a határellenőrzés területén nem megfelelően felkészített tisztviselők dolgoznak?²

Előadásomban először kérdéseimet válaszolom meg, majd röviden bemutatom azokat az eredményeket, amelyeket a közösség az egységes és magas színvonalú határellenőrzés megteremtése érdekében elért.

Hatással volt-e az aszimmetrikus hadviselés az európai határrendészeti oktatás és képzés fejlődésére. Biztonsági kockázatot jelent-e a határőr tisztviselők eltérő színvonalú felkészítése a schengeni térségben?

Kérdéseimet a különböző uniós dokumentumokban megfogalmazott állításokkal válaszolom meg. Az Európai Tanács 2001. 12. 14–15. között megtartott laekeni, a 2001. szeptember 11-ei merényleteket követő első ülésén az alábbiakat fogalmazta meg: „Az Unió külső határainak eredményesebb ellenőrzése segíteni fogja a terrorizmus, az illegális migrációs hálózatok és az embercsempészet elleni küzdelmet. Az Európai Tanács arra kéri az Európai Bizottságot és a Tanácsot, hogy dolgozzanak ki egy elgondolást a külső határok ellenőrzésért felelős szervezetek közötti együttműködés megteremtése érdekében és vizsgálják meg annak feltételeit, milyen szervezeti keretek között vagy közös szervezet keretében valósítható meg a külső határellenőrzés.”³ Ez a megállapítás egyértelműen bizonyítja, az Európai Tanács úgy értékelte, az Európai Unió külső határainak eredményesebb ellenőrzése – az illegális migrációs hálózatok és az embercsempészet elleni eredményesebb fellépés mellett – hozzájárul a terrorizmus elleni hatékonyabb fellépés megteremtéséhez is.

- 1 Az európai határrendészeti oktatáson és képzésen területileg ebben az esetben a schengeni térség országait és a határrendészeti oktatás és képzés területén a schengeni térséggel együttműködő országokat értem. Tartalmát tekintve azokat a folyamatokat és eseményeket tekintem az európai határrendészeti oktatás és képzés részének, amelyek a teljes schengeni térségben kívánták elősegíteni az egységes és magas színvonalú határrendészeti oktatás és képzés megteremtését és ennek a FRONTEX által történő koordinálását.
- 2 Előadásomban tényként fogadom el, hogy a 2001. szeptember 11-ei merényletek az aszimmetrikus hadviselés sajátos megjelenési formái és ezen keresztül vizsgálom, hogy az aszimmetrikus hadviselés milyen hatással volt az európai határrendészeti oktatás és képzés fejlődésére.
- 3 Presidency Conclusions: European Council meeting in Laeken 14 and 15 December 2001. pp. 12. Letöltve: <http://www.unhcr.org/refworld/type,RESOLUTION,COUNCIL,,3ef2ceb44,0.html> (megtekintve: 2012. 04. 14.)

A 2002 februárjában megjelent Schengeni katalógus⁴ fogalmazta meg azt az új filozófiát és követelményrendszert, amelyet az Európai Unió az egységes és magas színvonalú határellenőrzés érdekében kívánt megvalósítani. Leírta a négyszűrős határbiztonsági modellt és a *schengeni acquis* helyes alkalmazásának minimumkövetelményeit.

A külső határok eredményesebb ellenőrzésének egyik feltételeként az alábbi képzési követelményeket határozta meg a külső határokon szolgálatot teljesítő határőr tisztviselőkre vonatkozóan: *„Általános szabályként, a határrendészeti feladatokat végrehajtó állománynak speciálisan kiképzett, megfelelő szakmai háttérrel rendelkező személyeknek kell lenniük. A kevesebb szakmai tapasztalattal rendelkező személyek csak kiegészítő feladatokra alkalmazhatók a megfelelő szakmai tapasztalattal rendelkező személyek mellett. Ebben a kérdésben nem tehetünk kivételt a személyes adatok és a bizalmas adatokat tartalmazó adattárak kezelése esetében, vagy amikor a tisztviselők döntése a személyek fizikai épségét vagy szabadságát befolyásolja.”*⁵

A katalógus az új határbiztonsági modell és a schengeni *acquis* minimumkövetelményei helyes alkalmazásának megfogalmazásával új szakaszt nyitott az európai határellenőrzés és ezen belül a határrendészeti oktatás és képzés fejlődésében. Ezek a követelmények a korábbiakban nem tapasztalt módon, egyértelműen és részletesen tartalmazták és meghatározták a külső határokon szolgálatot ellátó határőr-tisztviselőkkel szemben támasztott képzési követelményeket, amelyek mint a schengeni *acquis* helyes alkalmazásának minimumkövetelményei jelentek meg.

A következő dokumentum, amelyet kérdéseim megválaszolásához felhasználok, a 2002. 5. 7-én megjelent, *Az Európai Unió tagállamai külső határainak integrált irányítása felé* című bizottsági közlemény.⁶ Az anyag azokat a javaslatokat foglalta össze, amelyek a külső határok integrált irányításának megvalósítását kívánták elősegíteni. A javaslatok megfogalmazása előtt a közlemény többoldalúan vizsgálta a kialakult határbiztonsági helyzetet és a határrendészeti oktatást és képzést érintően a *Hogyan fejleszthetők egymást kiegészítő módon a személyzettel és a személyzet képzésével foglalkozó irányelvek* cím alatt az alábbiakat állapította meg: *„A nemzeti személyzeti politikai irányelvek összehangolásának azt a célt kell szolgálnia, hogy fokozatosan csökkenjenek azok a mennyiségi és minőségi különbségek, amelyek valószínűleg biztonsági torzulásokat eredményeznek a tagállamok külső határszakaszai között.”*⁷

4 Council of the European Union: EU Schengen Catalogue. External borders control. Removal and readmission: Recommendations and best practices. February 2002; 53. p. (A továbbiakban: Schengeni katalógus).

Letöltve: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/catalogue%20EN.pdf (megtekintve: 2012. 04. 14.)

5 Schengeni katalógus, pp. 14.

6 Commission of the European Communities; Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Towards integrated management of the external borders of the member states of the European Union; Brussels, 7.5.2002; COM(2002) 233 final; 26. p. (A továbbiakban: Az Európai Unió tagállamai külső határainak integrált irányítása felé) Letöltve:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0233:FIN:EN:PDF> (2012. 04. 17.)

7 Az Európai Unió tagállamai külső határainak integrált irányítása felé. pp.18.

A dokumentum ezt követően részletesen megfogalmazta a határrendészeti oktatás és képzés fejlesztése érdekében teendő intézkedéseket, amelyek közül az alábbiakat emelem ki:

- Egy közös tanterv kidolgozását a határőrök és középszintű vezetőik részére.
- Rövid időn belül rendszeres továbbképzések szervezésének elindítását.
- Kiemelt figyelmet a határőrök képzésének európai dimenzióira (nyelvképzés, annak kidolgozása, hogy a határőrök milyen feltételekkel alkalmazhatók más tagállamokban, más tagállamok szolgálatainál szervezett továbbképzéseken részvétel).
- Az integrált határellenőrzés erősítését.
- Azoknak az intézkedéseknek a megismertetését, amelyek hozzájárulnak a térség belső biztonságának erősítéséhez.

A dokumentumnak az ad különleges jelentőséget, hogy az általam vizsgált uniós dokumentumok közül sem ezt megelőzően és sem ezt követően egyik sem fogalmazta meg ilyen egyértelműen, hogy a nem megfelelő számú személyzet alkalmazása és különböző színvonalú felkészítése az egyes határszakaszokon biztonsági torzulásokat eredményezhetnek.

Az egyes dokumentumokban megfogalmazott megállapítások vizsgálatát követően szükségesnek tartom az európai határrendészeti oktatás és képzés fejlődési folyamatának bemutatását a tartalmi és szervezeti jellemzők együttes értékelése alapján. Kutatási eredményeimre alapozva a schengeni térségben a határrendészeti oktatás és képzés fejlődését a következő időszakokra osztottam:

- A Schengeni Végrehajtási Egyezmény megjelenésétől az Európai Tanács leakeni üléséig (1990. 6. 19. – 2001. 12. 14–15.) (központi koordináció nélküli projekt alapú együttműködés).
- Az Európai Tanács leakeni ülésétől a sevillai üléséig (2001. 12. 14–15. – 2002. 6. 21–22.) (a koordinált és integrált határigazgatás gyakorlati megvalósítási feltételeinek megteremtése).
- Az Európai Tanács sevilla-i ülésétől az Ideiglenes Határőr Képzési Központ működéséig (2002. 6. 21–22. – 2005. 12. 31.) (ideiglenes szervezeti keretek között történő európai szintű tartalmi koordináció).
- A FRONTEX rendelet megjelenésétől napjainkig (2004. 10. 26. –) (az állandó szervezeti keretek között történő európai szintű tartalmi koordináció).

Az egyes időszakok vizsgálata során megállapítottam, hogy az Európai Tanács leakeni ülésétől a sevillai ülésig terjedő időszakban jelentősen felgyorsultak az európai határrendészeti oktatás és képzés európai szintű koordinációjának megteremtése érdekében végzett tevékenységek és így módon a 2001. szeptember 11-i merényletek hatással voltak az európai határrendészeti oktatás és képzés fejlődésére.

Összességében a vizsgált dokumentumok és a levont következtetések alapján úgy értékelem, hogy a schengeni térség külső határszakaszain szolgálatot teljesítő határőr-tisztviselők eltérő színvonalú felkészítése biztonsági kockázatot jelentett és a 2001. szeptember 11-ei merényletek felgyorsították az európai határrendészeti oktatás és képzés állandó szervezeti kereteinek kialakítását és az alapszintű határrendészeti oktatás és képzés tartalmi koordinációjának megteremtését.

Az európai határrendészeti oktatás és képzés területén elért legfontosabb eredmények

Előadásom második részében azokat az eredményeket mutatom be, amelyeket a közösség az egységes és magas színvonalú határrendészeti oktatás és képzés megteremtése érdekében elért. Az európai határrendészeti oktatás és képzés jelenlegi fejlettségi szakaszában az európai szintű koordináló szerepet a FRONTEX Képzési Egysége valósítja meg, amely alapvetően az oktatás és képzés tartalmi koordinációján keresztül valósul meg. Ezeket az eredményeket nem időrendi, hanem megítélésem szerinti fontossági sorrendben mutatom be.

*Szektorális Képesítési Keretrendszer Határőrök Részére*⁸

A schengeni térségben és a schengeni térséggel együttműködő országokban kiemelt jelentőségűvé vált, hogy a külső határszakaszokon szolgálatot teljesítő és a közös műveletekben résztvevő tisztviselők egységes és magas színvonalú felkészítésben részesüljenek. Tekintettel a résztvevő országok nagy számára, az eltérő általános és határrendészeti oktatási rendszerekre, szükségessé vált egy olyan eszköz megalkotása, amely a határrendészeti oktatás és képzés területén biztosítja a tartalmi harmonizáció megteremtését, az összehasonlíthatóságot és az átláthatóságot. A fenti célok megvalósítása érdekében dolgozta ki a FRONTEX képzési egysége a Szektorális Képesítési Keretrendszer Határőrök Részére című dokumentumot. „A Szektorális Képesítési Keretrendszer Határőrök Részére egy olyan átfogó hivatkozási keretrendszer, amely az európai határőr (határrendészeti) oktatás és képzés minden szintjén meghatározza a határőrök részére a szakmai és tanulási követelményeket. Ezek a követelmények egyrészt a szakmai kompetenciák, míg más részről a tanulási eredmények megfogalmazásával kerültek meghatározásra. Ily módon a Szektorális Képesítési Keretrendszer Határőrök Részére, a szervezeti keretektől függetlenül, csak a határőr (határrendészeti) oktatás és képzés számára biztosít stratégiai iránymutatást. A Szektorális Képesítési Keretrendszer Határőrök Részére kidolgozásának legfontosabb célját képezte, hogy koppenhágai és bolognai folyamat és az egész életen át tartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszerére építve kerüljön meghatározásra a határellenőrzési tevékenységek eredményes végrehajtását biztosító képzési szintek, valamint kompetenciák és tanulási eredmények rendszere. Az egyes képzési szintek és a képzési szintekhez rendelt kompetenciák és tanulási eredmények olyan közös képzési követelményeket képeznek, amelyek segítik az integrált határellenőrzés teljes körű megvalósítását, a nemzeti szintű határrendészeti oktatás és képzés egységesítését, erősítik az oktatás és képzés európai dimenzióit, növelik az együttműködés és a mobilitás képességét, biztosítják az emberi jogok érvényesítését és összességében hozzájárulnak az európai határrendészeti kultúra erősítéséhez.”⁹

8 Sectoral Qualification Framework for Border Guarding VOL.I.; FROTEX, Warsaw, ISBN 978-92-95033-66-5; Sectoral Qualification Framework for Border Guarding VOL.II.; FROTEX, Warsaw, ISBN 978-92-95033-67-2

9 Kiss Lajos: A határrendészeti oktatás és képzés európai dimenzióinak fejlődése a schengeni térségben, a FRONTEX alapszintű oktatási és mid-level képzési programjainak bemutatása és vizsgálata. PhD értekezés-tervezet pp. 70.

*Közös alapszintű oktatási alapprogram az Európai Unióban
szolgálatot teljesítő határőrök részére*

Amint már előadásom első részében is utaltam rá, 2002-ben megjelent annak igénye, hogy a schengeni térségben és a térséggel együttműködő országokban közös tantervet dolgozzanak ki a határőrök és középszintű vezetőik részére. A közös tanterv kidolgozása a Core Curriculum for border guard training osztrák–svéd projekttel kezdődött meg 2002 júniusában, amelynek eredményeként három keretoktatási alapprogram került kidolgozásra¹⁰ az első,¹¹ a második és a mid-level tisztviselők részére. A keretprogramok a 2003 októberében Traiskirchenben megnyitott Ideiglenes Határőr Képzési Központban kerültek befejezésre és hivatalosan 2004. június 15-én kezdődött meg alkalmazásuk az együttműködésben résztvevő országokban.

Az oktatási alapprogramok első módosítására 2005 májusa és 2007 novembere közötti időszakban került sor az Ideiglenes Határőr Képzési Központ, majd a FRONTEX Képzési Egységének vezetésével, amelynek eredményeként egy tartalmában és szerkezetében is új, modulrendszerű alapszintű oktatási alapprogram került kidolgozásra, amely már a kompetenciákra épült és tartalmazta a különböző típusú határszakaszokra vonatkozó tartalmakat is.

Mindkét szervezet úgy ítélte meg, hogy az első szintű tisztviselők részére nem célszerű új oktatási alapprogram kidolgozása, mert az a határőr-tisztviselőknek csak egy nagyon szűk csoportját érintette és ennek a kategóriának a megfelelő elhelyezése a nemzeti határrendészeti oktatási rendszerekben nem volt egyértelmű. A közös tanterv keretében kidolgozott mid-level oktatási programmal kapcsolatban mindkét szervezet egyetértett abban, hogy azt egy önálló mid-level oktatási alapprogram keretében kell továbbfejleszteni.

A következő módosításra 2011 januárja és 2012 májusa között került sor, amelynek keretében az oktatási alapprogram a kor követelményeinek megfelelően aktualizálásra került. Az alapszintű oktatási alapprogram jelentőségét az adja, hogy az európai határrendészeti oktatásban ez volt és még jelenleg is az egyetlen működő oktatási alapprogram, amely megfelel az általános európai és a speciális határrendészeti szakmai követelményeknek.

A Közös Európai Határőr Vezetői Mesterprogram

A FRONTEX Képzési Egysége 2014 májusára kidolgozta vezetői mesterprogramjának tartalmi elemeit, amelynek célja, hogy a résztvevők a szektorális képesítési keretrendszer 7. szintjének megfelelő, másfél éves oktatás keretében sajátítsák el a határrendészeti igazgatás területén a legjobb vezetői gyakorlatokat, ismerjék meg a

10 A keret kifejezés ebben az esetben azt jelenti, hogy az oktatási alapprogramok nem készültek el teljesen, azokban az oktatás részletes tartalma még nem került kidolgozásra.

11 A FRONTEX terminológiában az elsőszintű tisztviselő az a személy, aki nem rendelkezik a kényszerítő eszközök/intézkedések alkalmazásának jogával. A másodszintű tisztviselő rendelkezik a kényszerítő eszközök/intézkedések alkalmazásának jogával, a mid-level tisztviselő jogosult a határőrök csoportjának vezetésére.

határrendészet európai dimenzióit és járuljanak hozzá az európai határrendészeti kultúra megteremtéséhez. A tervezett mesterprogram 10 oktatási modult tartalmaz, amelyek az egyes tartalmakért felelős konzorciumi partner intézményben kerülnek megszervezésre. Amennyiben az akkreditációs folyamat megfelelően halad, akkor 2015 szeptemberében a FRONTEX elindítja mesterprogramját, amelyet a későbbiekben oktatói és diákcsere programokkal is támogatni kíván.

A FRONTEX mid-level képzési programja

A 2004 végére az Ausztriában működő Ideiglenes Határőr Képzési Központ szakértői számára nyilvánvalóvá vált, hogy a már korábban említett közös tanterv a módosítást követően alapszintű oktatási alapprogramként fog megjelenni és a központnak a határőrök középszintű vezetőinek a felkészítését is támogatnia kell valamilyen formában.¹²

Az elég hosszúra nyúló előkészítést követően a gyakorlatban a képzés 2007-ben kezdődött meg a FRONTEX szervezésében. A képzés célja azóta is a határrendészeti területen dolgozó, közelmúltban végzett fiatal tisztek felkészítése a nemzetközi határrendészeti együttműködésre. A mid-level képzés a FRONTEX ez ideig egyetlen vezetői továbbképzése.

Az európai határrendészeti oktatás és képzés további fejlesztési lehetőségei

A terjedelmi kertek meghatározták, hogy az európai határrendészeti oktatás és képzés fejlődésének csak a konferencia témájához kapcsolódó, legfontosabb összefüggéseit és eredményeit mutattam be. Ezek az eredmények sok tekintetben nem alapozták meg a továbbfejlesztés lehetőségeire vonatkozó javaslataimat, amelyek a következőket tartalmazzák.

Joggal feltételezhető, hogy a FRONTEX mindent el fog követni annak érdekében, hogy erősítse szerepét az európai határrendészeti oktatás és képzés koordinálásában és tartalmi harmonizálásában. A tartalmi harmonizálás legfontosabb eszközeit fogják képezni az oktatás valamennyi szintjét lefedő oktatási alapprogramok vagy közvetlenül alkalmazható oktatási programok.

A FRONTEX által koordinált határrendészeti oktatás és képzés fejlesztésében azonban a legnagyobb előrelépési lehetőséget, az ügynökség és a végrehajtók közötti távolság csökkentésében látom. Ennek pedig legfontosabb eszköze lehet, a határrendészeti oktatás és képzés egyre több tartalmi elemének a virtuális téren keresztül történő eljuttatása a végrehajtásban dolgozó tisztviselőkhez illetve az oktatásban résztvevő hallgatókhoz. Ez az eszköz meg fogja változtatni a hagyományos oktatási felfogást: az osztályterem átalakul, a tanár a gyakorlati foglalkozások koordinátora és a szemináriumok vezetője lesz és a tanárközpontú oktatás hallgatóközpontú oktatássá alakul át. A hallgatók ismeretszerzésében a virtuális tér lesz a meghatározó.

* * *

12 A módosítás során a közös tanterv mid-level tisztviselőkre vonatkozó része nem került módosításra és a továbbiakban nem került alkalmazásra.

Összességében úgy ítélem meg, hogy a 2001. szeptember 11-ei események hatással voltak a schengeni térség határellenőrzési tevékenységére, a négyszűrős határbiztonsági modell majd az integrált határbiztonsági modell kialakítására és ezen belül az európai határrendészeti oktatás és képzés fejlődésére. Ez a hatás elsődlegesen abban volt érzékelhető, hogy a korábbi gyakorlathoz képest az európai határrendészeti oktatás és képzés tartalmi harmonizációjának megvalósítása jelentősen felgyorsult.

Székelly Zoltán

A kiterjesztett valóság és a robotok alkalmazási lehetősége

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.158

A kiterjesztett valóság (augmented reality – AR) a felhasználó által észlelt valóság kiegészítése virtuális elemekkel. Ezek a kiegészítő elemek általában a számítástechnika harmadik generációjának, a mindenütt jelen lévő számítástechnikának (ubiquitous computing) felhasználó-központú kialakítása (user-centered design – UCD) révén, ember által könnyen érzékelhető virtuális valóság (virtual reality – VR) formájában jelennek meg az észlelt valós környezet elemein vagy elemei felett. Ezzel kiegészíti és érzékelhető formában megjeleníti az ember által az észlelési folyamat során az érzékelt külvilághoz a tanuláson, tapasztaláson, meggyőződésen, hiten, babonán stb. hozzákapcsolt képzettársításokat, információkat, sőt akár olyan információkat is közölhet, amely az ember által az adott pillanatban nem érzékelhető. Például egy másik nézőpontból történő képrögzítés eredményét vagy a szabad szemmel látható fénytartományon kívüli elektromágneses hullámok spektrográfus megjelenítését.

A módszer először a sci-fi irodalomban jelent meg, Lyman Frank Baum (az Óz a nagy varázsló szerzője) a *The Master Key* című, 1901-es kiadású könyvében, ahol a többi ember természetéről kap ezen a módon információt a mesebeli felhasználó. Az általa viselt szemüveg „C” azaz „cruel” betűvel jelöli a kegyetlen embereket, „G” azaz „good” betűvel a jó embereket és így tovább.

A gyakorlatba történő átültetésre először 1957-ben született eszköz, a *Sensorama* ami „természetesen” szekrény méretű volt és az előre felvett filmre vetítette rá a többletinformációkat, mely segítségével egy környéken lehetett barangolni, miközben szagokat, légmozgást és 3D képet is imitált. A találmányt 1961-ben szabadalmaztatták (US 3050870 A számú szabadalom).

Napjainkra a kiterjesztett valóság megjelenítésének népszerű módja az okos-szemüveg lett. Az első, hétköznapi viselésre is alkalmas ilyen eszközt a Google Inc. szabadalmaztatta (US 7631968 B1 számú szabadalom). Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy a kiterjesztett valóság bármilyen okosüvegen, tehát olyan többrétegű felületen alkalmazható, amely részben vagy egészben átlátszóvá tehető elemekből áll (US 20060196613 A1 számú szabadalom). Jelen tanulmány elsősorban a ma divatos okos-szemüvegek alapján magyarázza a kiterjesztett valóság alkalmazási lehetőségeit.

Kézenfekvő, ma már az élet minden területét átható példával élve a kiterjesztett valóság alkalmas arra, hogy amikor meglátunk egy embert, akkor megnézzük a fő szociális hálókön (például a Facebook, a LinkedIn, Google+ vagy más közösségi portálon) az adatlapján azért, hogy így kiderítsük családi állapotát, korát, főbb érdeklődési körét.

Nyilvánvalóan persze a rendvédelmi szervek feladatellátása közben nem feltétlenül ez lenne a fő cél, de persze a nyílt információszerezés és a lakossággal történő szoros együttműködés tekintetében felettébb hasznos lehet. Mindazonáltal a rendvédelmi szerveknél történő alkalmazásra elsősorban az alábbi lehetőségeket emelém ki:

1. Adattárakból lekérdezés

Jelenleg amikor az utcán valakit igazoltatás rendőri intézkedés alá vonnak, a személytől el kell kérni személyazonosító okmányát vagy okmányait, majd a rendőrnek a rádión keresztül, rádióforgalmazás útján meg kell hívnia az ellenőrzést végző állomást, közölnie kell az érintett személyi adatait végül megvárni a választ, jobb esetben betűnként be kell pötyögni és SMS-ben elküldeni a személyazonosító adatokat. Ez jelentős mennyiségű idő az intézkedés alá vont személy és a rendőr számára is, sokszor ki kell várni, amíg a meghívott állomás jelentkezik, valamint elvonja az intézkedő figyelmét az igazoltatott személyekről, csökkentve az intézkedés biztonságát. Néhány rendőri egység – elsősorban a mélységi ellenőrzést végzők – rendelkeznek kézben tartható, mobileszközzel, ez azonban szintén lefoglalja az intézkedő rendőr egyik kezét. Ezzel szemben az okosszemüveg és a kiterjesztett valóság megfelelő alkalmazása esetén csak meg kell kérni az igazoltatott személyt, hogy tartsa fel személyazonosító okmányát, melyről a gép olvasásra alkalmas adatsort (MRZ) az okosszemüveg kamerája képes leolvasni, majd az adattárakban automatikusan ellenőrizni és az eredményt az adott személyen megjeleníteni úgy, hogy azt csak az intézkedő rendőr látja. Mindeközben le sem kell vennie a szemét az intézkedés alá vont személyről, akár kedélyesen beszélgethet is az állampolgárral. Így az igazoltatás rendőri intézkedés sokkal gyorsabban, diszkrétebben és kulturáltabban hajtható majd végre. Nem szabad elhanyagolni továbbá az abból az előnyből fakadó meglepetés erejét sem, hogy az esetleg körözés alatt álló személy nem a rendőrökkel egyszerre tudja meg az eredményt.

2. Egyszerűbb ügyintézés

Nem szükséges hosszadalmas irodai előkészítő munkát alkalmazni az egyes ügyekkel kapcsolatos eljárási cselekmények rögzítésénél, egyszerűen elegendő a készülő felvételt megfelelő többletinformációval ellátni, azon a releváns személyeket, tárgyakat, távolságokat stb. a kiterjesztett valóság segítségével megjelölni. Ennek köszönhetően az eljárási jegyzőkönyvek valóban élőben, az eljárási cselekmény megtörténte kor készülhetnek, azonnal csatolhatóak hozzá különböző adatok más, párhuzamos adattárakból.

3. Folyamatos helyzet tudatosság

Tulajdonképpen a kiterjesztett valóság legelemibb alkalmazása. Lényege az érzékelt valóság kiegészítése releváns eseményeket, helyszíneket stb. jelölő térképpel. Javítja a szolgálatot teljesítő rendőr helyzet tudatosságát, lerövidíti a működési terület megismeréséhez szükséges időt. Legnagyobb jelentősége a frissen kiképzett, illetve a megerősítésként a területre vezényelt állomány tekintetében van, hiszen biztosítja számukra, hogy a terület földrajzi, építészeti, bűnügyi és rendészeti jellemzőivel tisztában legyenek.

4. Közvetlen információcsere

Lehetővé teszi az egyes rendőri egységek közötti valós idejű információcserét. Például a járőr elől futva menekülő vagy bűncselekményt elkövető személy képe és az esemény pontos térbeli és időbeli paraméterei azonnal átadhatók a többi járőr egység számára, nem kell hosszadalmas személyleírások rádión történő továbbításával időt veszíteni az üldözésből.

5. Gyorsabb és pontosabb tevékenység-irányítás

Az azonnali, multimédiás információ továbbításnak az alá- és fölérendelt egységek-nél is fontos szerepe van. Új szolgálati feladat vagy esemény esetén nem kell a rendőri egységeket rádión tájékoztatni, esetleg a területről berendelni a biztosítási terv ismeretetésére, új eligazításra. Egyszerűen csak ki kell küldeni az okos szemüvegre a megfelelő információkat, dokumentumokat, földrajzi koordinátákat. Ez rendkívüli mértékben képes megnövelni a rendőrség irányított beavatkozási képességét, ezáltal javítani a segélyhívásokra, riasztásokra történő reagálási időt. Nagyobb léptékben gondolkodva pedig a szolgálati helyre bevonulást és az eligazítást is kiválthatja, így a rendőrök a lakásajtón kilépve máris megfelelően eligazítva szolgálatba léphetnek, legalább 20%-kal növelve a közterületen eltöltött időt és nem utolsósorban az illetékségi terület lefedettségét.

6. Tudásbázis elérés

A rendvédelmi szervekre jogszabályok és egyéb közjogi szervezetszabályzó eszközök, valamint jogi kötőerővel nem bíró szakmai előírások egész sora vonatkozik, melyek változásait a képzési rendszer csak jelentős késéssel tudja követni. Ezen kívül több intézkedési helyzetben olyan ismeretekre lehet hirtelen szükség, amely nem a szűkebben vett rendészeti szakmába tartozik. Tipikus példa erre egy közúti ellenőrzésen megállított ritka autótípus motor- és alvázszámának fellelhetősége a gépjármű tulajdonjogának ellenőrzéséhez. Az ebből adódó hiányosságok kiküszöbölésére valamint a jogszabályi változások lekövetésére, amely kiterjesztett valóság segítségével azonnali információt ad az ellenőrnek.

7. Hatékonyabb képzés

Olyan képzési alkalmazáscsomagot lehet a rendőrök rendelkezésére bocsátani, amely az okossemüvegen keresztül elérhető, alapvetően gamification technikával ösztönzi a felhasználót a rendszeres tanulásra illetve a szakmai tudás szinten tartására, ugyanakkor megengedi, hogy saját maga ossza be az idejét, akkor tanuljon, amikor számára a leginkább alkalmas. A kiterjesztett valóság felhasználásával továbbá úgy tudunk valós helyszíneket szimulációval kombinálni, hogy nem szükséges hosszadalmas előkészítés, mesterséges effektusokat generáló bonyolult berendezések, ami különösen a lőfegyverhasználat illetve a katasztrófa-helyzetek elhárítása során költséghatékony alternatívát jelent.

8. Technikai eszközök használata

A robotok számára a valós környezet érzékelése az emberekhez képest eltérően megy végbe, a megfelelő észlelés komoly kihívást jelent, ezzel szemben könnyen tudják kezelni a virtuális valóságot, mert kihagyhatják az érzékelés lépését. Megfelelő háttérrel tetszőleges számú ember és robot osztozhat ugyanazon közös kiterjesztett valóságon, felerősítve egymás érzékelési, észlelési illetve feldolgozási képességeit. A közös kiterjesztett valóságnak köszönhetően olyan együttműködési platform jön létre, amely rendkívül hatékony ember–robot munkamegosztást tesz lehetővé. Erre a megoldásra példa, ha a kiterjesztett valóság részeként a tőlem adott távolságban repülő robotrepülőgép kivetíti elem az olyan tereptárgyak mögötti területet, amelyet saját pozícióból nem láthatok be, vagy közelről megsemmisíthetek vélhetően veszélyes, például bombagyánús vagy feltehetően mérgező tárgyat, anyagot.

Hangsúlyozva az utolsó pont jelentőségét, az ember–gép közös kiterjesztett valóság lehetővé teszi, hogy a robotokat az előerő hatékony megerősítéseként alkalmazhassuk, miközben ne jelentsen problémát az ember–gép-interfész külön megteremtése.

* * *

A robotok alkalmazásának előnyei az alábbi pontokban foglalhatók össze:

- életre, testi épségre fokozottan veszélyes helyzetben részben kiválthatja az előerőt és a szolgálati állatokat;
- elvesztése pusztán anyagi kárt jelent;
- amit egy robot megtapasztal, azt percekben belül ugyanazon boly összes robotja tudni fogja;
- hitelesen képes jogsértés vagy eljárási cselekmény rögzítésére;
- csökkenti az adminisztratív terhelést, mégis javítja a szolgálatellátás dokumentáltságát;
- nem lehet megvesztegetni.

A robotok alkalmazhatósága tekintetében a hivatásos rendőr tiszthelyettes-állomány körében végzett felmérés is pozitív eredményeket hozott, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a tiszthelyettesek is úgy gondolják, irányítása bonyolult, nem egyszerű feladat.

* * *

Elsősorban e mérés eredmény indított arra, hogy kutatásomban első lépcsőként olyan platformot keressek, amely révén az ember–robot közös munkavégzés minél egyszerűbben megvalósítható. Ennek érdekében idén augusztusban egy 11 tagú nemzetközi konzorcium vezetőjeként Horizont 2020 pályázatot nyújtottam be, amelyben 4,9 millió euró összegű támogatást igényelek egy olyan, kiterjesztett valósággal operáló, szociális hálózatot is magába foglaló platform kialakítására, amely mind a lakosság és rendőrség, rendőr és rendőr, illetve rendőr és robot közötti kommunikációt képes a kiterjesztett valóság hídján át a kibertérbe emelni és ennek segítségével egyszerűbbé, gyorsabbá és hatékonyabbá tenni.

Az uniós források minél jobb felhasználása érdekében arra törekszem, hogy a hazai kutatók és leendő kutatók figyelmét a téma iránt felkeltsem. Erre kiváló lehetőséget biztosít egyrészt az NKE HHK által évente megrendezett *Robothadviselés* konferencia, másrészt az NKE és a BME közötti együttműködés által nyújtott lehetőség, mely – reményeim szerint – a 2015/2016-os tanévtől kezdődően közös TDK, diplomamunka illetve szakdolgozati témák kiírásában testesül meg.

Terveim között szerepel még egy intézményközi tudományos diákkör megalapítása annak érdekében, hogy a téma számára megfelelő kutatói utánpótlást, esetleg a távolabbi jövőben egy egyetemi kutatóintézetet illetve megfelelő tudásmenedzsmentet biztosíthassunk.

Kovács Gábor

Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.162

Az aszimmetrikus hadviseléssel kapcsolatos szakirodalom széles körűen feldolgozza annak megjelenési formáit. Ennek egyik markáns elemét képezi a terroristák és a terrorizmus elleni küzdelem. Az aszimmetrikus hadviselés nem stratégiai szinten érvényesül, hanem a szemben álló felek közötti küzdelem bármely formája megjelenhet az eszköztárban.

2010-ben lehetőségem nyílt „Az integrált határigazgatási rendszer létrehozása” EU-s Twinning program keretében Törökországban tölteni másfél évet. Munkavégzésem során szembesültem a robbantásokkal, a rendőrállomány elleni merényletekkel, a sportoló rendőrök elleni támadással, a határőrőrsök megtámadásával és a katonák lemészárlásával. Ezen alatt az idő alatt sikerült tanulmányoznom Törökország államhatárainak őrzetében résztvevő szervezetek feladatrendszerét, amely szervezetek szerepe rendkívül meghatározó az ország biztonsága szempontjából.

A törökországi politikai vezetés és a lakosság nagy része elkötelezett az uniós csatlakozás mellett. Ebben a csatlakozási folyamatban meghatározó elem a törökországi államhatárok – mint leendő uniós és később majd schengeni külső határ – megbízható őrzése. Az ország jelentős szerepet tölt be a kelet-nyugati irányultságú

illegális migráció vonatkozásában, a keleti és déli határainak irányából számottevő mennyiségű illegális migráns érkezik az országba.

Jelenleg öt, meghatározó szervezet foglalkozik a határellenőrzéssel: a török szárazföldi erők, a nemzeti rendőrség, a csendőrség, a parti őrség és a vámőrség. Ezen szervezeteken kívül más szervezetek is jelen vannak az államhatárokon, melyek közül kiemelhető az Egészségügyi Minisztérium tevékenysége, amely az általános egészségügyi- (human), valamint az állat- és növény-egészségügyi rendszabályok betartását ellenőrzi. A szervezetek közötti együttműködés és információcsere minimális, így a hatásfokuk nem elegendő ahhoz, hogy ebben a formában megfeleljenek az uniós normáknak.

A török állami vezetés eltökélt szándéka volt, hogy a több szervezet együttes tevékenységével megvalósuló jelenlegi határellenőrzési rendszer helyett létrehozásra kerüljön egy teljesen új, önálló, hivatásos állománnyal működő, nem katonai jellegű határőr szervezet.

A török szárazföldi határok általános jellemzői

Törökország földrajzi elhelyezkedése kedvező, Európát köti össze Ázsiával és Afrikával. Kelet és Nyugat találkozási pontja, ezáltal az Ázsiából és Afrika irányából érkező kelet-nyugati illegális migráció egyik fő útvonalába esik. A szárazföldi határok őrizetért, az egész ország szárazföldi határainak vonatkozásában (az Iraki határviszonylat egy kisebb szakaszának kivételével, melyet a Török Csendőrség ellenőriz), a Török Szárazföldi Erők speciális határőr egységei felelősek.

A törökországi teljes szárazföldi határszakaszon (2 949 km) összesen 390 katonai és csendőrségi objektum található.¹ Ezek az őrsők önellátóak, biztonságukról maguk gondoskodnak, az állomány sorállomány, néhány tiszt vezetésével, létszámuk igen változó.

A határőrizetben modern eszközöket és felszereléseket alkalmaznak (hőkamera, elektromos érzékelők), de a rendszer alapja alapvetően a járőrszolgálat és figyelő járőrök. A katonák az illetékességi terület teljes mélységében együttműködnek a rendőrség és a csendőrség erőivel. Az elfogott személyeket további eljárás lefolytatására nekik adják át.

Az erők és eszközök elhelyezésénél általában figyelembe vették a földrajzi-, az időjárási viszonyokat és a kockázatelemzés eredményeit.

Törökország és a szomszédos országok államhatárainak nagyságrendje

A Török állam teljes államhatárának hossza: 9479 km (ebből szárazföldi: 2949 kilométer, tengeri: 6530 kilométer).

Törökországot a szárazföldön nyugatról két ország, keletről és délről hat ország határolja. Határbiztonsági szempontból a keleti- és déli államhatárok jelentik a legnagyobb kockázatot.

1 A könnyebb érthetőség miatt, a továbbiakban *határőr őrs* megnevezés kerül alkalmazásra. (A szerző megjegyzése.)

- A határbiztonságot számtalan veszély fenyegeti, melyek közül a legjellemzőbbek:
- a szomszédos országokban lévő eltérő állami berendezkedés és jogrendszer;
 - a szomszédos országok határőrizeti rendszere és eljárása nem eléggé modern és nem kompatibilis a törökországi rendszerrel, vagy egyes országok nem is őrzik a határaikat;
 - egyes szomszédos országok támogatják az illegális migrációt és a politikai okokból történő kivándorlást (legális migráció), támogatják továbbá, hogy a török nyelvű lakosság elhagyja országukat;
 - némelyik szomszédos ország támogatja a Törökország elleni fegyveres tevékenységet;
 - a szomszédos államok az illegális migráció visszaszorításában esetenként nem partnerek (nincs ennek érvényben lévő kiadatási egyezmények);
 - néhány szomszédos országban, az embercsempészség, a szervezett bűnözés és a terrorista szervezetek száma évről évre nő.

Az egyes határviszonylatok jellemzői

A bolgár–török határviszonylat

Ezen a határszakaszon a fő veszélyt a kifelé irányuló illegális migráció jelenti, e mellett jelentős a csempésztevékenység. A viszonylatban Edirne–Kapikule a legnagyobb közúti- és vasúti határátkelőhely, ahol a többi, határellenőrzésben résztvevő szervezettel együtt, a rendőrség hajtja végre a határforgalom ellenőrzési feladatokat. A törökök a bolgár határrendészeti szervekkel szoros kapcsolatot ápolnak, a közös járőrszolgálat ellátására és az információk cseréjére megállapodás-tevezetet készítettek elő, az együttműködés elkezdődött.

A görög–török viszonylat

A görög–török kapcsolatokra az elmúlt évszázadok ma is rányomják a bélyegüket. A Török Hadsereg határon szolgálatot teljesítő erőinek a hatékonysága nem elégséges. Görögország irányába tartó illegális migránsok jelentős száma miatt a Frontex a korábbi években időszakonként segítséget nyújtott a görög határrendészeti szerveknek. A gyorsreagálású, nemzetközi határrendészeti erőkből álló szervezettel, időszakonként akciókat szervez és hajt végre főleg a görög–török határviszonylat görög oldalán. A végrehajtott akciók eredményesek, az akciók alatt és az azokat követő időszakokban, statisztikailag kimutatható az illegális határátlépések csökkenése.

A szíriai–török viszonylat

2011 első félévében a Szíriában lezajlott zavargások miatt, több ezer menekült érkezett Törökország területére, ahol az államhatár közelében ideiglenes menedéket biztosítottak számukra a török hatóságok. Ezeknek a menekülteknek a száma 2014-ig folyamatosan növekedett, a szíriai polgárháború miatt nem tudnak visszatérni hazájukba. A szír hatóságok határőrizeti hatékonysága gyenge, rendkívül magas az illegális migránsok és a menekültek száma.

Az iraki–török viszonylat

Ebben a határviszonylatban a legmeghatározóbb veszélyforrás a terrorveszély. A határőrizeti feladatokat itt a csendőrség hajtja végre. A területen (az ország mélységében) a hadsereg is jelen van, esetenként megelőző csapásokat hajtanak végre az iraki területen megbújó a PKK² terroristák és bázisaik ellen. Az Iszlám Állam terroristái is komoly veszélyt jelentenek.³ Emellett, jelentős az ember-, az áru- és a kábítószer-csempészet. Ennek a jelenségnek a megakadályozása jelentős erőt igényel és köt le a rendészeti és a honvédelmi szervektől.

A terepviszonyok ezen a területen meglehetősen mostohák, az időjárás szélsőséges, hideg, hegyvidéki. A viszonylatban, az államhatár mentén a török oldalon aknamező található, melynek visszatartó képessége csekély.

Az iráni–török viszonylat

Az iraki határszakaszhoz hasonlóan, az iráni viszonylatban is meghatározó veszélyforrás a terrorfenyegetettség.⁴ A határszakaszon, az államhatáron átnyúló bűnözés jelentős. Legjellemzőbb az embercsempészet, a kábítószer- és árucsempészet.

A csempészek a nehezen járható utak miatt, ösvéreket és lovakat használnak közelekedési eszköz gyanánt. A határvonal közelében itt is gyakran találhatunk településeket, mely megnehezíti a jogellenes cselekmények felfedését. A határterület a tengerszint felett 2000–3000 méter magasságban terül el. A határőrizeti munkát számos vízmosás, völgy nehezíti meg, a hegységek magasak és nehezen járhatóak. Az időjárási viszonyok főleg a téli időszakban mostohák. Téli időjárás uralkodik az év 10 hónapjában. A heves hóesések következtében a közelekedés télen néha lehetetlen.

2 „A Kurdisztáni Munkáspárt (Partiya Karkeren Kurdistan – PKK) 1974-es alapítása óta jelentős problémát okozott a török kormányok életében. Törökország a legutóbbi időig nem ismerte el a kurd kisebbség létezését, a török nép részének tekintette őket. A PKK 1974-ben marxista-leninista lázadó csoportként alapított kurd szeparatista szervezet, amely a független kurd állam létrehozását tűzte ki céljául, de akkor még egy világméretű kommunista forradalom kereteiben. Tagjai főképpen törökországi kurdok voltak. A szervezet 1984-ben kezdte meg fegyveres harcát, mely akkor még csak vidéki akciókra korlátozódott. A váltást a '90-es évek hozták el, amikor a PKK fő profiljává a városi terrorista cselekmények váltak.” A terrorizmus szerepe a török biztonságpolitikában [http://biztpol.corvinusembassy.com](http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=,) Letöltés. 2014. 11. 21.

3 „Az elmúlt napokban komoly harcok folytak az Iszlám Állam fegyveresei és a kurd Peshmerga között, amelynek eredményeként a kurdok visszafoglalták a stratégiai szempontból kulcsfontosságú várost, Rabiát. A győzelemmel elvágta a dzsihadista csoport utánpótlási út vonalát. Eközben a szír–török határnál fekvő, kurdok lakta Kobane városát több oldalról ostromolják a dzsihadisták, Törökország felé menekülésre készítve az ott élő kurdokat. A török vezetés kezdeti dilemmája lezárult, és a parlament elfogadta azt a kormányzati javaslatot, amellyel az ország is csatlakozik az Iszlám Állam elleni harchoz.” http://kitekinto.hu/iszlam/2014/10/04/heves_harcok_sziria_iraki_es_torok_hatarainal/#.VIIIZVDctCt8 Kápoly Máttyás | 2014. október 4., szombat, Letöltés. 2014. 11. 21.

4 „A török parlament felhatalmazást adott csüörtörtökön a kormánynak, hogy katonai alakulatokat küldjön Szíriába és Irakba az Iszlám Állam fegyveresei ellen. A török hadseregnek 1 évre nyílt meg ez a lehetőség. A parlament azt is engedélyezte, hogy a szíriai és iraki terrorellenes hadműveletekben részt vevő külföldi katonák török katonai támaszpontokat használhassanak, és azokról induljanak bevetésre” <http://444.hu/2014/10/02/a-torok-hadsereg-is-mehet-harcolni-az-iszlam-allam-ellen/> Sakaszi 2014.10. 02. Letöltés. 2014. 11. 21.

Az örmény–török viszonylat

Az örmény és a grúz közös határ – a határrendészet szempontjából – a legprobléma-mentesebb viszonylat. Ennek a fő oka, hogy az államhatár mindkét oldalán erős a határőrizeti tevékenység.

Az örmény határ a határforgalom elől le van zárva.

A grúz–török viszonylat

Jelenleg a grúz–török viszonylat képezi a legkisebb kockázatot. A határsértők száma elenyésző.

Az aknamezők az államhatár mentén az örmény, az azerbajdzsáni, az iráni, az iraki és a szíriai határviszonylatban találhatók. A határsáv és a műszaki zárrendszer célja, hogy megakadályozzák az államhtáron kersztül ható illegális migrációt és csempésztevékenységet.

A Törökországi tengeri határok határőrizete

Törökország tengeri határainak hossza számottevően nagyobb (6 530 km), mint a szárazföldi határoké (2949 km). A tengereken a határrendészeti feladatokat a belügyi alárendeltségben lévő Parti Őrség hajtja végre.

A Fekete-tengeri határok

A Fekete-tengeri határok mentén, általában azzal párhuzamosan, hegyvidéki terület húzódik, amely keskeny tengeri partvonalat eredményez. A hegyek magasak és erdővel fedettek. A tengerparton főútvonalak haladnak az egész régióban. Néhány helyen az utak a szárazföld irányába fordulnak. A közlekedési lehetőségek a határsértők számára kedveznek, megkönnyítik a tengerpartról az ország mélységébe történő eljutást. Ebben a viszonylatban főleg a befelé irányuló migráció és csempészet a jelentős.

A Parti Őrség hajóinak típusa és azok állapota változó, megtalálhatóak benne a régebbi és a legmodernebb hajótípusok is. A hajókról hiányoznak a határrendészeti munkát és felderítést támogató berendezések és műszerek. A Parti Őrség nem végez tevékenységet a szárazföldön (például járőrözés, egyéb ellenőrzések).

A Márvány-tengeri határok

A tengerparti terület főleg síkság, amelyben a tenger kis öblöket formázott. A tengerparti területek lakossága főleg a nyári időszakban megnövekszik, a városokban nagyszámú turista tartózkodik. A Márvány-tenger Törökországban beltengernek számít, de a tengeri hajóforgalom ezen a tengerszakaszon számottevő. A legfőbb problémát a kifelé irányuló illegális migráció okozza.

Az Égei-tengeri határok

A meghatározó domborzati viszonyok a magas hegyek, amelyek közvetlenül a tengerparthoz csatlakoznak. A partvonal viszonylag keskeny. A török partok közelében számos görög sziget található. Ezen a tengeren a fő probléma az illegális migráció és a jogellenes halászati tevékenység.

A Földközi-tengeri határok

A Földközi-tengeren a fő kockázati tényező a cigaretta, az alkohol, az üzemanyag, a kozmetikumok és a tea csempészete. A területen a terrorfenyegetettség folyamatosan jelen van.

A határellenőrzésben résztvevő szervezetek és tevékenységük

A Török Hadsereg erői

Korábban a Csendőrség volt felelős a szárazföldi határszakaszokért, de az 1980-as években a megnövekedett terrorfenyegetés miatt a hadsereg erői vették át a határőrizeti feladatokat. A szárazföldi határok biztonságáról és védelméről szóló törvény alapján, napjainkban is a török hadsereg szárazföldi erőinek feladatkörébe tartozik Törökország szárazföldi határai sérthetetlenségének biztosítása. A katonák gyakorlatilag határvédelmi tevékenységet végeznek, melynek fő módszere az államhatár közelében (az általában két kilométer szélességű határsávban) végzett járőrözés. A hadsereg az általuk elfogott személyeket további eljárásra a rendőrségnek adja át.

A hadsereg sorállományának felkészítése a határőrizeti feladatok ellátására hat-tíz hétig tartó alapképzésen történik, amelyet a határvonal közelébe települt, határszolgálatot végrehajtó honvédségi erőknél vezetnek le. A képzés magában foglalja a határőrizetben résztvevő erők hatékony alkalmazására történő felkészítést. Ez alapvetően csak gyakorlati felkészítést ad, megtanítja a katonákat a technikai eszközök kezelésére és alkalmazására. A felkészítés kizárólag csak a jövőbeni várható szolgálati feladatok ellátására terjed ki.

A Török Nemzeti Rendőrség

A határforgalom ellenőrzését az összes határátkelőhelyen (szárazföldi, vízi, légi) a Rendőrség, a Belügyminisztérium Biztonsági Főigazgatóságának szervezete végzi. A Rendőrség felelős a nagyobb városok biztonságáért, valamint a határforgalom-ellenőrzési feladatok koordinálásáért és végrehajtásáért. Az országban 1197 rendőrőrs, 756 kerületi és 81 tartományi igazgatóság működik az ankarai központon kívül kb. 250 000 fős állománnyal.

A Csempészés- és Szervezett Bűnözés Elleni Főosztály foglalkozik – egyebek mellett – az illegális migráció, az embercsempészés és az emberkereskedelem elleni küzdelemmel.

A Csendőrség

A Csendőrség szervezetéről, feladat- és hatásköréről szóló törvény alapján a Csendőrség kettős feladatrendszerű szervezet. Rendészeti feladatkörében ellátja a közrend és a közbiztonság fenntartását. Katonai jellegű fegyveres testületként – mint a hadsereg része – a vezérkar alárendeltségében tevékenykedik, veszélyeztetettség esetén és háborúban támogatja a hadsereg tevékenységét. Testületi jellemzői miatt viszont közelebb áll a hadsereghez, mint a rendőrséghez.

A Csendőrség hivatásos és sorozott állománnyal hajtja végre feladatait. A Török Csendőrség illetékességi területe: általánosságban a rendőrség illetékességi területén kívüli terület (városokon kívüli terület), ami az ország területének 92%-át foglalja magába. A Csendőrség felelős a teljes Iraki viszonylat egy szakaszának (kb. 200 kilométer) a határbiztonságáért.

A Csendőrség szervezetében a határőrizeti feladatok ellátását (a hivatások vezetésével) a sorállomány végzi. A szervezet összlétszáma 150 000 fő, ebből a határőrizeti és határvédelmi feladatok ellátásába mindösszesen kb. 6000 főt vonnak be. A csendőrtiszt és tiszthelyettesi állomány képzése közvetlenül kapcsolódik az államhatárral kapcsolatos ismeretek elsajátításához. A képzés egyéni és kötelékképzést is magába foglal, melynek alapja az alkalmazásra történő felkészítés.

A Parti Őrség

A Parti Őrség, mint fegyveres rendészeti szerv, békeidőben a Belügyminisztériumhoz tartozik, háborúban és válsághelyzetben a haditengerészet irányítása alatt működik. A szervezet állományának döntő része korábban a haditengerészetnél teljesített szolgálatot. A parti őrségek parancsnokságai az illetékességi területükön látnak el a határvízen határellenőrzési feladatot. A Parti Őrség létszámát 3250 főre becsülik, melynek többsége hivatásos állományú.

A szervezet csak a tengeri határokért felelős, nincs hatásköre a szárazföldön és a határátkelőhelyeken. A határátkelőhelyek az útiokmányok ellenőrzést a török rendőri erők végzik.

A Vámőrség

A Vámőrség szervezetéről és hatásköréről szóló rendelet alapján a fő feladatai közé tartozik mindenfajta csempészség megelőzése, felderítése és nyomozása. A Vámőrség a Miniszterelnöki Hivatalhoz tartozik. A vámőrség helyettes államtitkársága felelős a járműforgalomért és az áruk határátlépésért, az embercsempészet felderítéséért, valamint a határátkelőhelyek biztonságáért.

A Vámőrség széleskörű hazai és nemzetközi együttműködést folytat a társszervekkel. A határátkelőhelyek rendjének fenntartását is a Vámőrség hajtja végre. A török határátkelőhelyeken jelenleg a Rendőrség „csak” az útiokmányokkal kapcsolatos tevékenységekért felelős, minden egyéb feladatot a Vámőrség lát el.

Az integrált határigazgatási rendszer létrehozására irányuló törekvések

A jelenlegi határigazgatási rendszer fő jellemzője, hogy a szervezetek közötti információ áramlás hatásfoka nem elégséges. Minden szervezet a legjobb tudása szerint végzi feladatát, de az együttműködés hiánya az eredményesség rovására megy. Törökországban időszerű a határrendészettel kapcsolatos szabályzók, a szervezeti felépítés, az alkalmazott határőrizeti módszerek korszerűsítése, amennyiben az ország meg szeretne felelni az uniós elvárásoknak.

Az utóbbi években ezen elvárások teljesítésére európai uniós projektek valósultak meg.

Az Integrált Határigazgatás Megvalósítási Terve – 1. fázis

Az Integrált Határellenőrzésről szóló Nemzeti Cselekvési Terv alapján, még mindig folyamatban van a jogszabályok felülvizsgálata és az Integrált Határigazgatási Rendszer (IBM) kialakítása. A Belügyminisztérium szervezetében létrehozásra került az Integrált Határmenedzsment Hivatal, amely a felelős az IBM rendszerének kialakításáért és az önálló Határőr szervezet létrehozásának koordinálásáért.

Az új szervezeti modell kialakításában kiemelkedő jelentőségű volt a TR 07 IB JH 04 számú, az Integrált Határigazgatás Megvalósítási Terve – 1. fázis elnevezésű, 18 hónapig tartó Twinning projekt, mely projekt előkészítette az Integrated Border Management (IBM) bevezetésével kapcsolatos tevékenységeket. (Magyarország volt a projektet vezető ország, konzorciumban az Egyesült Királysággal.)

Ezen projekt nemzetközi alapokon biztosította Törökország számára a legjobb európai uniós és schengeni gyakorlat adaptációját. A projekt indításakor a török miniszterelnök kiadta az integrált határellenőrzés megteremtéséről szóló referendumat, mely kötelező jelleggel magas (miniszteri) szintű együttműködést ír elő a szervezeteknek.

A török kormány felismerte azt is, hogy az új szervezet mellett, az IBM-ben résztvevő szervezetek közötti hatékonyabb együttműködéssel és koordinációval jelentősen növelhető a határellenőrzési rendszer hatékonysága.

Az IBM kialakításának egyik eredményeként hivatásos állományú, új, önálló határőrizeti szervezet jön létre. A szervezet létrehozása és az átalakítás ütemezve történik meg, az új szervezet először a kevésbé veszélyeztetett nyugati határszakaszokon (bolgár-török viszonylat) veszi át a határrendészeti feladatokat, majd, az ütemtervnek megfelelően, a maradék határszakaszokon kezdi meg az ellenőrzést. Az IBM-rendszer is megalakul, ennek keretében Közös Koordinációs és Kockázatelemző Központ létrehozását tervezik, amelyben mindegyik, az IBM-ben érdekelt szervezet képviseli magát.

Az uniós szakértők és a török partnerek közös munkája eredményeként elkészült a török határőrség szervezetének létrehozására szolgáló törvény tervezete. A projekt végeredménye a Nemzeti Akcióterv és a Road Map aktualizálása, valamint a tervezett Törökországi Integrált Határellenőrzési Rendszert részletesen bemutató összefoglaló jelentés elkészítése volt.

A projekt sikeres volt, végrehajtása megkezdődött, de sajnos az utóbbi években kialakult politikai helyzet nem teszi lehetővé a projektben foglaltak további megvalósítása (legalábbis a déli és a keleti határszakaszok mentén).

Az Integrált Határigazgatás Megvalósítási Terve – 2. fázis

A TR 08 IB JH 04 számú, az IBM Kockázatelemző Központ Létrehozására irányuló projekt megvalósításának jogát Finnország nyerte el, melynek témája az Európai Unió legjobb gyakorlata alapján, a kockázatelemző tevékenység fejlesztése Törökországban. A második fázis megvalósítása az első fázis eredményeire támaszkodik, cél a Közös Kockázatelemző Központ létrehozása, amely a határrendészeti kérdésekkel fog majd foglalkozni.

A Török Határőrök Képzése (TR 07 IB JH 02 oktatási projekt)

A szervezet létrehozása mellett, napirenden van a török határrendészeti képzés rendszerének kialakítása, aminek a vezetője Németország volt. A török Belügyminiszter döntése alapján, a Török Rendőr Akadémián már a 2011/2012-es tanévben létrehozták a határrendész szakmai felkészítést koordináló Határőr Fakultációt. A hosszú távú tervek között szerepel az önálló Határőr Akadémia megalapítása, amely a határőr tisztképzés igényeit elégítené ki.

* * *

Megállapítható, hogy 2011-ben Törökországban elindult egy fejlődési folyamat, amely a kialakult politikai helyzet miatt megtorpanni látszik. Az integrált határigazgatási rendszer szervezeti elemei közötti együttműködés elkezdődött. A megvalósult projektek eredményeit felhasználva, a határhelyzet konszolidálása után, a török partnerek előtt megvan a lehetőség arra, hogy 10–15 éven belül egy, az Európai Unió és schengeni előírásoknak megfelelő integrált határigazgatási rendszer alapjait lerakja.

* * *

Az aszimmetrikus hadviselés egyik megjelenési formája a terrorizmus. Az államhatáron átszivárgó terroristák elleni tevékenység egyik fő jellemzője az államhatárok megbízható őrzésének biztosítása. Rendkívül fontos, hogy az államhatár biztonságosan le legyen zárva, ezzel biztosítva azt, hogy illetéktelen személyek azt ne lépjék át.

A Magyar Köztársaság Rendőrsége határrendészeti szakembereinek szakmai tapasztalatait egész Európában elismerik. Hazánk mindig is vezető szerepet töltött be a schengeni vívmányok elméleti és gyakorlati megvalósításában.

Törökországban a jövőben szükséges egy olyan szervezet létrehozása, amely felelős az államhatárral kapcsolatos tevékenységrendszer irányításáért. Az, hogy ez a létrejövő új szervezet a jövőben milyen módszerekkel, mikortól, hogyan fogja ezt a feladatot ellátni, az a török politikai és szakmai vezetés felelőssége.

Zárszó

A jelen konferencia témaválasztása sokáig vita tárgyát képezte, de nem volt rossz végül is a témaválasztás. Ha több időt szánhattunk volna e kérdések megvitatására, akkor is hasznosan tudtuk volna az időt eltölteni – mondta a konferencia zárszavában Nagy László.

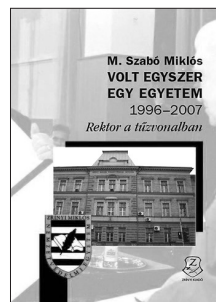
A konferenciák örök dilemmája, hogy azok előadás-centrikusak vagy vita-centrikusak legyenek – ezt most sem sikerült feloldani. Egy másik dilemma, hogy azok megoldást fogalmazzanak meg vagy kérdéseket vessenek fel – amit szintén nem lehetett most helyre tenni.

A tanácskozás reggel mintegy 150 fős hallgatósággal kezdte a munkáját, amelyben közel negyvenen vállaltak szerepet előadóként, hozzászólóként.

Nagy László végezetül köszönetet mondott a közreműködőknek, a támogatóknak, az együttműködő partnereknek: a Nemzeti Közzolgálati Egyetemnek és a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságnak, hogy segítették a Hadtudományi Társaságot egy színvonalas konferencia megszervezésében.

Adalékok M. Szabó Miklós: *Volt egyszer egy egyetem 1996–2007.* *Rektor a tűzvonalon* című könyvéhez*

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.172

A szerző vallomása szerint „... eszem ágában sem volt megírni a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem történetét, hiszen óhatatlanul keveredhetnek bele szubjektív meglátások”. Ám a talpraesett feleség felismerte, hogy ezt „... neked kell megírnod, az átélő-megélő résztvevőnek – ha évekre az asztalfióknak is! – mert a legtehetségesebb kutató sem olvashat ki mindent az iratokból. Az egyetemmel kapcsolatos személyes emlékeket is közkinccsé kell tenned!”. Megítélésem szerint, a szerző feleségének bölcs volt a meglátása. Nem utolsó sorban a Zrínyi Kiadó is biztatást adott a munkához, hiszen a kiadó jóvoltából jelent meg az elmúlt években a katonai felsőoktatás történetét is tartalmazó hat kötet, a szerző számtalan hazai és nemzetközi publikációja mellett.

A Magyar Tudományos Akadémia egyetlen katona rendes tagja, az általa 1996 és 2007 között vezetett Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) rektori korszakát dolgozza fel. A nála megszokott alapossággal kezeli az objektív tényeket, melyhez alapul szolgálnak a HM Hadtörténeti Intézete Központi Irattárában tárolt dokumentumok, a különböző területeken dolgozó szakemberek megjelent munkái és saját magánarchívuma. Ugyanakkor munkájában bőségesen megtalálhatók a szubjektív vélemények, vallomások is, amelyek alátámasztják a tényeket. Azt, hogy a tizenegy éves rektori korszak a meglévő vagy kikényszerített gondok, problémák küzdelmes évek során a magyar katonai felsőoktatás csúcsa, koronája volt. A hazai és a nemzetközi képzési rendszerben elismerést vívott ki, melyről a tisztelt Olvasó is meggyőződhet.

Az alkotásban jól érzékelhető a felelősség a közösségért, az intézmény rendeltetéséért és küldetéséért. A szerző nagy tisztelettel emlékezik odaadó munkatársaira, akik osztoztak a felelősségben. Valamennyiük arcképe a megfelelő fejezeteknél megtalálható csakúgy, mint a külföldi akadémiaparancsnokokkal kiépített munka- és bajtársi kapcsolat. Különösen szoros, élménydús együttműködés alakult ki a német, az osztrák, a cseh, a lengyel, a szlovák, a román akadémiaparancsnokokkal és általában a NATO-tagállamok tanintézeti parancsnokaival.

* M. Szabó Miklós: *Volt egyszer egy egyetem 1996–2007 – Rektor a tűzvonalon*. Budapest, Zrínyi Kiadó – HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht., 2014. 338 oldal. Kötés: karton. ISBN: 978-963-32763-0-3

Az Olvasó érzékelheti, hogy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora és munkatársai, a tanári kar, az ellátó és kiszolgáló állomány milyen áldozatos, sokszor éjt nappallá tevő erőfeszítésekkel építette fel Magyarország egyetlen katonai egyetemét. És azt is, hogy a különböző, sokszor mondvacsinált, személyes intrikáktól sem mentes gondoktól és problémáktól sem mentesen felfelé ívelő, jelentős eredményeket és sok sikert hozó tanintézet történetét tartja a kezében. A mű hat fejezetben dolgozza fel a ZMNE létrehozásának hazai és nemzetközi körülményeit, a Magyar Honvédség helyzetét, az egyetemi *horizontális*, illetve *vertikális integráció* éveit és működését, a 2000–2004 közötti további integrációs megpróbáltatásokat.

* * *

Az I. fejezet bőséges ismeretet nyújt Magyarország 1999. március 12-dikei NATO-csatlakozása előkészítésének és megvalósításának politikai, diplomáciai tevékenységéről, valamint ez időben a világban zajló eseményekről, veszélyforrásokról, nem utolsósorban Magyarország 2004. május 1-jei csatlakozásáról az Európai Unióhoz. A magyar külpolitika történelmi sikere a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás terén új minőséget hozott az elkövetkező évek, évtizedekre Magyarország számára gazdasági, politikai, katonai és védelempolitikai, társadalmi és kulturális terén egyaránt. Van ráció abban a javaslatban, hogy Magyarország európai integrációjával és szocializációjával kapcsolatos kérdéseket a közoktatás felelős tényezői sürgősen illesszék be a Nemzeti Alaptantervbe (13. oldal).

A II. fejezet a Magyar Honvédség helyzetét mutatja be 1996 és 2007 közötti időszakban.

A magyar katonai tisztképzés terén a NATO-hoz csatlakozás egyik fontos kompatibilitási előfeltétele volt a megfelelő idegennyelv-tudás – ezen belül is a katonai szaknyelv – biztosítása. Ebben döntő szerepe volt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia bázisán felállított és hozzá utalt Békepartnerségi Katonai Nyelvképző Központnak (BKNYK). Az itt folyó oktatás és vizsgafelkészítés eredményeként az ekkor legfontosabb nyelvek terén hamarosan látványos fejlődést eredményezett a tiszti és a tiszthelyettesi karban a nyelvvizsgával rendelkezők száma (lásd a táblázatokat a 17–18. oldalon). Míg a tisztek 1996-ban 24 féle nyelvből 5367-en vizsgáztak, addig 2000-ben már 21 nyelvből 6481-en. A tiszthelyetteseknél 1996-ban 12 nyelvből 120 fő vizsgázott, 2001-ben 13 nyelvből 465 fő. 1998-tól kezdve külföldi hallgatók is tanulhattak már az intézetben.

Kezdetben az előjárók folyamatosan biztosították a tanfolyamhallgatók szükséges létszámát, majd az átszervezések átgondolatlan kapkodását, a megszerzett képességekkel történő rablógazdálkodást bizonyítja, hogy a NATO-csatlakozás második évében könnyű szívvel lemondtak 332 angolul és 150 németül (valamilyen szinten) beszélő kollégáról (20. oldal). Ugyanakkor a katonai szakmai nyelvvizsgáztatás elismertségét nagyban fokozta az a tény, hogy 1998-tól már ennek követelményrendszerét a NATO STANAG vizsgarendszer képezte. Ez a rendszer az egyetem fennállása alatt jól beváltan működött.

Ami a honvédség helyzetét illeti, ezekben az években is folytatódott a Magyar Honvédség (kapkodásoktól sem mentes) átalakítása, a személyi állomány vészőfutása, a szervezetek, alakulatok megszüntetése, az állandó létszámcsökkenések. Ennek

következtében a hivatásos állomány helyzete, hangulata jelentősen romlott. Ehhez járult a honvédelmi tárca költségvetésének csökkenése, olykor mélypontra zuhanása (lásd a kimutatást a 21. oldalon).

A létszámában és haditechikájában zsugorodó hadsereg funkciói jelentősen módosultak. Az elvégzett tevékenységek alapján úgy gondolták, hogy az elkövetkező 10–15 évben nem kell a Magyar Köztársaság ellen hadászati támadással számolni, e helyett a regionális instabilitás, a terrorizmus, a tömegpusztító és hagyományos fegyverek illegális elterjedése, az illegális és tömeges migráció, valamint a szervezett bűnözés jelenthet veszélyt az országra. Ennek megfelelően a Magyar Honvédség feladatai lehetnek: országvédelem, más tagországok megsegítése, illetve részvétel a Szövetség egésze elleni támadás elhárításában, határbiztosítás, befogadó nemzeti támogatás, részvétel a nemzetközi válságkezelésben, terrorelhárítás, két- és többoldalú nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi szerződések betartásának ellenőrzése, humanitárius segélynyújtás, információszerzés és feldolgozás, polgári hatóságok segítése katasztrófavédelmi, tűzszerzési, kutatás-mentési, vagy közrend-helyreállítási területeken, légtérellenőrzés, valamint protokolláris feladatok. Mindezt rögzítette a 2004. évi CV. törvény (28. oldal).

A fentiek a katonai felsőfokú tisztképzés elméleti és gyakorlati tananyagába is bekerültek, különösen a nemzetközi válságkezelésben való részvételt illetően. Ilyen volt többek között a bosznia-hercegovinai stabilizáció érdekében 1995–99 között a békepartnerségi program (PFP), illetve 1995 decemberétől 2004 végéig az IFOR/SFOR keretében a befogadó nemzeti támogatás nyújtása, a több száz fős műszaki zászlóalj tevékenysége. Majd az országgyűlés 2002 decemberében hozott határozata alapján megkezdődött az afganisztáni nemzetközi misszióban való ténykedés, 2004-től bekapcsolódás a NATO iraki kiképzési, valamint tanácsadó missziójába.

A civil társadalom jó részének elképzelése valósult meg 2004-re az önkéntességen alapuló hadsereg típus megthonosításával. A haderő-átalakítás jegyében a védelmi politika az alábbi célokat tűzte a honvédelmi tárca elé a 2006–10-es periódusra:

- az új típusú fenyegetésekre a szövetségesekkel együtt találjon megoldást;
- fejezze be a haderő-átalakítást és folytassa a személyi állomány profeszszionalizálását;
- fejlessze tovább az expedíciós képességet és az interoperabilitást, s alakítson ki hatékonyabb erőforrás-menedzsmentet (30–31. oldal).

A továbbiakban, a III–VI. fejezetek, mintegy 300 oldalon a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem létrejöttét, szervezeti struktúráit, létszámviszonyait, a személyi állomány körülményeit, működését, integrációs folyamatát, akkreditációját, a NATO-kompatibilis képzési rendszerét, a nyelvképzés rendjét, a tudományos kutatómunkára való felkészítés és végzés folyamatát, nem utolsó sorban a hagyományápolás, valamint a nemzetközi kapcsolatrendszer és továbbképzés rendjét tartalmazzák.

* * *

Az egyetem a *rektori korszak* időszakában szép eredményeket ért el – sokszor idegőrlő, rosszindulatú, hozzá nem értő, de a „hatalom” birtokában esetenként erőszakkal diktált körülmények között. Ahogy a szerző is írja: „*Kemény ellenszélben kellett felkészülnünk, s az sem töltött el minket boldogsággal, hogy az akadémia »fontossága« hirtelen az*

egyekbe szökött mind a HM, mind a vezérkar vezetői szemében. Ennek következtében már az előkészület évében a vezérkar, de különösen a honvédség főparancsnoka, vezérkari főnök szemében jóvátehetetlen BOTRÁNYKŐNEK számított a »korlátozott autonómia«, a »hadrendből kiugrás«, avagy a »miniszter közvetlen felügyelete« alá kerülés! – ahogy ez volt az 1993. évi felsőoktatási törvény legjelentősebb következménye (34. oldal). E törvénynek megfelelően ugyanis a katonai felsőoktatási intézmények nem működhetek katonai szervezetekként, ki kellett azokat a hadrendből vonni és a honvédelmi miniszter közvetlen felügyelete alatt, korlátozott autonómiával működtetni. Erre mondott a hadsereg első számú katonája NEM!-et és ilyen légkörben kezdődött meg az egyetem létrehozása. Nem csoda, hogy a rektort „előntötte a patakzó veríték”... A témának mindössze egy-két katonatámogatója volt, akiknek a volt rektor köszönetet mondott.

Az ügyet támogatta a katonai képzés reformját előkészítő tábornok is, aki a honvédelmi miniszternek írt levelében arra kérte a minisztert, hogy „... ne engedjen azon körök nyomásának, akik még a koncepció előterjesztése előtt kész helyzetet kívánnak teremteni. »Katonás rend« szerint el kívánják szakítani a tisztképzést és továbbképzést a polgári egyetemek és főiskolák jövőbeni (a katonai felsőoktatásra is remélhetően európai színvonalú ösztönzést adó) követelményrendszerétől. Amennyiben ez bekövetkezne, megfosztaná a jövő tisztikarát a főiskolai vagy egyetemi diplomával egyenértékű végzettség megszerzésétől, holott az nem kérdőjelezné meg a professzionális katonai ismeretek elsődlegességét.” (34. oldal).

Mindezek ellenére a tanintézet érintettjei hatalmas erőfeszítésekkel készítették elő a katonai felsőoktatás történelmi jelentőségű korszakváltását. E feladatrendszerben két körülmény gyakorolt jelentős hatást. Egyrészt a NATO-orientációs politika következtében megjelentek a NATO-ismeretek (először ún. kétnormás, majd kizárólag NATO-normák szerinti képzés formájában) a leglényegesebb katonai-szakmai ismeretek között. Másrészt a felsőoktatási törvény előírásai szerint a képesítési követelményeket tartalmazó rendeletet kellett előkészíteni a csak a ZMNE-en és a BJKMF-en oktatott szakok tekintetében, illetve a más, polgári intézményekben oktatott szakokon az azokra kiadott képesítési követelményekhez kellett igazítani a képzést.

Az említett munkálatok 1996-ban kezdődtek meg és több lényeges eredményre vezettek. Többek között – a vezérkar követelményei maximális figyelembevételével – az egyetemen megalapították a katonai vezetői szakot. Ezzel egyrészt megoldódott a parancsnoki szakokon sok éve fennálló „kettős diploma” adásának problémája, mivel ez a szak államilag elismert egyetemi/főiskolai szak lett. Másrészt ez az új szak tartalmában megőrizte ugyan a korábbi fegyvernemi szakokat, de a szakosodást a képzés későbbi szakára helyezve általánosabb, szélesebb vezetői ismereteket nyújt a szak hallgatóinak (35. oldal)

* * *

1996. augusztus 26-án jelent meg az akadémiaparancsnok irányt szabó parancsa az új, 1996/97-es tanév főfeladatairól. Ennek lényege: az akadémia szervezeti rendszerének felszámolása, az új nemzetvédelmi egyetem struktúrájának kialakítása. Továbbá az új rendszerű doktori képzésre jelentkezettek tudományos képzésének megkezdése, valamint a régi eljárásban részt vettek védéseinek a levezetése; a különböző típusú intenzív és munka melletti nyelvtanfolyamok, nyelvvizsga-előkészítők

lebonyolítása; az oktatóállomány felkészítése a magasabb követelményeknek való megfelelésre, valamint a habilitációra; a személyi számítógépek használatának elterjesztése, valamint az ötéves egyetemi, a négyéves főiskolai és az ehhez kapcsolódó esti, levelező, továbbá tanfolyamrendszerű képzések tanulmányi és módszertani rendszerének kiteljesítése.

Ugyancsak augusztus 26-án írta alá a honvédelmi miniszter a katonai felsőoktatási intézményeknek a Magyar Honvédség hadrendjéből történő kiválása feladatairól szóló 46. számú utasítást. Ennek értelmében 1996. szeptember 1-jétől a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia jogutódjaként a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) (szervezetében a hadtudományi, a vezetés- és szervezéstudományi egyetemi karokkal, valamint a Kossuth Lajos, illetve a Repülő- és Légvédelmi főiskolai karokkal) folytatja tevékenységét.

Szeptember 1-jei hatállyal a honvédelmi miniszter 435 fő törzstanári állományú személyt helyezett át az MH rendelkezési állományába, más szerveknek átadottak csoportjába és vezényelt határozatlan időtartamra a ZMNE állományába (48. oldal)

Szeptember 3-án ünnepélyes külsőségekkel megtartották az 1996/97. tanév tanévnyitóját 829 hallgatóval (49. oldal).

* * *

Alig indult be az élet az egyetemen, a HM illetékesei máris akcióba kezdtek, s ez a fajta akció – pozitív vagy negatív értelemben – alapvetően végig kísérte az egyetem tevékenységét. Voltak felelős beosztású tábornokok, főtisztek, akik lesték a pillanatot, ahol ártani tudtak az ügynek.

Szeptember 18-án a HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály (OTF) főosztályvezető-helyettese előterjesztéssel élt a Honvédségi Érdekegyeztető Tanács (HOVÉT) felé *A felsőoktatás átalakítása és a további feladatok tárgykörében*. Ebben rögzítették: *„A katonai felsőoktatás átalakításának eddigi tapasztalatai, a lezajlott szakértő megbeszélések, a HM Kabinet 1996. júniusi ülésének döntései, a katonai felsőoktatási intézményekre tervezett erőforrások... szükségessé teszik a felsőoktatási rendszer változtatásának felgyorsítását, a képzési igények, az oktatási programok és a redukált intézményi feltételrendszer egyensúlyának, összhangjának mielőbbi megteremtését. Ezért a korábban tervezett »evolúciós modell« gyorsabb ütemű megvalósítása szükséges oly módon, hogy a további átalakítás középpontjában a létszám- és költségtakarékos megoldások kerüljenek. A humánerőforrás-gazdálkodás hatékonyságának javítása érdekében tovább kell folytatni a katonai felsőoktatási intézmények integrációját, az intézményi rendszer fejlesztését. A tavalyi döntés kétintézményes (ZMNE két egyetemi és két főiskolai karral; BJKMF) katonai felsőoktatás mellett döntött. A mai ismeretek a vertikális integráció megvalósítását követelik. Ez két lépésben történne: első lépésként a két főiskolai kar egyetemi karokba való »beemlése« 1997. szeptember 1-jéig valósul meg, második lépés a BJKMF-nek műszaki főiskolai karként történő »beolvasztása« a ZMNE-be”, ami 2000. január 1-jével meg is történt.*

A HOVÉT-előterjesztés szellemében szeptember 30-án jelent meg a ZMNE átalálással kapcsolatos feladat- és ütemterve. Ez a 12 oldalas anyag rendkívül átgondoltan, lépésről lépésre rögzítette az 1996. szeptember 1. és 1997. szeptember 1. között végrehajtandó legfontosabb feladatokat határidőkkel, felelősökkel, együttműködőkkel.

Szeptember 30-án a honvédelmi miniszter jóváhagyta az elgondolást a HM Stratégiai Védelmi Kutatóintézetnek (SVKI) és az MH Békepartnerség Katonai Nyelv-képzési Központnak (BKNYK) a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetembe történő integrálására (52–53. oldal).

* * *

Kezdetől fogva szinte az egyetem teljes fennállása alatt, de különösen a rektori korszakban az új viszonyok között is, rendkívül nagy nemzetközi és hazai érdeklődés kísérte a meglehetősen egyedi megoldásnak számító Nemzetvédelmi Egyetemet.

Nem volt ritka, hogy a különböző külföldi katonai delegációk hetente, havonta váltogatták egymást, erősítve a kapcsolatokat és az együttműködést az új egyetem vezetésével. S a viszontlátogatások is gyümölcsöző, baráti együttműködést eredményeztek, melynek következtében az egyetem nyelv- és szaktanári rendszeres továbbképzéseken vehettek részt a különböző NATO-országok tanintézeteinek képzési rendszerében. A merőben új feladatrendszerű tanintézetben rejlő lehetőségeket sokkal jobban felismerték és értékelték külföldön, mint itthon; mind gyakrabban kérték ki a tapasztalatokat a képzés követelményi programjáról s a legnagyobb érdeklődést a doktori képzés rendszere váltotta ki.

Az integráció valóra váltása terén célirányosan fogalmazódott meg az egyetem 1997. évi munkaterve. Ez fő feladatként határozta meg a következőket:

- a főiskolai karok integrálása az egyetemi karokba 1997. szeptember 1-jétől, s az új rendszerű egyetemi képzés megkezdése;
- a kétnormás képzés folytatása, valamint a levelezőképzés beindítása;
- a polgári személyek katonai képzésének kibővítése;
- a NATO-kompatibilis katonai vezetőképzés tanfolyamrendszerének működtetése;
- a felsőoktatási integráció kiterjesztése (a polgári egyetemekkel együttműködésben);
- az egyetem önálló nemzetközi kapcsolatait biztosító infrastruktúra kiépítése;
- valamint az egyetemi könyvtár informatikai infrastruktúrájának fejlesztése, a NATO-regionális központi könyvtári koncepció megvalósítása (59. oldal).

Az egyetem állandó állománya hatalmas áldozatot, rengeteg túlmunkát vállalva, 8 hónap alatt, 1997. szeptember 1-jére megvalósította a perspektívát jelentő hatalmas munkát.

A művelődési és közoktatási miniszter, valamint a honvédelmi miniszter közös előterjesztésére – a ZMNE Egyetemi Tanács döntése alapján – a Magyar Köztársaság elnöke dr. M. Szabó Miklós egyetemi tanárt 1997. március 15-dikétől 2001. március 14-edikéig megbízta a rektori teendők ellátásával (81. oldal). A honvédelmi miniszter pedig 5 évi időtartamra megbízta az oktatási, a tudományos, az intézeti és nemzetközi kapcsolatok ápolásáért felelős rektor-helyetteseket (83. oldal).

Az új kihívásokra az egyetem vezetése rendkívül gyorsan reagált, s a rektor 1997. július 30-án kiadott intézkedése szerint: „A Magyar Honvédség a NATO 1997. július 8-ai történelmi jelentőségű döntését követően megkezdte az intenzív felkészülést a tagságra. A felkészülésben a szellemi kompatibilitás tekintetében kiemelkedő funkció hárul a katonai felsőoktatásra...” Ez valóban egy történelmi, hosszabb távra meghatározott feladatcsokrot

jelentett, melynek követelményrendszerét ún. *kék könyvben* rögzítették s a NATO-kompatibilis képzés előkészítését és feltételeinek biztosítását, az oktatásban történő realizálását jelentette (89–90. oldal). A rektor a folyamat szakértői teendőinek ellátására felkérte akadémia parancsnok elődjét, dr. Simon Sándor ny. altábornagyot és az akadémia parancsnok egykori szárazföldi összefegyvernemi helyettesét, Pásztor László ny. ezredest.

A további három fejezet a *vertikális integráció* éveit (1997. szeptember 2.–1999. december 31.), a további integrációs megpróbáltatások éveit (2000. január 1.–2004. augusztus 31.), valamint az integráció záró mozzanatát: ismét kétkaros egyetem létrehozására (2004. szeptember 1.–2007. március 13.) vonatkozó részt tartalmazta.

Az ún. *vertikális integráció* következtében az egyetem szervezeti felépítése több ponton megváltozott (l. táblázat a 99. oldalon). A karok mellett a leglényegesebb változás, hogy a Stratégiai Védelmi Kutatóintézet és a Katonai Környezetbiztonsági Központ az egyetem szerves részévé vált. Az integráció lényege: a főiskolai karoknak az egyetemi karokba való beemelése. Ezzel a két főiskolai kar (Szentendre, Szolnok) döntő részével integrálódott a két egyetemi karba, azaz a Hadtudományi Karba, valamint a Vezetés- és Szervezéstudományi Karba (100–101. oldal).

A nemzetvédelmi egyetemi jellegnek való megfelelés, valamint a civil társadalom felé való nyitás jegyében 1997. szeptember 1-jével beindult az egyetemen a civil szakemberek 5 éves egyetemi alapképzése is védelem- és biztonságpolitikai, illetve védelemigazgatási szakon. Az előbbieket a Magyar Honvédség, a Parlament Honvédelmi Bizottsága, a politikai pártok, a közigazgatás stb. részére jelentették a védelem- és biztonságpolitikai szakember-utánpótlást, míg a védelemigazgatási szakon készülhetnek fel az ország-mozgósítás és a hadkiegészítés civil szakemberei.

A katonai hallgatók egységes katonai alapképzését az oktatási rektor-helyettes irányítása alatt működő Katonai Alapozó és Továbbképző Központ végezte. Így az első félévben megkapták a katonai alapképzést, a szükséges szabályzatismereteket, végrehajtották az alapvető lögyakorlatokat és megszerezték a gépjárművezetői jogosítványt. Az első félév sikeres elvégzése után a tisztjelöltek a megfelelő karhoz kerültek.

Mivel a repülőtiszt, repülésirányító, valamint a repülőműszaki képzés Szolnokon folyt, az ottani helyi tevékenységek koordinálására, létre kellett hozni a Repülőtiszt Intézetet (102. oldal).

A tanévre megszabott fő feladatok nagy száma (19) jelzi, hogy a teljes állománynak nem jut idő az unatkozásra. Ezek közül lényegesek többek között: felkészülni az akkreditációra;

- folytatni a képzést az egyetemi szakon 1998. júliusig, a főiskolai szakokon 2000 júliusáig;
- megkezdeni az új egyetemi és főiskolai szakok képzését, gyűjteni az ezzel kapcsolatos tapasztalatokat;
- teljes körűen átvinni a NATO-továbbképzés tanfolyamait;
- elkészíteni és államigazgatási eljárásra bocsátani a humánmenedzser szak, valamint a szakirányú továbbképzés okmányait; a kredittörvény megjelenését követően megkezdeni az egyetem kreditrendszerének kidolgozását, a hallgatók egyéni kredittörvénybe történő besorolását;
- nagy hangsúlyt helyezni a hallgatók tudományos munkába való bevonására;

- fokozottan törekedni a bel- és külföldi pályázatokon való részvételre, valamint a karokon kialakítani a tanári munka hallgatói véleményezésének rendszerét stb. (104–105. oldal).

Új feladatként jelentkezett és a *rektori korszak* alatt teljessé vált a kétoldalú nemzetközi kapcsolatok keretében a brit Királyi Logisztikai Hadtest Logisztikai Iskolája, valamint a Vezetés- és Szervezéstudományi Kar közös „Szent Margit” Logisztikai Információs Képzési Program MAGLITE-gyakorlata. Ez évente két alkalommal, Londonban, illetve Budapesten került megrendezésre az egyetem logisztikai tan széke és hallgatói bevonásával, meghatározott program szerint. A MAGLITE felhasználhatóságát, alkalmazhatóságát tekintve is egyedülálló gyakorlat volt hosszú években át (106–108. oldal).

Jelentős eseménynek számított a tudományos és általában az egyetemi életben, amikor a kormány határozatot hozott arról, hogy minden év novemberének 3. napja legyen a Magyar Tudomány Napja (a későbbiekben Ünnepe). Ebből az alkalomból ünnepi rendezvénysorozatot szervezett az egyetem minden évben. Az első rendezvény célja:

- a magyar tudomány múltjának és jelenének áttekintése, a jövőben várható kihívások összefoglalása;
- a védelmi szféra tudományos műhelyei eredményeinek, a tudományos munka folyamatának, valamint a doktori képzés rendszerének bemutatása, valamint a kiemelkedő tudományos teljesítmények elismerése, a fiatalok tudományos érdeklődésének felkeltése (110. oldal).

Az évek során különböző tudományos témák megvitatása került napirendre, e sorozatban került sor a tudományos pályázatok nyerteseinek díjazására, a doktori képzést sikeresen befejezők avatására is.

A történelmi folyamatosság és a hagyományörzés erősítését szolgálta az a rektori határozat, amely ünnepi állománygyűlés megtartását rendelte el december 1-jére, a jogelőd Honvéd Akadémia megalakulása 50. évfordulóján. Ilyen jellegű megemlékezések és elismerések több alkalommal is erősítették a hagyományörzést.

Az állomány hangulatára jó hatással volt a honvédelmi miniszter utasítása a közalkalmazottak 1998. évi bérfeljesztésére (117. oldal).

* * *

1998. július 22-én intézkedést adott ki a rektor az 1998/99. tanulmányi év fő feladataira. Néhány fontosabb tétel:

- az akkreditációs ütemterv alapján az év végéig jelentkezni az eljárásra, majd 1999 tavaszán fogadni az akkreditációs bizottságot;
- a felkészülés folytatása a közeli NATO-csatlakozással járó oktatási feladatok végrehajtására;
- a kreditrendszer bevezethetősége lehetőségének megteremtése, az ehhez szükséges szervezeti és személyi feltételek létrehozása, anyagi-technikai eszközök biztosítása;
- a szakokon a 4 éves főiskolai és 5 éves egyetemi szintű, továbbá a kiegészítő képzések és a Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyamon az oktatás megkezdése, illetve a megkezdett képzések folytatása;

- az oktatói állomány pedagógiai-módszertani felkészültségének emelése az oktatói beosztásoknak való megfelelés és a habilitációs követelmények teljesítése érdekében, továbbá az új SZTIR-rendszer kódjainak kidolgozása és bevezetése stb. (123–124. oldal).

Maximálisan egyetérték a szerző azon véleményével, amely szerint attól a pillanattól kezdve, „hogya a ’90-es évek első felében felmerül a Nemzetvédelmi Egyetem létrehozásának a gondolata, a felső katonai vezetés meghatározó személyiségei ezt igyekeztek megakadályozni, majd amikor ezen erőfeszítéseik nem jártak sikerrel, állandósult az a vád, hogy az egyetem teljesen »elcivileседik«, háttérbe szorul a katonává nevelés, az első tiszti beosztásra történő felkészítés stb. Ez a vád még csak fokozódott a tragikus 2010–2011-es időszakban... Nos, tagadhatatlan: a polgári – nem katonai! – képzésben részt vevők esetén több forrónadrágos hölgyet és vietnami papucsos urat el kellett tessékelni pl. az egyetemi kibocsátóra felkészülők közül; központi intézkedésre megszűnt a reggeli torna; a katonahallgatók alparancsnoki gyakoroltatására – egy időben – kevesebb lehetőség nyílt; nem tett jót a fegyelemnek az »állandó kimaradás« lehetősége, s 2008–2010 táján mind gyakrabban jelentettek a karok és a tanszékek vezetői arról, hogy a kijelölt alakulatok nem tudják biztosítani a megfelelő kiképzési eszközt és anyagot a különböző terepfoglalkozásokon és gyakorlatokon. De az egyetem vezetése folyamatosan törekedett a minél magasabb szintű katonai kiképzés biztosítására, a meghatározó katonai szervekkel való maximális együttműködésre!” (127. oldal)

Az egyetem vezetése hamarosan meg is kötötte az együttműködési megállapodásokat a Honvéd Vezérkarral, a Szárazföldi (Székesfehérvár) és a Légi Vezérkarral (Veszprém).

* * *

Október 1-jén jelent meg az egyetem 1999–2003. közötti középtávú időszakra vonatkozó 16 oldalas programja. Célkitűzésként határozták meg

- az akkreditáció sikeres végrehajtását;
- az egyetem nemzeti jellegének, valamint a Magyar Honvédséghez való kötődésének erősítését;
- az EU- és NATO-csatlakozásból eredő új kihívásoknak való megfelelést;
- a HM és háttérintézményei, a Magyar Honvédség csapatai, központi szervei, a Belügyminisztérium, a Határőrség, a nemzetbiztonsági, valamint a rendvédelmi szervek tisztjeinek, köztisztviselőinek, közalkalmazottainak és a biztonsággal foglalkozó polgári szervezetek szakembereinek – a NATO-elvárásoknak is megfelelő – képzését és továbbképzését;
- a tudományos tevékenység továbbfejlesztését;
- az egyetemi hagyományok ápolása mellett a szükséges strukturális átalakítások végrehajtását;
- az egyetem hatékony és takarékos gazdálkodási rendszerének kialakítását, majd működtetését, valamint a jogi harmonizáció kezdeményezését az egyetem működését meghatározó jog- és egyéb irányítási szabályok vonatkozásában (129. oldal).

Az egyetem életét jelentősen meghatározta, hogy az év nyarán 87 fő rendelkezett tudományos fokozattal és 38 fő (az oktatók 10%-a) habilitációval. Széchenyi Professzori

Ösztöndíjat 6, Bolyai János Kutatói Ösztöndíjat 4, Magyary Zoltán Posztdoktori Ösztöndíjat 1 oktatónak ítélték meg (132. oldal).

A közelgő NATO-csatlakozás és a nemzetvédelmi egyetemi rendszer tovább fokozta a tanintézet iránti nemzetközi érdeklődést, ebben a tanévben 54 magas szintű delegációt fogadtak.

Szép eredményeket értek el az egyetem hallgatói a XXIV. Országos Diákköri Konferencia hadtudományi, valamint műszaki tudományi szekcióban 58 pályamunkájukkal (143. oldal).

1999. május 14–16. között az egyetem házigazdája lehetett *A Fiala Magyar Tudományos Kutatók és Doktoranduszok Harmadik Világtalálkozójának*. Emellett május 22-én a Nyilvános Városligeti Honvédelmi Napon a tanintézet is bemutatkozott. Az ilyen jellegű bemutatkozások a továbbiakban is rendszeressé váltak.

A szeptemberi rektori évvértékelés szerint az egyetem „... a kétkaros működési rendszerben a maga sajátos szervezeti, személyi, anyagi-technikai és jogi feltételeivel sikeresen tudta végrehajtani a vezetési, irányítási és működési feladatokat, melyek alapvetően biztosították az eredményes oktató-kutató munkát... A képesítési követelmények az ebben a tanévben indult tancsoportoknál – a szakoknak megfelelő differenciálással – megvalósultak, az egyetem megfelelő szinten tudta biztosítani az akkreditációhoz szükséges minőségbiztosítási követelményt... az állomány feltöltöttsége 90 százalékos.” (159. oldal).

Az 1999/2000-es tanév fő feladatai és javaslatok, kérelmek közül a legfontosabbnak ítéltetők meg többek között:

- az MH Stratégiai Felülvizsgálatából az egyetemre háruló feladatok végrehajtása;
- az integrációs feladatok határidőre való teljesítése, valamint a Látogató Bizottságok akkreditációs jelentésében jelzett hiányosságok kiküszöbölése;
- a kreditrendszer bevezethetőségének megteremtése és kreditegyezmények létrehozása más egyetemekkel;
- a NATO-kompatibilis katonai-szakmai könyvek, nyelvkönyvek kidolgozása;
- az angol, német és francia nyelvi STANAG-6001 nyelvvizsga kidolgozása, akkreditálása, majd bevezetése (161–162. oldal).

* * *

Az elért sikerek mellett zavaró és bosszantó körülményeket okozott az ún. Cubic-bizottság jelentése a magyar katonai tisztképzés helyzetéről. A nyugati haderők nyugdíjas tábornokaiból és tisztjeiből összeállított bizottság lehetetlen elképzelésekkel okozott fejtörést az egyetem vezetésének. A nyáron megkapott tanulmányra az egyetem vezetése közel 40 oldalon fejtette ki lesújtó véleményét a munka egyetemre vonatkozó megállapításairól (137–139. oldal). Ehhez még hozzájárult néhány sajtóorgánium rémhírterjesztése is (170–171. oldal).

Viszont fontos okmányt jelentett az egyetem életében a Róna-Tas András akadémikus, a Magyar Akkreditációs Bizottság elnöke által november 16-án megküldött 157 oldalas Akkreditációs jelentés azzal, hogy amennyiben az egyetem élni kíván megjegyzési jogával, úgy december 15-éig tegye meg (172. oldal). Erre december 9-én sor is került.

* * *

A hosszú és kemény előkészítő folyamat eredményeként, 2000. január 1-jével az egyetem újabb szervezeti formában folytatta működését. Ettől kezdve az egyetem két egyetemi és egy főiskolai (BJKMF) karból épül fel (177–181. oldal).

A 2000. január 1-jétől 2004. augusztus 31-dikéig tartó időszakot a további integrációs megpróbáltatások éveinek értékeli az egyetem volt rektora. Véleménye szerint ez volt a „siralom völgye” periódus, az egyetemnek és személyének is egy meglehetősen nehéz, küzdelmes szakasza. Rendkívüli módon akadozott a HM vezetésével a munkakapcsolat, amely veszélyeztette az egyetem létét. Viszont, amikor dr. Komor Levente, mint az egyetemi oktatáshoz értő szakember lett az új humánpolitikai helyettes államtitkár, „... beindult egy nagyon gyümölcsöző, baráti, végtelenül jó hangulatú, sok nevetéssel járó szoros együttműködés, melyben a döntő többséget képező HM-ZMNE alapvető és közös érdek, »együtt húzás« mellett – természetesen! – előfordultak szikrázóan kemény viták és összecsapások is, amikor valamelyik fél a saját érdekét érezte elsődlegesnek. Azért mindig megszületett a még kibírhatóan fájdalmas kompromisszum. Így a békés együttműködés és erőpróba időszaka hamar elfeledtette az egyetem vezetőivel a korábbi »siralom völgye« periódust, amiért a mai napig hálás vagyok dr. Komor helyettes államtitkár úrnak.” (249–250. oldal)

Az egyetem életében a kétoldali kapcsolatok révén lehetővé vált, hogy az osztárak Mária Terézia Katonai Akadémia 95 hallgatójának 68 magyar hallgatóval 2000. július 22.–augusztus 2. között magyarországi közös ejtőernyős kiképzésére és gyakorlatára kerüljön sor. Ez az elkövetkezőkben többször megismétlődött a két ország területén.

* * *

2002 elején kapta meg az egyetem a ZMNE önkéntes haderőre történő áttéréssel összefüggő átalakítása 8 oldalas ütemtervét. Ennek legfontosabb pontjai:

- a hadmérnöki szak (főiskolai és egyetemi) alapítása, oktatásának lehetőleg már a 2004-2005. tanévben történő beindítása;
- a Bolyai János Hadmérnök Kar és a Kossuth Lajos Hadtudományi Kar alapítása;
- a Társadalomtudományi Intézet beépítése a Hadtudományi Karba;
- a ZMNE Nyelvi Intézet és a BKNYK összevonása, tevékenységének megkezdése augusztus 1-jével;
- az új karriermodellhez illeszkedő át- és tovább képzési rendszer kialakítása egy éven belül;
- az Egyetemi Távoktatási Központ létrehozása;
- a Honvédelmi Ismeretek tantárgy tematikájának kidolgozása;
- valamint a különböző vezetői pályázatok kiírásának, a megbízások átadásának időpontjai.

December 10-én a rektor intézkedett a NEPTUN Egységes Tanulmányi Rendszer üzemének a beindítására (267. oldal),

Az Állami Számvevőszék bizottsága 2003 márciusára befejezte a felsőoktatási intézményhálózat integrációjának ellenőrzését, s a 64 oldalas dokumentumban a ZMNE-re vonatkozó megállapításait 17 pontban foglalta össze (270–271. oldal). A rektor véleménye szerint e nagyon alapos, mindvégig tárgyyszerű és segítő szándékú

vizsgálat az egyetem polgárainak hallatlan erőfeszítését tükrözték, amikor a rendkívül bonyolult haderőreform – próbálkozások, folyamatos létszámcsökkenések és integrációsorozatok kényszere közepette is, ennyi elismerést kiváltó új, integrált felsőoktatási intézményt tudott felépíteni és működtetni! Ezért köszönet illeti minden kollégát (272. oldal).

Az integráció záró mozzanataként 2004. szeptember 1-jétől, a Kossuth Lajos Hadtudományi Karral, valamint a Bolyai János Katonai Műszaki Karral, ismét kétkaros lett az egyetem. Szervezeti felépítése tükrözi az új elemeket is (293–294. oldal).

* * *

A ZMNE ezzel a szervezeti felépítéssel működött 2011. decemberi megszüntetéséig. Az Olvasó viszont 2007. március 13-ig terjedő időszak eseményeivel ismerkedhet meg, mivel a március 13-dikai ünnepi állománygyűlésen az egyetem rektora – hivatkozva református lelkipásztor nagyapja sírfeliratára –, jelentette az állománygyűlésen személyesen jelenlevő honvédelmi miniszternek és vezérkari főnöknek: *„Miniszter úr! Vezérezredes úr jelentem: ama nemes harcot megharcoltam, a futásomat – időnként vesszőfutásomat – elvégeztem, az egyetemet megtartottuk!”* Ezt követően, megtörtént a csapatzászló, majd a rektorlánc átadása az új rektornak (327. oldal). Ezzel lezárult a rektor életének legfontosabb szakasza, annak egyik értelme...

Ugyanakkor, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem – új vezetőkkel – 2011 végéig tovább működött, így a 2007–2011 közötti időszak története még megírásra vár, mint a Nemzeti Közzolgálati Egyetem felállításának előzményei, körülményei.

Oroszi Antal

A HADTUDOMÁNY 2014. évi online lapszámában megjelent tanulmányok (http://mhtt.eu/hadtudomany/2014/2014_elektronikus/index.html)

BIZTONSÁGPOLITIKA SECURITY POLICY

Siposné Kecskeméthy Klára

Globális partnerség. A NATO–Japán együttműködés

REZÜMÉ:

A NATO 2010. évi Stratégiai Konceptiója a Szövetség három fő feladatának a kollektív védelem, és válságkezelés mellett a kooperatív biztonságot tekinti, amelyet a világ partnerországai és szervezetei kiterjedt hálózata segítségével ér el. A Szövetség 2011 áprilisában új, hatékonyabb és rugalmasabb partnerségi politikát fogadott el. Az elmúlt évtizedben a NATO és Japán értékes gyakorlati együttműködést alakított ki. Japán a globális partnerek egyikeként jelentősen hozzájárul a nemzetközi és regionális békéhez és biztonsághoz.

KULCSSZAVAK:

NATO; Stratégiai Konceptió; partnerségi politika; Euroatlanti Partnerségi Tanács; globális partnerek.

Kecskeméthy, Klára Siposné

GLOBAL PARTNERSHIP. NATO–JAPAN RELATIONS

ABSTRACT:

NATO's 2010 Strategic Concept identifies cooperative security as one of three essential core tasks to be achieved in part "through a wide network of partner relationships with countries and organizations around the globe". The Alliance adopted a new, more effective and flexible partnership policy in April 2011. Over the past decade, NATO and Japan have developed meaningful, practical cooperation. Japan as one of the global partners is making a valuable and significant contribution to international and regional peace and security.

KEY WORDS:

NATO; strategic concept; partnership policy; Euro-Atlantic Partnership Council; global partners.

Kovács Zoltán

Koszovó függetlenné válásának regionális és globális következményei

REZÜMÉ:

Koszovó 2008-ban egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét. Ez az aktus nem illeszkedik a Kelet-Európában nyomon követhető függetlenedési irányvonalba, ezért felmerült a kérdés, hogy alkalmas lehet-e más kisebbségi csoportok függetlenségi törekvéseinek alátámasztására. Erre a helyzet speciális volta miatt nincs számottevő esély.

KULCSSZAVAK:

Balkán, Koszovó, etnikai konfliktus, függetlenség, nemzetközi jog, precedens.

Kovács, Zoltán

REGIONAL AND GLOBAL CONSEQUENCES OF KOSOVO'S INDEPENDENCE

ABSTRACT:

Kosovo in 2008 has unilaterally declared its independence. This act is not in conjunction with other cases of establishing independence in Eastern-Europe, therefore the question rises, whether it can be used as a precedent by other minority groups seeking independence. However, Kosovo's case is special, so there is no real chance for such event.

KEYWORDS:

Balkans, Kosovo, ethnic conflict, independence, international law, precedent.

HADITECHNIKA MILITARY TECHNOLOGY

Szabolcsi Róbert

Pilóta nélküli légijárművek automatikus repülésszabályozó rendszerei típus- és légialkalmassági tanúsításának megfelelési kritériumai

REZÜMÉ:

A szerző célja, hogy az UAV/UAS automatikus repülésszabályozó rendszerének típus és légi alkalmassági tanúsításának folyamatáról átfogó képet vázoljon, figyelembe véve úgy a hazai, mint a nemzetközi jogi és egyéb szabályozási környezetet. A cikkben a pilóta nélküli légi járművek repülési és üzemeltetési jellemzői közül a fedélzeti automatikus repülésszabályozó rendszerek minőségi jellemzői kapnak különös hangsúlyt. Tekintettel a szabályozások hiányosságaira, olyan javaslatokat fogalmaz meg, amelyek teljesen újak számítnak a kisméretű UAV típus, és légialkalmassági tanúsításának folyamatában úgy a hazai, mint a nemzetközi gyakorlatban is.

KULCSSZAVAK:

UAV; UAS; típus- és légi alkalmasság; robotpilóta; automatikus repülésszabályozás; földi és légi üzemeltetési jellemzők.

Szabolcsi, Róbert

CRITERIA OF THE COMPLIANCE OF THE UNMANNED AERIAL VEHICLES AUTOMATIC FLIGHT CONTROL SYSTEM TO TYPE- AND AIRWORTHINESS CERTIFICATION

ABSTRACT:

The purpose of the author is to highlight some interesting aspects of the procedure of the type worthiness-, and airworthiness certification of the automatic flight control system of the UAV/UAS systems regarding both relevant domestic and international regulations of this topic. From those existing flying and handling qualities defined for manned aircraft the author had established a new system of the dynamic performances of the automatic flight control systems to be evaluated for measure of the compliance of the UAV flight control system. Due to lack of regulations in the category of the small UAVs the author will formulate a brand-new system to evaluate the compliance of the UAV to type- and airworthiness requirements. Results of this work could be considered by the authorities both in Hungary, and abroad, too.

KEYWORDS:

UAV; UAS; type- and airworthiness; autopilot; automatic flight control systems; flying and handling qualities.

HADÜGY MILITARY AFFAIRS

Solymos András

A monarchia haditengerészeti politikáját befolyásoló tényezők az I. világháborút megelőző időszakban

REZÜMÉ:

A szerző ismerteti az antant és a hármasszövetség tengerészetének haditerveit, a németek elképzelését az olasz és az osztrák–magyar flotta együttes tevékenységéről. Ez a terv magyarázza az osztrák–magyar flotta szerkezetét és Olaszország antanthoz állásának súlyos geostratégiai következményeit.

KULCSSZAVAK:

Osztrák–magyar haditengerészet; hármasszövetség; az I. világháború haditervei.

Solymos, András

FACTORS INFLUENCING THE NAVAL POLICY OF AUSTRO-HUNGARIAN MONARCHY IN THE PERIOD BEFORE THE FIRST WORLD WAR

ABSTRACT:

The author describes the main tasks of navies of Entente and Triple Alliance, the German conception of common activity of Italian and Austro-Hungarian Navies. This plan explains the structure of Austro-Hungarian Navy and the heavy geo-strategic results of Italy's switch to the Entente.

KEYWORDS:

Austro-Hungarian Navy; Triple Alliance; War Plans of I.w.w.

Tomolya János – Padányi József

A terrorizmus és a gerilla-hadviselés azonosságai és különbségei

REZÜMÉ:

Mindenki észreveheti az azonosságokat a gerilla hadviselés és a terrorizmus között. Mindkettő egy ügyért harcol, és mindkettő az erőszak különböző formáit alkalmazza, hogy a véres üzenetük a céját elérje. A köztük lévő nyilvánvaló és jelentős különbségek ellenére ezek – sokszor még a szakértők számára is – zavart keltőek, amely aztán a gerillaharcosokról egy tudományosan alá nem támasztott kép kialakulásához vezethet. Végére is mi a különbség és a hasonlóság a terrorizmus és a gerilla-hadviselés között? A NATO-katonák számára, mind a gerilla-hadviselés, mind a terrorizmus az aszimmetrikus hadviselés formáihoz tartoznak, amelyek erőszakot alkalmaznak a meggyőző elrettentés és félelemkeltés érdekében azzal a szándékkal, hogy bizonyos politikai célokat elérjenek. Mindkettőt gyakran alkalmazzák, abban az esetben amikor egy kis erő áll egy egyértelműen erősebb katonai erővel szemben, amelyet nem lehet legyőzni a szemtől szembe harcban. Gyakran gondolják, hogy a gerilla-hadviselés és a felkelés a terrorizmus szinonimája. Ennek egyik oka az, hogy a felkelés, és a terrorizmus gyakran hasonló célokkal rendelkezik. A fő hasonlóság a terrorizmus és a gerilla hadviselés között, hogy mindkettő az aszimmetrikus hadviselés formája; más szóval, mindkettő alattomos támadásokat alkalmaz az erősebb ellenség ellen. Azonban, ha megvizsgáljuk felkelést és gerilla hadviselést, jól behatárolható különbségeket találunk. Ebben a cikkben a szerzők rávilágítanak két jelenség legfontosabb megkülönböztető elemeire.

KULCSSZAVAK:

gerilla-hadviselés; terrorizmus; aszimmetrikus hadviselés.

Tomolya, János – Padányi, József

SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN TERRORISM AND GUERRILLA WARFARE

ABSTRACT:

Anybody might have sometimes noticed the similarities between guerrilla warfare and terrorism. Both of them are fighting for a cause, and both of them use different forms of violence to get their bloody message across. Despite their obvious and significant differences, these do often create confusion, even for the experts, which can then lead to them having an ignorant view on guerrilla fighters. After all, what are the differences and similarities between terrorism and guerrilla warfare? For the NATO military, both guerrilla warfare and terrorism are forms of asymmetric warfare that use violence as a persuasive deterrent and threat, with the intention of achieving some political goals. Both are also often used when a small force is facing a clearly superior military power that could not be defeated through a straightforward fight. Guerrilla warfare and insurgencies are often assumed to be synonymous with terrorism. One reason for this is that insurgencies and terrorism often have similar goals. The main similarity between terrorism and guerrilla warfare is that these are both forms of asymmetric warfare, in other words, both use sneak attacks to undermine a more powerful enemy. However, if we examine insurgency and guerrilla warfare, specific differences emerge. In this article the authors highlights the most important distinguishing elements of the two phenomenon.

KEYWORDS:

guerrilla warfare; terrorism; asymmetric warfare.

Bakos Csaba Attila

Korunk változó hadviselésének hadelméleti alapja

REZÜMÉ:

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája a hagyományos értelemben vett háborús konfliktus kialakulását a közeli jövőben nem, vagy csak csekély mértékben tartja elképzelhetőnek, eshetőségét azonban nem zárja ki teljesen. A tudomány és a technika fejlődésének felgyorsulásával sok ország számára komoly nehézséget jelent a költséges haditechnika beszerzése, rendszerben tartása és annak folyamatos korszerűsítése. A honvédelem helyzetét a világban lezajló politikai, gazdasági, társadalmi folyamatok tükrében megvizsgálva látható, hogy a hagyományos szemlélet fenntartása az ország erőforrásait sokszorosán meghaladó igényeket támaszt. A XXI. század elején olyan haderő-fejlesztési koncepció kidolgozása szükséges, amely képessé teszi az országot arra, hogy egy fegyveres konfliktusban a vele szemben álló fél esetleges mennyiségi és/vagy minőségi fölényét semlegesítse, de legalább is csökkentse. A háborúk történetének vizsgálata egyértelművé teszi, hogy a kis államok hagyományostól eltérő hadviseléssel egyre sikeresebben vehetik fel a küzdelmet egy erősebb féllel szemben. Az alábbiakban a szerző elsősorban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és annak jogelődje keretei között folytatott és publikált kutatási eredmények feltárásával és elemzésével olyan hadelméleti összefüggésekre világít rá, amelyek a honvédelem koncepciójának merőben új megközelítését eredményezhetik.

KULCSSZAVAK:

Clausewitz; honvédelem; hagyományostól eltérő.

Bakos, Csaba Attila

THEORETICAL FOUNDATION FOR THE CHANGING NATURE OF CONTEMPORARY WARFARE

ABSTRACT:

The National Military Strategy of Hungary does not or just slightly see the possibility that in the near future a traditional military conflict can occur, but does not exclude it entirely. As the development of science and technology accelerates many countries find it difficult to procure, field and constantly upgrade expensive military hardware. The examination of national defence in the view of global political, economic, and societal processes makes clear that maintaining the traditional approach to national defence exceeds the available resources many times. At the beginning of the 21st century a new approach is needed that enables a country to offset or at least decrease the enemy's quantitative and/or qualitative superiority. An examination of the history of warfare makes clear that small countries waging other-than-traditional war can increasingly oppose a stronger enemy. This paper reveals the fundamental theoretical aspects of an entirely new approach to national defence based on research and analysis of earlier military theoretical insights published at the National University of Public Service and its predecessor.

KEYWORDS:

Clausewitz; national defence; unconventional.

RENDVÉDELEM ÉS KATASZTRÓFAVÉDELEM POLICING AND PROTECTION AGAINST DISASTER

Kátai-Urbán Lajos – Szabó Ágnes

Veszélyes áru raktárlogisztika iparbiztonsági szabályozási környezetének értékelése

REZÜMÉ:

A veszélyes áru logisztikai és raktározási tevékenység üzemeltetése esetében számolnunk kell a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek bekövetkezésének kockázatával. A súlyos ipari balesetek jelentősen veszélyeztetik az emberi életet és egészséget, valamint a környezeti elemeket. Jelen cikk célja, hogy katasztrófavédelmi szempontból elemezze és értékelje a magyarországi veszélyes áru logisztikai szektor tevékenységét befolyásoló európai és hazai jogi szabályozást.

KULCSSZAVAK:

veszélyes áru; raktárlogisztika, súlyos baleset, CLP szabályozás, iparbiztonság.

Kátai-Urbán, Lajos – Szabó, Ágnes

ASSESSMENT OF THE REGULATION BACKGROUND FOR THE DANGEROUS GOODS WAREHOUSE LOGISTIC ACTIVITIES

ABSTRACT:

In case of the operation of the dangerous goods logistics and warehousing activities we have to count with the risk of the occurrence of the major accidents involving dangerous substances. The major industrial accidents pose a significant threat to the human life and health, and the environments. The aim of this article is to introduce and analyse the European and domestic legal regulations influencing the sector dealing with hazardous goods warehousing in Hungary.

KEYWORDS:

hazardous goods, warehouse logistics, major accidents, CLP regulations, industrial safety

Teknős László – Csepregi Péter – Endrődi István

Felsőoktatási intézmények önkéntes mentőszervezeteinek jelentősége, helye, szerepe a katasztrófavédelem rendszerében

REZÜMÉ:

Napjaink bonyolult káreseményei és intenzív katasztrófái alapján az körvonalazódik, hogy a speciálisan felszerelt, jól kiképzett hivatásos erők egymaguk nem tudják felszámolni a veszélyforrások és az anomáliák egyre pusztítóbb hatásait és következményeit, szükségük van az állampolgári közreműködésre, a szakképzett civilekre. Jelen cikk célja, hogy vizsgálja az önkéntesség jelentőségét a katasztrófavédelemben, ezáltal feladata is egyben, hogy az önkéntes mentőszervezetek fejlesztési irányvonalaira javaslatot tegyen, bizonyítsa a felsőoktatási hallgatók bevonásának szükségét a katasztrófák elleni védekezés komplex rendszerébe.

KULCSSZAVAK:

Önkéntesség; polgári védelem; nemzeti összefogás; felsőoktatás.

Teknős, László – Csepregi, Péter – Endrődi, István

THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE VOLUNTARY RESCUE ORGANISATIONS OF HIGHER EDUCATION'S INSTITUTES INVOLVED IN DISASTER MANAGEMENT SYSTEM

ABSTRACT:

Today's complex damages and large-scale disasters suggest that specially-equipped, well-qualified professional bodies alone cannot compete against the more and more destructive impacts and consequences of dangers and anomalies. They require the cooperation of citizens and skilled civilians. This article seeks to study the significance of volunteering in disaster management, thus, its mission is to make recommendations on the development of volunteer rescue teams and to justify the necessity of involving higher education students in the complex system of protection against disasters.

KEYWORDS:

volunteering; civil protection; national unity; higher education.

Hevér Enikő – Muhoray Árpád

A rendőrség bűnügyi szakterületének együttműködése a katasztrófavédelemmel a civilizációs katasztrófák során

REZÜMÉ:

A tanulmány bemutatja a rendőrség szervezetén belül végzett bűnügyi munka összekapcsolódását a katasztrófavédelmi feladatokkal. Az elemzés a civilizációs katasztrófák általános vizsgálatára terjed ki, hiszen ezek azok az események, melyek valamely jogellenes cselekménnyel, akár bűncselekményekkel összefüggésbe hozhatók. A cikk ismerteti a bűnügyi szakterület tartalmát, általános jellemzőit, a részterületek egymáshoz való kapcsolódását, illetve analógiát bizonyít a bűnügyi szakterület, valamint a katasztrófavédelmi szakterületek közbiztonság érdekében végzett feladataiban, majd megfogalmazza a két szervezet közötti nélkülözhetetlen együttműködés gyakorlati alapjait.

KULCSSZAVAK:

Bűnügyi szakterület; civilizációs katasztrófa; katasztrófavédelem; közbiztonság.

Hevér, Enikő – Muhoray, Árpád

COOPERATION BETWEEN THE CRIMINAL EXPERTS OF POLICE AND DISASTER MANAGEMENT IN CASE OF CIVILIZATION DISASTERS

ABSTRACT:

The study introduces how criminal work is linked with disaster management tasks in the setup of the Police. The study provides a general analysis of disasters in modern civilizations since these events can be linked to unlawful and criminal activities. The article describes the objectives of this special area with its characteristics and connections between different sub-areas; demonstrating an analogy between criminal and disaster prevention sub-areas in relation to public safety. As a conclusion, the author calls for the inevitable cooperation between the two areas and describes the baselines of such cooperation.

KEYWORDS:

Criminal area; civilization disasters; disaster management; public safety.

Fórizs Sándor

Tragédia az államhatáron

REZÜMÉ:

A második világháborút követően évekig tipikus jelenség volt a hazatérés hadifogságból, külföldre menekülésből, deportálásból. Százvezrek kóboroltak Európa-szerte, keresve a lehetőséget az új élet alapításához, a családok egyesítéséhez. Bonyolította a körülményeket az államhatárok átrajzolása, a kisebbségi nemzetiségek megkezdett kitelepítése. Sokan eredeti lakóhelyükön nem kívánt személyekké váltak, legális módon lezártak előttük a hazajutás lehetősége. A publikáció ilyen tragikus eseteket ismertet, melyek Magyarország államhatára mentén következtek be és bemutatja a határőrség ezekhez kapcsolódó tevékenységét.

KULCSSZAVAK:

Államhatár; határsértés; hazatérés; hadifogság; határrendőrség; határvadász; toloncolás; KEOKH.

Fórizs, Sándor

TRAGEDY AT THE STATE BORDER

ABSTRACT:

People returning home from prison camps or after fleeing or being deported from their country was a common phenomenon for several years after World War II ended. Hundreds of thousands were wandering about all over Europe, seeking to find a new life or to reunite their families. The circumstances were made even more complex by redefined borders and the forced relocation of ethnic minorities that had started by then. Many people became personae non gratae in their homeland and the opportunity to get home legally was closed for them. The paper elaborates on similar, tragic stories that took place along the state borders of Hungary and presents the related activities of the Border Guard.

KEYWORDS:

state border; border offence; return home; prisoners of war; border police; mobile force of the Border Guard; deportation; National Central Authority for Controlling Aliens.

VÉDELEMGAZDASÁG ÉS LOGISZTIKA

DEFENCE ECONOMY AND LOGISTICS

Farkas Ádám

Tenni vagy tettetni? gondolatok az európai biztonság- és védelempolitika védelemgazdasági vonatkozásairól

REZÜMÉ:

Jelen tanulmány az európai integráció védelmi vetületének történeti körülményeit, eredményeit és problémáit vizsgálja. A szerző rámutat arra, hogy a védelmi integráció nem csak a képességek, hanem a hadiipar és kutatás terén is nehézkes. A tanulmány arra a tényre próbálja felhívni a figyelmet, hogy az európai integráció további megerősítése és az Európai Unió jövője jelentős mértékben a védelmi integráció kérdésétől függ.

KULCSSZAVAK:

védelmi integráció; Európai Unió; hadiipar; Európai Védelmi Ügynökség.

Farkas, Ádám

DO OR PRETEND? THOUGHTS ABOUT THE DEFENSE ECONOMIC RELATIONS OF THE EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY

ABSTRACT:

This paper shows the historical environment, the results and the problems of the defense aspect of the European integration. The author points out, that the defense integration is difficult not only on the field of capabilities, but on the area of armament and research, too. The study aims to draw attention to the fact, that the further strengthening of the European integration and the future of European Union are significantly based on the question of defense integration.

KEYWORDS:

defense integration; European Union; armament industry; European Defense Agency.

Szakácsi István

A globális hadiipar. A béke biztosító, vagy farkas báránybőrben?

REZÜMÉ:

A világbéke iránti természetes vágy által inspirálva, hadmérnöki tudásomra alapozva a cikkben általánosan áttekintő, rövid bepillantást kívánok nyújtani a globális hadiipar és annak felvevő piaca volumenéről, befolyásoló tényezőiről, tendenciáiról, a nemzetközi fegyverzetellenőrzés eredményeiről az elmúlt 20–25 év tekintetében. Teszem ezt azért, hogy a témában rendelkezésre álló alapadatok, információk egyfajta tudományos igényű átfogó szemléletével, segítséget nyújtsak a cikk címének olvasó általi értelmezéséhez, valamint a bevezető kérdésnek a megválaszolásához. Mindazonáltal a területre mindig is jellemző, nehezen beszerezhető, többé-kevésbé megbízható információk – lehetőség szerint – szakszerű gyűjtésének egy lehetséges módszerét is bemutatom.

KULCSSZAVAK:

hadiipar; fegyverkereskedelem; fegyverzetellenőrzés, leszerelés.

Szakácsi, István

GLOBAL DEFENSE INDUSTRY, THE GUARANTEE OF PEACE OR WOLF IN SHEEP DISGUISE

ABSTRACT:

Inspired by the natural desire for world peace and based on my knowledge of military engineering, I intend to present a short overview in this article about the size, influencing factors and trends of the global military industry and its market as well as recent results of international arms control over the past 20–25 years. I do this in order to help the reader to interpret the article via a comprehensive scientific approach to the available basic data and information as well as to give help to answer the question in the introduction. Despite the difficulty to obtain defense industrial information that is typically more or less reliable a professional way is also presented about a possible collection method.

KEYWORDS:

defense/military industry; arms trade; arms control; disarmament.

Bányász Péter

A közösségi médiahasználat biztonsági kérdései a védelmi iparban

REZÜMÉ:

A hadiipari vállalatok a védelmi potenciál biztosításában betöltött szerepüknel fogva kiemelt célpontjai a támadóknak, akik egyre kifinomultabb technikákat alkalmaznak a biztonsági rendszerek leggyengébb láncszeme, a felhasználók ellen. Ennek a hírszerzésnek vált a közösségi média rendkívül jól használható elemévé. Jelen tanulmány elemzi a közösségi média védelmi iparra vonatkozó kockázatait, illetve megvizsgálja egy olyan biztonsági minimumkövetelmény lehetőségeit, amely ajánlásként szolgálhat egy keretrendszer kidolgozásához.

KULCSSZAVAK:

közösségi média, védelmi ipar, informatikai biztonság, hírszerzés

Bányász, Péter

THE SAFETY ISSUES OF THE SOCIAL MEDIA IN THE DEFENSE INDUSTRY

ABSTRACT:

Companies in the defence industry are frequent targets of computer hackers who are using more and more sophisticated techniques against the weakest chain-link of the security systems, the users. Social media became an important platform of intelligence-gathering and counter-intelligence activity. This study analyzes the risks of using social media regarding the defence industry and examines the possibilities of a minimum security requirement.

KEYWORDS:

social media, defence industry, IT-security, intelligence

MILITARY AFFAIRS

Munk, Sándor: Researchers of military sciences and their research subfields (Empirical analysis of subfields of military sciences 1.)

It is an enforceable criterion for the subfields of military sciences too, that they should have separate scientific subject, researchers, institutes and literature. This publication is the first part of a comprehensive research, that – based on the available data of the members of the Hungarian Academy of Sciences’ public law association – analyses their research fields, presents the number of researchers on these fields, wishing to provide help for analyses and decisions related to the internal structure, and external relationships of military sciences.

SECURITY POLICY

Tomolya, János: Israel’s recent war in Gaza Part II. Dynamics of the fifty-day war, performance of fighting parties

The new round of the Israeli-Palestine series of conflicts and war ended on 26 August 2015. Hamas has learned a lot from previous military defeats, has changed its tactics and in this case they applied a better form of asymmetric warfare, well fit to Gaza’s urbanized environment. By using tunnels for hidden maneuvers of terrorist groups, mines, booby traps, living shields, suicide bombers and snipers the terrorists have inflicted record casualties on Israeli troops waging an offensive in the Gaza Strip. IDF, taking advantage of his absolute air superiority, much better fire power, military skills and existing decisive superiority in the high-tech weaponry, launched the Operation Protective Edge in order to eliminate the threat of terrorist tunnels. Even if the Hamas’ terrorist forces and its allied terrorist groups were better trained and equipped, they were unable to avoid the defeat by Israeli elite forces.

MILITARY TECHNOLOGY

Munk, Sándor: Actual issues of communication and information terminology in Hungarian Defense Forces 2.

Status and development of terminology

HDF currently has no valid Hungarian communication and information terminology that would support the development of professional documents, regulations and facilitate their proper interpretation. This publication outlines the current state of this terminology and proposes its formal appearance and its development process.

NATIONAL SECURITY PROFESSIONAL ACTIVITIES

Szentgáli, Gergely: Serving silently. The status and reform of the Hungarian national security sector between 2010 and 2014. Part I.

This is the first piece of a two-part study focusing on the status and reform of the Hungarian national security sector during the time of the second cabinet of Viktor Orbán. This topic remains nearly untouched by experts, that was the reason behind my primary goal, which was to enrich the academic literature of the national security services. The paper aims to present the historical roots and legal environment of the secret services. Moreover, I analyze the political parties' promises and expectations through the official campaign documents, regarding these services. Finally, I shortly introduce the secret services' new higher education system. After drawing the theoretical, legal and political environment, I will focus on the reforms in my next paper, which will be published in the upcoming issue.

POLICING AND PROTECTION AGAINST DISASTER

Kátai-Urbán, Lajos: Establishment and development of education and training in the field of industrial safety I. Analyses of the training needs and requirements in the field of industrial safety

As a result of the New Disaster Management Regulations in the year of 2012, a unified Industrial Safety Authorization and Supervision System was set fully operational on national, regional and local levels. The aim of this article is to identify and analyse the industrial safety's training needs and requirements of operators and public authorities. The second part of the series of articles deals with the introduction and analyses of the foreign and domestic facilities of industrial safety education and training.

A Magyar Hadtudományi Társaság PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA a 2015. évre

A Magyar Hadtudományi Társaság elnöksége – a küldöttgyűlés határozata értelmében, a jóváhagyott éves munkatervvel, a költségvetési tervvel és a pályázati szabályzattal összhangban – pályázatot hirdet tanulmányok, elemzések megírására.

A pályázat meghirdetésének célja a hadtudomány iránt érdeklődő személyek aktivizálása, a tudományos tevékenység és mindenekelőtt a kutatás ösztönzése, publikálásra alkalmas, és elsősorban a gyakorlatban is hasznosítható anyagok készítése, az MHTT-tagok önmegvalósítási lehetőségeinek bővítése.

A pályázat keretében a következő tudományos illetve kutatási témaköröket tartjuk célszerűnek feldolgozni:

- a hadtudomány fogalmában, tartalmában bekövetkezett változások, az aktuális problémák;
- a biztonság dimenzióinak modern értelmezése és aktuális problémái;
- a védelmi illetve a stratégiai tervezés, a haderőtervezés és a haderőfejlesztés időszerű kérdései és azok megoldásának lehetőségei;
- az önkéntes tartalékos rendszer kialakításának, működésének kérdései;
- a Magyar Honvédség missziós tevékenységének tapasztalatai, jogi, kiképzési, műveleti, logisztikai, civil együttműködési, információs kérdései;
- a fegyveres küzdelemmel, a háborúval kapcsolatos elméletek változásai a jelenlegi biztonsági környezetben és ezek gyakorlati megvalósításának tapasztalatai;
- a terrorizmus, a gerilla-hadviselés, a felkelés-ellenes műveletek, az aszimmetrikus hadviselés elméleti és gyakorlati tapasztalatai, eljárások, módszerek, eszközök;
- a katonai logisztika kihívásai a jelenkori háborúk tapasztalatai alapján, a lehetséges megoldások;
- a haditechnikai eszközök és rendszerek, a technológiai fejlesztés szükséges területei, egyes területek aktuális kérdései, problémái és javaslatok azok megoldására;
- informatika a védelmi szférában;
- a rendvédelem, a katasztrófavédelem és egyéb speciális területek aktuális kérdései;
- a humánerőforrás-gazdálkodás kérdései, problémái napjainkban és a közeli jövőben;
- a társadalom és a honvédelem – a fegyveres erők demokratikus ellenőrzése;
- az Európai Unió válságkezelési lehetőségei, képességeinek fejlesztése, a magyar érdekek érvényesítése;
- a NATO partnerségi politikája;
- a második világháború befejezésével kapcsolatos problémakör.

A pályázaton a hadtudomány iránt érdeklődő személyek egyénileg vagy csoportosan vehetnek részt, kifejezetten ezen pályázat céljára készített, eredeti, ebben a formában más helyre be nem nyújtott tanulmányokkal.

A pályázat elsősorban a kiírásban szereplő (esetleg önálló kezdeményezés alapján választott) téma kidolgozására irányuljon. Lehet komplex jellegű, de foglalkozhat a téma egy-egy részterületével is.

A pályázat jelíges, ily módon megőrzi a pályázó személyiségének anonimitását a pályamunka elbírálásának befejezéséig.

Elnyerhető díjak (bruttó):

egy I. díj – 80 ezer forint,

egy II. díj – 60 ezer forint,

egy III. díj – 40 ezer forint.

A beérkezettek pályamunkáknak legfeljebb fele díjazható, továbbá a díjak megoszthatóak. Az elnökség az egyes szakmai területek kiemelkedő alkotásait különdíjban részesítheti.

A pályaművek terjedelme ne haladja meg a három szerzői ívet.

A pályamunkák beadási határideje (postabélyegző alapján): 2015. október 15-e.

A jelíggel ellátott pályamunkákat két nyomtatott (gévelt) példányban és egy elektronikus adathordozón (CD-n) kell postai úton beküldeni, vagy benyújtani a Társaság titkárságára. Csatolni kell hozzá egy zárt borítékot, amelyen kívül fel kell tüntetni a jelíget, belül pedig a szerzőre vonatkozó adatokat (név, szül. hely, idő, anyja neve, lakcím vagy szolgálati helyének postacíme, a szerző e-mail címe és telefonszáma, adószáma, TAJ-száma, nyugdíjas törzsszáma, átutalási számlaszáma).

A pályaműveket az elnökség által felkért szakértők bírálják el.

A díjazott pályázatok hasznosításáról a pályázati felhívás kibocsátója dönt a szerzők egyetértésével. Az arra alkalmas pályázatok – függetlenül a díjazás tényétől – esetleges átdolgozás után a Hadtudomány című folyóiratban is közlésre kerülhetnek. Minden pályamunka – a szerzővel való előzetes egyeztetés után – átadásra kerülhet a hasznosításában érdekelt szervek részére.

A pályázat kiírásának feltételeit, a pályázati rendszer célját, az alkalmazott eljárásokat és más, szükséges tudnivalókat az MHTT elnöksége által jóváhagyott Pályázati szabályzat tartalmazza.

Budapest, 2015. február 6.

A Magyar Hadtudományi Társaság elnöksége

MINDENKI HADTUDOMÁNYA

című előadás-sorozat 2015. évi őszi programja

A Magyar Hadtudományi Társaság folytatja szabadegyetemjellegű előadás-sorozatát. A rendezvények minden hónap második csütörtökjén 17 órakor kezdődnek a Budapest Helyőrség Dandár Honvéd Kulturális Központjának (Budapest XIV., Stefánia út 34.) Gobelin termében.

A TERVEZETT ELŐADÁSOK:

Szeptember 10.

Dr. Számvéber Norbert sz. őrnagy, PhD

**A második világháború befejezésének évfordulója –
stratégiai végelszámolás az európai hadszíntéren**

Október 8.

Dr. Molnár László ny. mk. ezredes, PhD

**Implóziós detonáció –
lehetőség a robbanó harcanyagok hatékonyságának növelésére**

November 12.

Dr. Szatmári László mk. alezredes, PhD

Az EBESZ kézi- és könnyűfegyver-koncepciója

December 10.

Dr. Jobbágy Zoltán alezredes, PhD

A háború antropológiája – törzsek háborúja, gerilla-háború

Az elnökség köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik adójuk 1%-ának felajánlásával 2014-ben támogatták a Magyar Hadtudományi Társaságot, hozzájárultak sikeres tevékenységéhez.

**Kérjük, hogy adója 1%-át 2015-ben is ajánlja fel
a Magyar Hadtudományi Társaságnak.**

Adószámunk 19655866-1-42,
bankszámla-számunk 10200854-32570715-00000000